T.C

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİ BİLİM DALI

ULUSLARARASI KRİZLERİN GÖÇMENLERİN HAREKET FİKİRLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ TÜRKİYE KOVİD-19 ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Şeyma Nur Tırımoğlu Taş

İstanbul 2022

T.C

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİ BİLİM DALI

ULUSLARARASI KRİZLERİN GÖÇMENLERİN HAREKET FİKİRLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ TÜRKİYE-KOVİD19 ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Şeyma Nur Tırımoğlu Taş

Hakan Mehmetcik

Önsöz

Bu tezi yazarken benden hiç bir desteğini esirgemeyen danışmanım Doç. Dr. Hakan MEHMETÇİK'e, bana her zaman yol gösterici olan hocam Doç. Dr. Arzu AL'a , bana kattıklarından dolayı başta Prof. Dr. Atilla YAYLA, Prof. Dr. Bekir Berat ÖZİPEK ve Özlem ÇAĞLAR YILMAZ olmak üzere tüm Liberal Düşünce Topluluğu ailesine , sabır, sevgi, şefkat ve özveri ile yanımda olan biricik eşim Selim TAŞ'a, tezin başından sonuna; sahada koşturmasına kadar, tüm sıkıntılı süreçlerinde minicik kalbiyle durumu idare eden güzel kızım Mai Firuze TAŞ'a, tek başına, her zorluğa karşı durarak beni sevgiyle büyüten ve okutan canım annem Sabriye TUZCU'ya, bana hem kardeşlik hem abilik yapan erkek kardeşim Tunahan TIRIMOĞLU'na, en karanlık gecelerde yoluma ışık tutan sevgili dostum Sedef ERİK'e ve saha çalışmasında bana yardımcı olan Mülteciler ve Sığınmacılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Genel Koordinatör Yardımcısı Fatih GÖKYILDIZ ve Mülteciler Derneği ailesine teşekkürü bir borç bilirim.

İstanbul, 2022 Şeyma Nur Tırımoğlu Taş

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER……...…...2

KISALTMALAR……...6

TABLOLAR LİSTESİ……...7

ŞEKİLLER LİSTESİ ……...….8

GENEL BİLGİLER……...…9

ÖZET……9

GENERAL KNOWLEDGE……10

ABSTRACT……....10

GİRİŞ

1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU……2

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI……...2

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ……...……3

1.4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ…….....3

1.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI……..3

BÖLÜM I
KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. GÖÇ VE GÖÇ KAVRAMLARI

2.1.1. Göç Kavramlarının Analizi…….....5

2.1.2. Göçmen…….7

2.1.3 Mülteci ve Şartlı Mülteci ……..8

2.1.4. Sığınmacı……..9

2.1.5. Uluslararası ve İkincil Koruma…….....10

2.1.6. Misafir Olma Hali…….....10

2.1.7. Göç Türleri……...11

2.1.8. Küresel Diasporalar …….13

2.1.9. Göçmen Kaçakçılığı…….....13

2.1.10. Göç ve Küreselleşme……..15

2.1.11. Göçmen ve Mülteci Politikaları……..16

2.1.12. Uluslararası Göçmen ve Mülteci Nüfusu……..20

2.1.13. Göç Koridorları……...24

2.2.GÖÇ TEORİLERİ

2.2.1 Ravenstein'ın Göç Kuramı……....27

2.2.2. Everett Lee Göç Kuramı……...29

2.2.3. Petersen'ın Göç Tipleri…….....30

2.2.4. Merkez-Çevre Göç Kuramı……...31

2.2.5. Göç Sistemleri Kuramı……..32

2.2.6. İlişkiler Ağı Kuramı……..33

2.2.7. Neo-Klasik Göç Kuramı…...……34

BÖLÜM II
HAREKETLİLİK DİNAMİKLERİ

3.1. GÖÇMEN PSİKOLOJİSİ VE TEMEL DÜRTÜLER……...36
3.2. SOSYAL UYUM VE ENTEGRASYON…….38
3.3. GÖÇMEN DÜŞMANLIĞI……41
3.4. GÖÇÜN TERÖRİZE OLUŞU……...43
3.5. GÖÇÜN DEĞİŞEN YÜZLERİ…….44
3.6. DÜNYA ÇAPINDA GÖÇ ETME ARZUSU…….45

BÖLÜM III
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BAĞLAMINDA GÖÇ KRİZİ

4.1. GÖÇ KRİZİ KAVRAMI. ……..…50
4.2. GÖÇ YÖNETİMİ VE AKTÜEL GÖÇ POLİTİKALARI…….53
4.3. GÖÇ KRİZİNDE AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE……..56
4.4. KOVİD-19 VE GÖÇ KRİZLERİ……...59
4.5. KOVİD-19 VE GÖÇ KRİZİ……...……...64

BÖLÜM IV
ULUSLARARASI KRİZLERİN GÖÇMENLERİN YER DEĞİŞTİRME TERCİHİNE ETKİSİ

5.1. ARAŞTIRMA ÖRNEĞİNİN DEMOGRAFİK BİLGİLERİ…….……69
5.2. YAŞ VE CİNSİYET DAĞILIMI …….…….70
5.3. MEDENİ DURUM VE TÜRKİYE'DE BULUNMA SÜRESİ…….72
5.4. EĞİTİM DÜZEYİ……..74
5.5. PANDEMİ SÜRECİNDE TÜRKİYE'DEKİ SAĞLIK POLİTİKALARI DEĞERLENDİRMESİ……75

5.6. PANDEMİNİN GÜNLÜK HAYATTA OLUŞTURDUĞU DEĞİŞİM……78

5.7. YER DEĞİŞTİRME FİKRİNDEKİ DEĞİŞİM……..81

SONUÇ…….....96

KAYNAKÇA…….……..…102

EKLER……...…113

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

AİHM: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

BM: Birleşmiş Milletler

BMMYK: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

EDAM: Ekonomi ve Dış Politikalar Araştırma Merkezi

HUGO: Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Uygulama ve Araştırma Merkezi

IŞİD: Irak Şam İslam Devleti

IGAM: İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi

IOM: Uluslararası Göç Örgütü

İHH: İnsani Yardım Vakfı

İKSV: İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı

MMC: Karmaşık Göç Merkezi

ORSAM: Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi

STK: Sivil Toplum Kuruluşu

UN: Birleşmiş Milletler

UNCHR: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

UNDP: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

UNICEF: Birleşmiş Milletler Çocuklara Acil Yardım Fonu

UNDESA: Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Bölümü

USAK: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu

YUKK: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

WALD: Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Vakfı Akademisi

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Dünyada Yıllara Göre Uluslararası Göçmen Sayısı……21

Tablo2.Dünyada Yıllara Göre Göç Etme Arzusu ……...47

Tablo 3. 2020 Yılı Küresel Göç Plan ve Hazırlık Arzusu……..49

Tablo 4. 2020 Yılı Dünyada Göçmenlerin Bulundukları Şehirlerde Hissettikleri Tehlike Türleri ……66

Şekiller Listesi

Şekil 1. Sınır geçişlerinde göçmen kaçakçısı kullanım oranları……14
Şekil 2. 2020 yılı en fazla göç veren ve alan ülkeler…….23
Şekil 3. 2020 yılında en fazla kullanılan göç rotaları……25
Şekil 4: Göçmen adaylarının karar sürecini etkileyen etmenler……37
Şekil 5: Göçmen adaylarının karar süreçleri…….38
Şekil 6. Yıllara göre İtalya'ya deniz yolu ile gelen Tunus ve Libya kökenli göçmen sayıları……..45
Şekil 7. Göçmenlerin kaynak ülkelerinden ayrılma nedenleri……...48
Şekil 8. Yıllara göre ticari uçuş yolcu sayısı……..61
Şekil 9. 2014-2020 arası türlerine göre göç rakamları……...63
Şekil 10: İstanbul Haritası……..69
Şekil 11. Katılımcıların menşe ülkeleri……..70
Şekil 12. Katılımcıların yaş dağılımı……..71
Şekil 13. Katılımcıların cinsiyet dağılımı……...72
Şekil 14. Katılımcıların medeni hal dağılımı…….73
Şekil 15. Katılımcıların Türkiye'de bulunma süreleri……74
Şekil 16. Katılımcıların eğitim düzeyleri……...75
Şekil 17. Katılımcıların Kovid-19 sürecinde pandemi sürecinde sağlık politikaları değerlendirmesi……...76
Şekil 18. Pandemi sürecinde Suriyeli bireylerin sağlık hizmetlerine erişimi…….77
Şekil 19. Katılımcıların pandemi sürecinde yaşadıkları zorluklar…….78
Şekil 20. Pandemi sürecinde dünyada göçmenlerin yaşadıkları zorluklar…….79
Şekil 21. Pandemi sürecinde göç edenlerin ayrılma nedenleri arasında Kovid-19 etkisi……..82
Şekil 22. MMC 2021 raporu göçmenlerin göç nedenleri üzerindeki Kovid-19 etkisi……...83
Şekil 23. Nijer, Sudan ve Nijerya'dan yola çıkan göçmenlerin göç planları üzerindeki Kovid-19 etkisi.. ……84
Şekil 24. Katılımcıların Kovid19 sonrası hareketlilik fikirlerindeki değişim……86
Şekil 25: Katılımcıların Kovid-19 sonrası hareketlilik fikirlerindeki değişim cinsiyet dağılımı……..87
Şekil 26: Katılımcıların Kovid-19 sonrası hareketlilik fikirlerindeki değişim yaş dağılımı…….87
Şekil 27. Suriyeli göçmenleri ülkelerine dönmeme nedenleri……92
Şekil 28. Suriyeli göçmenlerin yabancı ülkelere gitmeme nedenleri…….93
Şekil 29: Katılımcıların ne değişirse hareketlilik fikriniz değişir sorusuna verdikleri yanıtlar…….94

GENEL BİLGİLER

Adı Ve Soyadı : Şeyma Nur Tırımoğlu Taş

Anabilimdalı : Uluslararası İlişkiler

Programı : Uluslararası Politik Ekonomi

Tez Danışmanı : Doc. Dr Hakan Mehmetcik

Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans Haziran 2022

Anahtar Kelimeler : Göç, Hareketlilik Fikri, Uluslararası Krizler, Kovid-19, Yer Değiştirme Tercihi

ÖZET

ULUSLARARASI KRİZLERİN GÖÇMEN HAREKETLİLİK FİKİRLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: TÜRKİYE KOVİD-19 ÖRNEĞİ

Göç kavramı ilk çağlardan itibaren insanoğlunun ayrılmaz bir parçası olmuş ve beraberinde pek çok değişimi getirmiştir. Modern devlet kavramının ortaya çıkışı ve sınır geçişlerinin sınırlandırılması ile birlikte ise bu hareketlilik yasal ve yasal olmayan şeklinde bir ayrıma uğramıştır. İnsan arz ve talebinin söz konusu olduğu çağımızda büyük insan hareketlilikleri beraberinde göç krizlerini doğurabilirken farklı uluslararası krizler ise bu hareketlilikleri doğurma potansiyeli taşımaktadır. Sağlık temelli bir uluslararası kriz olan Kovid-19 sürecinde ise dünya genelinde hareketlilik uzun sayılabilecek bir süre yasa dışı olarak nitelendirilmiştir. Yaşanan bu sürecin hayatlarında pek çok dezavantaj barındıran göçmenler üzerindeki etkilerinin hareket fikirleri bağlamında incelenmesi gerçekleştirilecektir.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Şeyma Nur Tırımoğlu Taş

Field : International Relations

Programme : International Political Economy

Supervisor : Doç. Dr. Hakan Mehmetcik

Degree Awarded and Date : Master – June 2022

ABSRACT

THE EFFECT OF INTERNATIONAL CRISES ON MIGRANT MOBILITY IDEAS: THE CASE OF COVID-19 IN TURKEY

The concept of migration has been an inseparable part of human beings since the early ages and brought many transformations with it. With emergence of the modern state concept and the restriction of border crossings, this mobility has been more clearly divided into legal and illegal. In our age, where human supply and demand is in question, large human movements express a situation that needs to be controlled from the point of view of states. International crises, on the other hand, have the potential to cause great movements in terms of their results. However, during the Covid-19 process, which is a health-based international crisis, the concept of mobility has been described as illegal for a long time around the world. The change in the policies adopted by the source and destination countries, caused by the forced inactivity, created permanent and temporary effects on the immigrants, who are the subject of migration, and interrupted the existing migration flow. The change in the movement ideas of immigrants, which determines the direction of this migration flow, which was interrupted after the pandemic, will be examined in the context of Covid-19.

GİRİŞ

İnsanlığın varoluşundan günümüze kadar farklı nedenlerden ötürü bireyler ve toplumlar sosyal bir hareketlilik içinde olmuştur. Açlık, sürgün, savaş ya da geçim sıkıntısı gibi pek çok etmen göç hareketliliklerini günümüzde doğurmaya devam etmektedir. 20. Yüzyıl ile ise engellenmesi ya da kontrol edilmesi oldukça zorlaşan, kalıcı ve büyük tesirler meydana getiren göç akımları küresel değişim ve etkileri beraberinde getirmektedir. Söz edilen etkiler birey ölçeğinden, ulus ve ulusötesi oluşumlara kadar geniş bir sahada ve ölçekte gözlemlenmektedir. II. Dünya savaşı sonrası yükselen sınır duvarlarının küreselleşme süreci ile geçirgenliği artmış ancak farklı nedenlerden dolayı göç etmek isteyen bireylere büyük duvarlar karşısında engellerin aşılabileceğini düşündüren küçük oyuklar bırakılmıştır. Ancak milat olarak yine II. Dünya savaşını baz aldığımızda küçük oyuklara olan talep istikrarlı şekilde katlanmıştır. Gelişmiş ülke ve toplumların fakirlik ve istikrarsızlık fenomenlerini kendi topraklarından uzaklaştırırken üretilen refahın korunma arzusu, sınır duvarlarının yükselmesine ve dolaylı yoldan dezavantajların geri kalmış ülke ve toplumlardaki kalıcılığını pekiştirmektedir. Geçen yarım asırda savaş, şiddet ve fakirlik gibi pek çok dezavantajdan uzaklaşmak can ve mal güvenliğini tesis edebilmek için bulunduğu bölgeyi terk eden insanların yanında emek sermaye uyuşmazlığı yaşayan iki ülkenin emek gücü transferi de günümüzde gerçekleşen göç nedenleri arasındadır. Devletlerin egemenlik haklarını çevreleyen sınırların güvenliklerini toplumların ise refah ve huzurunu tehdit edebilen büyük göç akımları ise beraberinde göç krizlerini doğurmaktadır. 20. Yüzyılın ikinci yarısında hızlanan ve 21. Yüzyılın gündeminde önemli bir yer tutan göç krizi kavramı; şiddet ve savaşın yoğun yaşandığı Yemen, Güney Sudan, Suriye, diğer Ortadoğu ülkeleri ve Kuzey Afrika ülkelerinin; ekonomik ve siyasi iktidarsızlıklarla boğuşan Bangladeş ve Pakistan gibi ülkelerin yaşadığı sorunlar sebebiyle geniş alanlara yayılmaktadır. Ayrıca siyasal ve ekonomik istikrarsızlıkların uzaması, bitmeyen savaşlar göçe ivme kazandırmaktadır (Güler, A. 2021). Özellikle iklim değişikliklerinin göç üzerindeki etkilerinin tartışıldığı bir dönemde evrensel gündemi yeni bir kriz etkisi altına almıştır. Bu kriz virüs temelli bulaşıcı bir hastalık olan ve Çin'in Wuhan kentinden yayıldığı tespit edilen Kovid-19 'dur. Her geçen gün artan göç baskısı ve zorlaşan şartlar altındaki insanlar için hayatı ve hareketliliği durdurma noktasına getiren bir pandemi sürecinin yaşanması yeni krizleri de beraberinde getirmektedir. (IOM,2020(29-35) Yaşanan salgın insan sağlığını tehdit ederken kitlesel ölümlere sebebiyet vermiştir. Bölgesel ve uluslararası boyutta değişikliklere neden olan salgın süreci tedarik zincirlerini, eğitim mekanizmalarını, sosyal yaşantı normlarını ve bireysel özgürlükleri değişime zorlamıştır. Göç akımları uluslararası krizleri doğurabilirken, uluslararası krizler neredeyse doğrudan göç akımlarını meydana getirmektedir. Ancak pandemi kavramının dünya literatürüne kazandırdığı 'derin donma' göç akımları ve potansiyelleri üzerinde karmaşık ve farklı bir tesir oluşturmuştur. Bu süreçte göçmen adayları yada sığınmacılar öncelikle devletlerin benimsediği politikaların sonucunda bir sıkışmışlık ve kırılganlık hali içinde hapsolmuştur. Tezin konu aldığı temel nokta ise yaşanan bu zorlu ve anormal durum karşısında göçmenlerin hareketlilik fikirleri üzerindeki

değişim ve dönüşümü tespit ederek hangi fenomenlerin bu değişim üzerinde daha fazla etki uyandırdığını tespit etmeyi amaçlarken pandemi sürecinin göç hareketlilikleri üzerindeki etkisini ölçeklendirip ilerleyen süreçteki olası etkilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

1.1 **Araştırmanın Konusu**

Son yıllarda göç yönetimi konusunda yetersiz politikaları sürdüren devletler ve külfet paylaşımı, küresel dayanışma konusunda sınıfta kalan uluslararası toplumun var olan göç krizleri karşısındaki refleksleri pek çok araştırmanın konusu olmuştur. Var olan bu küresel zaaflar nihayetinde koordineli bir uzlaşı yada eylem planını ortaya koyamamaktadır. Küresel olarak 'derin donma' ifadesi ile özdeşleşen Kovid-19 salgınını ise var olan göç krizlerinin farklı bir boyuta evrilmesine sebep olmuştur. Küresel olarak hareketliliğin tarihte hiç olmadığı kadar imkansızlaştığı bu süreçte göçmen, mülteci ve sığınmacıların hareketliliklerini diğer tüm insanlar kadar sınırlandırılmıştır. Ancak göçe neden olan savaş ve şiddet sebebiyle yerinden edilmeler bu süreçte göç hareketliliğini devam ettirirken, mobilitenin neredeyse suç teşkil ettiği pandemi sürecinde göç krizleri varlıklarını korumuştur. Kaynak ülkelerde bulunan itici faktörlerin, pandemi sürecinin beraberinde getirdiği ekonomik ve sosyal yıkımlarla birlikte katlandığı gözlemlenmiştir. Tanımı hareketlilik olan göç kavramının, sonucu hareketsizlik olan pandemi süreci ile karşılaşması göçmen, mülteci ve sığınmacıların hareketlilik fikirleri üzerinde büyük bir değişim potansiyeli taşımaktadır. Pandemi sürecinin birey toplum ve devletler üzerindeki etkileri tartışıla gelirken küresel göç eğilimleri üzerindeki tesiri büyük önem arz etmektedir. Tezimin temel aldığı konu pandemi sürecinin göçmenlerin hareketlilik fikirleri üzerindeki etkisinin var olan rapor ve verilerle kıyaslamasını gerçekleştirerek farklı koşul ve coğrafyalarda gerçekleşen değişimin Türkiye'deki göçmenlerle kıyaslamasını yapmaktır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu tezin temel amacı ve esas aldığı soru göçmenlerin yer değiştirme tercihlerinde Kovid-19 salgınının etkisi üzerinden uluslararası krizlerin ne türden etkiler oluşturduğunun tespit edilmesidir. Küresel bir kriz olarak ifade edebileceğimiz Kovid-19 toplumsal hafıza ve devletlerin refleksleri üzerinde kalıcı izler bırakırken güncel olarak göçmenlerin hareketlilik fikirleri ve göçmen politikalarındaki değişim analiz edilirken tüm kırılganlıkları ve dezavantajlı konumları ile göçmenlerin zihin ve ayak izlerinin takip edilmesi amaçlanmaktadır. Ortaya konacak sonuç ile birlikte göçmenleri olası bir kriz ortamında azami ve asgari ölçüde etkileyen faktörlerin analizi ve sonuçları tartışılırken ev sahibi toplumların değişen göçmen algıları tahlil edilecektir. Var olan raporlar üzerinden toplanacak veri seti ile analitik olarak göçmenlerin Kovid-19 sonrası yer değiştirme fikirlerinde önemli bir değişiklik olup olmadığı ve eğer var ise bu yeni tercih demetinin genle sınırlarının neler olduğu gibi bir takım yönelimler ortaya çıkarılmaya ve yönelimler üzerinde de politik

olarak uygulanabilir politika önerileri oluşturulmaya çalışılacaktır. Araştırmanın ana sorusunun yanı sıra aşağıdaki sorulara cevaplar aramıştır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Uluslararası kurumların, devletlerin, sivil toplum örgütlerinin ve bireylerin; insani-hukuki sorumluluklarını yerine getirebilmesi için hedef kitleler ve bu kitlelerin içinde bulundukları koşullar hakkında detaylı bir bilgiye sahip olma ihtiyacı bulunmaktadır. Ayrıca bu koşulların uğradığı değişim ise sürecin dinamik şekilde yürütülmesini zorunlu kılmaktadır. Böylece üretilecek politikalar, yeni araştırma soruları ve göç çalışmaları literatürüne olan katkı birçok faydayı beraberinde getirebilecektir. Tezin başarıyla gerçekleştirilmesi halinde; tüm dünyayı etkisine alan pandemi döneminde, pek çok ülkenin sağlık sistemleri zorlu bir sınav verirken, hastalık temelli uluslararası bir krizin insan hareketliliği üzerindeki etkisi sosyal, ekonomik ve altyapı bağlamında değerlendirilerek Türkiye'deki kayıtlı ve kayıtsız göçmenlerin sağlık hizmetlerine erişiminden sosyo-ekonomik durumuna kadar pek çok değişkenin hareketlilik fikirleri üzerindeki etkisini analiz ederken pandemi sürecinin sıkı kapanma politikalarının ardından değişen ve dönüşen koşulların gelecekte gerçekleşme potansiyeli bulunan göç hareketleri üzerindeki olası etkilerinin analizi gerçekleştirilecektir.

1.4. Araştırma Yöntemi

Göçmenlerin hareketlilik motivasyonlarının anlaşılması ve herhangi bir kriz anında olası değişimlerin ortaya konabilmesi için kapsamlı bir literatür taramasının yanında derinlemesine bir saha araştırmasının gerçekleştirilmesi gerekmekteydi. Literatür taraması güncel göç rakamlarındaki değişimi, göçmen adaylarının göç motivasyonlarını ve göç kararını etkileyen parametrelerin ölçümünü ortaya koyarken Uluslararası Göç Örgütü, Karmaşık Göç Merkezi ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği gibi oluşumların rapor ve analizleri gelecek simülasyonları hakkında önemli tespitler ortaya koymuştur. 104 katılımcı ile online ve yüz yüze gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış mülakatlar, pandemi sürecinin göçmen ve mülteciler perspektifinden değerlendirilmesini ve onların göç kararını etkileyebilecek faktörlerin neler olduğunun analiz edilmesini sağladı. Ayrıca mikro düzeyde bireysel özelliklerin göç kararı üzerindeki etkisi incelenirken pandemi koşullarının maddi ve manevi maliyetlerinin tespiti, hareketlilik fikri ile değerlendirildi.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Dinamik bir popülasyonu araştıran tüm çalışmalarda olduğu gibi sınırlılık ve belli başlı kısıtlamalar bulunmaktadır. Üç başlıkta ifade edebileceğim bu kısıtlamaların ilki ve en önemlisi pandemi koşullarının oluşturduğu risk olmuştur. İkinci kısıtlama ise çok yeni ve aşina olunmayan bir konu olması nedeniyle kaynak ve referans yetersizliğidir. Son olarak ise göçmenlerin herhangi bir anket çalışmasına karşı tedirgin bakış açısıdır.

BÖLÜM I

GÖÇ VE GÖÇ KAVRAMLARI

2.1. Göçün Anahtar Kavramları

Süregelen uluslararası sistemin aktörlerinden birisi olan devletleri 21. Yüzyılda etkisi altına alan pek çok dinamik bulunmaktadır. Özellikle devletlerin egemenlik haklarını aldıkları toprakları çevreleyen sınırları etkileyen nüfus hareketliliği büyük önem arz etmektedir. Öyle ki göçün olmadığı bir sistem alternatifi hiç dile getirilmemiştir. Göç kavramı: hayatta kalabilmek, daha iyi yaşam koşullarına erişmek ve emek-kazanç dengesini iyileştirebilme umudu ile bireylerin yaşadıkları bölgeden başka topraklara olan hareketi olarak tanımlanmaktadır (Barışık, Salih, 2020). Küreselleşen dünya beraberinde doğurduğu her yeni krizle birlikte yeni bir göç akımının sebeplerini oluşturmaktadır. Süregelen bu nüfus hareketliliğinin temel esasları pek çok bilim dalının ortak çalışması neticesinde anlaşılır ve yönetilebilir bir hal almaktadır. Uluslararası ilişkiler alanı ise çok geniş bir alanda etkileri bulunan göç kavramı ve krizlerini sistematik şekilde çözümlemekte ve yeni doktrinler üretme amacı gütmektedir. Göç süreçlerinin birer yol haritasını çıkarabilmek, göç kavramının itici-çekici güçlerini irdelemek, göçe sebebiyet veren durumların zaman ve mekân bağlamında açıklanabilmesi, devam eden süreçte değişim ve uyum adımlarını kolaylaştırmakta ve göçmenlerin sosyolojik kodlarını ortaya çıkarmaktadır. Göçün sebep olduğu toplumsal değişiklikler ve toplumların hareketlilik derecesi Comte, Marx ve Durkheim gibi sanayileşme ve kentleşme ile ortaya çıkan yeni toplum biçimlerini anlama ve kavrama çabasındaki ilk sosyologlardan itibaren her zaman sosyolojinin de yakından ilgilendiği bir konu olmuştur (Yalçın, 2004: 26). İkinci dünya savaşının ardından sermaye düzenin etki alanının artması ve dünyanın küreselleşmesi ile farklılık kazanmış olan göç, göçmenlik ve etkileri uluslararası ilişkiler disiplini için de yeni çalışma sahaları doğurmuştur. (Bakewell, 2015: 192).

Özellikle sanayileşme süreci ile birlikte gelişmiş ülkelerin işgücüne olan ihtiyaçları ülke sınırları dahilinde karşılanamaz bir hale gelmiş ve sınırlar ötesinde göç hareketliliklerine sebep olmuştur. Uluslararası göç döneminin önünün açılması ile birlikte göç araştırmaları da bu sürecin yönetim ve sonuçları noktasında önemli veriler ortaya koymuştur. Başlangıçta makro düzeyde gerçekleştirilen sosyolojik incelemeler göç kavramının yeni anlam ve etkiler oluşturması ve insan faktörünün etkisiyle birlikte zamanla mikro düzeyde tespit ve araştırmaları beraberinde getirmiştir. Bu noktada göçün toplumsal tabanı üzerinde tespitler yapan göç araştırmalarının temel olarak aldığı problem; insanları göçe teşvik eden unsurlar ve durumsal davranışların altında yatan nedenlerdir. Göç araştırmaları ayrıca göçün getirdiği toplumsal ve kültürel değişimin etkilerini göç alan ülkedeki sosyal

ve demografik verilerle birlikte analiz ederken hukuksal ve sosyal düzenlemeler için pek çok konuyu içinde barındırarak temel yapı taşı özelliği taşımaktadır. Ayrıca toplumların hareket halindeki durumları; farklı yapılarda kültürü, yaşayış biçimlerini ve ekonomik yapıyı beraberinde devlet şekillenmesini oluşturan ana ögedir (Maleseviç, 2018). Günümüzde devletlerin temel yapı taşı olarak kabul edilen toplum ve vatandaş kavramı göç olgusunu şekillendirirken aynı zamanda kendisi de değişim ve dönüşüme uğramaktadır. Devletlerin de göçün etkilenenler listesinde olması uluslararası sistemde önemli aktör ve örgütlerin bu konuya politika üretme mecburiyetini doğurmuştur. Bu itibarla uluslararası ilişkilerin göç perspektifi doğarken göç üzerine önemli bir diplomasi inşa edilmektedir.

2.1.1 Göç Kavramlarının Analizi

Bireylerin sosyal, ekonomik, siyasal ve doğal nedenler sebebiyle gerçekleştirdikleri yer değiştirme durumu birey ve toplum bağlamında farklı etki ve sonuçlar barındırmakta ve pek çok başlıkta incelenmektedir. Göç, göçmenler için bünyesinde yeni imkân, fırsat ve ufuklar barındırırken dezavantajlı şartlardan kurtulmak için bir anahtar olarak görülmektedir. Ancak göçmenler için aynı zamanda öngörülemeyen yeni bir hayata yönelmek ister gönüllü ister zorunlu olsun doğup büyüdüğü, aşina olup dilini ve kültürünü konuştuğu topraklardan vazgeçmek oldukça riskli bir süreçtir. Bu riskin göze alınması itici ve çekici faktörlerin arasındaki bağıntı ile anlaşılır ve analiz edilebilir bir hale gelmektedir. Göç kavramının temellerini daha iyi analiz edebilmek için bireylerin göç motivasyonları daha yakından incelemek gerekmektedir. Risk alma düzeyindeki yükseliş göçmenler için genelde refah düzeyi ve ekonomik açıdan olumlu neticeler verirken göçmenlere ev sahipliği yapan ülkeler için yönetilmesi ve adapte edilmesi gereken yeni işgücü ve nüfus anlamına gelmektedir. Kendiliğinden doğan düzende, klasik liberal teoriye göre toplam arz ve toplam talep ikilisinin süreç içerisinde bir denge oluşturması beklenmektedir. Göç veren ve göç alan ülkeler arasındaki bu arz ve talebin de dengeye ulaşmasından bahsedilebilmektedir. Ancak buna muhalif ve müdahaleci olan Keynes'in "in the long run we are all dead" uzun vadede hepimiz ölüyüz şeklindeki eleştirisinin politikacılardaki yansıması ise kısa zamanda müdahaleler ile bu çıkabilecek sorunların hızlıca çözülmek istenmesidir. Çünkü elbette hükümetlerin oy kaygısı vardır ve göçler beraberinde bir dizi sosyal, siyasal ve kültürel olumsuzluğu beraberinde getirebilmektedir. Özellikle pandemi gibi küresel ölçekte etkileri bulunan kriz ortamlarında göçmenlerin aldıkları riskler büyürken edindikleri getiriler azalmakta ve uyum süreçleri zorlaşmaktadır.

Toplumsal ve kültürel aidiyet birey için yaşadığı topraklarla oluşmaktadır. Millet, dil, kavim, aile gibi sosyal bağları ifade eden kavramlardaki birleşme ya da ayrışmaya mekân neden olmaktadır. Bireylerin içinde bulunduğu mekânın koşullarına uyum sağlayabilmeleri hayatta kalma ve gelişim düzeylerini önemli düzeyde etkilemektedir. (Ekici ve Tuncel, 2015). Bireylerin yaşadıkları devletle arasındaki vatandaşlık bağını ve ülkeler arası ilişkileri etkilemesi noktasında göç kavramı dünya siyasetindeki etkisini artırmakta ve yaşanan vakaların sonuçları belirginleşmektedir. Konu bütüncül

olarak ele alındığında göç türleri nedenlerine göre: ekonomik, siyasi, kitlesel/bireysel, iradi (gönüllü) ve icbari(zorunlu) göçler olarak sıralanmaktadır. Mübadele ise bu sınıflamaya göre hükümetlerin aldıkları kararlar doğrultusunda gerçekleşen zorunlu göçler sınıflamasına girmektedir (Ekici ve Tuncel, 2015). Toplu göç hareketlerinin nedenlerinin başında uzayan savaşlar yaşanılan şiddet, açlık, hastalık gibi. Göçü zorunlu ve dolayısıyla kaçınılmaz hale getiren nedenler yatmaktadır. Toplu göçün "*zorunlu göç*" olarak kabul edilebilmesi için ise iki koşul göz önünde bulundurularak nitelendirilmektedir. ''İlk koşul ülkenin toplam nüfusunun en az %1'inin tehlike altında olması, ikincisi ise şartlar gereği veya zorla en az 100 bin insanın yaşadığı yerden ayrılmış olmasıdır''.(Dinçer, Karaca ve Yavuz, 2013: 20). Günümüzde göç akımlarının dünyada neredeyse tüm ülke sınırları arasında gerçekleşmesi, devletleri bu konuda yeni politikalar üretmeye zorlamaktadır. (Tunç, 2015: 31-32) Dünyanın pek çok ülkesinde iç ve dış göçe bağlı olarak büyük kentlerde nüfus artarken değişen koşullarla birlikte ekonomik ve sosyal ayrışma yeni gerilim ve kutuplaşmaların doğmasına sebep olmuştur. Bu itibarla sosyal uyuşmanın yavaşlaması ya da zayıflaması toplumları ciddi miktarda radikalize edebilmektedir. Dolayısıyla göç kavramı pek çok disiplin üzerinde analiz edilmesi ve dikkatli şekilde yönetilmesi gereken bir olgudur.

Soğuk savaşın ardından devletler ve göç alan toplumlar nezdinde göç kavramının oluşturduğu tehdit ve olumsuzluk algısında önemli bir artış yaşanmıştır. Devletler göçün kendi egemenlikleri üzerindeki etkisi ve devletlerin politik istikrarlarının zarar görmesi tehlikesi ile mücadele etmek istemektedirler. Vestfalya (Treaty of Westphalia, 1648) Antlaşması'nda, sınırları dahilinde mutlak otoritenin devlet egemenliği olduğu ve sınır geçişlerini düzenleme yetkisinin devlet otoritesine ait olduğu kabul edilmiştir. Sınır boylarında gerçekleşen giriş ve çıkışlar devlet mekanizmasının tekelinde ve yetkisindedir. Değişen konjonktür ve iç-dış politikalardaki yönelim sınır geçiş rejimlerini değiştirmektedir. II. Dünya savaşı sonrasında yeniden inşa süreci yaşayan Avrupa ülkeleri örneğinde göçmen işçilere kapılarını sonuna kadar açmış ancak gelenler hem misafir olarak nitelendirilmiş hemde sınırlandırılabileceği varsayılmıştır. Ancak ilerleyen süreçte üretim merkezlerinin gelişmekte olan ülkelere kayması ve göçmenlerin kalıcılığı bu politikayı farklı bir istikamete yöneltmiştir. Ayrıca AB'nin artan yayılım alanı ve kalkan iç sınırları ile birlikte güvenlik politikaları güç kazanmış ve Avrupa Birliği sınır geçişleri sınırlandırılıp güvenlik önlemleri artırılmıştır. Ancak dış sınır güvenliğini artıran Avrupa Birliği bu dönemde sahip olduğu ekonomik ve sosyal gelişmeler neticesinde göçmenler için cazibe merkezi halini almıştır. Sıkılaşan sınır geçiş prosedürleri beraberinde kontrol dışı kaçak geçişlerin artışına neden olmuştur. Özellikle ABD'de yaşanan 11 Eylül terör saldırısının ardından göçmenler mutlak tehlike unsuru oldukları kanısıyla karşı karşıya kalırken göçmen politikaları sertleşmiştir . Ancak tüm bu değişen politika ve algıya rağmen 2016 yılı BMMYK Küresel Eğilimler raporunda genel şiddet ve insan hakları ihlalleri sebebi ile dünya genelinde zorla yerinden edilen kişi sayısı önceki 5 yılda %50 arttırmıştır. (UNHCR, Global Trends Forced Displacement, 2015: 5) Yaşanan ırksal, dinsel, siyasal ve ekonomik baskılar modern devlet kavramının ortaya çıktığı 20. yy ile

birlikte gelişen teknolojinin de etkisiyle yaşanan kitlesel göç vakalarını farklılaştırırken Castles ve Miller çağdaş göçlerin 5 temel eksende karakteristiğinin benzeştiğini belirtmiştir. Bunlar; "i) Göçün eş zamanlı ve artan etki alanıyla küreselleşmesi, ii) Dünya nüfusuna oranla yaşanan göç hareketlilikleri oranı daha az artış gösterse de göç eden bireylerin oluşturduğu büyük hacimle birlikte göçün hızlanması, iii) Değişen ihtiyaç ve koşullarla birlikte göçün çeşitlenmesi, iv) Göçün kadınsallaşması, v) Göçün siyasallaşması" olarak sıralanabilir. Uluslararası göç literatüründe göç kavramını için pek çok tetikleyici sebep bulunsada ekonomi temelli yaşanan hareketlilikler dört ana başlıkla değerlendirilebilir: ''Ülkeler arası farklı demografik özelliklerin oluşturduğu çatışmalar, kapitalizmin devresel krizleri, bölgeler arası gelir farklılıkları, küresel olarak yeniden yapılanmaya zorlanan ekonomiler'' şeklindedir(Castles ve Miller, 2008: 14)

2.1.2. Göçmen

Birleşmiş Milletler göçmen tanımlamasında; "*göç etme durumları gönüllü olup olmaksızın, göç güzergâhı düzenli veya düzensiz fark etmeksizin bir başka ülke sınırları dâhilinde bir yıldan fazla oturum sağlayan bireyler"* olarak tanımlama yapmaktadır. Bir ülkeye yasadışı giriş koşullarının ihlali veya vizenin geçerlilik tarihinin sona ermesi durumu ile hukuki statüden yoksun kişiler düzensiz göçmen kavramı ile ifade edilmektedir. Yaşam kalitelerini iyileştirmek amacıyla kişilerin başka ülkelere yerleşmelerine ise ekonomik göçmen adı verilmektedir. Bu kavram genel ismiyle göçmenler ile mültecileri ayırmak amacıyla kullanılır. (Adıgüzel, 2016: 5). Bireylerin tarihsel süreçle birlikte yaptıkları bu yer değişimleri; maddi-manevi ögelerle etkileşimi beraberinde getirmiştir. Değişim kaçınılmaz olup etkileşim sonucu yeni kültürleri doğurmuştur. "Tekerleğin icadından yazının bulunmasına, salgın hastalıklardan bu hastalıkların tedavisine kadar insanlık adına bilinen pek çok göçlerle gelişmiş ve değişmiştir. (Adıgüzel, 2016: 6) Dünya tarihinde küreselleşme kavramının kullanılmaya başlandığı döneme kadar göç kavramı çoğunlukla medeniyet ve gelişimin dinamik taşlarından birisi iken aynı zamanda ulaşım ve etkileşimin daha zor gerçekleştiği, göç sürenin uzunluğu sebebiyle kriz boyutunda ifade edilen çok daha az örnek bulunmaktadır. 20. yüzyıl ile göç ve göçmen ilişkisinin daha kompleks ve karmaşık bir yapıya doğru yol aldığı bilinmektedir. Önemli olan göçmen ilişkilerinin günümüz dünyasında cevap verebilirlik ve kavramsal netlik kazanması yolunda edinimler kazanmaktır. Hukuki bağlamda göçmenler en az iki ülkeyi ilgilendirmektedir. İlki terkedilen ülkedir, diğeri ise yerleşilen ülkedir. Terk edilen ülke için göç bir dışa göç (emigration), yerleşilen ülke için ise bir iç göç (immigration) olayıdır. Göçmenlerin, iki ülke arasında başka ülkeleri dolaşımı "*transmigration"* şeklinde isimlendirilmektedir. Yerleşme amacı olmadan bu şekilde ülke sınırlarında bulunan göçmenler transit *göçmen* olarak ifade edilmektedir

2.1.3. Mülteci ve Şartlı Mülteci

‘‘Cenevre Sözleşmesi’ne göre mülteci; “ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönmeyen veya yaşanan korku nedeniyle dönmek istemeyen” kişiler olarak tanımlanmaktadır.” (Adıgüzel, 2016: 5). İran’dan etnik çatışmalar nedeniyle Türkiye’ye göç eden bireyler bu statüye örnek teşkil eden bir durumdur. Mülteci hareketlerinin kitlesel ölçekte kabul edilebileceği göçler I. Dünya Savaşı sonrası üç milyon Avrupalının ülkelerinden başka topraklara göçmesi ile başlamış Milletler Cemiyeti’nin vasıtası ile uluslararası hukuk literatüne dahil edilmiştir. Mültecilik kavramı tüm insan ve devletlerin insan haklarına olan bağlılıklarını sınayacakları bir sınav niteliği taşımaktadır. Yaşanan iki dünya savaşının ardından günümüze kadar herhangi bir devlet ile vatandaşlık bağı bulunmayan insanların hem vatandaşlık hem de insani haklardan faydalanma noktasında derin adaletsizliklerle karşılaşıyor olması dünya kamuoyunun tarafından tepki ile karşılanmaktadır. Bu adaletsizliğin derinliği ile ilgili Hannah Arendt kitabında “*Hiçbir devletin kabul etmediği ve zaten hiçbir yerde de asimile olmayan gruplar, ana yurtlarından ayrıldıklarında artık yurtsuzdular; devletlerini bıraktıklarında artık devletsizdiler; insan haklarından yoksun bırakıldıklarında artık haksızdılar, yeryüzünün posasıydılar”* (Arendt, 1998: 256) şeklinde bir ifade kullanmıştır. Mülteci sorunlarının gündeme geldiği ve çözüm arayışlarının doğduğu tarih I. Dünya Savaşı sonrasına rastlamaktadır. II. Dünya savaşının neden olduğu devasa göç hareketi, büyük nüfus hareketlerini ve mülteci kavramını Birleşmiş Milletlerin gündemine taşımıştır. Yaşanan göç akımına kalıcı bir çözüm arzusuyla Cenevre Sözleşmesi hayata geçmiş ve mülteci hukukunun temelleri oluşturulmuştur. (Özcan, 2006: 1) Birleşmiş Milletler ’in 1951 de Mültecilerin Hukuki Statüsüne ilişkin düzenlemenin ardından sözleşmedeki yetersizlikler görülmüş ve 1967 Protokolü ile yeniden düzenlemiştir. 1951 Cenevre Sözleşmesi’nde II. Dünya Savaşında ülkelerini terk eden Avrupalıların ülkelerine tekrar dönmelerini amaçlayarak bir tarih kısıtlaması söz konusu olmuştur. 1967’de yapılan protokolde ise tarih sınırlandırması ortadan kaldırılmıştır. Türk mevzuatında 1967 sözleşmesinden farklı olarak Mültecilik tanımın yanında “*sığınmacı*” tanımı da yer almıştır. Bu noktada Türkiye 1967 protokolünün ilk maddesine coğrafi çekince ekleyerek kabul etmiştir. Yaşanan çatışma ve istikrarsızlık ortamlarının neden olduğu mültecilik kavramı devletlerarası ve birey-devlet arası ilişkileri etkilerken Cenevre Sözleşmesinde mültecilik statüsü için geçerli koşulların ayrıntılarındaki eksiklikler, anlaşmayı imzalayan ülkelerin sahada gerçekleştirdikleri uygulamalar arası farklılıklar ve külfet paylaşımı gibi konuların belirtilmemesi günümüze kadar pek çok düzenlemeyi mecbur kılmıştır. Afrika Birliği Örgütü ise 1974 yılında yaşanan bağımsızlık savaşlarının ardından oluşturduğu sözleşmede Cenevre Sözleşmesindeki görülen pek çok eksikliği giderilerek 2 maddede mültecilik tanımını yapmıştır. Tüm bu değişim ve dönüşümler ardından günümüzde bireyin mülteci statüsünü alabilmesi için: “bireyin menşe ülkesinin sınırları haricinde olması, kanıtlanabilir bir riskin söz konusu olması, zulüm ya da

eziyetin doğma ihtimali, devlet korumasının yetersizliği, içinde bulunan riskin din, dil, ırk, yada düşünce ile bağıntılı olması ile mümkün kılınmaktadır.(Çalık, 2015: 138)

Şartlı mülteci kavramı ise özünde coğrafi bir istisnayı içeren hukuksal bir statüdür. Avrupa Birliği dışında kalan ülkelerde yaşanan din, dil, ırk, politik söylem ve düşüncelerinden dolayı baskı ve şiddete maruz kalan bireylerin yaşadıkları ülkeyi haklı sebeplerle terk etmesi sonucunda bireylerin edindiği hukuksal statüyü ifade etmektedir. (Adıgüzel, 2016: 5-6). Şartlı mültecilik kavramı son yıllarda yasal düzenlemelerle birlikte değişime uğramaktadır. Türkiye, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesini, 1. Maddesindeki mekân bakımından öngörülen seçme hakkını kullanarak "Coğrafi Kısıtlama" ile kabul etmiştir. Anayasada yer alan 6458 sayılı kanunun 61. Maddesi mülteciyi tanımlamıştır. Bahse konu yasanın 62. Maddesinde ise Avrupa ülkeleri dışında 61. Maddede belirtilen sebeplerle ülkesini terk eden diğer ülke vatandaşlarını kapsayarak onlara şartlı mülteci statüsünü sağlamaktadır. Belirtilen şartlardaki insanların üçüncü ülkeye yerleşinceye kadar Türkiye'de kalmasına izin veren hükmü içermektedir. 61. Maddeye göre Avrupa'dan gelenler mülteci statüsünü alırken Avrupa harici ülkelerden gelenler mülteci statüsüne kabul edilmemektedir.

Göçmen mülteci ayrımında ise temel olarak iki kıstas varsayılabilir. İlki kişinin sınırı legal ya da illegal olarak geçmiş olup olmamasıdır. İkinci kıstas ise aynı kişinin uluslararası korumaya muhtaç olup olmamasıdır. Mülteci ve göçmenlerin sınırdan geçme sebepleri farklılık göstermektedir. Mülteciler uğradıkları zulümden kaçma hedefiyle yola çıkarken göçmenler kendi irade ve istekleriyle sınırları geçmektedir. Göçmenler ülkelerini terk etme sürecinde ve sonrasında mensubu bulundukları ülkenin diplomatik korumasından faydalanmaya devam ederken sadece insani temel ihtiyaçlar noktasında yardım gereksinimi duymaktadırlar. Mülteciler ise ülkelerini terk etmeleriyle birlikte uyruğunu taşıdıkları ülkenin korumasından artık faydalanamazlar ve uluslararası korumaya muhtaçtırlar. Zorunlu olarak ülkesini terk eden ve iltica talebinde bulunan kişilerin iltica neticeleri kararlaştırılana kadar sığınma talebinde bulundukları ülkeden çıkamazlar. Ancak bu noktada göçmenler üçüncü bir ülkeye geçiş sağlayabilirler.

2.1.4. Sığınmacı

Sığınmacı: Bulunduğu bölgeyi terk ederek koruma ve ikamet izni arayan bireylerin hukuksal bir nitelik kazanmayı beklediği statüyü ifade etmektedir. Resmi nitelikte mülteci olmayan bireyler devletlerin özel yasaları dahilinde bulundukları ülkede geçici olarak varlıklarını sürdürmektedirler. Suriye'den Türkiye topraklarına geçiş sağlayan kişilerde sığınmacı statüsüne bir örnek teşkil etmektedir. 2013 yılında Türkiye'de çıkarılan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile Türk Göç Hukukunun şekillenmesinde sığınmacıların etkisi gözlemlenmektedir. Sığınmacı ile mülteciliğin temel farklılığı sığınmacının henüz resmi bir statü edinememiş başvurusu bulunana bireyleri ifade etmektedir. Mültecilik değerlendirmesinin sürdüğü süreçte sığınmacılar menşe

ülkelerine zorla geri gönderilemezler. BM verilerine göre ise 2020 yılında ülkesini terk eden 10 sığınmacıdan 9'u Venezuela, Afganistan, Venezuela, Sudan ve Myanmar'dan yola çıkmaktadır.

2.1.5. Uluslararası ve İkincil Koruma

Uluslararası mülteci hukuku kapsamında, 1951 Cenevre Sözleşmesinde belirtilen nedenlerden dolayı zulüm korkusu karşısında, koruması altında bulunduğu devletin yetersizliğini ispat eden göçmenin mülteci statüsünü kazanmasını ifade etmektedir. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde belirtildiği üzere: "*Herkes zulüm karşısında başka ülkelerde sığınma talebinde bulunma ve sığınma olanağından yararlanma hakkına sahiptir.*" Herhangi bir devlet, ülkesine ilticada bulunmuş bir göçmenin Cenevre Sözleşmesinde belirtilmeyen bir nedenle korunmasını gerekli görürse, mülteci statüsü yerine ikincil koruma hakkı tanıyabilir. İkincil koruma ise YUKK'a göre:

"*Mülteci ve ya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen ancak uyruğunu taşıdığı veya ikamet ettiği ülkesine geri gönderildiği durumda; Ölüm cezası ile karşı karşıya olan veya infaz edilecek, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, ülke sınır yada dahilindeki silahlı çatışma hallerinde, ayrım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehdit ile karşılaşacak olması nedeniyle vatandaşı olduğu ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statü ikincil korumadır."* (YUKK 2013 Md. 62-1).

LGBTQ+ grupları veya Afrika ülkelerinde yaşayan Albino hastaları bu grupta değerlendirilmektedir. Bu durumların dışında sadece kadın olduğu için zulme uğrayan bireyler de iltica talepleri sonucunda ikincil koruma statüsünü alabilirler.

2.1.6. Misafir Olma Hali

Hukuki terminolojide olmayan ve mülteci kavramı yerine devlet temsilcileri tarafından kullanılan bu tabir Türkiye iltica rejimi tarafından tanımlanan ya da kabul edilen bir kavram değildir. Mültecilik kavramı yerine misafir teriminin kullanılmasının oluşturduğu fark misafirlik kavramının hak bazlı bir ifade olmayışı ve mülteciliğin barındırdığı yükümlülük ve hakları içermemesidir. Oluşan bu muğlak alanda misafir toplumun karşısında ev sahibinin sahip olduğu yetki ve güç iki kavram arasında bir hiyeraşinin oluşmasına sebep olmaktadır. Misafirlik ve ev sahibi arasındaki ilişkiye Kant Ebedi Barış adlı kitabında değinmiş, misafirperverliğin barışın ön koşulu olduğunu ancak misafirliğin bir vicdani görev ya da ahlaki üstünlük ile sınırlandırılmaması gerektiğini ve bir hak meselesi olduğunu belirtmiştir. Ancak bugüne kadar yaşanan tecrübeler göstermektedir ki hukuki olarak güvence altına alınmayan insani haklar tarihin her döneminde tahrip edilmiştir. Misafirlik kavramının hukuksal bir statü kazanmamış olmasının barındırdığı olumsuz sonuçlar ise; misafirin nerede ne zaman ve hangi koşullarda kalacağına ev sahibinin karar veriyor olmasıdır.(Derrida, 1999) 11 Nisan

2014 yılında misafirlik kavramının hukuksal altyapısı, yürürlüğe giren 6458 sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği 91. Madde ile sağlanmıştır.

28.04.2011 tarihinden itibaren Suriye devleti sınırları dahilindeki çatışma ortamı nedeniyle Türkiye sınırlarına bireysel ya da kitlesel olarak gelen göçmenlerin uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş olsalar dahi geçici koruma statüsünde değerlendirilerek kabul edileceği ifade edilmiştir. 1951 yılında Türkiye'nin imzalamış olduğu Cenevre Sözleşmesinde yer alan coğrafi kısıtlama neticesinde Türkiye'ye yönelik mültecilik başvurusunda bulunamayan Suriyeli ve vatansız bireyler sınırlar dahilinde; kendi irade ve istekleri dışında geri gönderilmeyecekleri ve temel insani ihtiyaçlara ulaşım konusunda devlet tarafından destek alabilecekleri yayınlanan kanun kapsamında belirtilmektedir. Ayrıca ilgili kanundaki getirilen yeniliklerde ilgili kanunun bakanlar kurulu tarafından alınıp kaldırılabileceği ifade edilirken günlük yaşantı ve temel hukuksal süreçler hakkında kapsayıcı ve ayrıntılı bir yönetmelik söz konusudur.

2.1.7. Göç Türleri

Göç türlerinin sınıflandırması sürecin bir fihristi niteliğindedir. Düzenli-düzensiz, legal-illegal, sürekli-mevsimlik gibi farklı şekillerde tasniflenmiş göç türleri temel düzeyde tanımlanmıştır. İlkel/ Basit Göç: Çeşitli doğa sebeplerinden dolayı (kıtlık, doğal afet, kuraklık, vb.) insanların yaşadıkları yerleşim bölgelerini terk etme durumu ilkel göç olarak ifade edilmektedir. İnsanlık tarihi ile özdeş olan bu göç türü her dönemde farklı itici gücün tesiri ile gerçekleşmiştir. Günümüzde kısıtlı da olsa varlıklarını devam ettiren göçebeler bu göç türünü devam ettirmektedir.(Adıgüzel, 2016: 26) Sürücü veya Cebri Göç: Politik gücün ya da politik güçten daha kuvvetli bir yapının şiddet ve zorlama ile insanları yaşadıkları topraklardan itildiği göç türünü ifade etmektedir. Hızlı ve ani şekilde gerçekleşen cebri göç, Nazi Almanya'sının Yahudileri vagonlara bindirerek göçe zorlanması ya da 1988 yılında Irak'taki Kürt kökenli bireylerin Türkiye sınırlarına itilmesi ile örneklendirilebilmektedir. (Kaynak,1992: 105). Geçici Göç, genellikle çalışma amaçlı olan ve kısa bir zaman dilimini kapsayan göç türünü ifade eden geçici göçte pek çok uluslararası kurum ve örgütün önemli etkisi bulunmaktadır. Kapsamı itibariyle geçici göç sanat, edebiyat veya moda gibi daha farklı alanların da etkisinin görülebildiği ülkeler arası geçici yer değiştirmeyi ifade etmektedir. (Naz, 2015: 22) Kalıcı Göç ise geçici göç durumunun karşıtı olarak görülen bu göç çeşidinde ülkelerin iç kısımlara doğru yapılan kalıcı göç eğilimi durumudur. Belli zaman aralığında aşamalı olarak göç edilen bölgeye yerleşme durumunun kalıcı şekilde sağlanmasıdır. Türkiye'ye Balkanlar, Kafkasya ve Kırım'dan gelen göçmenler kalıcı göç durumuna örnek verilebilir (Çavuşoğlu, 2006: 2).

Zorunlu Göç, genel olarak kitle/grup çoğunluğunun isteklerine uygun tarzda, istisnai bir nitelikte kitle/grupların iç ve dış göç durumlarına imkan sağlamayı da gözeterek iki ülke arasındaki göç durumunun; değiş-tokuş çerçevesinde, kendi etnik ve kültür kapsamında yalnızca başka bir ülkeye

göç etme durumu “zorunlu göç” olarak nitelendirilir. Bu yönüyle cebri veya sürücü göçten ayrılır. Örnek olarak Türkiye ile Yunanistan arasında yapılan nüfus mübadelesinde din kriteri oldukça etkili olmuştur (Çavuşoğlu, 2006: 2) Serbest (İsteğe Bağlı) Göç ise bireyin göç eyleminde bulunurken yaşamış olduğu ülkenin itici faktörleri ile göç edeceği ülkenin çekici faktörlerini karşılaştırır. Böylece bireyin kendi istekleri çerçevesinde göç etme durumu “serbest isteğe bağlı) göç” gerçeğini meydana getirir. Gidilecek ülkedeki temel hak ve özgürlükler, çalışma şartları, evlilik durumu ve yaşam kalitesi gibi çekici etmenler karar aşamasında oldukça önemlidir. Birey yaşamakta olduğu ülke ile gidilecek ülke arasında bu olumluluk durumlarını karşılaştırıp getirileri fazla olan ülkeye göç eğiliminde bulunur (Çavuşoğlu,2006: 3). Sanayileşme ile ülkelerin gelir durumları orantısız şekilde değişkenlik göstermektedir. Bireyler yaşadıkları ülkede ucuz iş gücü, düşünce ve hak kısıtlamasına maruz kalma, politik belirsizlik ve huzursuzluk gibi etmenlerden dolayı ülkelerini terk etme eğilimine bulunurlar. Kendilerine uygun gördükleri ve olumlu buldukları ülkeye uygun şartlar çerçevesinde göç ederler (Şahin, 2001: 2).

Pandemi sürecinde göçmen hareketliliğinin büyük ölçüde çoğunluğunu oluşturan göçmen işçiler ise bir ülkede yaşayan kişilerin ya da grupların başka bir ülkeye emek güçlerini pazarlamak maksadıyla “işçi statüsünü” baştan kabullenerek görevlerini yerine getirmek amacıyla başka ülkeye göç etmesi durumudur. İşçi göçleri genellikle sanayi ve ticaret ağlarının gelişmiş ve küresel nitelikte güçlü olan ülkelere yöneliktir. Türkiye’den 1961-1975 yılları arasında bir milyon civarında emek göçünün Avrupa ülkelerine yapılması bu duruma örnektir (Çavuşoğlu,2006: 4). Mevcut kaynakların eşitsiz dağılımı ve üretim tesislerinin konumlanmasına göre şekillenen işçi göçü Körfez ülkeleri örneğinde olduğu gibi son yüzyılda kalkınmanın da bir gerekliliği haline gelmiştir. Pek çok Körfez ülkesinde nüfusun yarıya yakınını göçmen işçilerden oluşmaktadır. Özellikle nitelikli göçmenlere yönelik talebin artması ile birlikte işçi göçü yeni bir perspektif kazanmıştır. Emek göçünün diğer bir versiyonu ise beyin göçüdür. Yurt içinde ya da yurt dışında eğitim almış ve alan bilgisinde uzmanlaşmış olan bireylerin daha iyi çalışma ve yaşam koşullarına sahip olmak amacıyla göç etmeleri “beyin göçü” olarak adlandırılmaktadır. Yüksek eğitim ve bilimsel anlamda uzmanlaşmış, sayıca sınırlı kişilerin dahil olduğu bir göç durumudur. Beyin göçünde bireyler öncelikle kaliteli yaşam haklarına ve yüksek kazanç kriterlerine odaklanırlar. Bu durumda dünyanın gelişmiş olan ülkelerine göç etme eğilimi içerisindedirler (Çavuşoğlu, 1995: 23) Uzaktan çalışabilme imkanlarından artış önümüzdeki süreçte beyin göçünü nasıl etkileyeceği pek çok araştırmanın araştırma konusudur. Son olarak mülteci göçünü tanımlamalıyız. Bireylerin veya grupların bulundukları ülkede politik rejim ve otoritenin ağır baskı, anlaşmazlık ve çatışma halinde olmasından kaynaklı olarak can ve mal güvenlikleri tehlike altında bulunan bireylerin veya grupların alternatif ülkelere legal/illegal yollarla geçiş yapması durumudur (Naz, 2015: 26). Bu göç türü diğer göçlere göre oldukça ağır ve dramatik sonuçlar oluşturan göç türüdür.

2.1.8. Küresel Diasporalar

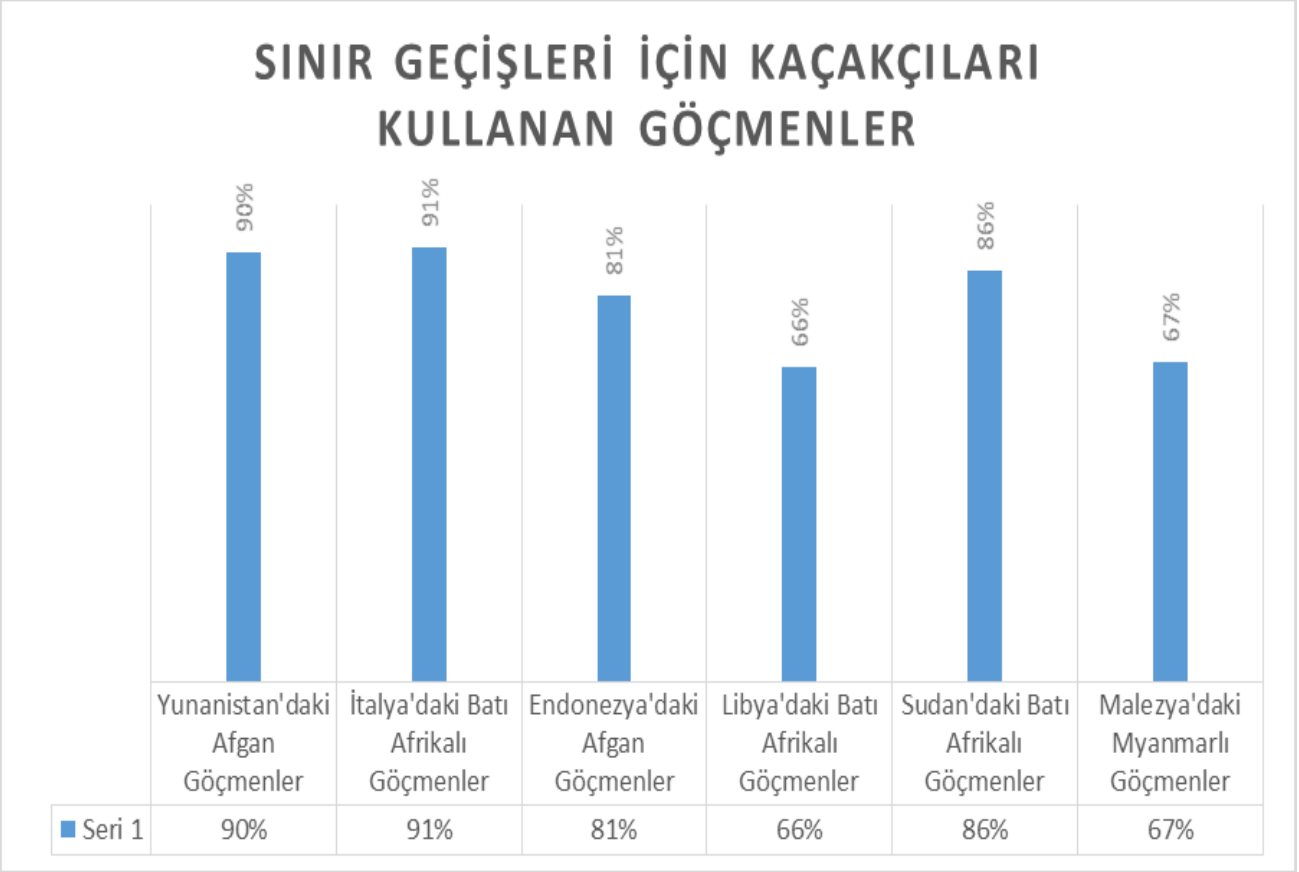
Diaspora kavramı IOM tarafından: "Etnik ve geleneksel olarak anayurtları ile derin bir bağı bulunan bireylerin yaşadıkları menşe ülkeden koparak azınlık halinde başka bölgelerde yaşaması" durumunu ifade etmektedir. Şiddet, savaş veya ekonomik sebeplerle varolan diasporalar asıl varlıksal gücünü yaşadıkları yeni ülkeden değil, menşe ülkelerinden almaktadırlar. Kimliksel söylemin baskın olduğu diaspora literatüründe diasporaların yeniden ve farklı koşullarda inşa edilebileceği belirtilmiştir. Siyasal ve sosyal hareketliliğin doğurduğu mobilizasyon neticesinde değişen aktör ve koşullar diaspora bilinci üzerinde önemli etkiler barındırmaktadır. Devletler için ulus ötesi siyaset aracı olarak kullanılma potansiyeli barındırabilen diasporaların sosyo-politik mühendislik aracı olarak da kullanıldığı süregelen tezlerde savunulmuştur. (Quinsaat, 2019) Diasporaların inşa süreci ile alakalı iki temel yaklaşım bulunmaktadır. İlk teori olan siyasal süreç teorisi gerçekleşen bir sosyal hareketin sonraki adım ve yörüngelerle olan bağıntısında iç ve dış değişkenlerin temel parametre olduğunu belirtmektedir. Dış değişkenler; rejim, politika ve devletler arası ittifakları içeren siyasi fırsatları ifade ederken, iç değişkenler; ideoloji, kimlik, organizasyon yapısı gibi etmenleri içermektedir. (Kriesi, 2004) Sadakat, milliyetçilik ve vatana bağlılık söylemleri ile motive edilen diaspora toplumları sağladıkları sermaye akışı potansiyeli ile her iki ülke içinde ekonomik bir önem arz etmektedir. Ayşe Güveli'nin Almanya'daki Türk diasporası üzerine yazdığı 'Göçün Kuşaklararası Sonuçları' kitabında ise önemli sosyal tespitleri bulunmaktadır. İlk kuşağın %70'inin ülkelerine dönüş yaptığını, eş seçimlerinde çoğunluğun Türk bireyler ile evlendiğini, kuşaklar arası eğitim düzeyinin pozitif yönde değişim gösterdiğini, sosyal hayatlarında çok büyük çoğunluğun yine Türklerle vakit geçirdiğini ve nispeten muhafazakâr bir yaşam tarzının yaygın olduğunu dile getirmektedir. (Güveli, A., 2019)

2.1.9. Göçmen Kaçakçılığı

Göçmen kaçakçılığı TCK'nın 5237 sayılı bendinde *"Doğrudan doğruya veya dolaylı olarak mali ve diğer maddi çıkar elde etmek için, bir kişinin vatandaşlığını taşımadığı veya daimî ikametgah sahibi olmadığı bir taraf devlete yasadışı girişinin temini*" şeklinde tanımlanmıştır. Sınır güvenliği devletlerin güvenlik politikalarının temelini teşkil etmektedir. Özellikle şiddet, terör, suç ve kaçakçılıkla mücadelede en önemli kontrol noktası olan sınırların ihlali devletler için egemenlik ihlali kapsamında değerlendirilmektedir. Ulusal ve uluslararası mevzuatın çiğnendiği göç hareketlerinin enstrümanlarından birisi haline gelen göçmen kaçakçılığı beraberinde büyük tepkiler çeken insanlık dramlarını oluşturabilmektedir. Göç kararı alan bireylerin ya da transit ülkede bulunan göçmenlerin hedef ülkelere yönelik yolculuklarında, göçmenler için ciddi bedeller karşılığında onları nihai noktaya ulaştırmayı vadeden göçmen kaçakçıları son 10 yılda önemli düzeyde artmıştır. Sosyal medya platformlarında reklam dahi verebilen göçmen kaçakçıları sınır duvarları ve askeri önlemlerle engellenmeye çalışılan göç dalgalarının birer katalizörü görevini gerçekleştirmektedir. MMC'nin gerçekleştirdiği ankette Libya'ya ulaşmış Afrika'dan gelen göçmenlere göçmen kaçakçınızı nasıl

tanımlarsınız sorusuna katılımcıların %85'i hizmet sağlayıcısı cevabını vermiştir. Bilgi kaynağı ya da eski göçmen ifadeleri de dile getirilirken suçlu tabirini katılımcıların yalnızca %15'i kullanmıştır.

Şekil 1: Sınır geçişlerinde göçmen kaçakçısı kullanım oranları



Kaynak: Mixed Migration Center (MMC) MMR 2021.
https://mixedmigration.org/mixed-migration-review-2021/

Göçe yönelik talep hiçbir zaman ulaşamadığı bir seviyede iken artan sınır güvenliği ve çeşitlenen rotalar karşısında göçmen adayları göçmen kaçakçılarını kullanmak zorunda kalmaktadır. Yunanistan sınırından geçiş yapamayıp Türkiye'de yaşadığı şehre geri dönmek zorunda kalan Suriyeli mültecilerin paylaşımlarında geçişlerin daha öncesinde mümkün olabildiğini ancak pandemi ile tamamen engellendiği ifade edilmektedirler. Artan şiddet ve müdahaleler karşısında özellikle Akdeniz rotasına yönelen göçmenler ise Libya, Türkiye gibi ülkelerden çıkış yapmayı amaçlamaktadır. Değişen güzergahları takip etmekte yeterli refleksi gösteremeyen Avrupa Birliği ülkeleri ise göçmen denetimi için transit ülkelere kaynak aktararak sahil güvenlik ekiplerinin göç yolculuğunun başlamadan bitmesini amaçlamaktadır. Tüm bu değişime şahit olan göçmenlerin MMC anketinde belirtildiği gibi büyük çoğunluğu kaçakçıları kullanmak zorunda kalmaktadır.

2.1.10. Göç ve Küreselleşme

Göçün etki ve sonuçları ekonomik, kültürel, sosyolojik ya da siyasal etki ve sonuçları içinde barındırmaktadır. Bireylerin göç fikirlerinin temelini esasında güven duygusu oluşturmaktadır. Gelecek algısı, özgürlükler, emek-gelir dengesinin tahribe uğraması gibi durumların esasında birey-devlet arası güvenin sarsılmasına ve göçe teşvik edici ortamın oluşmasına sebep olmaktadır. Ülkeler arası ekonomik ve sosyal gelişmişlik düzeyleri arası uçurum 19. yy. ile çok daha fazla açılmakta, sosyal medya ve anlık etkileşimin müthiş bir hız kazanması ile birlikte toplumsal farkındalık ve istek-ihtiyaç dengesi değişim göstermektedir. Özellikle ulaşım imkanlarının artması, gelişmiş ülkelerin göçe olan bağımlılığı ve kapitalist sistemin vaadettiği sınıfsal atlama ihtimalini gerçekleştirme arzusu sonucunda bireylerin göç karar süreçleri önemli düzeyde hızlanmıştır. Gelirlerini maksimize etme çabasının ötesinde hayatlarındaki riskleri minimize etme arzusunda olan göçmen adayları ise kitlesel göçün önemli bir çoğunluğunu oluşturmaktadır. Güney Sudan, Afganistan, Myanmar gibi ülkelerde yaşanan istikrarsızlıklar ve kitlesel yerinden edilme hadiseleri günümüzde göçün fay hatlarını oluştururken ortaya konan araştırmalarda göç güzergâhlarının büyük çoğunluğunun nihai noktasını G-20 ülkeleri oluşturmaktadır. Önceki bölümlerde belirtilen itici-çekici güçler neticesinde geçtiğimiz 20 yıl içinde kriz boyutunda gerçekleşen göç akınları G-20 ülkelerinin göç politikalarını önemli düzeyde değiştirmektedir. (Aykaç, M, & Yertüm, U, 2017). Özellikle pandemi sürecinde göçmenlerin geçici olarak bulunduklarına inandıkları Türkiye gibi transit ülkeler birer nihai nokta haline gelmektedir. Göçe kaynaklık yapan ülkelerin bünyelerinde barındırdıkları yoksulluk, yolsuzluk ve işsizlik göçmen adaylarını itmektedir. Neo-klasik göç teorisinde belirtildiği üzere refahını üst düzeye taşımak isteyen bireyler gelişmiş ülkelere göçü arzulamaktır. Her geçen gün iklim değişikliğinin de etkileri dünyada yaşanabilir bölgelerin haritasını değişime sürüklemektedir. Bu itibarla 2040 yada 2060 yılında sürdürülen iklim politikaları ve enerji talebinde bir değişim sağlanamaması durumunda göç rakamlarında iklim değişikliği önemli bir yere sahip olacaktır. Göçün sonuçları sosyolojik, ekonomik yada çok farklı alanlarda çıktılar vermektedir. Koşul ve coğrafya değişikliği pek çok uyum parametresini belirlerken hükümetlerin sınır güvenliği ile yürütmesi gereken en önemli konu hukuksal normların güncelliği ve uyum sürecinin verimliliğidir. (Yılmaz, F. H. & Navruz, M. 2019). Pakistan'da Taliban'ın yükselişinin önemli sebeplerinden birisi olan mülteci çocukları konunun ciddiyetini ifade etmektedir. Enflasyon artışı, çarpık kentleşme, artan kiralar gibi etkilerin ötesinde göçmenler yönelik gerekli, yeterli eğitim ve istihdam sağlanamaması durumunda yeni bir krizin tohumlarının atılması anlamına gelmektedir. Döviz akışı emek arz-talebinin sağlanması ve pek çok olumlu sonuç barındıran göç içinde yaşadığımız sistemin temel bir parçasıdır.

Küreselleşme kavramı pek çok varsayımın inşa ettiği bir yapıyı ifade etmektedir. Kaçınılmaz ve geri dönüşü mümkün olamayacak kadar dünya toplumunu büyük bir refah ve gelişmişlik seviyesine ulaştırması gibi pek çok olumlu yönünün yanında varolan hiyerarşi ve eşitsizlikleri alt-üst ederek yeni,

özgün bir hiyerarşi ve eşitsizlik sistemi doğurmuştur. (Hirst ve Thompson, 2003; Wallerstein, 2005) Sınırların önemsizleştiği, ulus ötesi kavramların etki ve yetki kazandığı bir işleyiş varsayımı ile temellenen küreselleşme kavramı; mal, hizmet, sermaye ve bilginin hızlı ve minimum eforla dolaşımını sağlamayı hedeflemektedir. Ancak bu noktada emek sermayesi ya da insan hareketliliği konusunda daha muhafazakar bir işleyiş devam etmektedir. Bu noktada küreselleşme var olan göç kavramını sadece etkilememiş ayrıca yeni bir anlam ve metot inşa etme yolunda mesafe katetmiştir. Ancak insan hareketliliği küreselleşmenin daha muhafazakar bir tarafını ifade etmesinin temelinde ulus devlet kavramın temellerini oluşturan kolonları sarsma potansiyeli ve salgın hastalıkların, yaşanan afetlerin, azalan refahın sebebi olarak 'yabancıların' görülmesidir. Elbette temel neden bu 'yabancı' algısı olmasa da bireysel dürtülerin kaynak noktalarından birisini ifade etmektedir. Küreselleşmenin ulus devletler üzerindeki en önemli etkilerinden birisi ise dahil olunan sistemden çıkışın maliyet ve bedelinin çok ağır ve yıkıcı olmasıdır. Ulus üstü oluşum ve işbirliklerinin artan gücü karşısında ulus devletlerin etki alanları önemli düzeyde azalmıştır. Göçü tetikleyen küreselleşme ise artışı kontrol edilemeyen insan hareketliliğini "sınırsız bir dünyada" devletlerin sınırlarını dikenli tellerle örmesine sebep olmuştur. (McNevin, 2011). En nihayetinde ise göç, bireyin herhangi bir ülkeye göç edip pek çok konuda asimile olup topluma dahil olduğu bir süreç olmaktan çıkmış ve pek çok dinamik kazanmıştır.

Değişen ve küreselleşen göç kavramı hakkında 1980 sonrasında daha fazla politika üretilmeye başlanmış ve bu dönemde göç-güvenlik ilişkisi öne çıkmıştır. Kopenhag Okulu tarafından geliştirilen güvenlikleştirme kavramı ise güvenlikleştirici aktörlerin varoluşsal tehdit karşısında referans nesnesini müdafa amaçlı hedef kitleyi ikna etmeye çalıştığı dolayısıyla olağanüstü önlemleri meşrulaştırma sürecini ifade etmektedir. (Balzacq, 2010: 60-63) Bu yaklaşımla birlikte güvenlik algısının tarih dışı ve evrensel tanımlar ile ele alınması eleştirilirken; sosyal kültürel ve politik durum ile olan bağıntısı üzerinden bir ilişki kurulmaktadır.(McDonald, 2011: 282). Nihai noktada ülkelere transit ya da hedef olma statüsü kazandıran küreselleşme kavramı bu devletlerin kendi imkan ve kaynakları ile göç konusunda büyük bir etki yada kontrol kazanmasını sağlayamamaktadır.

2.1.11. Dünyada Göçmen ve Mülteci Politikaları

Göçmenlerin hakları dünyada koruma altına alınması amacıyla pek çok düzenleme gerçekleştirilmiştir. 1948 yılında imzalanan İnsan Hakları Beyannamesinin 14. maddesinde Dünyada göçmenlerin haklarını düzenlemek ve koruma altına almak amacıyla

"Herkes zulüm karşısında başka memleketlerden mülteci olarak kabulü talep etmek ve memleketler tarafından mülteci muamelesi görmek hakkını haizdir. Bu hak, gerçekten adi bir cürüme veya Birleşmiş Milletler prensip ve amaçlarına aykırı faaliyetlere müstenit kovuşturmalar halinde ileri sürülemez."

Şeklinde belirtilmiştir. Mültecilik tanım ve kapsamının net şekilde belirtildiği 1951 Mültecilerin Statüsü Sözleşmesi 1967 tarihli protokol ile birlikte evrensel geçerliliğini sağlamıştır. Mültecilerin korunması ve geri gönderilmeme ilkesine ilişkin 1969 Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi, 1984 Cartenaga Latin Amerika Sözleşmesi ile desteklenmiştir. BM 'nin 2003 yılında yürürlüğe giren Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşmesinde göçmen ve ailelerinin temel hak, şeref ve haysiyetlerini güvence altına alıp varolan koşulların iyileştirilmesine yönelik gayreti teşvik ederken ilk iki maddesinde:

"Madde 1: 1. Bu Sözleşme bundan sonra belirtilen durumlar istisna olmak üzere, cinsiyet, ırk, renk, dil, din veya inanç, siyasal veya diğer görüş, millî, etnik veya sosyal köken, taabiyet, yaş, ekonomik durum, mülkiyet, medenî hal, doğum veya diğer statüler açısından hiçbir farklılık gözetilmeksizin, tüm göçmen işçilere ve ailelerine uygulanır. 2. Bu Sözleşme göçmen işçilerin ve aile fertlerinin, göçe hazırlık, hareket, transit geçiş ve İstihdam Devletinde kazanç getiren bir işte çalışma ve ikamet süresinin tamamı ile Orijin Devlete veya mutad olarak ikamet edilen Devlete dönüş dahil olmak üzere, göç sürecinin tamamı süresince uygulanacaktır."

şeklinde belirtilmiştir. Türkiye'nin mültecilik kavramı ile ilişkisi 1934 yılında kabul edilen İskan Kanunu ile başlamıştır. İlgili kanunda sadece Türk soyundan olan ya da Türk kültürüne bağlı kimselerin yerleşme hakkına sahip olabileceği belirtilmiştir.(Latif, 2002; Akdağ, 2005). Mülteci muhacir ayrımını barındıran kanunda soydaş kimseler muhacir olarak kabul edilirken soydaş olmayan yerleşme amacı barındırmadan geçici süre bulunan kimseler ise mülteci olarak kabul edilmiştir.(Bayındır Goularas & Sunata, 2015: 17). 2006 yılında yayınlanan 5543 sayılı yeni iskan kanunu ile resmi olarak değişen ilgili kanunda Cenevre Sözleşmesi öncesi de etnik köken ayrımı yapıldığı görülmektedir. Türkiye sahip olduğu coğrafi şartlar nedeniyle önemli bir göç akışına maruz kalmakta ve bu konuda hukuki açıkların azaltılması amacıyla 1994 İltica yönetmeliğini yürürlüğe sokmuştur. Ancak Yoğun göç hareketliliğini yönetme noktasında yetersizliklerin mevcudiyetinden dolayı 2013 yılında 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu yürürlüğe girmiştir. Özellikle Türkiyenin 1999 yılında Avrupa Birliği aday ülke konumuna gelmesi sonucunda göçmen ve mültecilerle alakalı önemli değişim ve iyileşme meydana gelmiştir. 2016 yılında AB-Türkiye arasında imzalanan Geri Kabul Anlaşmasında ise Suriye'de yaşanan olaylar neticesinde meydana gelen Yunanistan ve Avrupa ülkelerine yönelik göç hareketliliğine bir çözüm sağlamak için atılan bir adımı ifade etmektedir. İlgili anlaşma neticesinde Türkiye üzerinden 20 Mart 2016 yılından itibaren Yunan Adalarına ulaşan tüm düzensiz göçmenlerin tamamı kayıt altına alınarak mültecilik başvuruları değerlendirilmeye alınacaktır. Yeterli sebebi bulunmayan göçmenlerin her birinin Türkiye'ye iadesi karşılığında hali hazırda Türkiye'de geçici koruma statüsünde bulunan bir Suriyeli bireyin Avrupa ülkelerinden birine kabulünü vaat etmektedir. Ayrıca anlaşma maddelerinde Türkiye'nin vize

muafiyetiyle ilgili adımlarının hızlanacağına, Türkiye'deki göçmenler için ise ek ödenek ayrılmasına yönelik bir madde bulunmaktaydı.

İlk olarak AB bağlamında göçmen politikalarına göz attığımızda kuruluş temelinde II. Dünya Savaşı sonrası Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu Serbest Ticaret Anlaşması ile temelleri atılan, ekonominin gelişimi ve yaşam standartlarının iyileştirilmesini temel alan Avrupa Birliği kalıcı barışı tesis etmiş ancak Birliğin oluşumunun ilk safhalarında iltica kavramı hakkında ortak bir politika oluşturmamıştır. 1992 yılında imzalanan Maastricht Antlaşması, birlik ülkeleri arası ortak güvenlik adalet ve iş birliği politikalarının oluşturulmaya başlanması ile göç konusunda gelişmeler meydana gelmiştir. İltica politikası (European Union, 07.02.1992: Md. K.1.1.), göç politikası, üçüncü ülke vatandaşları ile ilgili politikalar (European Union, 07.02.1992: Md. K.1.3.), kişilerin üye ülkelerin dış sınırlarının geçmesini düzenleyen kurallar ve sınırların geçiş noktalarında kişilerin kontrolü ile ilgili kurallar (European Union, 07.02.1992: Md. K.1.2.) üye ülkelerin ortak çıkar meseleleri olarak tanımlanmıştır. Ayrıca göçmen ve mültecileri etkileyecek sınır, vize ve serbest dolaşım ile alakalı pek çok konu Avrupa Konseyine devredilmiştir. 2007 yılında AB ülkeleri tarafından imzalana Lizbon antlaşması ile Ortak Avrupa İltica Sistemi (CEAS) oluşturulması hedeflenmiştir (European Union, 17.12.2007: Md. 63(2) Bu doğrultuda antlaşmada: *"üçüncü ülke uyrukları için, Birlik genelinde geçerli tek tip bir mülteci statüsü" (Md. 78(2)(a)); "uluslararası korumaya muhtaç üçüncü ülke uyrukları için, Avrupa iltica hakkı kazanmaksızın, tek tip bir ikincil koruma statüsü" (Md. 78(2)(b)); "kitlesel göç akını durumunda, yerlerinden edilmiş kişiler için ortak bir geçici koruma sistemi" (Md. 78(2)(c)); "tek tip bir iltica veya ikincil koruma statüsünün verilmesi ve bu statünün geri alınması için ortak usuller" (Md.78(2)(d)); "bir iltica veya ikincil koruma başvurusunu inceleme konusunda hangi üye devletin yetkili olacağının belirlenmesine ilişkin kriterler ve mekanizmalar" (Md. 78(2)hiçbir); "iltica veya ikincil koruma başvurusunda bulunan kişilerin ülkeye kabul koşullarına ilişkin standartlar" (Md. 78(2)(f)); "iltica, ikincil koruma veya geçici koruma için başvuran kişilerin göç akınının yönetilmesi amacıyla, üçüncü ülkelerle ortaklık ve işbirliği"* (Md. 78(2)(g)) maddeleri yer almaktadır. Gerçekleştirilen Ortak Avrupa İltica Sistemi sığınma talebinde bulunan bireylerin kabul süreçlerini önemli düzeyde kolaylaştırmıştır. Transit ülkelerle menşe ülkeler arası işbirliğini de geliştirmeyi hedefleyen sistem göç konusunda devletler arası iletişimi önemli düzeyde etkilemiştir. 2013 yılında yürürlüğe giren Dublin III yönetmeliği ise göçmenlerin aynı anda birden fazla devlete iltica başvurusunda bulunmasını önlerken başvurunun yönetildiği sorumlu ülkelerin tespiti gibi mekanizmaları oluşturmuştur. (Çakran ve Eren, 2017).

Çatışmaların doğurduğu hasarların neticesinde kurulan Avrupa Birliği zamanla devlet üstü bir kimlik kazanma sürecine girmiştir. Ortak coğrafya, din ve tarih eksenlerine oturan bu kimlik algısının öteki kavramını ise demokrasi karşıtlığı, İslam, terörizm ve komünizm olarak nitelemiştir. 2004 yılında imzalanan AB anayasası sürecinde bayrak ve marş konuları sebebiyle itirazlar karşısında kalan bu

anayasa %5'lik bir değişimle kabul edilmiş ve Avrupa genelinde AB vatandaşlığı algısını önemli düzeyde artırmıştır. Brexit' e rağmen hala bütünlüğünü ve ortak hareket güdülerini koruyan birliğin göç konusundaki politikalarında 2000 öncesine göre daha ılımlı ve yapıcı bir söylem hakimdir. 2013 yılından itibaren gerçekleşen şok dalgaları karşısında yeterli refleksi gösteremediğine yönelik üye ülke vatandaşları tarafından pek çok eleştiriye maruz kalsa da özellikle kaynak ülkelerle yürütülen işbirlikleri(Libya örneğinde olduğu gibi) düzensiz göçle mücadele konusunda önemli enstrümanlar kazanmıştır. Suriyeli göçmenlerin transit ülkelerde barınmasına yönelik yardım paketlerinin açıklanması ve göçmenlerin, kapı bekçisi olarak arzu edilen komşu ülkelerde barınmasına yönelik yürüttüğü politikalar ise AB için bir pazarlık statüsü kazandırmıştır. Külfet paylaşımı noktasında adaleti tesis edemeyen birlik ülkeleri pandemi sürecinde Macaristan'ın sınırlarını tüm sığınmacılara kapattığını açıklaması ve topraklarında bulunan göçmenlerin sınır dışı edilmesi durumu karşısında bir yaptırım uygulanamadı. Macaristan hükümetinin pandemi başlangıcında aldığı olağanüstü yetkiler sonucunda uzun gözaltı süreleri ve pek çok insan haklarına aykırı eylem gerçekleşmiştir(Çakran ve Eren, 2017: 9).

Dünya genelinde göç politikalarını etkileyen en temel olgu büyük göç krizleridir. 1947 yılında Pakistan'ın Hindistan'dan ayrılması sonucunda 18 milyon insan mübadeleye katılmış, İsrail'in kuruluş sürecindeki Yahudi ve Filistinlilerin hareketliliği 1 milyona ulaşmış SSCB'nin Afganistan işgali nedeniyle 2.5 milyon Afgan Pakistan'a göç etmiştir.(Doğanay, 2011: 88-91) 1990-1991 Körfez krizinde ise 4 milyon kişi yerinden edilmiş ancak bölgedeki istikrarsızlık Arap Baharı ile devam etmiş 1970-2010 arası uluslararası göçmen sayısı 3.5 katına çıkmıştır. Dünyadaki göçmenlerin %23.4'ü Kuzey Amerika'da iken %32.6'sı Avrupa'da bulunmaktadır. Göçün başlangıç ve bitiş noktasındaki benzerlikler küresel politikaların temelini oluşturmaktadır. Türkiye bağlamında göç politikalarından bahsedilmek için ise gelen göçmen profilini daha yakından tespit etmek gerekmektedir. Genel bir sınıflandırmada gelen göçmenler 3 sınıfa ayrılmaktadır. İlk grup Doğu Avrupa Ülkelerinden gelen ve çalışma amacı güden göçmenlerdir. Son yıllarda bu göçmenlerin Türkiye'ye yönelik hareketliliği yavaşlamıştır. II. Sınıf ise Orta Doğu Ülkeleri ve Afrika Ülkelerini ifade etmektedir. Avrupa'ya gitme amacı taşıyan II. Kategorideki göçmenler vize ihlalleri ve düzensiz göçün ana kaynağını oluşturmaktadır. III. Kategori ise sığınma talebinde bulunan farklı kökene sahip göçmenlerdir. Bir kısmı sığınma taleplerinin olumsuz karşılanması sonucunda kaçak olarak ülkede kalmaya ve çalışmaya devam etmektedir. (İçduygu, 2004: 21-27). Türkiye'nin Osmanlı'dan itibaren uyguladığını dile getirdiği açık kapı politikası nedeniyle kitlesel göç hareketlilikleri dışında göçmenler için nispeten erişim ve konaklaması kolay bir ülke olmuştur. Özellikle İran'la benzer olarak transit ülke mantığı ile gelen göçmenlerin Avrupa'ya geçişi konusunda da göreceli daha az denetim uygulamıştır. Ancak Irak Savaşı sonrası Türkiye tampon bölge oluşturabilirken Suriye İç savaşında bu alanı oluşturmamış ve 4 milyona yakın göç almıştır. Göçün ilk yıllarında Suriyeli'lerin geri döneceklerine yönelik kesin bir kanı oluşmasının sebebi Beşar Esad'ın indirilmesi sonucu ile savaşın biteceğine olan inançtır. Bu

itibarla Suriye'deki muhaliflere gizli ve aşikâr şekilde yardım sağlayan Türkiye savaşın üzerinden geçen 8 yıla rağmen bitmemesi sonucunda çok daha farklı bir politikayı benimsemek zorunda kalmıştır. Sınır ötesi operasyonlar düzenlerken tehdidi geçerli gerekçe gösterilmiş ancak bu operasyonlar neticesinde yeni göç akımlarını tutabilecek bir güvenli bölgenin inşası gerçekleştirilmiştir. Bölgede Rusya ile yaşanan gerilimlere rağmen sürdürülen operasyonlar Türkiye'deki Suriyelilerin döneceği umuduyla yapılsa da bu konudaki amacına ulaşamamıştır (Canyurt, D. 2018).

Ortadoğu'da yaşananlardan etkilenen ve göç politikalarını bu minvalde belirleyen ülkelerden önemli bir kısmını ise Körfez ülkeleri oluşturmaktadır. Büyük petrol rezervlerinin keşfi ile 1970'lerden itibaren kalkınmaya başlayan Körfez bölgesi küçük nüfusları ve işgücü sermayeleri nedeniyle ihtiyaç duyduğu emek gücünü ithal etmek zorunda kalmıştır. Emek arzında en büyük kaynak Hindistan olurken uzun süre göçmenler Hint ekonomisinin bel kemiği olmuştur. Körfez ülkelerinin göçmenlere yönelik yürüttüğü politika aynı zamanda ev sahibi ülkelerin gelecek göçmenleri seçiminde de etkin rol oynamaktadır. Özellikle devlet memurluğu veya vasıflı işlerde kendi vatandaşlarını istihdam eden Körfez ülkeleri vasıfsız işler için göçmen emeğine başvurmayı amaçlamakta ve göçmenlerin sadece çalıştığı hallerde ülkelerinde bulunmasına izin vermektedir. Uzun yıllardır topraklarında bulunan göçmenlere vatandaşlık konusunda çok sıkı davranan ve neredeyse engelleyen bir politika güderken yerli halkının ülke nüfuslarının neredeyse yarısını oluşturuyor olması asıl çekince ve politika belirleyicisidir.

2.1.12. Uluslararası Göçmen ve Mülteci Nüfusu

Göçmen ve mülteci nüfusunun tespiti bünyesinde birtakım zorlukları barındırmaktadır. Sürekli dinamik bir devinime sahip olan bu kavramların ölçümü noktasında farklı kriter ve metotlar kullanılabilmektedir. IOM, OECD, Türkiye Göç İdaresi ve MMC raporlarında yer alan veriler esas alınarak genel bir perspektif oluşturulmuş, göç rakamlarındaki yaşanan değişimin tespiti bu raporlardan faydalanılarak teze dahil edilmiştir.

Tablo 1: Yıllara göre Dünyada uluslararası göçmen sayısı

Yıl	Uluslararası göçmen sayısı	Göçmenlerin Dünya nüfusuna yüzdesel oranı
1970	84 460 125	2.3
1975	90 368 010	2.2

1980	101 983 149	2.3
1985	113 206 691	2.3
1990	152 986 157	2.9
1995	161 289 976	2.8
2000	173 230 585	2.8
2005	191 446 828	2.9
2010	220 983 187	3.2
2015	247 958 644	3.4
2020	280 598 105	3.6

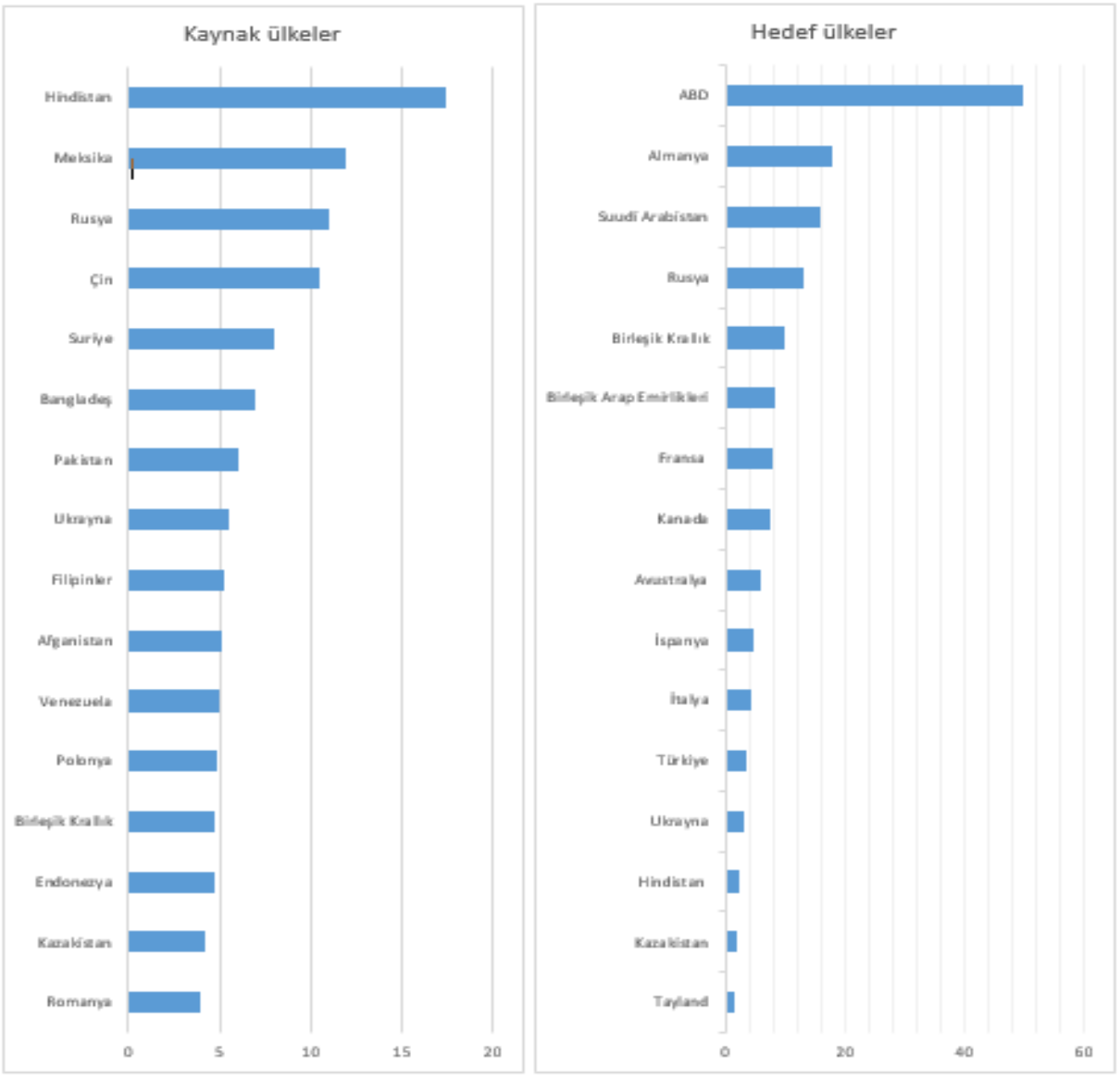
UNDESA, international migration report 2020
https://www.un.org/en/desa/international-migration-2020-highlights

1970 yılında dünyada tahmini göçmen nüfusu 84 milyon iken 2020 yılı itibari ile 280 milyona ulaşmıştır. Düzensiz göçün içinde barındırdığı kayıt dışılık ve gizlilik dışında göçmenlerin statülerindeki değişimin anlık olarak istatistiklere yansıyamaması, belirtilen rakamların belirli metotlar ve ölçümlerle oluşturmasına sebep olmaktadır. Ancak küresel göç ve yerinden edilmenin artan şiddet ve istikrarsızlıkla birlikte her geçen gün yükseldiği yadsınamayacak bir gerçektir. Göçmen nüfusun dünya popülasyonuna oranı da artış gösterirken Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (UNHCR) Cenevre'den duyurduğu rapora göre dünyada 2021 yılında 82 milyon 400 bin insan, insan hakları ihlalleri ve şiddet sebebiyle yaşadıkları ülkelerini terk etmiştir(UNHCR Global Report 2021). Pandemi kısıtlamalarının sınır geçişleri ve mobililiteyi önemli ölçek azalttığı koşullarda dahi 2019-2020 arası %4'lük artışla 3 milyon insan yurdunu terk etmek zorunda kalmıştır. 2005-2020 yılları arasında göçmenlerin ikamet etmekte olduğu bölgelere yönelik oluşturulan haritada da Asya ve Avrupa'da göçmen popülasyonunda hızlı bir artış gerçekleşmiştir. 2020 yılı itibariyle 20,7 milyon sığınmacı BM kontrolündeki bölgelerde barınmaktadır. 3 milyon 900 bin Venezuelalı ve 5 milyon 700 bin Filistinli doğan krizler sebebiyle ülkelerini terk etmek zorunda kalmıştır. Toplamda 48 milyon insan ise kendi ülkelerinde yerlerinden edilmiştir. Göçmen işgücüne ihtiyaç duyan devletlerin

oluşturdukları politikalar her ne kadar önemli miktarda bir göç potansiyeli taşısa da, dünya genelinde yaşanan savaş, şiddet ve istikrarsızlığın sonucunda oluşan güçlü itici sebepler göç popülasyonun çok daha önemli bir payını ifade etmektedir. Özellikle kişi başına düşen milli gelir seviyesi açlık sınırının altındaki ülkelerin doğum oranları 3 ve üzerinde olduğu göz önünde bulundurulursa dünyanın sahip olduğu kaynaklar ve varolan ekonomik sistemin, her geçen gün artan dünya popülasyonun eğitim ve refahını sağlama noktasında yetersizliği son yüzyılın önemli problemlerinden birini oluşturmaktadır. Yemen Nijerya ve Suriye'de yaşanan göç hareketliliğinin esas sebebi yaşanan silahlı mücadele olarak öne çıksa da aynı zamanda varolan nüfus patlaması önemli bir sorunu teşkil etmektedir. Özellikle Afrika ülkelerinin doğum oranları aynı düzeyde devam ederse önümüzdeki 30 yılın sonunda toplam nüfuslarını ikiye katlamış olacaklardır. Varolan nüfusun içinde bulunduğu koşullar önemli itici sebepleri oluştururken iki katına ulaşmış olan popülasyonun barınma, beslenme ve yönetimi ile alakalı önemli kaygılar bulunmaktadır. (Torelli, 2017)

2020 yılı göç alan ve göçe kaynaklık yapan ilk 20 ülkenin karşılaştırılması aşağıdaki tabloda sıralanmıştır. İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı (OECD) ülkeleri arasında en önemli göçmen ağırlama oranına sahip ülke Almanya iken 2015 yılında dünya göçmen nüfusunun yaklaşık ⅓ ü (75 milyon) Avrupa topraklarında yaşamaktadır. Belirtilen rakamın 40 milyonluk kısmı göç sonrası Avrupa topraklarında doğmuştur. Sınır güvenliği noktasında AB son 20 yılda önemli politikalar geliştirsede 2015 IOM verilerine göre Avrupa'dan Avrupa'ya göç dünyada en yoğun ikinci göç koridorunu oluşturmaktadır.

Şekil 2: 2020 yılı en fazla göç veren ve alan ülkeler



Kaynak: Mixed Migration Center (MMC) MMR 2021.
https://mixedmigration.org/mixed-migration-review-2021/

Suriye'de devam eden savaşın sonucu olarak İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kayıtlarına göre Türkiye'de 3,6 milyon "geçici koruma" altında Suriyeli bulunmaktadır. Kayıtlı olan bu grubun sadece %1,8'i kamplarda yaşamaktadır. Ayrıca Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne kayıtlı yaklaşık 370.000 şartlı mülteci bulunmaktadır. Bu mültecilerin çoğunluğu Afganistan ve Irak'tan gelmektedir. Uluslararası göçmenler grubunda Türkiye'de eğitim, turistik, iş ya da aile yakınları sebebi ile ikamet alan kişiler bulunmaktadır. Bu grupta bulunan kişilerin Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ne göre toplam sayısı yaklaşık 1,1 milyondur. Göç İdaresinin düzensiz göçmen olarak kayıtlara geçtiği yaklaşık 450.000 kişinin bir kısmı da hala Türkiye'de bulunmaktadır. Bütün bu

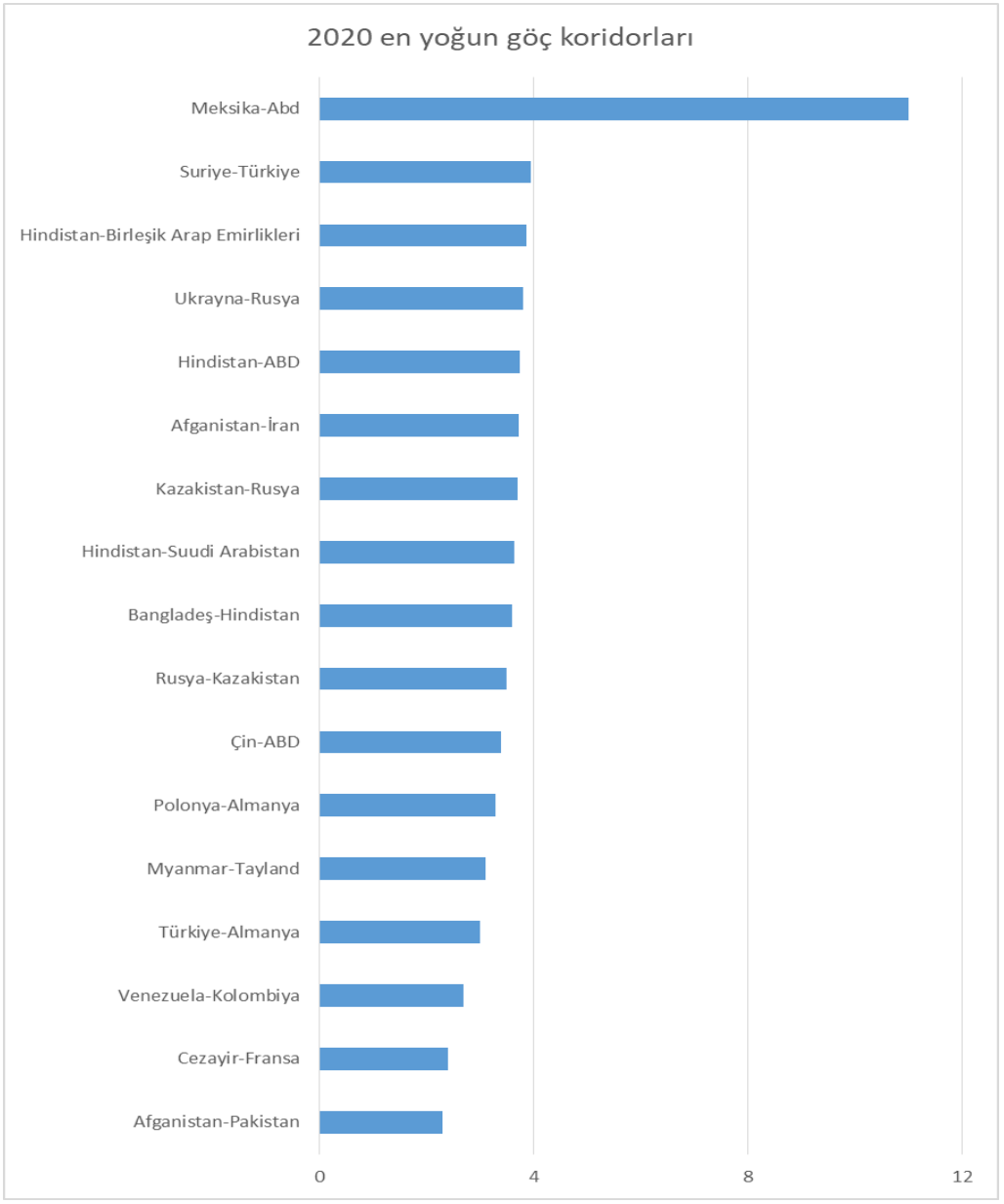
sayıları göz önüne aldığımızda Türkiye'de farklı hukuki statülerde yaklaşık 5,5 milyon mülteci ve uluslararası göçmen bulunmaktadır.

2.1.13. Göç koridorları

Göç hareketlerinin menşe ve hedef ülkeler arasında oluşturduğu birikimin neticesinde işlek rotalar farklı dinamiklerinde etkisiyle göç koridorlarını meydana getirmektedir. Göç hareketliliğinin temellerini oluşturan nedenler değiştikçe evrimleşen rotalar; denetimlerin sıkılığı, barındırdıkları riskler ya da göçmen kaçakçılığına başvuru mecburiyeti gibi konularda farklılık gösterebilmektedir. Ana göç koridorlarının önemli bir çoğunlu Avrupa Ülkelerine yönelik iken FRONTEX bu güzergahın eski sovyet ülkeleri, Suriye, Kuzey Afrika ülkeleri ve Afganistan vatandaşları tarafından yoğun olarak kullanıldığını belirtmiştir. Avrupa'ya yönelik göç rotalarının önemli bir çoğunluğu Akdeniz üzerinden gerçekleşmekte ancak bu durum hedef ülkelerin sürdürdükleri göç politikaları ve geri itme stratejilerinden dolayı büyük riskler barındırmaktadır. Her ne kadar göç sürecinde hayatını kaybeden düzensiz göçmen rakamları kayıt altına alınıyor olsa da göçmenler için artan risk ve denetimler neticesinde rotalar sürekli değişiklik göstermekte ve yaşanmış ya da yaşanabilecek insani facialar kamuoyuna yansımamakta ya da yeterli etkiyi oluşturmamaktadır. Sahra altı ülkelerinden yola çıkan göçmenler Akdeniz kıyılarına ulaşabilmek için oldukça zor koşullarda yolculuk yapmaktadırlar ancak bu bölgede FRONTEX gibi sorumlu kuruluş ve devletlerin arama kurtarma çalışmalarındaki isteksizlikleri ve geri itme müdahalelerinin sonucunda en tehlikeli rota halini almaktadır. Etiyopya'da 1.7 milyon Güney Sudan'da ise 2 milyon insanın yerinden edilmesi bu rotaların sürekli kayıplar vermesine neden olmaktadır (Köksal, T. D. 2020). Göreceli olarak Suriye'den Türkiye'ye gelen göçmenlerin oluşturduğu rota ise IOM tarafından en büyük ikinci koridor olarak ifade edilmektedir. Türkiye'ye yönelik göç rotalarından birisini ise Afganistan ve İran topraklarından geçerek gelen göçmenler oluşturmaktadır. Zahedan'dan Kerman ve Şiraz' ı geçerek Tahran üzerinden Van'a ulaşmayı amaçlayan Afgan göçmenler 2500 kilometreyi bulan bir yolu almaktadır. İran'ın sürdürdüğü göç politikaları bu rotayı görmezden gelmesine ve devrim muhafızlarının günlük politika ve keyfi denetimleri ile kontrol altında tutulmasına sebep olmaktadır. Afganistan'dan yolculuğa çıkan göçmenlerin Türkiye rotasında engellenmediklerini fark eden ve İran'da yaşayan Afgan ve İranlılar da bu göç rotasını kullanmaya başladığı basında yer almıştır. Afgan Mülteciler Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği Başkanı Dr. Zakira Hekmat ise geçişler ile alakalı değinilen şartlar konusunda: Geçişlerin artık sanıldığı kadar kolay olmadığını pandemi yasakları ile birlikte neredeyse durma noktasına geldiğini belirtti''. İran Türkiye arası yolculuğun kışın zorlu hava koşulları tesirinde gerçekleşmesi pek çok kişinin ölümüne neden olmuştur. ABD ve NATO askerlerinin Afganistan'dan çekilmesi ile tetiklenen göç hareketi pandemi ile artan önlemler ve göçmen kaçakçılarının 5000 dolar gibi bir meblağa karşılığında hizmet sağlaması sonucunda milyonla ifade edilen büyüklüğe ulaşamayacağı tahmin edilmektedir. Hekmat bu konuda: İran'ın artık neredeyse hiç vize vermediğini

ve artan kaçak geçiş ücretleri karşısında ailelerin bir fert için para biriktirdiğini, hedef ülkeye ulaşan aile üyesinin ise çalışarak aile üyelerinin tamamının sınırı geçebilmesi için para gönderdiğini belirtmektedir. Dünya genelinde ise Meksika-ABD arası en yoğun kullanılan göç rotası olmuştur. Göç koridorlarındaki yoğunluğu oluşturan temel parametrelerden birisi ise hedef ülkelerde bulunan diasporaların büyüklüğüdür. Özellikle pandemi sürecinde yaşanan geri dönüşler ve sınır dışı etme prosedürleri koridorların iki yönlü olarak kullanımına sebep olmuştur(Ferhat Yaşar, Gazete Duvar, Afganistan göç koridoru).

Şekil 3: 2020 yılında en fazla kullanılan göç rotaları



Kaynak: Mixed Migration Center (MMC) MMR 2021.
https://mixedmigration.org/mixed-migration-review-2021/

2.2. Göç Teorileri

Göç etme eğilimi her toplumun bünyesinde barındırdığı bir fenomendir. Ayrıca toplumlar kendi içerisinde parçalar halinde çatlama ve kırılmalara maruz kalır. Göç ise beraberinde büyük kitlesel bir forma da dönüşebilen aniden dengeleri alt-üst eden karmaşıklıktır. Kitlesel ve sürekli göçün frekansının arttığı 1970 sonrası süreçte göçler kendine özgü olan durumlarını ile belirli eşsizlikler taşımaktadır. Göç fenomeninin bu hali göç karşısında yeni bir bilimsel malzeme ve kuramsal yaklaşımlar geliştirmesini zorunlu kılmaktadır.(Öner,2012: 16). Mikro düzeyde göçmenlerin istek ve algılarındaki değişimin yanında her geçen gün etkisini artıran kapitalizmin ihtiyaç ve tepkileri farklı coğrafyalarda farklı sonuçlar doğurmaktadır. Göçmenlere olan ihtiyaç ya da istenmeyen nüfus şeklindeki tutumlar, arz-talep dengesini bireylerin hareketleri üzerinde geçerli kılarken savaş ve şiddetten kaçan bireylerin temel güdülerinin ötesinde bir sonuç ortaya konmaktadır. Dolayısıyla çok katmanlı ve kendi içinde karmaşık bir yapıya bürünen her yeni göç akımı derin bir analiz ve farklı bakış açılarının varlığına muhtaçtır. Bu itibarla göç çalışmalarının temelini oluşturan göç kuramları büyük önem arz etmektedir. Ancak dünyanın hızla içerisinde yol aldığı küreselleşme ile birlikte sosyal unsurların birbirleriyle karşılıklı etkileşim durumlarının artması ve bu etkileşimin giderek ivme kazanması göç üzerindeki çalışmaları oldukça yokuşa sürmektedir. Göçün başlangıcına zemin hazırlayan durumlar ve göç sırasındaki sosyal etki unsurlarının analiz edilerek tanımsal bir niteliğe dönüştürülmesi gerekmektedir. (Enstit & Kelimeler, 2006) Uluslararası hareketliliği anlamlandırmanın en temel yollarından birisi göç ve göçmen arasındaki bağlantının doğru kuramlar çerçevesinde ele alınmasıdır. Sosyal bilimciler geçtiğimiz yarım yüzyılda göç olgusunu daha yakından ele alırken göç olgusunun sebep ve sonuçlarıyla alakalı bütüncül tek ve büyük bir kuram ortaya konulamamıştır. Göç kavramına ilişkin olarak 20. Yüzyıl toplumbilimcileri tarafından farklı varsayımlar, farklı kavramlar ve farklı başvuru kalıpları kullanılarak farklı nedensellik süreçlerine (birey, hane halkı, ulusal ve uluslararası pazarlar gibi) ve farklı irdeleme düzeylerine dayandırılan farklı kuramsal modeller tasarlanmıştır (Abadan Unat, 2002: 5).

Kofman (1999: 274)'ın egemen göç modelinde örneğinde cinsiyet üzerinden bir analiz yapılmış ve erkekler için 'yeni olanak arayan maceracı birey' tanımı yapılmıştır. Daha sonraki süreçte ise ekonomik ve sosyal olarak erkeğe bağımlı olan kadının ve diğer aile fertlerinin göçe dâhil olduğu öne sürülmüştür. Ancak günümüz göç istatistiklerine göre bağımsız kadın göçmen sayısı erkek nüfus ile başa baştır. Toplumsal cinsiyet algısı, ataerkil aile yapısı kadınların göçle olan ilişkisini her dönem etkilemiştir. Aile içi şiddet, savaş koşullarında sivillere yönelik saldırılar ve tecavüzün günümüzde hala bir savaş silahı olarak algılanması nedeniyle kadınlar göçe mecbur kalmaktadır. Kadın göç oranının erkek sayısını yakalamasında sıralanabilecek diğer tetikleyici unsurlar; kadına yönelik toplumsal temelli ayrımcılıklar, yetersiz eğitim ve sağlık hizmetleri, ücret eşitsizlikleri ve temel özgürlüklerden mahrumiyet sıralanabilir. Göçmen kadınların özellikle imalat sanayisinde "vasıfsız

işgücü" olarak nitelendirilmesi işsizliğin arttığı dönemlerde büyük oranının işgücü piyasasından çekilmesine ya da dikiş-nakış, yemek pişirme, ev-içi temizlik gibi enformel sektör işlerine yönelmesine sebep olmuştur. Aynı zamanda göçmenlerin çoğunluğu kadın olan çeşitli Asya ülkelerinde ise emek piyasasında kadınların öne çıktığı görülmektedir. Kadın göçmenlerin ülkelerine gönderdikleri havaleler menşe ülkelerinin ve geride bıraktıkları aile bireylerinin ekonomisini önemli düzeyde etkilemektedir. Örneğin Sri Lanka'da, 1986 yılında deniz aşırı çalışan göçmenlerin %33'ü kadın göçmen iken, bu oran 1999 yılında %65'e çıkmıştır (IOM, 2003: 6). Avrupa ülkelerinde ise; hükümetlerin sosyal refah devleti anlayışı doğrultusunda uygulamaya koyduğu politikalar, kadınların evdeki ve ailedeki sorumluluklarını azaltmış ve kadınların işgücüne katılımının yolu açılmıştır. Özellikle hizmet sektörünün pek çok alanında ezici istihdam oranlarına sahip olan kadınların vasıflı mesleklerde de yer almaya başlaması göçmen kadınların çalışma alanlarını genişletmiştir. Kadınların göç hareketliliğinde erkeklerden farklı olan diğer bir husus ise sömürü ve istismar sonucunda kadınların eğlence ve seks işçiliği sektöründe çalıştırılmaya zorlanmasıdır. Özellikle Güneydoğu Asya'da ve 1990'larda komünist rejimin çöküşü sonucu doğu bloğu ülkelerinde yaşanan ekonomik olumsuzluklar sonucunda bu bölgelerdeki kadınların söz konusu sektörlerde çalışmaya başladıkları görülmüştür. Ayrıca vasıflı ve eğitimli olmalarına rağmen Doğu Avrupa'daki ve Rusya'daki kadınların bir kısmı istihdamda yaşanan imkânsızlıklar ve elverişsiz şartlar nedeniyle fuhuş sektöründe çalışmak üzere başka ülkelere göç etmişlerdir (Skrobanek, 1998'den aktaran Toksöz, 2006: 87). İşgücü piyasası üzerinden yapılan araştırmalarda erkek temelli sonuç ve istatistiklerin daha fazla ortaya konmuş olması emek göçü konusunda kadın temelli araştırmaların yetersizliğini gösterirken kadının aileyi birleştiren bir unsur olarak kabul edildiği tespit edilmiştir. Dönemsel olarak değişim gösterebilen bu koşullar ışığında göçe dair pek çok düşünce ve tezin evrensellik yada zamansızlık kavramlarından çok uzak olduğu anlaşılmaktadır. Göç konusunun birçok farklı etmenin dikkate alınarak incelenmesi nedeniyle mevcut göç kuramları çeşitlendirilmiştir. Göç konusunda kapsamlı bir yazın olmasının yanı sıra çalışmanın bu bölümünde, özellikle göçün emek ile yakın bağına değinen emek göçünü öne çıkaran belli başlı göç kuramları tarihsel gelişimleri de dikkate alınarak ortaya konacaktır. Bu bağlamda; Ravenstein'ın Göç Kanunları, İtme-Çekme Kuramı, Petersen'in Göç Kuramı, Kesişen Fırsatlar Kuramı, Merkez-Çevre Kuramı, İlişkiler Ağı Kuramı, İkili İşgücü Piyasası ve Yeni Ekonomi Kuramı ele alınacaktır

2.2.1. Ravenstein'ın Göç Kuramı

1885 ve 1889 yıllarında George Ravenstein tarafından Kraliyet İstatistik Topluluğu için hazırlanan "Göç Kanunları (The Laws Of Migration)" Göç konusunda teoride yapılan ilk göç çalışmalarını ifade etmektedir.(Sert, 2016b: 29). Bilinen ilk göç kanunu olması nedeniyle bu kuram çalışmaya dâhil edilmiştir. Ravenstein, göçlerin genellikle kısa mesafelerde yapıldığını ancak sanayileşme süreci ile birlikte uzun mesafelerde de göç hareketlerinin arttığını belirtmiştir (Ravenstein,

1885: 198-199). Bu kuramın dinamiklerinde; baskıcı yasalar, ağır vergiler yükleri, eşitsizlikler ve iklim koşulları gibi zorlayıcı şartlar tespit edilmiştir. Ancak bireylerin göç sebeplerinin en temelinde ekonomik koşullarını iyileştirmenin yer aldığı Ravenstein'ın kuramında tespitleri arasındadır. Ayrıca Ravenstein, göçlerin devamlı artacağını savunurken, kadınların ağırlıklı olarak kısa mesafeli göçlerde yer aldığını, uzun mesafeli göçlerde ise büyük kasabalarda doğan kadınların daha göze çarptığını savunmuştur. (Ravestein, 1889: 288). Bu kuramda Ravenstein yedi göç kanunu belirlemiştir. Bunlar (Ravenstein, 1885: 198-199): ''i)Göç akımları ticaret merkezleri ve endüstrilere doğru ilerlerken kısa mesafeli bir hareketlilik esastır. ii) Gerçekleşen göç hareketi ulusal etki oluştururken kırsaldan şehirlere gelenlerin boşalttığı bölgelere farklı bölgelerden bir akış gerçekleşir ve döngü devam eder. iii)Göç kendi kendine bir amaç oluşturmaz. iv)Göç dalgaları birbirlerinin tektikleyicisiyken bir bölge aynı zaman diliminde hem göç alıp hemşerim verebilir. v)Göçlerin uzun mesafelileri çoğunlukla gelişen ve endüstrileşen merkezlere yönelik olurken, kısa mesafeli göçlerde bu merkezlere doğru kademeli ilerleyiş vardır. vi) Kentlilerin göçe olan eğilimi kırsal kökenli bireylere göre daha düşüktür. vii) Kadınların göç eğilimi erkeklerden daha fazladır.'' Ravenstein göç alan yerlerdeki iş imkânlarının toplam nüfusa oranının, göçün boyutlarını belirlediğini belirtmiştir. Bu saptamayı yaparken göçmenlerin çoğunluğunun kısa mesafeli yer değiştirmelerde bulunduğunu, bu yer değiştirmenin şehir ve sanayi merkezlerine doğru olduğunu ve bu merkezlerin göçü sindirebildiği ölçekte göç dalgalarının büyüdüğünü belirtmiştir. Büyük sanayi ve ticaret merkezlerine doğru eğilim gösteren bu göç durumu gelişmiş olan yerli nüfusun yoğunluğudur. Ravenstain'e göre göç edilen yerlerdeki iş imkânlarının fazlalığının o kentte yaşayan nüfusun oranı ile doğru orantılı olduğunu ifade etmektedir (Adıgüzel, 2016: 23). Ravenstain'in ikinci maddesi birinci maddenin açıklayıcısı niteliğindedir. Sanayi ve ticaretin gelişmesi beraberinde ekonomik büyümeyi de getirmektedir. Kentte meydana gelen hızlı ekonomik gelişme bu kentin giderek dalga halinde göç almasına olanak sağlamaktadır. Göç kendi başına amaç olamaz ve bireyler sadece göç etmek için yer değiştirme durumu içerisinde olamazlar. Göçmenler için amaç; kentin gelişmiş olan ticari ve ekonomik faaliyetlerinden yararlanmaktır. Kentin getirisinden yararlanma isteğinin ya da daha iyi koşullarda yaşama arzusunun olması, yayılma sürecini destekleyici niteliktedir. Emeğe olan arz ve talebin dengesi göç ile sağlanmaktadır. Ravenstain'e göre; göçün zaman içerisinde bir zincirleme olarak geliştiğini göç alan yerlerin de aynı zamanda göç verdiğini belirtmiştir. Ravenstain'e göre göç; bir zincirleme hareketi olarak ardı ardına devam eden süreçler bütünüdür. Ayrıca kent toplumunun kırsal kesime oranla daha az göç eğiliminde olduğunu belirten Ravenstein kadınların erkeklere oranla göçe daha fazla eğiliminin bulunduğunu savunmuştur. İlgili kuramda bahsedilen kısa ve uzun mesafeli göç kavramları 19. yy imkan ve koşullarını baz alarak ifade edilmiştir. Ancak bireylerin şiddet, savaş vb. ani reaksiyonlar yaratan durumlar karşısındaki hissettikleri ilk şok anında mümkün olan ilk güvenli noktaya gitmek temel amaçtır. Pek çok ülkeye sınırın bulunması durumunda hareketlilik spesifikleşirken en nihayetinde koşullarını gözden geçirebileceği bir pozisyona ulaşan göçmenler belirledikleri hedef ülkeye yönelik hazırlık ve araştırmaya girişmektedir.

2.2.2. Everett Lee Göç Kuramı

Everett Lee göç olgusu üzerine yoğunlaşmış, göçmenin de göz ardı edilmemesinin gerekliliğini vurgulamıştır'' (Adıgüzel, 2016: 25). İtme-çekme kuramı olarak adlandırılan bu kuram göç veren ve göç alan bölge için itici ve çekici faktörleri saptamayı öncelik kabul etmektedir. ''Yaşanılan yer, gidilmesi planlanan yer, engel oluşturan çeşitli faktörler ve bireysel değişiklikler'' Lee'nin ortaya koyduğu kuramın basamaklarını ifade etmektedir. Ravenstein'in çalışmalarını yayınlanmasının ardından sonraki 75 yıllık süreçte göç konusunda bütünsel bir kuram üretilememiş aksine göçmenlerin demografik yapısına bağlı, Ravenstein'e sayısız kez atıfta bulunarak benzer makaleler üretilmiştir. Lee'nin ortaya koyduğu kuram ise araştırmaların ekserisinin bu kuram üzerine inşa edilmesine tepki niteliğindedir. (Todaro, 1980, 16) İtme-çekme kuramı siyah ve beyazla özetlenmemiş aksine her bölgenin itici ve çekici özelliklere sahip olduğunu belirtmiş yani gri alanların altını çizilmiştir. Hem yaşanan hem de gidilmesi planlanan bölgede her zaman itici ve çekici faktörler bulunmaktadır. Ayrıca sistemin doğal bir sonucu olarak nötr alanlar bulunmaktadır. Nötr alanları tanımlarken birey özelinde herhangi bir olumlu ya da olumsuz etki barındırmayan koşullar şeklinde ifade edilmektedir. Ekonomik, sosyal, kültürel dezavantajlar ya da afet ve krizler itici koşulları ifade ederken; refah, yüksek istihdam, emek-gelir dengesi, sosyal hayat ve eğitim konusunda gelişmişlik çekici faktörlerdendir. Lee kuramın temellerinde mutlak itme ve çekme faktörlerinin bulunmadığını, potansiyel bir göçmenin yaşadığı ve ulaşmak istediği nihai noktadaki olumlu ya da olumsuz koşulların bir kısmından haberdar olduğunu belirtmiştir. Ancak göç edilecek bölgedeki belirsizlik ve var olan riskler göç kavramının kendisini belirsiz bir hale getirirken potansiyel göçmenleri yolculuktan alıkoymaktadır. Lee engelleyici faktörleri makro ve mikro düzeyde ayırmış, bireysel durum ve bağlamlar (ulaşım bedeli, hukuksal belirsizlik, temel giderler vb.) mikro faktörler olarak ifade edilirken sıkı göç kanunları, ırk ya da kimlik üzerinden işleyen göç sistemleri makro düzeydeki engeller statüsünü ifade etmektedir. (Todaro, 1980, 17–18). Günümüzde genel anlamda bakıldığında Lee'nin ortaya koyduğu kuram geçerliliğini sürdürmektedir. Ancak pandemi ya da iklim değişikliği gibi etkileri hala tartışılagelen krizlerin neticesinde fenomenler çok daha karmaşık ve öngörülebilirliği daha zor bir hale gelmiştir. ''Lee'ye göre değişen kişisel faktörler ve değişmeyen kişisel faktörler göç kararında etkili olmaktadır. İnsanların karakterleri değişmeyen kişisel faktörler arasında yer alır. Bireyin karakterinin yenilik ve risk alma güdüsüne karşı bir direnci varsa gerçekleştirdiği göçün temelinde zorunlu nedenlerin olduğu varsayımını kabul etmektedir. Adıgüzel'in de ifade ettiği üzere Lee'nin ortaya koyduğu kuramın yapısal bütünlüğü zıtlıkların bir arada bulunduğunu ve göç düşüncesinin bu bütün içinde var olduğunu ifade etmektedir. (Adıgüzel,2016: 25). Göçmenlerin iş bulabilme durumları, yeni bir ortama uyum sağlama durumları, zorluklar ile karşılaşıldığında nasıl davranmaları gerektiği, devlet tarafından ülkeye kabul edilip edilmeme durumları, toplum tarafından sosyal anlamda nasıl karşılaşacakları gibi pek çok belirsizlik durumu ortaya çıkmaktadır. Ayrıca dil ve kültür engelinin ne derecede zorluk oluşturacağı da önemli bir husustur. Bu sebeple gidilecek yer her

zaman bir esrarengizlik taşımaktadır (Çakran ve Eren, 2017: 9). Bu bilgiler doğrultusunda itme ve çekme kuramında faktörler birden çok olup farklılık gösterecek bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü kuramın temel yapısı itibariyle itme ve çekme faktörleri kişisel ve görecelidir (Adıgüzel, 2016: 26). Bu nedenle " iten" ve "çeken" faktörler listesi sonu gelmeyen bir liste durumundadır.

Bireyler göç kararı alırken Lale Saral Develioğlu'nun "Karar Verme" kuramından hareketle Lee'nin göç modeli genişletilmeye çalışılmıştır. Genel anlamda karar verme sürecinin göç üzerindeki etkileri oldukça önemlidir. Göç kararının birey bağlamında sağlıklı şekilde verilebilmesi pek çok faktörün tesiri altındadır. Hem karar verme süreci hem de kararı etkileyen faktörler iyice tespit edildikten sonra doğru sürecin izlenerek karar verilmesi gerekmektedir (Develioğlu,2015: 46-47). Bireylerin "doğru" karar alabilmelerini planlı ve bilinçli şekilde sağlamak için beş faktör oldukça önemlidir. Bu kararlar; i) Duygular, ii) Değerler, iii) Tecrübe, iv) Algı v) Ortamdır (Develioğlu,2015: 49). Lee'nin göç modelinde üzerinden hareketle bireyler göç kararı alırken hiçbir zaman tamamen rasyonel bir davranış göstermezler. Develioğlu, belirtilen özel unsurların göçü önemli düzeyde yönlendirdiğini belirtmektedir. Birey bağlamının ötesinde kalan alan ise "karar almak" ve "karar vermek" ayırımıdır. Karar almak; kendi isteğimiz ile alternatifleri değerlendirip verdiğimiz durumları ifade etmektedir. Karar vermek ise seçim zorunluluğunun bulunduğu, seçenek hakkının bulunmadığı ve vazgeçilmek zorunda kalınanların rahatsızlık hissettirdiği durumları ifade etmektedir (Develioğlu,2015: 125-126). Karar verme süreci bu bakımlardan mültecilik ve iltica ile bağıntılıdır. Türkiye'ye göç eden Suriyeli sığınmacıların karar verme süreçlerinde daha önce de ifade edildiği gibi; özgür iradeleri ile değil yaşadıkları ülkedeki siyasal baskı, iç savaş ve rejim değişikliğinden dolayı göç kararı vermektedirler. Bu yüzden göç modelinin günümüz dünyasındaki göç olgusuyla birlikteliği ve uyumluluğu üzerinde çalışma kapsamında göç teorileri konusuna değinilmiştir. Bu süreç sığınmacıların geçicilik-kalıcılık durumlarının belirlenmesinde oldukça önemli bir nokta görevi üstlenmektedir.

2.2.3. Petersen'in Göç Tipleri

Willam Petersen'in çalışmalarının neticesinde ortaya konan, Lee'nin oluşturduğu kuramın ilerletilmiş versiyonu gibi ifade edebileceğimiz kuramda temel olarak Petersen'ın amacı, itme çekme faktörlerinin altında yatan asıl unsurları oluşturan sebepler üzerinde yoğunlaşmaktır. Göçün normal bir fenomen olduğu görüşüne karşı çıkarak insanların barındırdığı farklılıkların ışığında aynı koşullarda göç edenlere rağmen bulunduğu bölgede çoğunluğu ifade eden hareketsiz kimselere yoğunlaşmış ve bir çözüm arayışına girmiştir. Yani göçün altında yatan temel unsurlara vurgu yapmak üzere çeşitli sınıflandırma yollarına başvurmuştur, Petersen, tarihsel değişim-dönüşümün göç üzerinde önemli derecede etkili olduğunu savunmuştur. Göç tarihsel süreç içerisinde yenileyici ve devamlılık gerektiren bir durum olarak süreklilik oluşturmaktadır. Değişim sürecinin tarihsel dönemde ele

alındığında itici olan faktörlerin belli bir zaman içerisinde çekici rol oynadığından da bahsetmektedir (Çağlayan S. 2006: 75). Petersen; ekonomik işleyişin modern dünyada göç hareketlilikleri üzerinde önemli bir faktör olduğunu ifade etmektedir. Bu ekonomik işleyişin belli sınıflar için ne anlama geldiğini, ekonomiksel durumun göçü nasıl etkilediğini, göçleri anlayıp sınıflandırmak üzere çeşitli incelemelerde bulunmuştur. Çünkü ekonomide yaşanan dalgalanmaların üst, orta ve alt sınıfları farklı koşullarda etkilemekte ve bu etki durumu kişilerin farklı tepki vermelerine neden olmaktadır (Adıgüzel, 2016: 27). Petersen göçleri kendi içerisinde farklı gruplara ayırmaktadır. Göçlerin ilkel, zoraki, serbest ve kitlesel olmak üzere dört temel kategoride ele almaktadır (Yalçın, 2004: 14-17). i)İlkel (primite) göçler: Petersen, bu göçlerin doğal koşullar içerisinde çevrenin oluşturduğu itme etkisiyle oluşan göçler olduğunu savunur. Dönemlik göçlerin de insanoğlunun ilkel döneminden kalan bir güdüsü olduğundan söz etmektedir. Petersen'in üzerinde durduğu asıl konu ise kuraklık, kötü hava koşulları ve çevreninin oluşturduğu fiziksel zorluklardan kaynaklanan durumların toplu göçlere sebebiyet vermesidir. İkinci göç türü olan zoraki (forced) göç türünde ise sosyal yapının oluşturduğu baskı ayrım edici fenomendir. Baskın toplum tarafından göçe teşvik yada göçe zorunluluk şeklinde bir alt sınıflandırmaya sahiptir. Emek göçü gibi tamamen bireysel tercihe dayalı hareketlilikler serbest göçü ifade ederken kitlesel göç Petersen'e göre serbest göçlerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Kitlesel göç kolektif bir hareketliliğin sonucunda gerçekleşebilirken göç sonrası göçmen ağlarının oluştururlar. Petersen'in göç kuramı; bireysel ve toplumsal motivasyonu kapsadığı için göç sosyolojisi açısından oldukça önemli bir yer teşkil etmektedir. Özellikle içinde bulunduğumuz çağda yaşanan çeşitli uluslararası göç bu kuramın test alanını artırmakta ve belirli birikimleri ortaya koymaktadır. Sığınmacılar ülkelerinden göç ettiklerinde Avrupa ve Amerika gibi topraklarda kendi aralarında bir göçmen bağı oluşturup geride kalan göçmenler için öncü durumları da oluşturmaktadır. Bu durum aynı zamanda göçün net ve sürekli akıcılığına da yol göstericilik yapmaktadırlar(Adıgüzel, 2006: 75).

2.2.4. Merkez-Çevre Göç Kuramı

Varolan bölgelerin merkez ve çevre olarak iki sınıfa ayrımsandığı bir göç sistemini ifade etmektedir. Doğu-batı ilişkisini yansıtan kuram Batı ülkelerinin merkez statüsünde olduğunu az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin ise çevre pozisyonunda olduğunu savunmaktadır. Merkez ve çevre arasında bir bağ ve bağımlılıktan söz ederken göçün yönü iki temel denge kuramı ile açıklanmaktadır. Gelişmiş ülkeler hammadde, ucuz işgücü ve ara mallarda gelişmekte olan ülkelere bağımlı iken gelişmemiş ülkelerin bünyesinde yeterli altyapı, sanayi ve tecrübenin bulunmaması gelişmiş ülkelere olan bağımlılığı beraberinde getirmektedir. Wallerstain, ise kuramı detaylandırarak yarı merkez kavramını dahil etmiştir. "Dünya Sistem Teorisi" olarak ifade edilen bu kuramda yarı merkez ülkelerin merkez ülkeler tarafından baskı altında tutulduğu ifade edilmiştir. Ayrıca göç akımlarının kapitalist gelişimle birlikte doğal bir sonuç olarak doğduğunu ve oluşan bu akımları yayılım gösterdiğini belirtmektedir (Abandan Unat, 2002: 15). Toksöz gelişmiş devletlerin göç

hareketliliğini kendi çıkarları doğrultusunda kullandığını ifade ederken (Toksöz, 2006: 19) Adıgüzel, göç sürecinin gelişmemiş ülkelerinin aleyhine olduğunu modernleşme ve gelişimden uzak bir durum içerdiğini belirtmektedir. (Adıgüzel, 2016: 30) Sermaye ve emek gücünün akışındaki dengesizlik göçün gelişmekte olan ülkeler üzerindeki pek çok dezavantajlarından birisidir. İhtiyaç zinciri ile birbirine bağlı olan merkez ve çevre ülkeler aynı zamanda kapitalist sistemin işleyişini, ürün ve hizmetlerin ulaşılabilirliğini yeni pazarların doğması ve işçiliğin düşmesi ile sağlamaktadır.

Merkez ülkelerin hali hazırda sahip olduğu sermaye ve birikimini geliştirme eğilimi belirtildiği üzere göçü doğurmaktadır ancak gelişmiş ülkeler ucuz işgücü ihtiyaçlarını karşılarken oldukça sınırlayıcı kabul politikaları uygulanabilmektedir. İyi yetişmiş ve kalifiye eleman ihtiyacını karşılamak için göçmenler için ağır sayılabilecek şartı gerekli koşmaktadır. Ancak bu politikalar vasıfsız işgücüne olan bağımlılığı yasal yada kaçak göçmenlerden sağlayabilen merkez ülkeler için maliyetleri indirgeme amaçlı taşımaktadır. Özellikle küreselleşmenin etkisi ile birlikte Çin örneğinde olduğu gibi üretim son 40 yılda ciddi düzeyde kaynak ülkelerden gelişmekte olan ülkelere yada amaçlanan dış pazarın bulunduğu bölgeye kaymaktadır. Bu durum emek temelli göç eden bireylerin sermaye sahibi ülkelere değilde istihdamın yoğun olduğu çevre ülkelere daha fazla kaymaktadır. Bu noktada devletlerin uyguladığı göçmen politikaları göçmenlerin hedef ülke tercihini etkilemektedir. Ayrıca merkez ülke menşeli büyü firmaların gelişmekte olan ülkelerde kurduğu üretim tesisleri çevre ülkelerdeki geleneksel üretim ve çalışma geleneklerinin de zayıflatmaktadır (Oktik, 1997, 81). En nihayetinde belirtilen mekanizmalar kapitalist etkileşimin gelişimi ile birlikte hareketliliği doğurmaktadır. Kapitalist gelişimin diğer bir sonucu ise merkez devlet kavramının tanımının yeniden şekillenmeye başlamasıdır. Özellikle 2000 sonrası süreçte sermaye büyüklükleri pek çok ülkenin gayrisafi milli hasılasını geçen çok uluslu firmalar büyük güç kazanmış ve etkinlik alanlarını genişletmiştir.

2.2.5. Göç Sistemleri Kuramı

Göç sistemleri kuramı ilişkiler zincirinin ekonomik ve politik bağlarla örüldüğü devletlerin esas tesir alanını bulundurduğu göç kuramını ifade etmektedir. Belirtilen bu ilişkiler ağı 2 yada daha fazla ülke arasında kurulabilirken coğrafi uzaklığın çok daha az önem arzettiği bir etkileşimdir. Göç sistemleri kuramına göre göç alışverişinde bulunan ülkeler arasında mutlaka daha önce kurulan farklı bir etkileşim bulunmaktadır ve göç hareketliliği bu ilişkilerin tesiri ile gerçekleşmektedir. Kültürel, ticari, tarihsel birliktelik yada kolonyal bir geçmiş belirtilen ilişkilere örnek teşkil etmektedir. Türkiye'de Suriyeli ve Afgan göçmenlerle yapılan görüşmelerde din ve tarih benzerliğinin tesiri ilk dile getirilen faktörler arkasındadır. Ekonomik kaygı ve yönelimleri göz ardı etmeden pek çok alternatif arasında zorunlu göç anında yaşanan stresin imkan ve olasılıkları daralttığı bilinirken göçmenlerin hedef ülke tercihlerinde farkında olmadıkları pek çok etken bulunmaktadır. Ayrıca işgal ya da savaş gibi bir mazinin de bu ilişkiler bütününe dahil olduğunu ABD-Kore arası göç ilişkisinin

tarihçesinde rastlamaktadır.(Castles ve Miller, 1998: 23–24). Devletler yada bölgeler arası ilişkinin doğurduğu bu göç hareketliliğinin makro ve mikro düzeylerdeki karşılıkları bulunmaktadır. Makro düzey, kurum ve kuruluşların politikalarını ifade ederken mikro düzeyde göçmen ağları ve davranışları bulunmaktadır. Makro düzeydeki etkileşimler göçün planlanmasını yada organizasyonunu sağlarken sınır güvenliğini esas almaktadır. Mikro düzeyde ise hayatta kalma güdüsünün neticesinde temel değerler üzerine kurulan sosyal birlikteliğe dayanmaktadır. Faist ise göç sistemleri kuramının ana niteliklerini ifade ederken devletler arası bağımlılığın değişkenliğinden bahsederken göçün anayurdunun yeninden göç alan bir bölge haline gelebileceğinden bahsetmektedir. Yarı çevre ülkeler arası bağıntı, ticaret ve güvenlik konularındaki eğilim göçün yönünün tahmin edilmesini sağlarken göçmen adayları için göç konusunda başlangıç ya da bitiş stratejilerinin şekillenmesini sağlamaktadır. Göç sistemleri kuramcılarının beslendikleri kaynaklardan en önemlisi ise ilişkiler ağı kuramı ve perspektifidir. Tarihsel süreçte göstermektedir ki göç konusunda yetersiz faktör ve koşulun baz alınması sonucunda gerçekleşen göç akımlarını anlamlandırma ya da yönetsel beceriler kazanmak mümkün değildir. Faist'in de bahsettiği "ulusaşırı toplumsal alanların derinliğinin analizlere yansıtılması ve göç hareketliliklerinde daha öncesinden varolan bağların tesirinin göz önünde bulundurulması göçmenlerin hareket fikirlerini anlama noktasında büyük önem arz etmektedir.

2.2.6. İlişkiler Ağı Kuramı

Göç kuramları hareketliliğin neden ve sonuçlarını etkileyen parametreleri nitel ve nicel olarak ilişkilendirmektedir. Ancak bu parametrelerden zaman ve mekan değişkenlik göstermekte ve sonucunda farklı göç motivasyonları ve sonuçları doğurabilmektedir. İnterdisipliner bir bakış açışı ve vizyona ihtiyaç duyan göç çözümlemelerinin bu eksikliğini farklı bir açıdan tamamlayan ilişkiler ağı kuramıdır. Hedef ülkeye ulaşan göçmenlerin kaynak ülkeleri ile olan bağıntılarının etkisiyle oluşturdukları ağ sistemi kuramın temelini ifade etmektedir. Belirtilen bağlar farklı perspektiflerden zayıf ya da güçlü olabilirken kültür millet ve arkadaşlık temelinde oluşmaktadır. Bu itibarla kurulan bu ağ demetleri diaspora kavramının doğum ve niteliğini teşkil etmektedir. Wilpert ağ teorisinde belirtilen ağların oluşum süreçlerini özetlerken öncü göçmenlerin kaynak ve hedef ülke arası iletişimin altyapısını oluşturduğunu ve bu bağıntı sayesinde sonraki göç akımlarının gerçekleşmesine ön ayak olmaktadırlar. Tecrübe paylaşımın yanında artan popülasyon ağın bağlarını ve etkinliğini artırmakta ve bir döngü oluşturmaktadır.(Yalçın, 2004, 50)

Oluşan döngüler ağın kompleks bir hale gelmesine sebep olurken varoluşunda ihtiyaç ve temel basitlik söz konusudur. Hedef ülkeye göçünü gerçekleştiren göçmenlerin yeni göçleri etkilemesinin yanında göç yolculuğuna çıkan bireylerin hayatta kalmasını sağlayacak tecrübelerini paylaşıyor olması önemli bir avantaj oluşturmaktadır. En nihayetinde ise göçün ekonomik ve sosyal maliyeti düşmektedir. İlişkiler ağı kuramına göre kurulan ağların göçmenlerin entegrasyon süreçleri üzerinde ise hem olumlu hemde olumsuz etkileri bulunmaktadır. Türkiye Almanya arasında gerçekleşen kitlesel

göçün üzerinden geçen 30 yılın ardından Almanya'da yaşayan ancak Almanca konuşamayan ve herhangi bir şekilde dil öğrenme ihtiyacı hissetmeyen göçmenlerin varolabilmesi göçmen ağlarının entegrasyon konusundaki dezavantajlarına bir örnek teşkil etmektedir. Ancak aynı koşullar göç sürecinde yeni gelen göçmen işçilerin barınma ve istihdam konusunda pek çok problemini çözerken zaman içinde Almanya siyasetinde etkinliğe sahiptirler. Afgan Mülteciler Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği ise Türkiye'de bulunan pek çok ağ içinden spesifik bir örneği teşkil etmektedir. Dil ve meslek eğitim kurslarının sağlanmasının yanında göç krizi sürecinde etkin rol almaktadırlar. İllegal göçte yaşanan artışa neden olduğu belirtilen göçmen ağları son olarak göçün nihai noktasını ve yönünü de tayin ve tespit edebilmektedir.

2.2.7. Neo-Klasik Göç Kuramı

Göç kuramlarının amacı göç-göçmen arasındaki bağı ve insanoğlunun ilk çağlardan bugüne kadar devam eden ancak değişen sebep ve sonuçları ve hareketlilik fikrinin analizidir. Günümüzde hareketliliği oluşturan yada devamlı kılan faktörlerin başında savaş ve şiddetten sonra en önemli faktör ekonomi ve emek-kazanç dengesidir. Neo klasik göç kuramı bireylerin akılcı karar vererek daha iyi yaşam koşullarına ve maksimum kazanca yöneldiğini ifade etmektedir. Bireyler, istihdam olanaklarının yüksek olduğu ve ucuz işgücüne olan bağımlılığını ifade eden ülkelere yönelirken Neo Klasik Ekonominin Makro Göç Kuramında işgücü fazlası bulunan bölgelerde ücret piyasasının doğal olarak düştüğü, emek sermaye açığı bulunan bölgelerde ise arttığı ifade edilmektedir. İşçi göçünün temelini oluşturan bu farklılığın zaman içinde bir dengeye oturacağı, göç veren ülkedeki azalan emek gücü karşısında ücretler yükselirken işgücü açısından fakir olan ülkelere yönelik gerçekleşen göç sonucunda piyasa genişlemeye başlar ve ücretler yükselir. En nihayetinde dengeye geldiği yada geleceği varsayılan bu farklılığın temelini ise sermaye-işgücü arzı oluşturmaktadır.(Aktaş, 2015). 1870-1913 arası yaşanan ilk küreselleşme dalgası ile birlikte emek ve sermayenin büyük düzeyde serbest dolaşımı günümüzde sona ermiş ve herhangi bir göç kararının risk ve maliyeti önemli düzeyde artmıştır. Mikro yaklaşımın konu aldığı bu durum göçmenlerin getiri ve götürü hesabı yaptığını, hareketlilik fikirlerinin temelinin ekonomik avantaj olduğunu varsaymaktadır. Makro göç kuramında özellikle ücret farklılıklarının dengelenmesi sonucunda göçün duracağı hatta göç yönünün tersine döneceğine yönelik söylem ise pek değişkenin denkleme dahil edilmemesinin bir sonucudur. Teoride ihtimaller bütününün gerçekleşmesi durumunda göçün tersine döneceği kabul edilebilir bir argüman iken küresel sermaye dağılımı, doğum ortalamaları, eğitim seviyesi ve istikrarsızlıklara neden olan pek çok faktörün analizin dışında tutuluyor olması kuramın geçerlilik alanını kısıtlamaktadır. Göç rakamları istikrarlı olarak artmaya devam ediyor olsa da bireylerin göçe yönelik eğilim anketinde ezici çoğunluğun doğup büyüdüğü yerde kalmayı tercih ettiği unutulmamalıdır. Ülke içinde gerçekleşen göçlerinde temelinde bulunan ücret farklılığı Türkiye örneğinde 1969-1974 yılları arasında yaşanmıştır. Bölgesel geçim giderlerine göre bölgesel taban ücretin belirlenmesi kararlaştırılmış ancak

beklenen verim ve memnuniyet sağlanamamış ve uygulama kaldırılmıştır. Ancak bu süreçte pek çok diğer faktörün yanında bireylerin değişen asgari ücreti bir avantaj olarak görmesi ve giderleri yeteri kadar değerlendirememesi sonucunda ciddi iç göçler yaşanmıştır. Ayrıca Yeni ekonomi kuramında ifade edilen göçün kolektif tarafı da unutulmamalıdır. İlgili kuramda, göçün hane halkının tamamını ilgilendiren ve bu bütünün göçe tesir ettiğini ifade eden bir yaklaşımı vardır. Aile gelirlerini göç kararı ile riske atamayacak kadar fakir olan hanelerin hareketliliği çok daha az iken hane halkından birisinin göçü tamamlamasının gelir ve göç kararı üzerinde önemli etki oluşturduğu ifade edilmektedir. (Adıgüzel, 2018: 28). Göçe neden olan finansal faktörleri üç maddede ifade eden yeni ekonomi kuramı, bireylerin aile çıkarlarını bireysel çıkarları kadar önemsediklerini, gelir şoklarından arınmayı ve anavatanda gerçekleştirilen varlık birikim hedefini taşıdıklarını ifade etmektedir.

BÖLÜM II

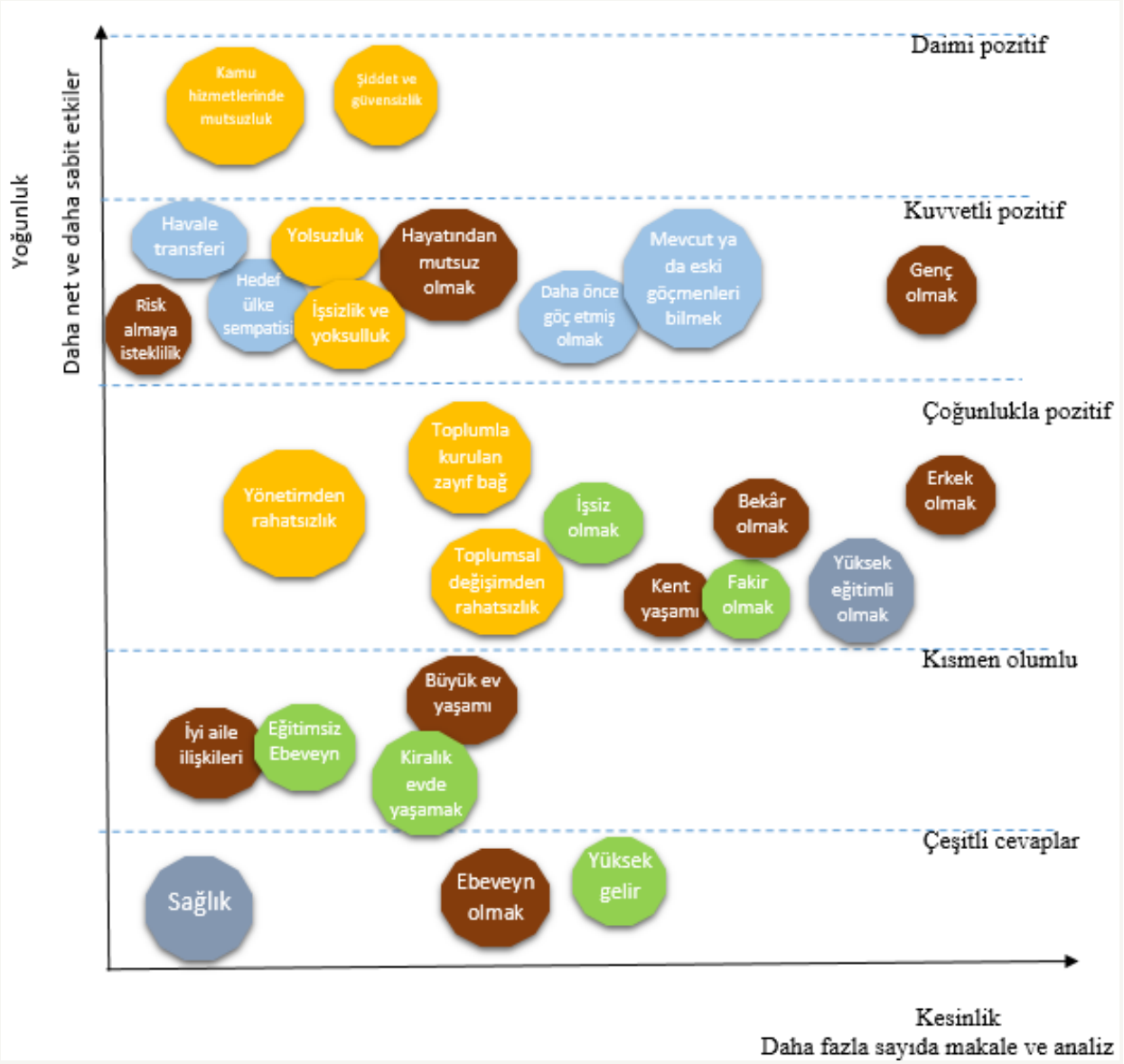
HAREKETLİLİK DİNAMİKLERİ

3.1. Göçmen Psikolojisi ve Temel Dürtüleri

Göçmenlerin pandemi sürecinde hareketliliklerini ve temel mobilite güdülerini konu alan tezde onların tüm bu süreçlerdeki psikolojik, sosyal ve ekonomik verilerine ihtiyaç duyulmaktadır. Jorgen Carling ve ekibinin 49 ayrı makaleden 79 analizin sistematik olarak incelenmesi ile göç isteği oluşturan faktörlerin hiyerarşisini oluşturdukları tablo aşağıda belirtilmiştir. Yapılan çalışmanın oluşturduğu farklılık ilk olarak marjinal olarak kabul edilebilecek etmenlerin etki potansiyellerinin ölçülmesi ve zannedilenden çok daha fazla etki oluşturduğu iddiasıdır.

İlgili grafikte kaynak ülkedeki kamu hizmetlerinde memnuniyetsizliğin şiddet ve güvensizlik koşulları kadar etkili olabildiği ifade edilmektedir. Altyapı sistemleri, sağlık, güvenlik ve adalet kavramlarını kökünden etkileyebilen bu memnuniyetsizlik hali kesinlik bağlamında daha az makale ile desteklenmiş olsa da önemli bir itici gücü ifade etmektedir. Belirtilen hiyerarşi dikkatli şekilde analiz edildiğinde göçe sebep olan öncelikli ve büyük etmenlerin büyük çoğunluğunu itici faktörler oluşturmaktadır. Ayrıca kuvvetli pozitif alanında bulunan göçe dair tecrübe yada aşinalığı bulunan bireylerin aldıkları hareketlilik kararında önemli bir erki oluşturmaktadır. Uzun yıllardır kurulan göç-yetenek ilişkisi bu tabloda da etkisini hissettirmektedir. Genç, bekar ya da risk almaya istekli olmak bu bağıntıyı destekler nitelikte konumlanmaktadır. Hedef ülkelere olan sempati ve var olan hayatındaki mutsuzluk göç hareketliliğini kuvvetli pozitif olarak etkilerken yüksek gelir arzusu, ebeveyn olmak ya da sağlık sistemi hareketlilik güdüsünü oluşturan etmenlerin en altında çeşitli cevapların verildiği bölümde yer almaktadır. (Carling, Şubat 2021, What makes people want to migrate? One chart sums it up)

Şekil 4: Göçmen adaylarının karar sürecini etkileyen etmenler

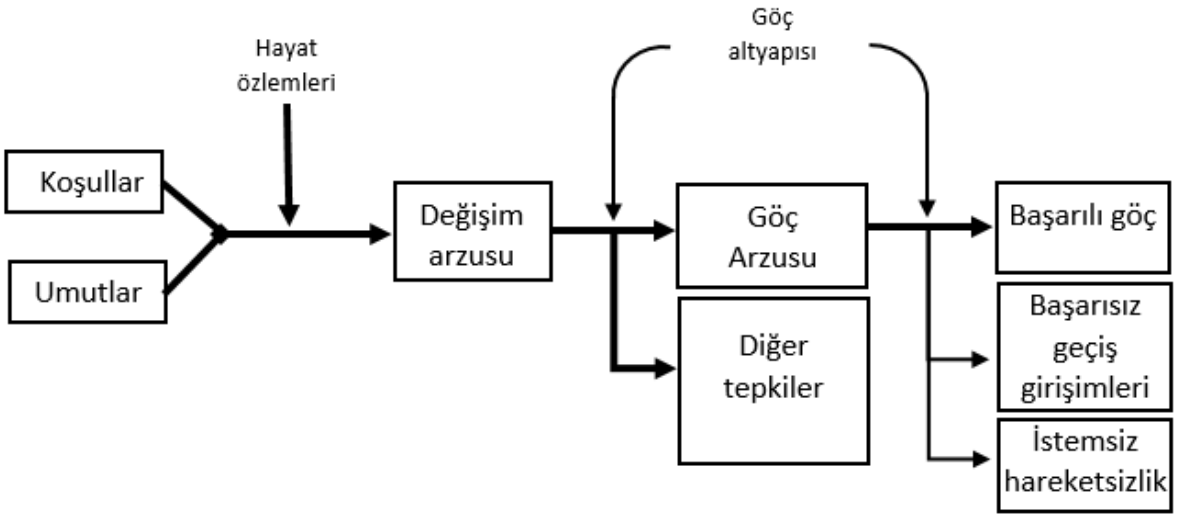


Kaynak: (Carling, Şubat 2021, What makes people want to migrate? One chart sums it up) https://jorgencarling.org/2021/02/07/what-makes-people-want-to-migrate/

Göç sürecinin bir algoritması mantığında hazırlanmış olan ikinci diyagram ise bireylerin içinde bulundukları koşulların beklentileri ile birleşimi sonucunda bir değişim arzusu doğmaktadır. Rahatsızlık hissettiren ya da herhangi bir eyleme karşı motive eden bu değişim arzusunu bireylerin hareketlilik fikirlerinin de temelini oluşturmaktadır. Kararlaştırılan bir göç hareketinin başarıyla tamamlanması belirtilen sonuçlardan birisi iken başarısızlıkla sonuçlanan girişimler beraberinde istemsiz hareketsizliği de doğurabilmektedir. Dünya genelinde göçmen rakamlarının istikrarlı artışı karşısında dünya nüfusuna oranının nispeten daha yavaş bir ivme ile ilerlemesinin temel nedenlerinden

birisi göç kararının nedeni ya da statüsü ne olursa olsun bünyesinde barındırdığı zorlu süreç ve risk ortamıdır. Pandeminin literatüre kazandırdığı terimlerden birisi olan 'yeni normal' süreci ise yaşanan süreci ve bireylerin alternatiflerini radikalleştirmektedir. Pandemi ile birlikte yeni normale dönüş pek çok ülke için farklı dezavantajlar oluşturmuş ve göçmenlerin hareketlilik fikirleri üzerinde önemli bir tesir oluşturmaktadır.

Şekil 5: Göçmen adaylarının karar süreçleri



Kaynak: Carling, Şubat 2021, What makes people want to migrate? One chart sums it up https://jorgencarling.org/2021/02/07/what-makes-people-want-to-migrate/

3.2. Sosyal Uyum ve Entegrasyon

UNHCR uzun süreli mültecilik halleri için 3 temel kalıcı çözüm önermektedir. Bunlar "i*) Mültecilerin evlerine gönüllü dönüşü için çaba harcamak, ii) Üçüncü ülkeye yerleştirmeye çalışmak, iii) Uyum politikalarını devreye sokmak*" şeklinde sıralanmaktadır.(UNHCR, 2011, Resettlement Handbook) Bu bölümde ise uyum politikalarının en genel işleyişi ve göçmen hareketlilikleri üzerinde oluşturdukları potansiyel etki ifade edilecektir. Ev sahibi toplum ile 'yeni gelenler' arasında bir arada nasıl yaşanacağı konusu kitlesel insan hareketliliğinin en önemli belirleyicilerinden birisini teşkil etmektedir. Göç veren ve alan toplumlar arası kültürel, etnik ve dinsel farklılıklar birlikte yaşam kurma sürecini önemli düzeyde etkilemektedir. Devletler uzun bir süredir en az sorunla 'toplumsal kazanç' sağlanabilecek uyum konseptleri üzerinde geliştirmeler yapmakta ve birçoğu ise zorunda kalmaktadır. Asimilasyon, çok kültürlülük, hoşgörü/tahammül, sosyal uyum ve entegrasyon ise bu konuda sıklıkla dile getirilen kavramlardır. Toplumların farklı kesimlerinin olası siyasi, ekonomik veya sosyal olarak çatışmaya girmesini engellemek, azınlık ve yeni gelenlerin toplumun kalanı için bir tehdit unsuru olarak algılanmasını önlemek uyum kavramının temel motivasyonunu ifade etmektedir. Entegrasyon ise sosyal bilimciler açısından riskli bir tavrın doğuşunu teşkil etme potansiyeli barındıran bir kavram

olarak ifade edilmektedir. Kökeni itibariyle ilave etmek anlamına gelen kavram hiyerarşik bir ilişki kurarak yeni gelen toplumun çoğunluk olan ev sahibi topluma uyumu olarak ifade edilmektedir. Ancak uyum ile alakalı bahsedilen kavramların her dönem ve evrensel olarak kabul edilen bir tanımı bulunmamakta ve öznel değerlendirmeleri meşru kılmaktadır. Özellikle Avrupa Birliği göç ile alakalı düzenlemelerde entegrasyon kelimesini kullanmakta ve iki tarafında ortak katılımını esas alarak dinamik bir ilişkinin önemli olduğunu ifade ederken göçmenlerin, ev sahibi toplumun dil ve tarihini öğrenmesinin entegrasyon için vazgeçilmez bir önkoşul olduğunu belirtmektedir. Chicago Sosyoloji Ekolü ise kentsel alanda uyum konusu ile alakalı ilk bilimsel kuramı ortaya koyan yapıdır.(Kaya, Ayhan, 2014) Farklı toplumların bir arada yaşayışlarını "Erime Potası" (Melting Pot) modeli ile tek bir kültürün yani dolaylı olarak asimilasyonu savunan ekolün kurucularından olan R. E. Park "Irk İlişkileri Döngüsü" teorisinde uyum sürecini: "karşılaşma, ilişki kurma, sınırlı kaynaklar üzerinde rekabet, devletin yeni gelenleri kamusal alana dâhil etme çabası ve isteğe bağlı ya da zorunlu olarak asimilasyon ya da uyum" şeklinde aşamalandırmıştır.(Stanford M. Lyman, 1968) Ancak göç çağı olarak adlandırılan sonraki süreçte bu asimilasyon ve tek kültür politikasının ayrışma ve çatışmayı artırdığı gözlemlenmiştir. 1960'lı yıllardan itibaren ise "*çok kültürlü bir toplumda farklı kültürel grupların kendilerine has aidiyetlerinin idamesi ve desteklenmesi süreci-siyaseti*" şeklinde ifade edilen çok-kültürlülük akımı yer bulmuş, 1971 "Kanada Çok kültürlülük Yasası" ile önemli bir destek alanı bulmuştur. Var olan kültürlerin, bağımsız ibadethane ve okulların desteklendiği bu politikada göçmen ve azınlıkların entegrasyon süreçleri için gerekli koşulların, sosyal, kültürel ve yasal gerekliliklerin asgari ölçüde diretilmesi hedeflenmiştir. Entegrasyon politikaları arası farklılıkların temelinde ise coğrafi ve toplumsal farklılıkların yanında bu süreçlerin birer siyasal proje haline gelme potansiyelleri yer almaktadır. Ayrıca çok kültürlülüğün barındırdığı en önemli potansiyel dezavantaj ise asimilasyon politikasında olduğu gibi paralel bir toplum oluşturma ihtimalidir. (Erat, 2018)

Dünyada zorla yerinden edilmiş bireylerin %86'sı kalkınmakta olan ülkelerde, %73'ü komşu ülkelerde, %14'ü ise gelişmiş ülkelerde barınmaktadır. Ancak emek temelli göçmenlerin dağılımına bakıldığında bu oran oldukça değişmektedir. Bu farklılığın temel sebebi ise düzenli ve nitelikli göçmenlerin birer katma değer olarak görülmesi, mülteci ve sığınmacıların ise sorun ve risk unsuru olarak algılanmasıdır(UNHCR Global Report 2020). Ayrıca gerçekleşen göçün boyut ve kontrol edilebilirliği açısından sürdürülen entegrasyon süreç ve politikaları bu farklı gruplar arasında önemli bir fark oluşturmaktadır. Sistemsel olarak tarihsel süreçte değişim ve dönüşüm yaşayan uyum süreç ve politikaları birey bağlamında ise büyük etki oluşturmaktadır. Özellikle dil bariyerinin aşılması ve istihdam konusunda sağlanan destekler göçmenlerin kırılganlıklarını önemli düzeyde azaltmakta ve suç-risk ile bağdaştırılan düzensiz göçün dezavantajlarının minimize edilmesini sağlamaktadır. Göçe dair külfetin paylaşımı konusunda uluslararası bir adalet sağlanamamış olsa da gelişmiş ülkelerin önemli bir kısmı mülteci ve sığınmacıların uyumları ile yakından ilgilenmekte ve göçmenlerin yerel halk ile uyumu sosyal-devlet kavramının da etkisiyle önemli düzeyde sağlanmaktadır. Türkiye ise

entegrasyon süreçlerini etkileyen pek çok dinamik bulunmaktadır. Entegrasyon süreçlerinin göç ve kalıcılığı özendirme kaygısı pek çok ülke gibi Türkiye'nin de çekinceleri arasında yer almaktadır. Ancak Türkiye 3.6 milyon Suriyeli ve 320 bin kadar diğer uyruklardan mülteciye ev sahipliği yaparken geçtiğimiz 8 yıl içinde önemli bir çatışmazlık ve uyumun gözlenmesinin altında kültürel benzerlikten uzak pek çok dinamik bulunmaktadır(Terzi, M. 2018). UNHCR'nin yayımladığı Suriyeliler Barometresi raporunda bu dinamiklere 3 başlıkta yer verilmiştir. Bunlar: " i) Türkiye'nin kendi içinde hareketlilik konusunda dinamik yapıya sahip olması ve yoğun bir iç göç yaşaması, ii) %36'yı aşan kayıt dışı ekonomisinde etkisiyle göçmenlerin ev sahibi toplumu mağdur edecek düzeyde işsizlik yaratmamış olmalarıdır. Özellikle yoğun fiziksel efor gerektiren ve yerli vatandaşlar tarafından çok tercih edilmeyen alanlar göçmenler için önemli bir istihdam kaynağı olmuştur, iii) Gelen göçmenlerin yerel toplumu tedirgin edecek bir tutum sergilememesi ve kriminalize olmayışları geçen 8 yılın ardından önemli bir uyumu çatışmazlığı temin etmiştir. Toplum ve devlet olarak Türkiye benzeri çok az yaşanmış bir boyutta mülteciye kırılgan ve hazırlıksız olduğu bir dönemde rastlamış olsa da iyi bir performans sergilemiştir. (Erdoğan, M.M. 2020)

Kavramsal olarak göç kavramı beraberinde göçmenlerin hedef ülke ile kurdukları bağın niteliğini de etkilemektedir. Bireylerin uyum süreçleri ile alakalı pek çok yaklaşım bulunmaktadır. Bu yaklaşımlardan Amerika Birleşik Devletlerine gelen göçmenler üzerinde yapılan çalışmalar neticesinde "U-Eğrisi", "W-Eğrisi" ve "V-Eğrisi" ortaya konmuştur Mültecilerin yer değiştirme güdüleri ile alakalı daha açıklayıcı bir tez ortaya koyabilmek amacıyla dahil edilen bu yaklaşımlar uyum süreçlerinin göç hareketliliği üzerindeki önemini vurgulamaktadır. Göç edilen ülkede mültecilerin geçirdiği süreye göre katettikleri uyum aşamaları bu yaklaşımlarda değerlendirilmiştir.(Morrisey, 2019)

1. **U-Eğrisi Görüşü** : Bu yaklaşıma göre göçmenlerin yeni yerde bulunma süreleri ile uyum aşamaları arasında bir doğrusallık bulunmaktadır. Göçmenlerin aştıkları her aşama uyum seviyesini etkilemektedir. İlk 6 ayı ifade eden ilk aşamada bireyler farklılıklar ve uyum gerektiren koşulları genellikle pozitif yönde değerlendirmektedir. 6- 18 ayı ifade eden 2. Aşamada ise bireyler için ikamet etmeye yeni başladıkları ülke ile alakalı olumsuz ve eksik yanların baskınlığının hissedildiği dönemi ifade eder. Son aşama ise uyum sürecinin tamamlandığı ve travmatik kötü tecrübelerin yaşanmaması halinde entegrasyonun tamamlandığı evreyi ifade etmektedir.(Güçlü, 1995, Akt: Esentürk-Ercan, 1998).

2. **W-Eğrisi Görüşü:** W eğrisi görüşünün temel kıstası 6 aylık periyottur. Bu yaklaşıma göre göç edilen yeni ülkede geçirilen 6 ayda bireylerin dönüş ya da yeni göç kararı almak ile alakalı kararsızlığa düştüğü vurgulanmıştır. 6 ayın ardından uyum sürecindeki gerilemenin birey tarafından aşılması ile birlikte yaşadığı topluma entegrasyonu önemli düzeyde artmaktadır. (Güçlü, 1995, Akt: EsentürkErcan, 1998).

3. **V-Eğrisi Görüşü:** Bu yaklaşımda Amerika'ya Avrupa haricinden gelen göçmenlerin uyum süreçlerini açıklamada doğru metot olduğu vurgulanmıştır. Göçün ardından ilk aylarda yaşanan zorlukların uyum sürecine negatif yönde etkilediği ancak bir yılın sonunda göçmenlerin bulundukları ülkeye neredeyse tamamen uyum sağladıkları saptanmıştır.(Güçlü, 1995, Akt: Esentürk-Ercan, 1998).

Sığınmacılar çalışma imkanı elde edip ekonomik bağımsızlığını sağladıkları ölçüde kendilerini ev sahibi topluma bir yük olarak görme halinden uzaklaşmaktadırlar. Aynı zamanda ev sahibi ülke vatandaşları da üreten ve çalışma hayatına entegrasyonunu tamamlayan göçmenleri birer hak hırsızı olarak görmemektedir. Entegrasyonun tamamlanması halinde her iki taraf içinde psikolojik bariyerler önemli düzeyde azalmaktadır. Göç entegrasyonuna cinsiyet özelinde bir bakış açısı ile bakıldığında ise önemli dezavantajların doğduğu saptanmıştır. Suriyeli kadınlar üzerinde yapılan ankette önemli düzeyde baba kardeş yada eş baskısı ile karşı karşıya kaldıklarını bildirmektedirler. Yapılan söyleşide erkeklerin göçten dolayı eşlerini sorumlu tuttuğu, uzun ve zor çalışma koşullarının ve değişen çevrenin etkisiyle kendi sosyal hayatlarını kaybettikleri dile getirilmiştir. Göçmen erkeklerinin bozulan psikolojik sağlıklarının söylem ve davranışlarında oluşturduğu şiddet ve öfkenin sonucunda eşlerinin akrabaları yada arkadaşları ile görüşmelerini tepki ile karşıladıkları bildirilmiştir. Ayrıca UNHCR Suriye Barometresi raporunda Suriyelilerin ülkelerine geri dönme karalılıklarındaki hızlı azalış göze çarpmaktadır. 'Suriye'ye dönmeyi kesinlikle düşünmüyorum' diyenlerin oranı 2017 yılında %16,7 iken 2019 yılı anketlerinde %51,8 e yükselmiştir. Benzer şekilde 'Suriye'deki savaş biter ve istediğimiz şekilde bir yönetim oluşursa geri dönmek isterim' diyenlerin oranı 2017 yılında %59,6 iken 2019 yılında %30,3 e gerilemiştir. Suriyelilerin kalıcılık kararları üzerinde pandemi öncesi yukarıda belirtildiği üzere pek çok parametre etken olmaktadır.(Erdoğan, M.M. 2020)

3.3. Göçmen düşmanlığı

Göçmen düşmanlığı 21. Yüzyıl toplumunda pek çok kaynaktan beslense de tarihsel süreçte 'zenofobi' ile bağıntısı her zaman bulunmuştur. Özü itibariyle yabancı korkusu ve düşmanlığını ifade eden 'zenofobi' günümüzde göçmenlere karşı tutum ve önyargıları önemli düzeyde oluşturmaktadır. Yabancı düşmanlığı ulus devlet perspektifinden ise vatandaş olmayan gruplara yönelik bir tutumu ifade etmektedir. Göçmen düşmanlığını tarihsel perspektifte analiz etmemize yardımcı olacak pek çok vaka ve kaynak bulunmaktadır. Amerika ise göç konusunda eşsiz bir örnek olması ve tarihsel süreçte yaşadığı göç reformları nedeniyle iyi bir örneklem sağlamaktadır. 1890'dan sonra Amerika'ya, Kuzey Batı Avrupa'dan Güney Doğu Avrupa'ya kayan yoğun bir göç dalgası yaşanmıştır. Göçmen profilindeki bu değişimin doğurduğu kaygıyı azaltabilmek için ABD kongresi 1907 yılında göç konusunda araştırma ve inceleme yapabilmek amacıyla Göç Komisyonunu kurmuştur. Komisyonun üstlendiği temel sorumluluk:" *Göçün kaynakları, göçmenlerin sahip oldukları profilleri, geçmiş göç kaynaklarının incelenmesi, ülkenin kurumları, sanayisi ve halkları üzerindeki göçün etkisini ve göçmen yasasına göre istenmeyen kişilerin göçünün engellenmesi için uygulanan yöntemlerin*

belirlenmesi" şeklinde sıralanmaktadır. (Park & Burgess, 2017: 53). Değişen bu göçmen profili yoğun şekilde göç alan orta sınıf Amerikalıların (beyaz ırk) yaşam kalitesini düşüren, yoksulluğu ve suç oranını artıran bir neden olarak kabul edilmekteydi. Dönemin sosyologlarından E.A. Ross yaşanan değişim ile alakalı korkularını dile getirmiş, Kuzey Avrupalılara oranla ahlaki ve sosyal olarak daha aşağıda gördüğü yeni göçmenlere güvenilmemesi gerektiğini, doğum oranları arasındaki farkın bir risk oluşturduğunu ifade etmiştir.(Del Balso, 1984: 50) Ross 'The Old Word in the New' kitabında "*Kuzey Avrupalılar doğuştan gelen ahlaki bir yetenekle Güney Avrupalılardan üstündürler. Kuzey ve Güney Avrupalı insanların deniz facialarındaki davranışlarının karşılaştırılması disiplin, görev bilinci, soğukkanlılık ve zayıf olanı kollama gibi özelliklerin daha çok kuzey Avrupalılara ait özellikler olduğunu göstermiştir... Bütün uluslar içinde Amerikalılar en soğukkanlı ele sahip, sistemli/düzenli hayat kurtaran ve gemi enkazında zayıfı kollayanlardır fakat onlar bu özelliklerini Güney Avrupalılardan absorbe ettikleri ele avuca sığmayan "kan" yüzünden kaybedeceklerdir"* (Ross, 1914: 295-296). Şeklinde bir ifade kullanmıştır. Yer verilen bu örneğin ışığında göçmen düşmanlığının temelleri her ne kadar benzerlik ve farklılıklar üzerinden doğmuş ve göçmenlerin var olan sistem üzerinde oluşturduğu riskler nedeniyle devam etmiş olsa da tarihsel örnekte de görülmektedir ki yüceltme ve aşağı görme hali, beslenen düşmanlığı körüklemektedir. Ayrıca ilgili metinde yerel halkın sahip olduğu kültürün kaybolacağına dair bir atıfta bulunarak bir korku dile getirilmektedir. Oluşan göçmen düşmanlığı beraberinde saldırganlık, şiddet eylemleri ve karışıklık getirirken, dil tarih ve kültür birliği bulunan toplumlar arası gerçekleşen göçlerde göçmen düşmanlığına dair söylem ve tepki çok daha az deneyimlenmektedir. Algısal ve psikolojik olarak pek çok dinamiğin etkilediği göçmen düşmanlığı özellikle pek çok ülkede sağ partilerin ürettiği aşırı politika ve söylemlerin etkisi ile toplumlar nezdinde olumsuz bir algı oluşturmaktadır. Gerçeği yansıtmayan haberlerin yayılması, doğru analiz ve araştırmalar yapılmadan gelecek varsayımlarında bulunulması en nihayetinde ev sahibi ve göçmen toplum arasında oluşan stresi artırmakta ve yaşanan bireysel olayların infial boyutuna evrilmesine neden olmaktadır. Ev sahibi halkın aleni olarak eylem ve söylemlerinde göçmen düşmanlığı bulunmasa bile taraflar arası yükseltilen stres neticesinde olası kriz anları büyük risk teşkil edebilmektedir. Özellikle dünyada göçmenlerin önemli bir kısmının belirli kaynak ülkelerden ve kültürden olması, eğitim ve refah düzeyleri arası farklar neticesinde göçmenler, 'aşağı kültür' olarak konumlandırılmakta ve bireysel hata ve suçları sahip oldukları aidiyete yöneltilmektedir. UNHCR'nin 2020 Suriyeliler Barometresi raporunda Türk vatandaşlarına 'Suriyeliler çalışkandır, tembeldir, kibardır, kabadır' gibi temel özellikleri sorulmuş ve cevaplayanların yarısından fazlasının ortaya koyduğu Suriyeli profili oldukça 'kötü ve zararlı' olarak biçimlenmiştir. Pandemi sürecinde 'hastalık yayıcı' söylemleriyle karşı karşıya kalan göçmenler varolan ve her geçen gün artan kötü algı neticesinde Türkiye'de bir sorun olarak isimlendirilmeye başlanmıştır. Özellikle Bolu Belediye Başkanını Tanju Özcan'ın göçmenler için su faturaları ve katı atık vergilerini on kat arttıracağına dair söylemleri muhalefet açısından kaygı uyandırmakta ve toplumsal düşmanlığı arttırıcı nitelik taşımaktadır. Popülist söylemlerin taban kazandığı son on yılda göçmen politikalarını öne

mli düzeyde etkileyen göçmen düşmanlığı önümüzdeki süreçte göçmen hareketliliğini etkileyecek bir ölçeğe ulaşma potansiyeli taşımaktadır.(Erdoğan, M.M. 2020)

3.4. Göçün Terörize Oluşu

Terör ve terörizm modern çağın gelişi ile birlikte tanımlanmış ve toplum ve devletlerin temelini tehdit eden bir olguyu ifade etmektedir. Şiddet, korku ve baskı ile sözlü ve fiili girişimde bulunan terör örgütleri günümüzde genellikle ideolojik bir tabana sahiptir. Sivil ayrımı gözetmeksizin eylemler gerçekleştiren terör olgusu devletlerin farklı tanımlamaları ve çıkarları dolayısıyla dünyada ortak bir perspektif üzerinden değerlendirilmemektedir. Bu durumun en güncel örneklerinden birisini Suriye sınırında bulunan YPG yapılanmasının Türkiye Cumhuriyeti tarafından terör örgütü olarak tanımlanmasına karşın ABD'nin bölgede istikrarı amaçladığını iddia ettiği politikalar neticesinde YPG'ye yönelik silah ve eğitim desteği vermesi göstermektedir (REUTERS / Joshua Roberts, Mart 2017,). Terör göçü doğurabilir iken gerçekleşen göçün terör olgusunu doğurduğuna dair kesin bir kanı bulunmamaktadır. On yıllık zaman dilimlerindeki göçmen akışı ve terör eylemleri arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalarda göçün doğrudan terör eylemlerini artırmadığı ancak ayrımcılık, kutuplaşma ya da entegrasyon süreçlerinin duraksaması durumunda risk oldukça artmaktadır. Özellikle Helblin ve Meierrieks'in raporunda göze çarpan konulardan birisi mültecilerin emek göçü yapan bireylere oranla terör ile kurdukları bağın oluşma ihtimalinin çok daha fazla olduğudur (Helbling, M., & Meierrieks, D. 2020). S. Lischer ise 1990'lı yıllarda farklı bölgelerde mültecilerin askerileştirilmesi ve insan hareketliliklerinin nasıl olası uluslararası bir kriz doğurabileceğini işlediği "Dangerous Sanctuaries: Refugee Camps, Civil War, and the Dilemmas of Humanitarian Aid" isimli kitabında mülteciler için bir sınıflandırma yapmıştır. Durumsal mülteciler; barış ve istikrar sağlandığı anda ülkelerine dönmeyi isteyen kesimi ifade ederken Sürgün durumundaki mülteciler; savaşta yenilmemek adına bir strateji olarak mülteci krizi yaratan askerî ve siyasi liderlerden oluşan grubu işaret etmektedir. Yazar, zafer elde edene kadar ülkelerine dönmeyi reddeden sürgündeki mülteciler kategorisinin şiddete başvurma olasılığı en yüksek kategori olduğunu ifade etmektedir. Zulme uğrayan mülteciler; siyasi, etnik, dilsel veya dinsel nedenlerle doğrudan kendilerini hedef alan etnik temizlik, soykırım gibi baskı ve zulümden kaçan kişileri işaret etmektedir. . Bu kategorideki mülteciler kendilerine yönelik baskı son bulana kadar ülkelerine geri dönmeyi reddetmekle birlikte, askerî ve siyasi bir amaç uğruna şiddete başvurabilmektedir (Lischer S. K. 2005)

Göç ve terör arasında organik bir bağ ispat edilmemiş olsa da terör ve İslam arasında bir bağ olduğuna dair kuvvetli algı, göçmenlerin dini ve kimliği ile büyük bir önyargı oluşturmaktadır. Ancak göç ve terör arasındaki bağlantı iki boyutludur. Göçün bir terör olgusu potansiyeli taşıması ihtimalinin sorgulanmasının dışında göçmenlerin aşırı sağcı grup yada oluşumlar tarafından sistematik olarak taciz ve saldırıya uğradığı örneklere son 20 yıl içinde dahi pek çok kez şahit olunmuştur. Mültecilerin güvenlik, barınma, beslenme ve sağlık gibi insani ihtiyaçlarının karşılanması, göç alan ülkeler için

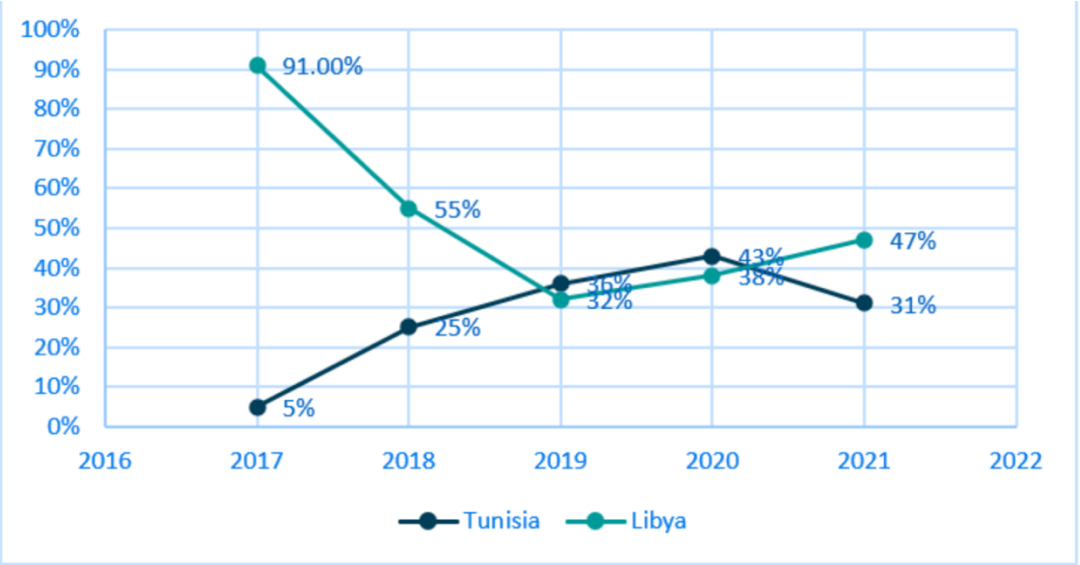
çoğu zaman ağır bir yük olarak görülmektedir (Akıncı, 2015: 77). 11 Eylül göç ve güvenlik ilişkisinde önemli bir tarihi ifade ederken, ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell'ın 11 Eylül'ü uluslararası ilişkilerde yeni bir dönemin başlangıcı olarak nitelemesi göç algısındaki değişimin habercisi olmuştur.(Castles ve Miller, 2008: 405). New York'ta gerçekleşen terör eyleminin ardından pek çok Avrupa şehrinde gerçekleşen terör eylemleri, göç ve göçmene yönelik değişmekte olan algıyı pekiştiren gelişmeler olmuştur. Gerçekleşen saldırıların ardından terör gerekçesi devletlerin göçmen politikalarındaki değişimi meşrulaştırmış, göçmenlere yönelik dışlayıcı tavır artmıştır. (Yılmaz, 2008: 177) Artan güvenlik algısı vize politikalarını, denetleme ve güvenlik sistemlerini sıkılaştırmıştır. Bu durum devletlerde büyüyen sınır timleri ve artan geri gönderme merkezleri ile geniş bir güvenlik sektörü oluşturmaktadır. El-Kaide'nin merkezinin Afganistan olması nedeniyle tüm dünyada Afgan diasporasının tehdit olarak kabul edilmesi ise güvenlik algısının küresel ölçekte bir yansımasını göstermektedir. Göç-terör arası kurulan bağ en nihayetinde devlet ve toplum güvenliğine bir tehdit olarak algılanmakta ve yaşanan göç krizlerinde geri göndermeye yönelik şiddetin artmasına sebep olmaktadır.

3.5. Göçün Değişen Yüzleri

Dünya genelinde yaşanan göç akımlarındaki değişim ve dönüşümün tespit ve analizinde en önemli veriyi AB ve Amerika'ya yönelik hareketlilik ile okumak oldukça mümkündür. Uluslararası göçlerin hedef noktalarının ezici çoğunluğu bu iki bölgeye yöneliktir. Pandemi sürecinde ve sonrasında göç rotalarında ve göçmen profillerindeki değişimin en net şekilde analiz edilebildiği bu göç koridorlarında ise kayda değer bir dönüşüm sürmektedir. Yunanistan üzerinden geçen karayolu göç rotasının zorlaşması ve Yunanistan'ın göçmen muamelesindeki sert tutumları nedeniyle Afrika ve Ortadoğu'dan yola çıkan göçmenler deniz yoluyla AB'ye ulaşmaya çalışmaktadır. Avrupa'ya yönelik deniz yolu ile ulaşılan göç rotasının ise en önemli hedef noktasını İtalya oluşturmaktadır (Dalkıran M, Alexandridis A. 2017). 2021 yılı içinde İtalya'ya 66.770 kişi deniz yoluyla gelmiş ve karaya ayak basmıştır. 2017 ve öncesine göre düşük bir sayı olsa da 2019'un altı katı 2020'nin ise iki katını ifade etmektedir. İtalya'ya ayak basanların etnik kökenlerine yönelik istatistikte 2016 yılında Sahra Altı Afrika ilk 5 sırada yer alırken 2016-2018 arası Batı Afrika ülkelerinden gelenler çoğunluğu oluşturmaktadır. Ayrıca 2018'den itibaren bir numaralı menşe ülke Tunus olurken 2018-2021 yılları arasında Cezayir, Pakistan ve Bangladeş ilk 3 ülkeyi ifade etmeye başlamıştır. 2021 yılında ise Batı Afrika'dan sadece bir ülke ilk 10'da bulunmaktadır. İtalya'ya gelen göçmen nüfustaki değişim göç rotalarını da yeniden inşa etmektedir. AB'nin komşu ülkelerle yaptığı işbirlikleri, menşe ve transit ülkelerdeki ekonomik ve politik koşullar ve göç yolunu kapatıp açan diğer dinamikler göçmen yüzlerde değişimin temel nedenini oluşturmaktadır. 2017 yılında Libya, İtalya'ya yönelik göç hareketinin %91'lik oranda başlangıç oranına sahipken 2020 yılında göçmenlerin %43'ü Tunus

üzerinden %38'i Libya'dan yola çıkmıştır. Libya Tunus arasındaki değişim aşağıdaki grafikte daha net şekilde gözlemlenmektedir(UNDESA, international migration report 2020)

. **Şekil 6:** Yıllara göre İtalya'ya deniz yolu ile gelen Tunus ve Libya kökenli göçmen sayıları



Kaynak: UNDESA, international migration report 2020
https://www.un.org/en/desa/international-migration-2020-highlights

2018'den itibaren İtalya'ya en fazla göçmen gönderen ülke olan Tunus, aşamadığı ekonomik ve sosyal krizin pandemi süreci ile birlikte tırmanması sonucunda önemli düzeyde göç vermiştir. Ayrıca Afrika ülkelerine yönelik vize uygulamayan Tunus önemli düzeyde göçmen ve mülteci barındırmaktadır. Libya ile AB arasında 2017 yılında imzalanan mutabakat ile Libya sahil güvenliğinin artan fonu ve devriyeleri göç rakamlarını önemli düzeyde engellemiştir. Ancak 2021 yılında 30.000 kadar (toplamın %50'sini ifade etmektedir) tekne ve botun yolculuğu engellenirken bu rakam 2017'den bu yana en yüksek sayıyı ifade etmektedir. IOM 2021 raporunda ''Akdeniz'i geçmek tehlikeli ancak "kurtarılmak" ve Libya gözaltı merkezlerine geri gönderilmek, yıllar boyunca birçok raporun belgelediği gibi, aynı derecede tehlikeli olabilir. 2021'de Libya'ya geri alınan 20.000 mülteci ve göçmenin kaybolduğu bildirildi, büyük olasılıkla insan tacirleri veya yerel silahlı gruplar tarafından kontrol edilen gizli gözaltı merkezlerinde tutulmaktadırlar.'' İfadesi Libya'dan geçen göç rotalarındaki azalışı açıklamaktadır.(UNDESA, international migration report 2020)

3.6. Dünya Çapında Göç Etme Arzusu

Kriz ortamlarında bireylerin hareketliliği üzerine yapılan araştırmaların farklı bir yönden anlam kazanmasını ve göçmenlerin hareket motivasyonlarını algılayabilmenin diğer önemli ayağı göç etmeyen bireylerin incelenmesidir (UNDESA, international migration report 2021). Uluslararası göçmenlerin sayısı 272 milyonu aşarken toplam nüfusa oranı ancak %3,5 ilk bir dilimi ifade

etmektedir. Bu oranın etki alanı ve beraberinde getirdiği değişim yıkıcı olabilmektedir. Göç etme eğiliminde olmayan bireyler ile alakalı Gallup Dünya anketinde katılımcıların %85'i kaynak ve fırsat sağlansa bile göç etmek istemediklerini belirtmektedir. Bu soruya en fazla olumlu cevap verilen Sahra Altı Afrika'da dahi katılımcıların ancak %33 'ü evet cevabını vermiştir. Pek çok bölgede yıllara göre göçe yönelimin arttığı yadsınamaz bir gerçektir. Ancak pandemi koşullarından çok daha derin etkileri olan şiddet, savaş ve güvensiz ortamın beraberinde getirdiği koşullarda göç etmeyen bireylerin temel motivasyonunu anlayabilmek ile alakalı daha az çalışma bulunmaktadır. Lee'nin oluşturduğu kuramında göç kararının hiçbir zaman tam olarak rasyonel alınamadığından bahsederken hedef ülke ile kaynak ülke arasındaki kıyaslamanın risk analizi ile birlikte bir güdü oluşturduğunu belirtmektedir. Yerinde kalmanın kesin getirisi karşısında göçün getiri ve götürüleri yaşam boyu maksimum fayda gözetilerek tercih edilmektedir (IOM, Gallup World Poll: The Many Faces of Global Migration 2011). Hareketsizliğin temelinde ise kısıtlı ve yetersiz bilgi, yaşadığı topraklara bağlılık gibi sebepler sıralanabilir iken en önemli etkenin göç yolculuğunun günümüz dünyasında yasal yollarla olması durumunda dahi yeterince meşakkatli ve riskli olmasıdır. Bireylerin hayatlarını idame ettirebilmek için ihtiyaç duyduğu çalışma imkanı, barınma koşulları ve asgari yaşam standartlarının karşılanmasında büyük bariyerlerle karşılaştıkları yadsınamaz bir gerçektir. AB ülkelerinin mülteci entegrasyon programına dahil olmak dışında tüm ihtimaller önemli riskler barındırmaktadır. Bu bilinmezi göçmen adayları için kolaylaştıran en önemli kavram ise daha önce belirtildiği gibi göçmen ağları ve hedef ülkede bulunan yakınlardır. İlişkiler Ağı teorisinde ifade edildiği üzere var olan ve her geçen gün etki alanı ve hacmini genişletmekte olan göçmen ağları göçmen adaylarını önemli düzeyde motive etmekte ve göç rakamlarına yansımaktadır. Hareketsizlik doğal ve varsayılan bir hal olarak ele alınmaktadır. Ancak kaynak ülkenin barındırdığı itici nedenlere direnen yada telafi edici gücü bulunan bireylerin hareketsizliği kriz ortamlarında daha az riski amaçlayarak yerinde kalan göçmen ve mültecileri daha iyi anlamamızı sağlamaktadır.

Tablo 2: Yıllara göre göç etme arzusu oranları UNDESA verileri

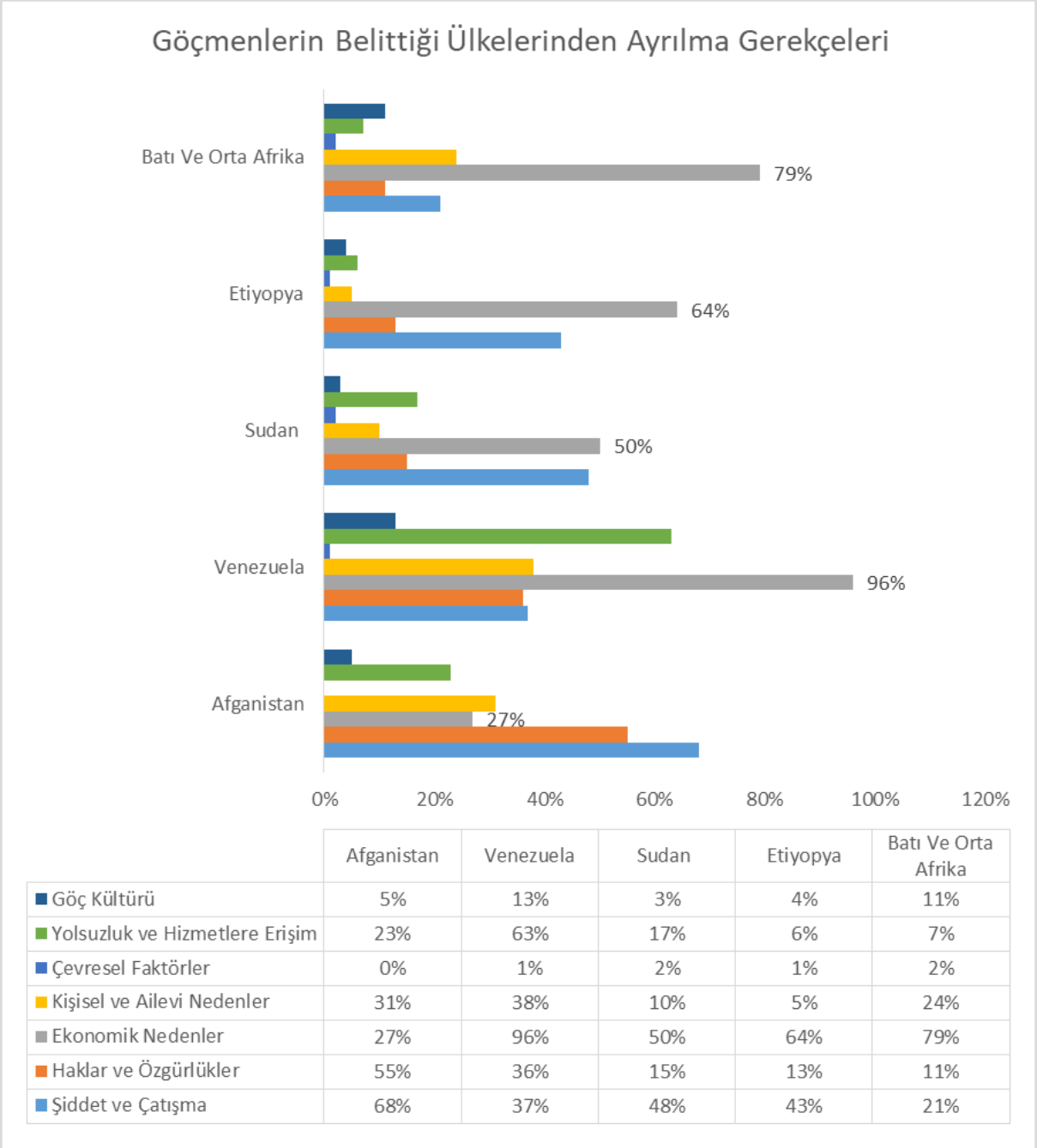
Bölgeler	2010-2012	2013-2016	2015-2017
Sahra Altı Afrika	30 %	31 %	33 %
Latin Amerika ve Karayipler	18 %	23 %	27 %
Avrupa (AB üyesi olmayan ülkeler)	21 %	27 %	26 %
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	19 %	22 %	24 %
AB ülkeleri	20 %	21 %	21 %
Bağımsız Devletler Topluluğu	15 %	14 %	15 %
Güney Amerika Ülkeleri	10 %	10 %	14 %
Avusturalya/Yeni Zelanda	9 %	10 %	9 %
Doğu Asya	8 %	7 %	8 %
Güney Asya	8 %	8 %	8 %
Güneydoğu Asya	7 %	7 %	7 %
Dünya	13 %	14 %	15 %

UNDESA, international migration report 2017

https://www.un.org/en/desa/international-migration-2020-highlights

Bireylerin imkan sağlanması durumunda başka bir ülkede yaşama arzularının sorulduğu anketteki yıllara göre gerçekleşen artışa neden olan itici faktörlerin sıralandığı gerekçeler anketinde ise ekonomik koşullar önemli bir oranı oluşturmaktadır

Şekil 7: Göçmenlerin kaynak ülkelerinden ayrılma nedenleri



	Afganistan	Venezuela	Sudan	Etiyopya	Batı Ve Orta Afrika
Göç Kültürü	5%	13%	3%	4%	11%
Yolsuzluk ve Hizmetlere Erişim	23%	63%	17%	6%	7%
Çevresel Faktörler	0%	1%	2%	1%	2%
Kişisel ve Ailevi Nedenler	31%	38%	10%	5%	24%
Ekonomik Nedenler	27%	96%	50%	64%	79%
Haklar ve Özgürlükler	55%	36%	15%	13%	11%
Şiddet ve Çatışma	68%	37%	48%	43%	21%

Kaynak: Mixed Migration Center (MMC) MMR 2021.
https://mixedmigration.org/mixed-migration-review-2021/

Şiddet ve çatışmanın oluşturduğu etki yapılan ankette ikincil büyük itici nedeni ortaya koymaktadır. Ulaşım imkanlarının arttığı, bilgi kaynaklarının ise hiç olmadığı kadar ulaşılabilir olduğu

bir dönemde göç yolculuğu kararı daha iyi bir yaşam alternatifine olan yönelimden daha karmaşık bir hal almıştır. Pek çok olay ve gelişmeden etkilenen 5202 kadar katılımcının %56'sı ülkelerinden ayrılma kararlarını birden fazla nedenle ifade etmiştir. Afganistan anketinde katılımcıların %68'i ülkelerinde devam eden şiddet ortamının temel göç etme motivasyonu olduğunu belirtmiştir. İlgili tabloda hak ve özgürlüklere erişimin engellenmesi belirtilen tüm bölgelerde etkisini hissettirirken kitlesel olarak göç veren Afganistan ve Venezuela'da %55 ve %36 ile kriz ortamlarındaki koşulların bireylerin hak ve adalet algısı üzerindeki etkisini göstermektedir. Venezuela mücadele ettiği siyasal belirsizlik, hiperenflasyon, elektrik kesintileri, gıda ve ilaç kıtlığının neden olduğu huzursuzluklar neticesinde kitlesel göç vermektedir. Ülkesinden ayrılan göçmen Venezuelalılara göç sebepleri sorulduğunda ise diğer bölgelere kıyasla büyük bir yolsuzluk ve hizmetlere erişimde yaşanan sıkıntılar sebep gösterilmiştir. 10 kişiden 8'inin günlük gıda ihtiyacını karşılayamadığı, kamuoyunun yolsuzluk haberleri ile sarsıldığı bir süreci yaşayan Venezuela halkı var olan petrol ve yeraltı kaynaklarının sağladığı zenginliğin adaletsiz olarak dağıldığını düşünmektedir. Göçün itici faktörleri arasında pek çok bölgede açık ara en büyük nedeni oluşturan şiddet ve güvensizlik ortamına sebep olan koşullar katılımcılara sorulduğunda ise savaş ortamının yoğun olarak yaşandığı Afganistan'da terör, suç ve beraberinde oluşan güvensiz ortamı katılımcıların %85'i ifade etmiştir. Sudan ise cinsiyete bağlı şiddetin en yoğun olduğu ülkeler arasında yer almaktadır. Tecavüzün hala bir savaş silahı olarak görüldüğü ilkel bir savaşı yaşayan Sudan 1955 yılından günümüze kadar bitmeyen bir iç savaşı yaşamaktadır. (Mixed Migration Center (MMC) MMR 2021)

Tablo 3: 2020 yılı Küresel Göç Plan ve Hazırlık Arzusu

	Küresel Oran	Öngörülen Nüfus
Kalıcı Göç İsteği Taşıyan Nüfus	14 %	630 milyon
Sonraki 12 ay içinde Göç Planı Bulunan Nüfus	8 %	48 milyon
Göçe yönelik Aktif Hazırlık Yapan Nüfus	39 %	19 milyon

Kaynak: İOM Global Migration Data Analysis Centre: Data Briefing Series 2017. https://publications.iom.int/books/global-migration-data-analysis-centre-data-briefing-series-issue-no-9-july-2017?utm_source=link_newsv9&utm_campaign=item_245216&utm_medium=copy

BÖLÜM IV

ULUSLARARASI İLİŞKİLER BAĞLAMINDA GÖÇ KRİZİ

4.1. Göç Krizi Kavramı

Kriz kavramının tanımı; bir yapının hedef ve işleyiş biçimini tehdit eden uyum ve önleme mekanizmalarının yetersiz kaldığı ve ivedilikle kararlar alınması gereken süreci ifade etmektedir. Kriz süreçleri var olan sistemin konum ve geleceğini derinden etkileme potansiyeli taşımaktadır. Kriz süreçlerinin en belirgin özelliği belirsizliktir. Yeni koşullar ve kuralları oluşturan kriz kavramını TDK "Bir ülkede veya ülkeler arasında, toplum veya bir kuruluşun yaşamında görülen güç dönem, bunalım, buhran" olarak tanımlanmıştır. Güncel dünyada toplumun büyük çoğunluğu kriz kavramını yerel ve küresel boyutta tecrübe etmiştir. Gelişen ve karmaşık bir hal alan uluslararası düzen, devletlerin karşılıklı ilişkileri ve insanlık varoldukça krizler bir döngü şeklinde başlayacak yayılacak bitecek ama ardından yeni krizler ortaya çıkacaktır. Burada göz önünde bulundurulması gereken yaşanan olaylardan ders alabilmek, doğru gözlemler ile ivedilikle ve yerinde kararlar vererek yaşanabilecek olası krizlere hazırlıklı olabilmektir.(Al, A. 2016: 15) Krizler devletler için konularına göre; güvenlik krizi, çıkar krizi, güven krizi ve bilgi krizi olarak temel noktalarda bir tasnife uğramaktadır. (Örmeci, 2014) Kriz kavramı Türk Dış Politikası Kriz İncelemeleri Projesi kapsamında ise; Meydana geliş şekline göre: Kasıtlı-planlı ya da ani-kaza eseri, taraflarına göre: Tek taraflı veya çok taraflı, meydana geldiği coğrafya itibariyle: Yerel, ulusal veya uluslararası, sürecine göre: Tekrarlayan, uyuyan, uyutulan, ani ve gelişen, krizin neden ve niteliğine göre ise siyasi, hukuki, insani, askeri ve çevresel olarak ayrıma uğramaktadır. İlgili tasnifleme krizlerin sonuçları: Üstünlük sağlayan, yenilgi, belirsiz, uzlaşı yada zımni uzlaşı şeklindedir. (Türk Dış Politikası Kriz İncelemeleri, 2022) Belirtilen tasniflemeye dahil olan kriz türlerinin tamamının bir insan hareketliliği oluşturması beklenmemektedir. Askeri, güvenlik veya çevresel krizler hukuki ya da ekonomik krizlere göre ise daha ani ve büyük ölçekte bir insan hareketliliği oluşturma potansiyeli taşımaktadır. Uluslararası ilişkilerin oluşturduğu sav ve teorilerin tarihte ve sahada uygulanıp sınanması kriz süreçleri ile alakalı önemli birikimler oluşturmuştur. Ne yazık ki bu birikimlerin nihayetinde soğuk savaş sonrası uluslararası ilişkilerde iyileşen, küresel krizlerde ise azalan yönde bir istikrar oluşacağı öne sürülmüştür. Ancak bu sav maalesef istenen düzeyde gerçekleşmemiştir. Son yirmi yılda gerçekleşen 11 Eylül saldırısı, Bosna Hersek krizi, Keşmir krizi, Suriye İç Savaşı gibi akla ilk gelen örneklerle bu beklentinin gerçekleşmediğini ortaya konmaktadır. Küresel krizler ise yaşanan tecrübeler neticesinde görülmektedir ki ciddi miktarda göçmen akışı oluşturma potansiyeli taşımaktadır. Oluşan bu akış

karşısında hedef ülkelerin var olan göç politikaları ve araçları yeterlilik gösteremez ise hem göçmenler hem de hedef ülkeler için önemli kayıplar yaşanabilmektedir. Kriz ortamları beraberinde; denetimsizlik, insan haklarının yok sayılması, şiddet, buhran, kargaşa, toplumsal nefret gibi önü alınamaz durumları getirebilmektedir. Göç krizleri başlangıçta yavaş ya da ani, doğal ya da insan kaynaklı gerçekleşmektedir. Birey bağlamında değerlendirildiğinde ise düşünce, duygu ve davranış karmaşasını beraberinde getiren göç krizleri, bireylerin temel güdülerle hareket etmesine ve tehdit barındıran koşullardan ivedilikle uzaklaşma dürtülerinin sonucu olarak değerlendirilmektedir.

Göç olgusunun ikinci dünya savaşı sonrası süreçte temellerini oluşturan iki ana eksen: bitmeyen silahlı çatışmalardan dolayı oluşan istikrarsız ve güvensiz ortam, ekonomik dağılımın adaletsizliği" olarak sıralanmaktadır. Günümüz dünyasında; etnik, politik ve silahlı çatışmalar azalma eğiliminden uzak, yeni krizlerin temellerini oluşturmaktadır. Bir krizin uluslararası ölçekte söz edilebilmesi için iki temel koşuldan bahsedilebilir. i) ülke içi veya ülkeler arasındaki düşmanca söylem ya da etkinlikler içerebilen etkileşimlerin varlığı, ii) Oluşan bu etkileşim sonucunda bölge ya da küresel ölçekte sistemin yapını ya da dengesini tehdit etmesi (BrecherWilkenfeld, 2000: 4). Ancak krizler normal şartlarda ve barış ortamında ulusal güven ve çıkarları tehdit edebilecek bir durumun çözüme kavuşmakla savaşa dönüşmesi arasında gidip gelebilen bir kavramdır. Yeni dünya düzeni kavramı ile birlikte ise oluşan güç boşluğu dağılan yada uluslaşma sürecine giren aktörlerin yarattığı krizlerin kitlesel hareketliliği tetiklerken uluslararası hukukun çiğnendiği bir döngü yaşanmaktadır. İç savaşların yarattığı bu göç akınları komşu devletlerin birbiri arasında bir pazarlık konusu halini alabilmektedir. İşbirliği konusunda uluslararası antlaşmalarla sabit olan sorumluluklarını yerine getirmek istemeyen devletler krizin etki alanının genişlemesinden ve insanlık dramına dönüşmesinden çekinerek kısmi olarak geri adım atmaktadır. Göç olgusu gelinen noktada politikleşmiş ve güvenlikleştirilmiştir. Göç kavramının uluslararası boyutta gündemde kalışının en önemli nedenlerinden birisi 'güvenlik' tir. Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla iki kutuplu sistemin değişmesi dünyada güvenlik konusunun akslarını taşımıştır. Sovyetler Birliği varlığını sürdürürken Batı ve Doğu blokları arasında sıcak çatışmaya her an hazır bir ilişkinin yanı sıra kitlesel boyutta ayrışma ve gerilim oluşturmaktaydı. Ancak küresel boyutta değişen dengeler yeni kutupları yoğunlaştırırken oluşan boşlukta yeni tehditler devletler tarafından değerlendirilmeye başlanmış ve yasadışı kitlesel göçler bu kapsamda güvenlik algısının yeni uyaranlarından olmuştur. Özellikle terör eylemlerinin dünyanın neredeyse her ülkesinde görülmeye başlanması, bu eylemlerin içerdiği şiddet ve tehlike boyutundaki artış göçmenlerin toplumlar nezdindeki algısını oldukça kötü bir biçimde etkilemiştir. Nüfus hareketliliklerindeki kontrolsüzlük ve tehlike devletlerin daha önce sahip olmadıkları yeni politikalar üretmeye itmektedir. Tüm bu yaşananlar göç ve güvenlik ilişkisini pekiştirmektedir. Avrupa'da EUROSAR ve EURODAC gibi yeni sistemler, yaşanan göç akışını takip edilebilir ve mümkün olduğu ölçekte kontrol edilebilir bir hale getirmeyi amaçlamaktadır (Aydemir, E. 2005). Ayrıca sınırları aşıp topluma karışan göçmen ve sığınmacılar hukuksal haklara sahip olduklarında yaşanan krizler farklı bir

boyuta bürünebilmektedir. Yerel halk gelen mültecileri: refahı ve istihdamı bölen, hastalık ve suç getiren, devlet imkânlarını suistimal ederken paralel toplum oluşturan bir düşman olarak görebilmektedir.Güvenlikleştirilme politikası ile birlikte duvar ve tellerle göçmen akımlarını durdurmaya çalışan Avrupa ülkeleri yasadışı göç ve insan kaçakçılığındaki artışı engelleyememektedir. Savaştan kaçan ya da daha iyi bir hayat umuduyla yola çıkan göçmenlerin insan kaçakçılığı ve ticareti ile kurmak zorunda olduğu bağlantı yaşanan göç hareketini daha da kriminalize etmektedir. İtici faktörlerin iyileştirmesine yönelik bir politikanın uluslararası gündemde yeterli desteği bulamaması ve göçmenleri sınır hatlarından uzak tutmak şeklinde özetlenebilecek bir stratejinin güdülmesi sonucunda hayatları pahasına sınır boylarını aşmak için yola çıkan insanların sayısı her geçen gün artmaktadır. Gabriella Lazaridis ise düzensiz uluslararası göçün bünyesinde barındırdığı tehditleri 4 maddede sıralamıştır. Bunlar: ‘‘i) Düzensiz göçün, devletlerin sınırlar ve ekonomik yapılarına yük getirmesi, ii) Göçmenlerle ev sahibi toplum arasında çatışmaya sebep olabilecek bir ortamın doğma ihtimali iii) Göçmenlerin entegrasyonun sağlanamaması ve paralel bir toplum oluşması, iv) Devlet sınırları dahilinde terör saldırılarını gerçekleşme ihtimalinde artış’’ (Özçelik, 2019: 258). Göç kavramının yeni döngülerini doğuran ve kendi içindeki zorluklarını tırmandıran: i)iltica başvurularının kabul edilememesi ve sertleşen politikalar ii) Doğal afetler ve iklim değişikliği, iii) Devam eden çatışma ve savaş ortamları iv) Artan nüfusun yanında işgücü piyasasına katılan kadın ve çocukların otomasyona yönelen sermaye sahipleri tarafından yeteri kadar istihdam edilmemesi ve nihayetinde talebin üstünde kalan işgücü arzı gibi koşullardır.

Kuzey Afrika ülkelerinde yaşanan siyasi ve devrimsel değişiklikler beraberinde etnik çatışmaları sürdürmüş ve insan hareketliliğinin tektoniği her geçen gün daha fazla stres yüklenmektedir. Akdeniz kıyılarına sürüklenen göçmenlerin temel gayesi kaos ortamından kaçmak üzerinedir ancak Suriye’deki iç savaş, Irak’ın kaotik durumu, Afrika savaşları dalgası, göçün terörize olması ihtimalini beraberinde getirmektedir. Göç krizinin Suriye örneğinde, ülkede patlak veren iç savaşın neticesinde milyonlarca insan evlerini terk etmek zorunda kalmıştır. Kaybolan güven ortamı ile göçmenler daha iyi bir yaşam umuduyla Avrupa ülkelerine doğru yola çıkmış ancak büyük bir bölümü transit ülkelerde kalmıştır. Oluşan kargaşa ve kriz ortamı göçmen bireylerden göç edilen ülke vatandaşlarına sirayet eden bir vaziyeti bulunmaktadır. Göç alan ülke ve milletlerin refleksleri yüzyıllar içinde değişim göstermiştir. Ancak özellikle pandemi sürecinde devletler mobilite ve sınır geçişlerini minimize etme çabasındayken kontrol edilemeyen göçmen hareketliliği büyük riskler doğurmuştur. Yapılan araştırmalarda pandemi süreçlerinin başlangıç aşamasında ülke ve şehirler arası mobilitenin minimize edilmesi bu sürecin en iyi şekilde yönetilmesi noktasında en önemli ön koşul olarak kabul edilmiştir. Ancak göçmen sınıfın büyük çoğunluğu bulundukları ülkelerde sosyal ve ekonomik tabakanın en alt kısmında yer almaktadırlar. Bu itibarla göçmenlerin kırılganlıkları pandemi sürecinde insani bir kriz boyutunu alma potansiyeli taşımıştır. Özellikle pandemi sürecinin bilinmezleri neticesinde göçmen nüfus birer ‘hastalık yayıcı’ olarak görülmüştür. Toplum içinde

ayrışmayı tetikleyen bu durum ilerki bölümlerde daha ayrıntılı şekilde ele alınacak olup siyasi ve uluslararası söylemleri etkilemiştir.

2020 Haziran ayında İspanyol polisinin sınırda kamyon arkasına saklanan düzensiz göçmenleri kalp atışlarını belirleyen bir cihazla fark etmesi göçmenlerin hissettirdiği tehdit potansiyelinin vermiş olduğu ruh halini ve güvenlik önlemlerinin sıkılığını göstermektedir. Güvenlik önlemlerinde bu artışa neden olan en önemli argümanlardan birisi ise küresel salgın koşullarında düzensiz göçmenlerin hedef ülke vatandaşları için birer bireysel sağlık güvenliği tehdidi olarak görülmesidir. Özellikle 2015 yılında Ege denizi üzerinden sağlanan yasadışı göçmen geçişleri sırasında Midilli adası sakinlerinin Nobel Barış Ödülüne aday gösterilmesine sebep olan zorda kalan göçmenlere yönelik misafirperver ve yardımsever tepkileri yaşanan salgın ile tamamen değişmiştir. Midilli adasında görüntülenen şiddet sahneleri salgın hastalıkların neden olduğu kriz ortamlarında toplumsal algının bütüncül olarak değişimini gözler önüne sermektedir (Kaygusuz, D. 2021).

4.2. Göç Yönetimi ve Aktüel Göç Politikaları

Göç kavramı insanoğlunun temelleri kadar eski bir köke bağlanmaktadır. Değişen ve gelişen toplum ve devletlerin, her geçen gün farklı bir krize neden olma potansiyeli taşıyan göç dalgaları karşısında gösterdikleri tepki ve tutumlar neticesinde göç yönetim ve yönetişimi büyük önem arz etmektedir. Uluslararası krizler genel itibarla dört safhada ilerlemektedir. İ) Krizin ortaya çıkışını ifade eden başlangıç safhası, ii) Krizin tırmanma ya da tırmandırılma safhası, iii) Kriz sürecinin zirve yaptığı tepe noktasını ifade safha, iv) Kriz ortamının sönümlenmeye başladığı sonlanma safhasıdır. Kriz ortamlarında devletler, savunmacı (defensive) ya da saldırgan (offensive, aggressive) politikaları benimseyebilmektedirler. (Demirtaş, A. G. 2000) Savunma refleksleri ile hareket eden devletler kriz ortamını ivedilikle sonlandırıp en az hasarla çıkmak için politikalar geliştirirler. Saldırgan reflekslerle hareket eden devletler ise siyasi, ekonomik ya da güvenlik konularında çıkar elde edebilmek ve bu şekilde kriz ortamından kazançlı çıkmayı hedeflerler. Uluslararası krizlere çok farklı olay ve bağlam neden olabilmektedir. Devletler bu krizlerde farklı alanlarda buhranlar yaşayabilmektedirler. Var olan sistemin üst düzey hedeflerini, değerlerini hatta varlığını tehdit edebilen kriz ortamlarında hızlı karar verme baskısı artmaktadır. Devletlerin içinde bulundukları krizler genel coğrafyayı ve komşu ülkelerin sahip oldukları istikrarı önemli düzeyde zedelemektedir. Domino taşı etkisi ile var olan istikrarsızlıklar farklı bölge ve devletlerde farklı krizleri ve koşulları doğurmaktadır. 1980-1988 yılları arasında yaşanan İran-Irak savaşı sonrası, yaşadığı mali çıkmazı sonlandırmak amacı ile Irak'ın 1990'da Kuveyt'i işgal etmesi finansal ölçekli bir örnek oluşturmaktadır. Yunanistan'da yaşanan ekonomik kriz ise Avrupa Birliği üye ülkeleri için farklı sonuçlar doğurmuştur. Yirmi birinci yüzyılda yaşanan en ciddi siyasi krizlerden birisi de Suriye İç Savaşı ve sebep olduğu büyük göç akınıdır. Hem hedef ülkeler hemde transit ülkelerde büyük etkileri beraberinde getirmiştir. Derin bir mülteci krizine sebep olan bu savaş telafisi mümkün olmayan sonuçlar doğururken yakın tarihte yaşanan en büyük insan

hareketliliğini doğurmuştur. Etki ve dinamizmi süren bu göç krizi 5.6 milyon mültecinin dünyanın farklı yerlerine dağılmasına sebep olmuştur (Karadağ H. 2019). Tezin konu aldığı pandemi süreçleri de küresel krize yol açabilen bir diğer unsurdur. Kara ölüm olarak adlandırılan vebadan İspanyol gribine günümüze kadar pek çok virüs kaynaklı hastalık küresel ölçekte etki oluşturmuştur. Çin'de 2002 yılında ortaya çıkan SARS virüsü çok sayıda insanın ölümüne sebep olmuş ancak etkileri 2019 yılında başlayan Kovid-19 kadar yıkıcı ve küresel olmamıştır. Kriz oluşumunu tümüyle engellemenin bir metodu teoride mevcut değildir. Bu sebeple kriz süreçlerinin çözüme kavuşmasında gereken hız kavramını sağlayabilmek amacıyla; i) Krizin niteliğine bağlı olarak karar vericilerin belirli bir esnekliğe sahip olması ii) Yaşanabilecek kriz senaryolarının oluşturulması ve çözüm alternatiflerinin daha önceden belirlenmesi iii) Kriz anında reaksiyon vermesi gereken kurum ve kuruluşların reflekslerinin geliştirilmesi oluşabilecek olumsuzlukları minimize hale getirmektedir. Toplumların neredeyse tüm etkinliklerini yönlendirme yetisinde olan devletlerin de işleyişleri önemli düzeyde yöneticilere bağlıdır. Bu noktada yöneticilerin yönetsel becerileri tüm sistemi etkilemektedir. Kriz ortamını ifade ederken çokça kullanılan 'kaos' kavramı kriz öncesi ya da sonrası ani ve belli bir süre hissedilir. Günümüz dünyasında kriz ortamını doğurabilecek devletler arası uyuşmazlık ve çatışmalar geçmişe oranla sistematik ya da uzun soluklu süreçlerle değil, kısa dönemli ve kriz odaklı olarak baş göstermektedir. Bu nedenle devletlerin krizlere olan bakış açıları siyasi kaygıların da etkisiyle dar zamanda daha hızlı etkiler üzerinedir. Kaotik olabilme olasılığı taşıyan bir yapının, yani potansiyel kaotik bir sistemin, gerçekte ne zaman kaos durumuna geçeceğinin önceden söylenemezliği zaten sistemin ayrılmaz bir özelliğidir. Kaotik olma olasılığı taşıyan potansiyel kaotik yapılar, başlangıç koşullarına sımsıkı bağlılık gösteren ve doğrusal olmayan, geri-etkimeli sistemlerdir. Süreç sırasında ortaya çıkan global yapı, sürecin başındaki koşulların en ufak ayrıntılarından bile etkilenerek oluşur; ama gene de önceden tahmin edilemezlik özelliği taşır (Cramer, 1998: 197).

Göç politikaları, göç almaya yönelik politikalar ve göç vermeye yönelik politikalar olarak ayrılabilmektedir. Göç politikaları özü itibariyle ülkeler bağlamında yabancı vatandaşların kabulü yada sınır dışı edilmesi, iskanı ya da seçimi ile alakalı tercih ve yönetmelikleri ifade etmektedir.(Bjerre, Helbling, Römer ve Zobel, 2015: 559). Ayrıca politikalar göç ile bağıntılı bireylerin aldıkları ya da alacakları kararların yönlendirilmesini hedeflerken uygulanan muamele ve sağlanan koşulların da belirlenmesinde önem arz etmektedir. Yapılan düzenleme ve yasaklamalar belirli düzeyde amaçlanan yönlendirmeyi sağlasa da yasadışı göçün artış ve kaçak göçmenlerin gizlilik ile ülke sınırlarında varoluşuna sebep olmaktadır. Asimilasyon ise uygulanan en eski ve şiddet içerikli politikadır. Uzun soluklu bir uygulama süresi bulunan politika farklılıkların ev sahibi ya da baskın olan halk ve kültür lehine en aza indirilmesini amaçlamaktadır. Ancak özellikle II. Dünya Savaşı sonrası asimilasyon politikasının pek çok uygulaması toplumsal bölünme ve direnişi beraberinde getirmiş ve oluşan kutuplaşmaya aranan çözümler neticesinde özellikle gelişmiş ülkelerde yaygınlaşan çok kültürlülük uygulamalarına yumuşak bir geçiş gerçekleşmiştir (Castles ve Miller, 2008: 310-362). Asimilasyonun

tam zıttı bir politika olan çok kültürlülük benimsenen ülkeler tarafından iki yaklaşım ile uygulanmaktadır. ABD gibi kimlik ve etnik aidiyetlerin tanınıyor olması ancak korunması mecburiyetinin devlet sorumluluğunda görülmediği ülkelerde 'bırakınız yapsınlar (laissez faire) yaklaşımı uygulanmaktadır. Avustralya, Kanada gibi yüksek oranda göç alan bazı ülkelerde ise ekstra bir efor sarfedilerek azınlıkların ve göçmenlerin eşit imkan ve haklara erişimi hedeflenmektedir. (Castles ve Miller, 2008: 364). Göç yönetimi politikalarında son 20 yılda değişikliğe giden pek çok ülke bulunmaktadır ancak Türkiye'nin Suriye'de kaybettiği 35 askerinin ardından Avrupa'ya yönelik sınır kapılarının tek yönlü açılması emrinin verilmesi sürdürülen politikaların anlık değişebileceğini gözler önüne sermektedir. Türkiye'nin göç külfetinin adaletsiz dağılımı karşısında sürdürdüğü tehditsel üslubun göç konusundaki son hamlesi olan sınır kapılarının açılması hadisesi, göçle mücadele eden pek çok ülkenin de aynı söylemi benimsemesine sebep olmuştur. Pazarkule sınır kapılarından dönmek zorunda kalan göçmenlerin ifadelerinde sınır kapılarının açılmasına yönelik açıklama yapılana kadar karayolu üzerinden heterojen bir geçişin mümkün olduğunu ancak son olayla birlikte sınır geçişlerinin neredeyse imkansız bir hale geldiği dile getirilmiştir. Ayrıca Yunanistan'ın sınır kapılarında geçişleri engellemeye çalışırken uyguladığı muameleye yönelik pek çok mahkeme açılmış, Yunanistan yerel halkının silahlanarak sınırdan kaçak geçen göçmenlere karşı müdahalede bulundukları dünya kamuoyunda yankılanmıştır.

Göç yönetiminin kontrollü olarak evrimleştirdiği düzenli ve yasal göçler ise sanayi devrimi ile ilk sıçramasını yaşamış, kalkınabilmek için ihtiyaç duyulan işgücü sermayesi yabancı ülkelerden belirli politikalarla temin edilmiştir. Özellikle Körfez ülkelerinin 1970'ten itibaren artan göçmen talebini karşılarken siyasal ve kimliksel talepte bulunmayacak ülke vatandaşlarına vize verirken sığınmacı politikaları aynı düzlemde devam etmektedir. Emek göçünün en yoğun yaşandığı bölgeler olan Amerika ve Avrupa ise bu ilk sıçrama evresinde önemli edinimler sağlamıştır. Otomasyon ve makineleşmenin artması ile ise belirli sektörlerde ve belirli kalifiye statüsünde ithal işgücüne olan talep sürmektedir. Özellikle pandemi sürecinin ardından uzaktan çalışma modelinin uygulanabilirliği test edilmiş ve genel trendin pek çok sektörde bu yönde mesafe katetmesi, eğitimli bireylerin göç tercihlerini etkileme potansiyeli taşımaktadır. Yaşanan büyük çatışmalar ve devasa boyuttaki yerinden edilmelerle rakamsal olarak ikinci sıçramayı yaşayan göç kavramı kaynak ülkeler bağlamında döviz transferi avantajından yararlanabilmek amacıyla serbest bırakılmakta yada yapılan farklı anlaşmalarla göçün engellenmesi karşılığında fon alabilmektedirler. Hedef ülkelerin ise ortak eğilimlerinden birisi; yaşlanmış nüfus ve istihdam açıkları nedeniyle göç çağrısında bulunmaktadırlar. Devletlerin göçe yönelik müdahalelerini meşrulaştırma amaçlı kullanılan göç yönetiminde Geiger ve Pecoud' a göre 3 farklı eğilim söz konusudur. İlk yönetim eğilimi göç ile ilgili kurumların ve oluşturulan stratejilerin önemini vurgulayan politikalar üretilmesidir. İkinci yönelim ise göç yönetiminin kapsadığı insan ticareti veya kaçakçılığı gibi suçlarla mücadeleyi ifade etmektedir. Son yönelim ise devletlerin ürettikleri politikalar neticesinde uygulanan yasal ve kurumsal düzenlemeler, sınır kontrolleri, sınır dışı

prosedürleri, göçmenlerin dolaşım yerleşim ve entegrasyonunu kapsayan düzenlemeler hakkında söylemler üreterek destek kamuoyu desteğinin sağlanmasıdır.

4.3. Göç krizinde Türkiye ve Avrupa Birliği

Michel Wieviorka'nın ırkçılık ve modernite arasında kurduğu ilişkinin göç krizlerinin analizinde göz önünde bulundurulması yerinde olacaktır. Özellikle gelişmiş ülkelerin refah düzeylerindeki azalma ibareleri bu ilişkiyi güçlendirmektedir (Selçuk, D. S. S. 2012). 1960'lara kadar Türkiye önemli düzeyde göç veren bir ülke iken Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki siyasi ve ekonomik krizlerin sonucunda transit veya hedef ülke haline gelmiştir. Özellikle 1990 yılından itibaren gelen göçmen akımlarından etkilenen Türkiye'de hizmet sektörüne dayalı bir ekonomik altyapının varolması ve gelen göçmenlerin işleyişe ayak uydurması, göçmenlerin uzun bir süre sorun olarak algılanmasını engellemiştir. (Lordoglu, 2015: 321). Ancak 2011 yılından itibaren katlanan mülteci nüfusu belirli bölgelerde kümelenmeler oluşturmuş, geri dönüşlerine dair inanç kaybolmuş ve aralarında organik bir ilişki bulunmamasına rağmen uygulanan açık kapı politikasını sorgulatan terör eylemleri gerçekleşmiştir. Türkiye'ye gelen sığınmacıların açlık, yoksulluk, kayıt dışılık ve barınma ihtiyaçlarının karşılanması noktasında AB ile yürütülen işbirliği ve pazarlıkların yeterli ve istenen düzeye ulaşmaması süreci politize ederken zamanla kayıt dışı istihdam oldukça yükselmiştir. Göç akımlarının yönlendirilmesi devletler için hem yumuşak hemde sert bir güç olarak kullanılabilmektedir. Özellikle Türkiye hükümetinin sınır ötesi operasyonlarında yaşanan kayıplar dönemsel olarak kin ve nefret söylemlerini körüklerken 2022 yılında yapılan anketlerde yerel halkın %66'sı Suriyeli mültecilerin geri dönmesini arzu etmektedir. Suriyeli mültecilerin %70,3 ünü kadın ve çocuklar oluşturmakta %47,3'ü ise 18 yaşının altındadır. Dil ve kültür uyumu konusunda daha elverişli bir tablo bulunsa da Türkiye devletinin mücadele ettiği işsizlik ve enflasyonun sebepleri arasında bulunan eğitim kalitesindeki yetersiz düzey, entegrasyon sürecini de olumsuz etkilemektedir. Türkiye'de bulunan Göç İdaresi Başkanlığının 2013 yılında yaşanan Suriye krizinin ardından kurulması var olan sistem ve işleyişin yetersizliğini ifade etmektedir. Türkiye'ye gelen sığınmacılar ekonomik olarak; işsizlik, açlık, yoksulluk, konut ihtiyacı gibi sorunlara sahipken sınır geçişlerinin yüksek oranda kaçak yollarla olmasından dolayı hayatlarını idame ettirebilmek ve topluma tutunma stratejisi olarak kötü şartlarda olsa bile her türlü işi kabul etmek durumunda kalmaktadırlar. (Boyraz 2015: 45) .

Bu durum işverenler için ucuz işgücü deposu anlamına gelmektedir. Her türlü işte ve koşulda çalışmaya gönüllü bu işgücü potansiyeli aynı zamanda yerli işgücünden de ucuz olması sebebiyle cazibesini artırmaktadır. Ancak göçmen ve mülteciler gün geçtikçe kötüleşen iş sektörü çarklarının altında ezilirken taşınmaz ya da birikim elde edememeleri ve daha iyi bir yaşam umutlarının azalmasında dolayı her türlü göç fikrini olası ihtimal olarak görmek durumunda kalmaktadırlar. Yerli halkın mülteci ve göçmenlerle beraber geçirdiği süreç arttıkça kültürlerindeki farklılıklar, piyasada

artan rekabet ve çalışma alanlarındaki daralma neticesinde Türk halkı tarafından tepkiler artış göstermiştir. Artan gerilim beraberinde toplumsal dışlanma olgusunu beraberinde getirmiş ve sosyo ekonomik faktörlerden beslenmiştir. (Ciğerci, 2012: 131) Bu durumu destekleyen bir çalışma da Dünya Bankası'nın Ağustos 2015'de yayınladığı araştırma "Suriyeli Mültecilerin Türk İşgücü Piyasasına Etkileri" adlı rapordur. Raporda istihdamdaki mültecilerin özellikle kayıt dışı, düşük vasıflı ve kadın çalışanları işlerinden ettiği gösterilmektedir. Emek arzının homojen ve dengeli olmadığı koşullarda düşük vasıflı sığınmacılar çoğunluğu oluştururken kent kökenli ve eğitimli bir popülasyonun bulunduğu da yaşanan göç krizinin ardından tespit edilmiştir. İşsizlik oranlarının %14'e genç işsizliğin %25'e yaklaştığı bir süreci yaşayan Türkiye devleti kendi vatandaşları için yeterli istihdam imkanlarını yaratmakta zorlanmaktadır. Bu durum göçmenler içinde geçerlilik gösterirken büyük bir vasıfsız işgücü ve istihdam denklemi oluşmaktadır. Türklerin %21'i yüksek vasıflı mesleklerde çalışırken Suriyelilerin yalnızca %7,2'sinin yüksek vasıflı mesleklerde çalışmaktadır. Katma değeri yüksek üretimde yeterli düzeye ulaşamamak özünde gelen göçmenlerin maliyet-katma değer dengesinde artı değer üretmesinin önündeki engeller arasındandır. Ayrıca Nazlı Üstün'ün 'Suriyelilerin Türk İşgücü Piyasasına Entegrasyonu Sorunlar Öneriler' adlı çalışmasında Türk mallarının Suriyeli tüccarların Ortadoğu pazarına kendi bağlantıları üzerinden mal ve hizmet sağlayabilecekleri ve bu sayede ihracata olan katkılarının kısa sürede gerçekleşebildiğini belirtmiştir. (Üstün, 2016: 6). Aynı raporda Üstün: kayıt dışı olarak istihdam edilen göçmenlerin asgari ücretin çok altında ve güvencesiz olarak çalıştığını ve istihdam piyasasını olumsuz etkilediklerini belirtmiştir.

Yaşanan krizin ardından etkilerin azaltılmasına yönelik entegrasyon çalışmaları eğitim konusunda önemli kazanımlar sağlasa da pandemi süreci ile birlikte teknik yetersizlik yeniden süreci yavaşlatmıştır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği 2014 verilerinde Suriyeli göçmen çocukların okulsuzluk oranı %70, 15 yaşındaki erkek çocukların istihdam oranı %66 iken önemli bir gelişim sağlanmış ayrıca Suriyeli mültecilerin çalışma hayatına dair düzenlemeler getirilmiştir. Suriyeli erkeklerin işsizlik oranına bakıldığında genç ve yetişkin işsizlik oranlarının aynı seviyede (%13) olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum yerelde ya da dünya genelinde pek rastlanan bir oran değildir. Bu benzeşimin sebebi olarak göç eden mültecilerin dil yetersizlikleri ve sahip oldukları profesyonel çevre ve yetileri kullanamadıklarını gösterilmektedir. Sıfırdan başlama hali olarak ifade edilen bu durum göçmenlerin sürecini özetlemektedir. Ulus devlet önlemlerinin baskın olmadığı süreçte Avrupa'ya çalışma amaçlı gelen göçmenler ırk temelli söylem ve tepkilerle değil ekonomi temelli söylemlerle karşılaşmışlardır. Geçici bir süre için gelen ve geri döneceklerine yönelik önemli bir inanış bulunan göçmenler ırkçı söylem yada dışlanma ile pek çok alanda daha az karşılaşmışlardır. Göç kavramının bugünkü AB gündemindeki önceliği bu kavramın yeni bir fenomen olduğu düşüncesini beraberinde getirmektedir. Ancak tarihi çok daha eskiye dayanan göç hareketleri Avrupa'da özellikle 1980'li yıllardan itibaren görünür hale gelmiştir. Castles: 1945 sonrası gerçekleşen

göç hareketlerinin bünyesinde farklılıklar barındırsa da AB için yeni bir deneyim olmadığını, Avrupa'nın farklı kültürden insanlar ve nüfus hareketliliklerinin sonucunda var olduğunu belirtmiştir.

Öte yandan Avrupa ülkelerinin göç akış yoğunlukları ve göç deneyimleri eşdeğer değildir. Güney Avrupa ülkeleri uzun yıllar göçe kaynaklık yaparken Kuzey ve Batı AB ülkeleri önemli derecede göç almıştır. Göç konusunda cazibe merkezliği kavramından bahsedilirken özünde Batı Avrupa temelli söylemler dile getirilmektedir. Avrupa'ya yönelik göçleri Messina 3 kategoride incelemiş ve sırasıyla i) 1945-1979 işçi göçü, ii) 1973-2007 aile birleşmeleri, iii) Düzensiz göç şeklinde sıralamıştır. (Messina, 2007: 19) Missina'nın oluşturduğu tasnif kapsayıcılık açısından yetersizliklere sahip olmakla birlikte Zimmerman: (i) savaş sonrası sömürge ülkelerden çekilme (dekolonizasyon) dönemi, (ii) işçi göçü dönemi, (iii) sınırlandırılmış göç dönemi (iv) Soğuk Savaş sonrası dönem şeklinde bir sıralama oluşturmuştur. (Zimmerman, 2005: 4). Ülkeler arası etkileşimin önem kazandığı ve AB'nin ortak politikalar üretme çabasında olduğu sürecin başlaması ile birlikte Zimmerman'ın tasnifine 'ulus üstü politikalar dönemi' de eklenmiştir. Belirtilen sınıflandırma dışında dönemsel yada döngüsel pek çok göç hareketi gerçekleşse de göç politikalarını önemli düzeyde etkilememişlerdir. Sömürge ülkelerden çekilme süreci göç konusunda bugün ki yapısal sorunların tohumlarının ekildiği bir dönemdir. Castles ve Miller, Avrupa'da hem iç hemde dışa dönük hareketlerin yaşandığı köle emeğinin büyük önem arz ettiği bu sürecin modern emek göçünün atası olduğunu ifade etmektedirler. (Castles ve Miller, 2008: 72). Özellikle 1945-1960 yılları arasında eski koloniler olan Cezayir, Pakistan ve Hindistan'dan Avrupa'ya yoğun göç akışı gerçekleşmiştir. Yaşanan savaşların etkilerinin azalması ve canlanan ekonomi ile birlikte ortaya çıkan işgücü ihtiyacını karşılamak amacıyla Avrupa ülkeleri "misafir işçi" programları oluşturmuş ve 30 milyona yakın göçmenin Avrupa'ya çalışmak için göç ettiği tahmin edilmektedir.(Messina, 2007) Petrol Krizine kadar devam eden göç hareketliliğinde İtalya, Türkiye, Yunanistan, İspanya, ve Portekiz gibi Akdeniz ülkeleri son dönemlerinde ise üçüncü Dünya ülkeleri olarak anılan Hindistan, Pakistan, Cezayir, Fas gibi ülkeler göçe kaynaklık yapmıştır. Bu süreçte yaşanan göç dalgaları neredeyse hiç siyasal argüman olarak o dönemde kullanılmamış, kin ve nefret söylemleri ulusal çapta dile getirilmemiştir. Bu durumun temel sebebi hem hükümetlerin hemde halkın gelen göçmenleri birer misafir işçi olarak görmesi ve ülkelerine döneceklerine dair kuvvetli bir algının var olmasıdır. Sınırlandırılmış göç döneminde ise göç ve göçmen olgusunun sorun olarak algılanmaya başlandığı, güvenlikleştirme ideolojisinin kökenlerinin atıldığı dönem olmuştur. Kontrol odaklı politikalara dönüşümün ulusal göç mevzuatlarında yer almaya başladığı ve göçün kontrol altına alınmaya çalışıldığı bu süreçte yasadışı göçmen çalıştıran işverenlerin cezalandırılmasından sınır önlemlerinin artırılmasına kadar pek çok uygulama devreye alınmıştır. (Castles ve Miller, 2008: 131) İmalat sanayilerinin az gelişmiş ülkelere doğru kayıyor olması refah algısını ve işgücü talebini bu süreçte dönüştürmüş. Küreselleşme ile güç kaybına uğramayan ferdi ülkeler bu sorunu giderebilmek için uluslararası iş birliğini öncelemişlerdir. Büyük nüfus hareketlilikleri özellikle göç akımlarının yoğunlaşması ve pek çok alt katmanının

belirginleşmesi sonucunda ulus devlet kavramının kontrol edebileceği sınırların ötesine geçmiştir. (İçduygu ve Keyman, 2000: 383). Ancak ortak politika ve söylemler üretilse de Avrupa içinde farklı düzenlemelerde bulunmaktadır. Almanya gibi pek çok Avrupa ülkesinde vatandaşlık kavramı kan bağı ile ilişkilendirilirken İngiltere ve Fransa gibi devletlerde ülke sınırları dahilinde doğmakla ilişkilendirilmektedir. İkinci kuşak göçmenler, kan bağı ile vatandaşlık bağıntısı bulunan ülkelerde görünür halde iken, Fransa gibi ülkelerde ikinci kuşak göçmenlerin doğrudan vatandaş olmalarından dolayı göçmen istatistiklerine dahil edilmemektedirler. (Zimmerman, 2005: 3) Yoğun göç akımları karşısında azımsanmayacak ölçekte göçmen ve mülteci kabul eden Avrupa Birliği ülkeleri entegrasyon süreçleri için önemli bir bütçe ayırmaktadır. En nihayetinde AB göç krizleri ile mücadele etme noktasında emsal teşkil etmeyi amaçlarken birlik içindeki ülkelerin uyguladıkları kötü muamelelere müdahale etmekte yetersiz kalsa da kaynak ve transit ülkeler üzerinden göçü engelleme amacıyla pazarlık gücünü korumayı hedeflemektedir.

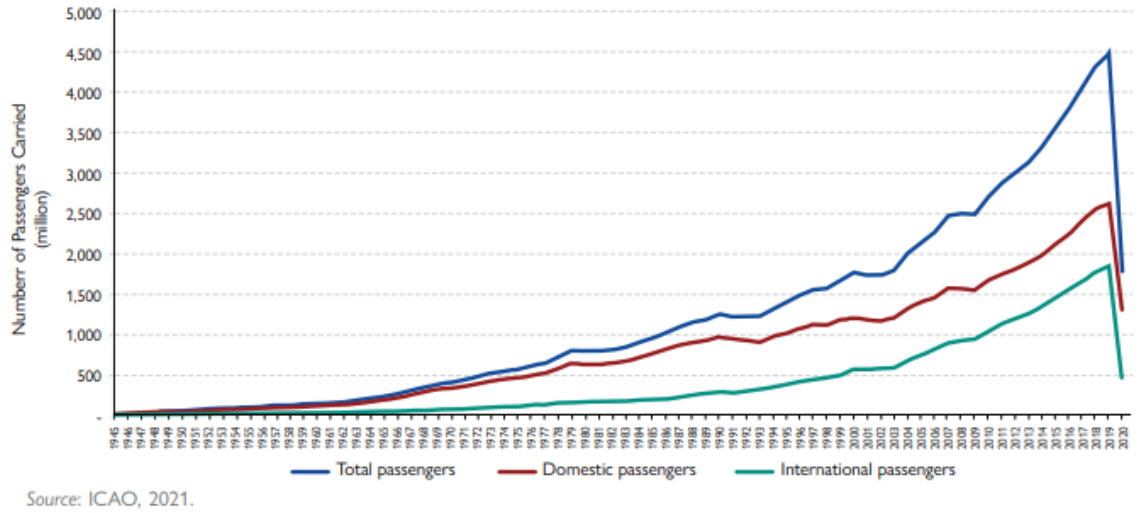
4.4. Kovid-19 ve Göç Krizleri

Tarih boyunca salgın hastalıkların siyasal ve toplumsal etkileri büyük değişim ve dönüşümleri beraberinde getirmiştir. Veba, kolera, çiçek ve tifüs gibi pek çok hastalık farklı dönemlerde büyük kayıplara sebep olmuştur. Bu salgınlar arasında en büyük etkiye 541 yılında ortaya çıkan ve asıl büyük tahribatını 14. Yüzyılda gösteren veba salgını sebep olmuştur. Çok kısa bir zamanda Afrika'dan Avrupa'ya kadar yayılan veba salgınında Avrupa'nın üçte biri hayatını kaybederken toplamda 26 milyon kadar insanın öldüğü tahmin edilmektedir. (Varlık, 2015) Uluslararası çapta tahribat ve yıkımlara sebep olan salgın hastalıklar beraberinde siyasi ve ekonomik değişimleri doğurmuştur. Veba salgının nüksettiği 14. Yüzyılda nüfustaki büyük düşüş Avrupa topraklarındaki üretimi durma noktasına getirmiş, işsiz ve aşsız kalan serflerin şehirlere akın etmesine sebep olmuştur. Azalan nüfus karşısında serfleri daha yoğun ve ağır şartlarda çalıştırmak isteyen feodal beyleri toplumun ayaklanması ile karşı karşıya kalmış ve kırsal düzen Avrupa'da tamamen değişmiştir. Özellikle 20. Yüzyılda salgınlara bağlı kitlesel ölümlerin sınıf ayırt etmeksizin aldığı canlar neticesinde kamu sağlığı alanında devletler önemli çalışmalar başlatmış ve koruyucu sağlık hizmetlerine önemli yatırımlar yapmışlardır. Yakın tarihte SARS (2003), Kuş Gribi (2007), Domuz Gribi (2009), MERS (2012), Influenza A H7N9 (2013), Ebola (2014), ZİKA (2015) ve KOVID-19 (2019) salgınlarının ortaya çıkışları arasındaki zamanın çok kısa olması 21. Yüzyılda da tehdit ve riskleri gözler önüne sererken, gelişen sağlık altyapısı nedeniyle ölüm sayılarının toplam nüfusa olan oranları azalmaktadır. Son 20 yıl içindeki salgınların sıklığı ile alakalı Uluslararası Hayvancılık Araştırma Enstitüsü 2012 yılında bir rapor yayımlamıştır. Bu rapor da sanayileşmenin tekrar ivme kazandığı 1950'li yıllardan itibaren görülen salgınların ‘‘zoonotik’’ yani hayvandan insana geçen türde olduğu belirtilmiştir. Özellikle yabani hayvan kaynaklı olan bu hastalıkların görülme sıklığının artmasının temel nedeni olarak her geçen gün büyüyen iklim krizi ve yaban hayatın tahribi gösterilmektedir. Kıt olan

kaynakların azalması artan kent nüfusunu beslemekte zorlanırken sürdürülen yanlış çevre politikaları salgın süreçlerinde daha büyük bir paniği beraberinde getirmektedir. Tarih boyunca yaşanan salgınların yayılım hızı ticaret ve askeri seferlerle birlikte artış göstermiştir (Ossebaard, H. 2013). Ancak küreselleşen dünyada artan mobilite beraberinde kontrol edilemez bir bulaşıcılığı getirmektedir. Son dönemde yaşanan Kovid-19 salgınında ulus devletler her ne kadar sınır geçişlerini kısmen ya da tamamen kapatmış olsalar da salgının tespit edilip dünya kamuoyu ile paylaşıldığı tarihe kadar pozitif insan sayısı önemli ölçüde artmıştır. Kovid-19 sürecinin ticaret savaşlarının sürdüğü bir dönemde dünyayı etkisi altına alması, aksayan tedarik zincirleri ve durağanlaşan ekonomi neticesinde ulus devletler hazırlıksız yakalandıkları bir krize yakalanmıştır. Eski İMF baş ekonomisti Kenneth Rogoffi: "Gelişmekte olan birçok ülke, hadlerinden fazla borç aldıklarının farkına varacak. Bunun sonucunda da yardım paketleri hazırlamak haliyle zor olacak. Hâlâ uluslararası sermaye piyasasından kredi alan ülkeler, altından kalkamayacakları boyutta işler üstlenmelerinden ötürü bir finans krizine sürüklenebilir" şeklinde durumu özetlemektedir. Ayrıca dünyada sermayenin önemli bir kısmının dolarda kalması sonucunda gelişmekte olan ülke para birimleri telafisi zor değer kayıplarına uğramıştır. Avrupa Birliği'nin iklim değişikliği politikaları sonucunda, fosil yakıt bazlı enerji üretim tesislerini kapatmakta, rüzgar ve güneş bazlı elektrik üretimine bağlı bir enerji sistemi dizayn etmektedir. Ancak 2020 yılında yeterli rüzgar ve güneşin görülmemesi neticesinde Avrupa Birliği ülkelerinde ciddi bir enerji açığı oluşmuştur. Tedarik zincirlerinin ve uluslararası taşımacılığın yaşadığı problemlere artan enerji fiyatları da eklenince küresel bir enflasyon görülmüştür. Bu süreçte ''Real Politik'' yaklaşım ve söylemler yaygınlaşırken yeterli hazırlığı bulunmayan ulus devletler daha bencilce politikalar benimsemek zorunda kalmıştır. Özellikle sağlık sistemlerinin zor bir sınavdan geçtiği pandemi sürecinde ülkeler kapanma kararlarını hastane ve yoğun bakım servislerindeki doluluk oranlarına göre belirlemiştir. Küresel örgütlerin pandemi sürecinde reflekslerinin ve aldığı kararların yetersiz olması, aşılama konusundaki eksikliklerin yeni hastalık varyantları oluşturmaya devam etmesi durumu pandemi sürecinin risk ve zararlarını artırmıştır. 27 Mart 2020 tarihinde telekonferans yöntemiyle bir araya gelen G20 platformu Liderler Zirvesinde Kovid-19'u ortak düşman olarak kabul etmiş Dünya Sağlık Örgütü ve IMF ile koordineli hareket edileceğini açıklamıştır. Devasa boyutlara ulaşan iş gücü kaybı ve tedarik zinciri hasarlarını önleme amaçlı 5 trilyon dolarlık likidite desteğinin sağlanacağı açıklanmıştır. Ancak toplantıdan kısa bir süre sonra pandemi ile mücadelenin ulus devletlerin göstereceği performans ile aşılabileceği gözlemlenmiştir. Ancak bu süreçte pek çok hükümet yıpranmış ve taban kaybetmiştir. (Duran, 2020). Ulus devletler bu süreçte oldukça geniş önlemlerle; sınırların kapatılması, tıbbi malzeme ihracatının engellenmesi ve kamu sağlığı adına kapanmaları ilan ederek mücadele etmektedirler. Pandemi sürecinden en çok etkilenen sınıf ise dezavantajlı gruplardır. Özellikle göçmenlerin pek çok ülkede afet planlarına dahil edilmemiş olması ve pek çok konuda sistemsel açıkların bulunmasından dolayı süreç boyunca yeni kararların alınmasını zorunlu kılmıştır. Kovid-19 dan korunma tavsiyeleri arasında elleri sık ve bol su ile yıkamak tavsiye edilirken dünya üzerinde 785 milyon kadar insan temiz suya erişim sağlayamamaktadır. Çin'in Vuhan

kentinde 2019 yılının son çeyreğinde ortaya çıkan ve çok kısa bir zamanda yayılan KOVID-19 krizi ile birlikte ekonomik ve sağlık altyapısı yetersiz olan ülkelerin ulus ötesi tehditlere karşı ne kadar hazırlıksız olduğu gözlemlenmiştir. OECD pandemi kapanmalarının yeni duyurulduğu tarihlerde yaptığı değerlendirmede ‘‘KOVİD-19 salgının 11 Eylül saldırılarından ve 2008 Finansal Krizi’nden sonra yirmi birinci yüzyılın en büyük ekonomik ve toplumsal sarsıntısı olacağını’’ duyurdu. Yavaşlayan ekonomi ve sosyal hayat “derin donma” (*deep freeze*) olarak ifade edilmektedir. Kovid-19, özellikle göçmenler için çok boyutlu bir güvensizlik halini ifade etmektedir (Cohen, 2020). Özellikle kapanma sürecinde işlerini dönemsel veya tamamen kaybeden göçmenlerin kötüleşen istihdam olanakları karşısında menşe ülkelerine yönelik döviz transferleri de önemli düzeyde düşmüştür. Göç veren ülkelerdeki kırılganlıklara eksilen döviz girdisi de eklenince pandemi süreci yönetilmesi oldukça güç bir dönem haline gelmiştir. Pandeminin etkilerini azaltma amaçlı pek çok geçici önlem yaygın olarak kullanıldı. Sağlık personelleri, lojistik ağı ve tarım işçilerine yönelik hem sınırlarda hemde mobilite noktasında uygulanan kolaylıklar, sınır dışı etme süreçlerinin ertelenmesi, uluslararası öğrencilere yönelik sunulan imkan ve ek haklar bu statüde sıralanmaktadır. Altta belirtilen tabloda ise havayolu taşımacılığının pandemi sürecindeki keskin düşüşü görülmektedir. Ticari uçuşların başlangıcından bugüne kadar bu ölçekte bir kırılmanın yaşanmamış olması yaşanan kriz ortamının boyutlarını gözler önüne sermektedir.

Şekil 8: Yıllara göre ticari uçuş yolcu sayısı



Kaynak: ICAO Air Transport Reporting Form A and A-S plus ICAO estimates
https://www.icao.int/sustainability/Documents/Covid-19/ICAO_coronavirus_Econ_Impact.pdf

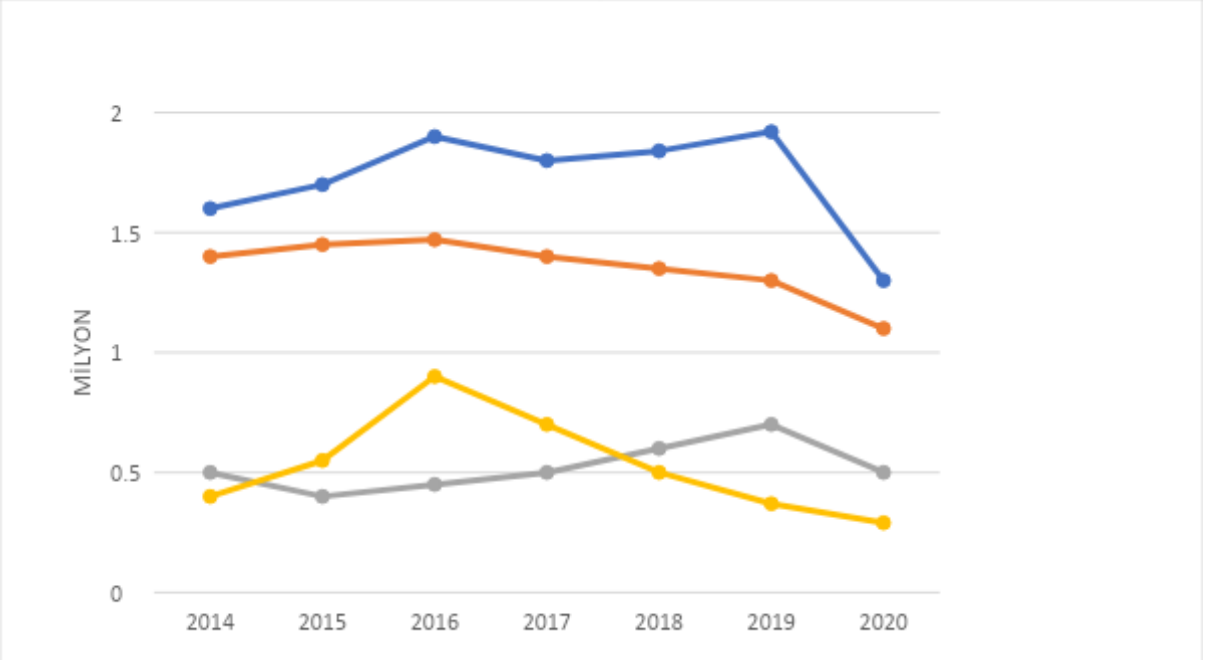
Avrupa Birliği diğer tüm güvenlik tehditlerinde olduğu gibi halk sağlığı ile ilişkili doğan risklerde de devletler arası yetki ve sorumluluk paylaşımında bulunmaktadır. Varoufakis’in (2020) ifade ettiği üzere, Avrupa Birliği’nin varlığını ifade eden ve Birliğin temelini oluşturan “dayanışma”

kavramıdır. Ancak Pandemi sürecinin Avrupa'yı bölen bir kavram haline geldiği söylenebilir. AB'nin giderek büyüyen birlik ve dayanışma eksikliği sorunu, Kovid-19 krizi ile birlikte daha görünür olmuştur. Yaşanan salgını kontrol altına alma noktasında en önemli konulardan birisi olan dayanışma ve koordinasyon bu süreçte AB ülkeleri arasında eksikliğini göstermiştir. Bu durumun en önemli örneklerinden birisi olan olayda salgın başlangıcında tıbbi malzeme ve ilaç konusunda yardım çağrılarında bulunan İtalya'nın AB ülkeleri tarafından çağrısına dönüş yapılmaması ve bu durum karşısında İtalya'nın Rusya ve Çin'den sağlık ekipmanları almak zorunda kalmasıdır. Kovid-19 krizi beraberinde Avrupa Birliği için azalan refleksleri ve acil çözüm üretme yetilerinin yetersizliği dolayısıyla hayatta kalma krizine dönüşmüştür. (Deen, B. & Kruijver, 2020). Yaşanan kriz karşısında Avrupa Komisyon Başkanı Ursula von der Leyen; ''Bugün, ulusal hükümetlerin herkese sağlık sistemlerine, çalışanlarına ve krizden ciddi şekilde etkilenenlere destek vermesini sağlama doğrultusunda kural ve düzenlemelerimize maksimum esneklik getiriyoruz'' şeklinde bir açıklamada bulunmuştur. (DW, 2020) Yapılan değerlendirmelerde Avrupa birliği ve kurumlarının sağlayamadığı salgınla mücadele başarısı ferdi üyeler bağlamında sağlanabilmiştir. Özellikle sağlık sektöründe hasta-hastane ilişkisinin evirildiği müşteri-hastane durumu yaşanan son salgında önemli bir değişime uğramıştır. Sağlık profesyonellerinin sisteme daha hızlı katılabilmesini sağlayabilmek için OECD ülkelerinde yabancı sağlık personelleri için pek çok prosedür kolaylaştırılmıştır. Suudi Sağlık Bakanlığını 7 Mayıs 2020 tarihinde pozitif vakaların %75'inin göçmenler olduğunu ifade ederken bu oran Singapur'da %95 olarak açıklanmıştır. Singapur'daki vakaların %93'ünü ise göçmen yurtları bağlantısı olanlar oluşturmaktadır. (Singapur Sağlık Bakanlığı, 2021) Göçmenlerin dünyanın pek çok yerinde sahip oldukları yaşam koşullarının hastalık riskini artırdığı ifade edilirken sağlık sistemine erişimdeki sorunlar ve istihdam kayıpları nedeniyle 12 Ekim 2021 tarihine kadar 2.7 Hintli birey ülkesine dönüş yapmıştır (Hindistan Sivil Bakanlığı Havacılık, 2021)

Devlet ve ulus üstü örgütlerin kitlesel insan hareketliliğini güvenlik politikaları kapsamında değerlendirmesi ve göçmen adaylarının işlevsellikleri üzerinden geçişleri konusunda seçici geçirgenlik ile kabul ediliyor olmaları pandemi öncesi uygulamaların önemli bir kısmını ifade etmektedir. Pandemi sürecinde ise güvenlik algısı savaş koşulları seviyesine yaklaşarak göçmenlerin ötekileştirilmesine ve var olan krizlerin gündemden tehir edilmesine sebep olmuştur. Şiddet ve çatışma nedeniyle 2020 yılında evlerini terk eden kişi sayısı IOM raporuna göre önceki yıllara göre rekor kırarken Dünya Göç Raporunda 55 milyon kişi ülke içinde yer değiştirirken 26 milyon yeni mülteci kaydı gerçekleştirildi. Göçmenler için en önemli konuların başında gelen istihdam oranları ise 2020 yılında beş OECD ülkesinin üçünde düşerken göçmen istihdam oranları dört ülkeden üçünde düşmüştür. 2019 yılına oranla göç rotalarındaki yoğunluk azalırken sıkılaşan pek çok bölgede göç politikaları yasadışı yöntemlerle uygulanmıştır. The Guardian'ın haberine göre pandeminin başlangıcından Mayıs 2021 tarihine kadar 40.000 göçmen, mülteci ve sığınmacının kötü niyetli önlemlerle AB'ye girişi engellenmiş ve yaşanan süreçte 2.000 kadar kişinin ölümüyle sonuçlandığı

ifade edilmiştir. Göçmen bölgelerinde aşırı yoğunlaşma görülürken ekonomik ve sosyal olarak pandemi sürecindeki kapanmalara hazırlıksız yakalanan göçmenlerin içinde bulundukları dezavantajlı durum küresel boyutta ortaktır.

Şekil 9: 2014-2020 arası türlerine göre göç rakamları



Kaynak: OECD International Migration Outlook 2021
https://www.oecd.org/migration/international-migration-outlook-1999124x.htm

Kovid-19 öncesi göçmen krizi yaşayan Türkiye ve Avrupa birliği arasında yaşananlar ise göçün külfet paylaşımı konusundaki pazarlığını ifade etmektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Avrupa Birliğine yönelik "*Ülkemizdeki 3 milyon 650 bin Suriyelinin ilk etapta 1 ile 2 milyonluk kısmının geri dönüşü için geliştirdiğimiz projelere destek verilmezse sınırlarımızı açmaktan başka çaremiz kalmaz. Açarız sınırları yürüsünler Avrupa'ya*" şeklinde açıklaması uluslararası gündemde önemli bir gerilim oluşturdu. Yaşanan bu olayın ardından özellikle Yunanistan ve İtalya göçmenlerin kullandığı göç rotaları üzerindeki denetimlerini artırdı. Hedef ülkelerin sertleşen müdahaleleri, göç eylemlerinin risk ve maliyeti önemli düzeyde artırdı. Ancak 27 Şubat 2020 tarihinde İdlib Saldırısında Türkiye hükümeti yetkilileri tarafından açıklanan 34 Türk askerinin öldürülmesinin ardından önemli bir gelişme meydana geldi. Aynı tarihte Türk hükümeti basın açıklamasında, Türkiye'nin "başka seçeneği olmadığını" ülkede mültecilere yeterli ev sahipliği yapıldığı ve artık ilticayı durdurmama kararı aldığını bildirdi.(HRW, 2020). Bu açıklamanın ardından binlerce mülteci Edirne İpsala ve Pazarkule sınır kapılarına yöneldi. 01.03.2020 tarihinde Türkiye İçişleri Bakanı Süleyman Soylu 'Saat 19.40 itibarıyla Edirne üzerinden ülkemizden ayrılan göçmen sayısı; 100.577' bilgisini paylaştı. Bakan Soylu saat 09.55 itibariyle ayrılan göçmen sayısının 76 bin 358 olduğunu bildirmişti. Ulusal ve uluslararası medyanın yakından takip ettiği süreçte Türk polis, jandarma ve sahil güvenliği ekipleri geri çekilmiş

ancak Avrupa sınır kapılarındaki görevliler geçişe barikat kurmuş şekilde engelleyici önlemler ortaya koydular. Edirne'deki kriz sürecinde sahada aktif şekilde rol alan insani yardım görevlilerinin rastgele olmayan anketleri sonucunda, sınır kapısına gelen kalabalığın çoğunluğunu Afganlar oluştururken Afrika ülkeleri, Irak, İran ve Suriyeli göçmenlerin bulunduğu kayıtlara geçmiştir. Mülteci ya da geçici koruma statüsü bulunmayan kimliksiz bireylerin azınlık olmadığı da belirtilmiştir. Ayrıca aynı anket sonucunda erkek popülasyonun %71 kadın oranının %13 çocuk popülasyonunun ise %16 olduğu belirtilmiştir (İdil, STK temsilcisi, 5 Haziran 2020). Beslenme barınma ihtiyaçlarını karşılama noktasında oldukça zor durumlar yaşayan göçmenlerin bir kısmı sınır kapılarını geçerken, denemeleri başarısız olan 5800 kadar göçmen Kovid-19 tedbirleri nedeniyle Geri Gönderme Merkezleri (GGM) ve Kredi Yurtlar Kurumuna bağlı yurtlarda karantinaya alınmıştır.

4.5. Pandemi Sürecinde Göçmenler

Yerinden edilme kavramı her ne kadar fiziksel mekanın terk edilmesi ile tanımlanıyor olsa da coğrafyaya ait birikimi, var olan sosyal, kültürel ve duygusal bağları zayıflatmaktadır. (L. Lees, M. Davidson, 2010: 16). Salgının mobiliteye olan etkilerinin yanı sıra kriz olarak adlandırılan bu süreç beraberinde ciddi problemler meydana getirmiştir. Küresel ölçekte hissedilen kriz koşulları toplumların farklı tabakalarını farklı düzeyde etkilemektedir Pek çok imkan ve haktan mahrum olan hassas ve dezavantajlı gruplar için ise kriz koşulları hayati bir konu haline gelebilmektedir. Göçmenler gibi dezavantajlı grupları bu süreçte en çok zorlayan konular; i)Sosyal yardımlardan yararlanma noktasında yaşanan sıkıntılar, ii) Eğitim ve sağlık konusunda hizmet almakta yaşadıkları problemler iii) Taşınmaz ya da birikim gibi bir varlıklarının olmasından uzak, ekonomik olarak kırılgan olmaları iii) Kayıt dışı ya da güvencesiz çalışıyor olmalarından dolayı kapanma süreçlerinde tamamen gelirsiz kalmaları ya da tehlikeli koşullara rağmen çalışmak zorunda olmaları iv) Sosyal mesafe kavramını sağlayabilecek yaşam koşullarına sahip olmamaları (Gholami, 2020) v)Yaşanan işsizlik ve ekonomik kötü şartlardan dolayı göçmen dövizlerinde düşüş yaşanması şeklinde sıralanmaktadır. Pandemi sürecinin hemen öncesinde pek çok ülkeye kabul edilen göçmen sayısı rekor düzeylere ulaşmışken OECD ülkelerinde gerçekleşen her beş doğumdan birisi göçmen uyruklu bireyler oluşturmaktaydı. IOM raporlarına göre son 8 yılda göçmenlerin entegrasyon süreçleri, eğitim ve istihdam konularında pek çok önemli iyileşme gerçekleştiği belirtilmiştir. Ancak 'Hareketliliğin kriminalize edilmesi' kavramı bu sürecin durması ya da gerilemesi anlamına gelmektedir. Artan güvenlik önlemleri ile sınırların yükselmesi ve ekonomilerdeki daralmanın etkisiyle, yabancı düşmanlığı yerel toplumla göçmenler arasındaki mesafenin açılmasına sebep olmaktadır. STK'ların bu kriz sürecinde insani yardımlarla ayakta tutmaya çalıştığı dezavantajlı grup 'hastalık yayıcı' şeklinde önyargılarla uyum süreçlerinde zorluklar yaşamaktadır. Salgın sürecinde izlenilen politikalarda yüksek hassasiyet gösteren ülkelerde dahi kriz ve afet planlarına göçmenlerin dahil edilmediği, sürecin ilerleyen kısımlarında göçmen ve mültecilerle alakalı kararlar alındığı gözlemlenmiştir. Bu durum Türkiye'de

sağlık erişimi konusunda gözlemlenmiştir. Türkiye'de mülteci ve kayıtsız göçmenlerin sağlık erişim hakları farklılık göstermektedir. İlgili mevzuatta mültecilerin ikamet etmeleri gereken 'uydu şehirler' İçişleri Bakanlığı göç idaresi tarafından belirlenmekte ve mülteciler ikameti için belirlenen bu şehirde sosyal sigortaya erişim ve sağlık hizmetlerinden ücretsiz olarak faydalanma hakkına sahiptirler. Ancak 24.12.2019 tarihli 30988 sayılı yayımlanan kanun ile birlikte Türkiye'de bir yıldan uzun süre bulunan 18 yaş üstü uluslararası koruma başvurusu olan ya da koruma statüsü bulunan kişilerin ödeme imkânsızlığını belgelemediği sürece genel sağlık sigortaları sonlandırılmaktadır. Kayıtsız göçmenler ise pandemi süreci öncesi birinci basamak sağlık hizmetleri dışında, acil sağlık hizmeti dahil bütün sağlık imkanlarına ücretli olarak ulaşabilmektedir. Birinci basamak sağlık hizmetler ise bağışıklama, neonatal tarama programı, gebe/lohusa izlemleri, bebek/çocuk izlemleri, üreme sağlığı danışmanlığı gibi hizmetlerini kapsamaktadır. 9 Nisan 2020'de yayımlanan mevzuatla birlikte değişikliğe gidilmiş, Kovid-19 tanı testleri ve tedavisi "acil hal" kapsamına dahil edilmiştir ve ücretsiz olarak tüm insanların faydalanabileceği belirtilmiştir. Ayrıca Kovid-19 ile mücadele kapsamında 13 Nisan 2020 tarihinde yayımlanan 2399 sayılı Cumhurbaşkanı kararnamesi ile birlikte herhangi bir sosyal güvencesi olup olmamasından bağımsız herkesin kişisel koruyucu malzemelere, tanı testlerine ve ilaç tedavisine ücretsiz erişebileceği güvence altına alınmıştır (İstabip Nisan 2020, Pandemi Sürecinde Göçmenler ve Mültecilerle İlgili Durum)

Heinrich Böll Stiftung derneğinin Mülteci kadınların Kovid-19 pandemisinde temel haklara erişimi üzerine olan raporunda İzmir üzerinde bir çalışma ortaya konmuştur. Pandemi sürecinin göçmen ve mülteciler üzerindeki etkilerini daha ayrıntılı anlamamıza yardımcı olan bu raporda 300 kadar gönüllü üzerinde bir anket gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların %89,9'unu kadın ve kız çocukları oluşturmaktadır. Mültecilerin %35,7 si 6 yada daha fazla kişi ile birlikte yaşarken katılımcıların %87.5 i çocuk sahibidir. Mültecilerin %40'ının aylık ortalama hane geliri 2000-3000 TL aralığındayken, %29,3'ünün 1000-2000 TL aralığında bir aylık hane geliri bulunmaktadır. Mültecilerin gelir kaynaklarını ile alakalı istatistikte ise %51,4 ünün ücretli geçici işlerde %13,9 unun ise ücretli sürekli işlerde çalıştığı tespit edilmiştir. Pandemi sürecinde çalışanların %69,4'ü günlük işlerde çalışma fırsatı bulabilmiş ancak nüfusun sadece %7,3'ü düzenli işlerde çalışabilmiştir. Anket sonucunda altını çizmemiz gereken önemli unsurlardan birisi mültecilerin yarısından fazlasının geçici ve güvencesiz işlerde çalışmalarıdır. Bu durum pandemi sürecindeki kırılganlıklarını oldukça artırmış, yeni bir göç hareketliliğine olan isteklerini artırırken imkânlarını kısıtlamıştır. Ayrıca katılımcıların %84,5'i kapanmalar ile birlikte işlerini kaybettiğini, %32.6'sı ise yeni bir iş bulamadıklarını belirtmiştir. Tekrar çalışma hayatına döndüğünü belirten katılımcıların ise %83 ü maaşlarındaki kesinti ve gecikmelerin hayatlarını olumsuz etkilediğinden bahsetmiştir. Katılımcıların karşılaştıkları 3 temel problemi sıralamaları istendiğinde ise; i) İşsizlik, maaş alamama, ekonomik sorunlar (%33,1) ii) Temel ihtiyaçlarını karşılayamama (%27.8) iii) Uzaktan eğitimden faydalanamama (%23.6) olarak belirtilmişlerdir. Göçmenlerin problemlerinin temelini oluşturan ekonomik dezavantajlar konusunda

örnek teşkil eden çalışmalar ve açık kapı politikası uygulayan Türkiye'de her geçen gün göçmen ve mülteci nüfusu artmaktadır. 2020 MMC raporunda göçmenlere yaşadıkları şehirde bulunan ana riskler sorulmuş fiziksel şiddetin yaygın şekilde bildirildiği gözlemlenmektedir. (Ateş, H. & Coşkun, A. 2022)

Tablo 4: 2020 yılı göçmenlerin bulundukları şehirde hissettikleri tehlike türleri

Şehir	Yanıtlayan Sayısı	Ölüm	Fiziksel Şiddet	Cinsel Şiddet	Gözaltı	Kaçırılma	Hırsızlık	Diğer
Agadez	57	12%	42%	9%	35%	16%	54%	11%
Bamako	55	4%	75%	13%	9%	5%	42%	16%
Beni Velid	162	62%	83%	31%	70%	51%	19%	4%
Cúcuta	122	23%	32%	10%	14%	19%	81%	13%
İstanbul	52	6%	23%	27%	77%	36%	25%	15%
İzmir	66	65%	42%	15%	45%	8%	33%	11%
Makao	59	32%	49%	12%	24%	24%	88%	5%
Sebha	259	27%	59%	37%	56%	65%	47%	1%
Sabratha	88	26%	80%	39%	64%	64%	48%	6%
San Antonio	68	16%	44%	1%	35%	16%	85%	18%
Tripolis	408	29%	60%	30%	79%	45%	45%	6%
Tunus	131	5%	96%	24%	10%	19%	53%	21%

Zawara	98	15%	60%	65%	85%	77%	33%	1%

International Organization for Migration, (2020). World Migration Report 2020, 41. https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2020.

KOVİD-19'un göçmenler üzerinde mobiliteyi kısıtlayan etkilerinin tersine işlediği, onların sahip oldukları işgücü potansiyeline muhtaç olma noktasındaki ülkelere Kanada örneği verilebilmektedir. Kanada'da zirai tarım endüstrisinin ucuz ürün temini ve rekabet gücünün kaynağı vatandaş olmayan mevsimlik işçiler vasıtasıyla sağlanabilmektedir. Zengin topraklara sahip olan Kanada göçmen işgücüne bağımlılığı sebebiyle gıda güvenliğini tam olarak tesis edememekte ve üretemediği ürünlerin yanında işgücü de ithal etmek zorundadır. Bu sebeple KOVİD-19 sürecinde de gıda zincirindeki aksaklıkları engelleyebilmek için ABD gibi sıkı göçmen politikalarından uzak mobiliteyi teşvik edici bir tavır sergilemiştir. Aşının üretimi ve yaygınlaşmaya başlaması ile birlikte ürün zincirlerindeki aksaklıları engelleyebilmek için bazı ülkeler Kanada gibi kısmen pandemi öncesi göç politikalarını yürürlüğe sokmuştur. Bu durum göçmen ve mültecilere bağımlılığı olan tedarik zincirlerinin aksaması ile daha fazla gündeme gelmiştir.

Pandemi sürecinin göç ve göçmenler ile alakalı en önemli etkilerinden birisi de göçmen düşmanlığını tetikleyen söylem ve propagandalardır. Salgınla mücadelede ön safta ya da tedarik zincirlerinde göçmenleri görevlendiren İngiltere gibi ülkelerde bu söylemler güç kaybetmiş olsa da insanların göçmenlere karşı tepkisel tavırları oluşmuştur. Bu durum aynı zamanda köken kaynaklı ayrımcılık ve eşitsizliklerin ilerleyen süreçte daha kolay yayılması veya benimsenmesi anlamına gelme potansiyeli taşımaktadır. Vatandaşlığın iki temel sütun üzerinde inşa edildiğini ifade eden TESEV 2008 raporunda mensubiyet ve hak sahibi olma kavramları vurgulanmıştır. Bireylere sunulan ödev-hak denklemi mensubiyeti ifade etmektedir. Ancak yerinden edilme yada zorunlu göç kavramları yasal bir vatandaşlığın kazanımından çok daha zordur. Yasal ödevlerin pek çoğunda muaf olmalarının sonucun bazı haklardan mahrum kalacak olan mülteciler için ise ayrımcılığa uğrama alanı genişlemektedir. (TESEV, 2008: 13) Mülteci ve sığınmacıların maruz kaldıkları ayrımcılık popülist politika ve pek çok söylemle entegrasyon sürecine zarar verme eğilimindedir. (Deniz, Ekinci, Hülür, 2014: 19). Özellikle Macaristan'ın göçmen karşıtı ürettiği yasalar örneğinde olduğu gibi pek çok ülkede oy karşılığı olduğu düşünülerek göçmen karşıtı söylemler dile getirilmektedir. Ancak yapılan bu propaganda bazı grupları göçmenlere karşı düşmanlık ve saldırıya yöneltmektedir. Ayrımcılık beraberinde mekânsal, kültürel, söylemsel ve politik dışlamayı beraberinde getirmektedir. Kiralık ev vermeme, dil baskısı kurma yada aslı olmayan seviyesiz söylemlerle dışlamak göçmenlerin hayatlarını zorlaştırıyor olsa da politik olarak yapılan dışlamalar neticesinde temel haklarına olan erişimlerinin zorlaştırılması yada engellenmesi çok daha büyük bir yoksunluk oluşturmaktadır. (Deniz, Ekinci, Hülür, 2014: 32). Popüler

kültür ürünlerinde de göçmenlerin birer terörist olarak gösterildiği pek çok örnek bulunmakta ve bu durum küresel ölçekte azımsanamayacak bir tesir oluşturmaktadır.

BÖLÜM V

ULUSLARARASI KRİZLERİN GÖÇMENLERİN YER DEĞİŞTİRME TERCİHİNE ETKİSİ

5.1. Araştırma örneğinin demografik bilgileri

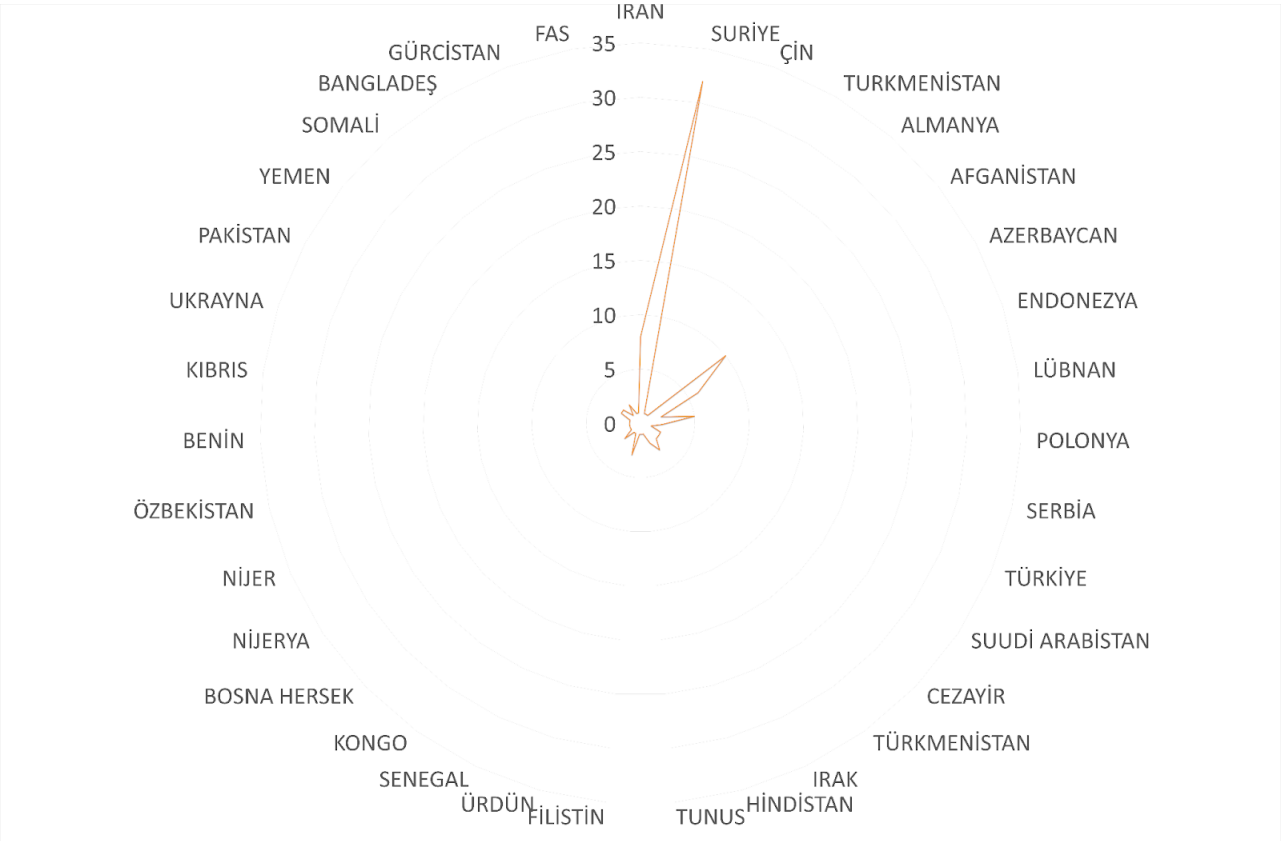
Şekil 10: İstanbul Haritası



Kaynak: https://www.atlasbig.com/tr/istanbul

Tezin temel dayanak noktalarından birisini oluşturan ve yarı yapılandırılmış şekilde gerçekleştirilen anket çalışmasını gerçekleştirmenin barındırdığı zorluklar pandemi sürecinde elbette kıyas kabul edemeyecek ölçüde farklı kısıtlamalar içermekteydi. Bu nedenle gerçekleştirilen anket çalışması 3 ay gibi uzun sayılabilecek bir zaman diliminde, kapsayıcılık ve çeşitlilik değerleri önemsenerek Türkiye'deki yabancı popülasyon oranına uygun şekilde gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Google form üzerinden Türkçe, İngilizce ve Arapça şeklinde hazırlanan anket soruları göçmenlerin oluşturduğu sosyal ağ platformlarında paylaşılmış ve gerekli düzeltmeler gerçekleştirilerek dağıtıma sokulmuştur. Online olarak gerçekleştirilen anket çalışmasının yanında daha dezavantajlı gruplara erişim sağlayabilmek amacıyla Mülteciler Derneği gibi pek çok dernekle iletişime geçilmiş, derneklerin hizmet sağladıkları noktalarda göçmenlerle yüz yüze görüşülmüştür. Ayrıca daha önce görev aldığım IOM kurumu sayesinde yerel kanaat önderleri (muhtar, imam, esnaf) ile edindiğim sıkı iletişim ile göçmen yoğun mahallelerde de önemli görüşmeler sağlanmıştır. Gerçekleştirilen anket çalışması yarı yapılandırılmış bir formda olup yayımlanan pek çok veri setinin İstanbul-Türkiye örneğinde kıyaslamasını sağlamak ve pandemi sürecinin oluşturduğu değişim ve dönüşümü aşikâr hale getirebilecek pek çok görüş ve deneyimi içermektedir. Aşağıdaki grafikte katılımcıların etnik dağılımı ifade edilmektedir.

Şekil 11: Katılımcıların menşe ülkeleri



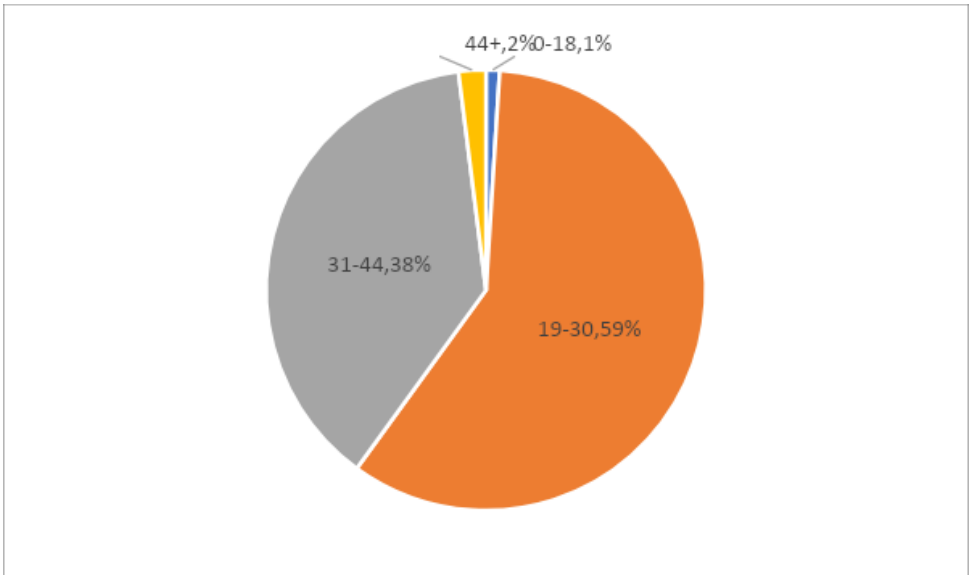
İstanbul'daki göçmenlerin hareketlilik fikirlerindeki değişimi esas aldığım tezde göçme yoğun Sultangazi, Sultanbeyli gibi ilçelerin yanında Beykoz ve Üsküdar'ın pek çok mahallesinde önemli görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca yapılan ziyaretler sayesinde göçmen dayanışma gruplarına dahil olarak yüz yüze görüşme ihtimalimin çok daha düşük olduğu bireylerin de çalışmaya katkı sağlamasını amaçlanmıştır. Türkiye'nin konumu nedeniyle sahip olduğu göçmen çeşitliliğine, saha çalışmasında da imkanlar dahilinde yer verilmiş hareketlilik fikrindeki değişimin analizinin kapsayıcılığı hedeflenmiştir.

5.2. Yaş ve Cinsiyet Dağılımı:

Cinsiyet ile ilgili olarak anket örnekleminde katılımcıların %43'ü kadın %57'si erkek bireylerden oluşmaktadır. Ayrıca örneklemin %59'u 19-30 yaş aralığı grubundadır. 31-44 yaş aralığındaki grubun oranı %38 iken 44+ ve 18 yaşının altındaki katılımcı oranı sırasıyla %2 ve %1 ile ifade edilmektedir. Daha önceki göçmen psikolojisi bölümünde ve göç kuramlarının pek çoğunda ifade edildiği üzere genç ve erkek olmak olası bir göç kararının belirleyicileri arasında önemli bir yere sahiptir. Dünyadaki göç rakamları ve göç eğilimleri analizlerinde kadın ve erkekler arasında gerçekleştirilen analizlerde rakamlar çok yakın olsa da Türkiye koşullarında savaş ve şiddetten uzak

bir gündemde olası göç kararları arasında bir farklılık aranmış ve bu amaçla bu soru katılımcılara yöneltilmiştir.

Şekil 12: Katılımcıların yaş dağılımı



Basit bir mukayesenin ardından görülmektedir ki pandemi sonrasını göç yolculuğu fikirlerinden vazgeçeren Türkiye'de kalıcı olmak istediğini belirtenlerin büyük çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır. Tam tersi bir durumda ise pandemi sonrası gitme kararı alanlarda ise erkekler çoğunluğu oluşturmaktadır. Pandemi sonrası gitme kararı alanlarda kalıcı olmak isteyenlere göre bariz bir fark bulunmasa da cinsiyet kavramı beraberinde getirdiği pek çok dinamik ile birlikte önemli bir değişkeni ifade etmektedir. Ayrıca kadın katılımcılarda göç fikrinde olası bir değişim yaşadığını dile getirenlerin tamamı lisans ve üzeri eğitim seviyesine sahiptir. Yaş ve olası bir hareketlilik fikrindeki değişim analiz edildiğinde ise anlamlı bir sonuç ortaya konulamamıştır. Var Olan risklerin arttığı bir süreçte radikal sayılabilecek bir kararın alınması ile alakalı diğer değişkenlerin de dahil edilerek daha komplike şekilde ortaya konması daha kıymetli olacaktır.

Şekil 13: Katılımcıların cinsiyet dağılımı



Katılımcıların cinsiyet dağılımına göre hedef ülke tercihleri analiz edildiğinde çok benzer yüzdesel oranlar saptanmıştır. Türkiye'de kalıcı olmak isteyenler erkek katılımcıların %48'ini oluştururken kadın katılımcıların %51'i aynı yanıtı vermiştir. Körfez ülkeleri ve AB ülkelerini hedef ülke olarak belirten katılımcılarda da erkek-kadın oranları çok yakın bir tablo ortaya koymaktadır.

5.3. Medeni Durum ve Türkiye'de Bulunma Süresi

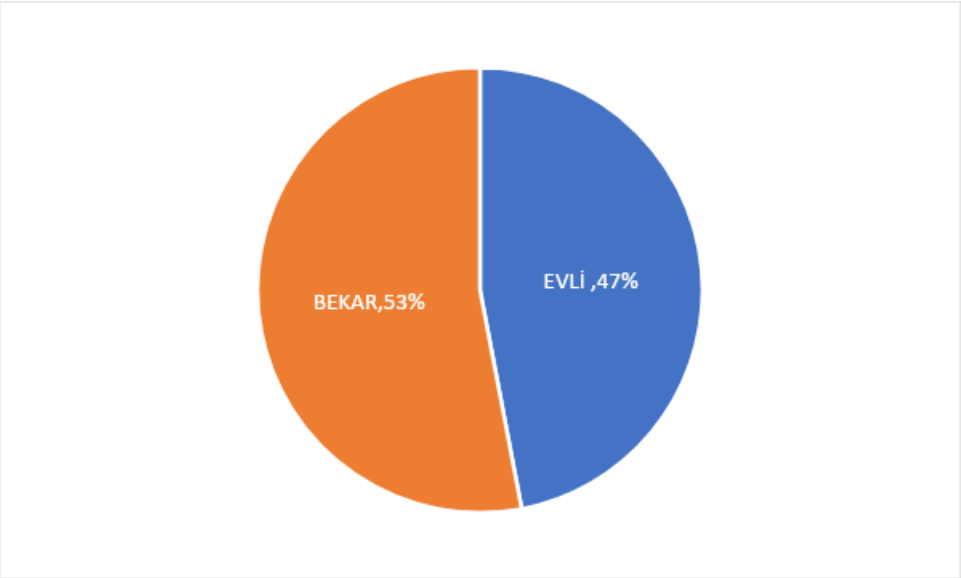
Bireylerin hareketlilik kararlarını önemli düzeyde etkileyen bireysel faktörlerden iki tanesi olan medeni hal ve Türkiye'de bulunma süresi aşağıdaki grafikte ifade edilmiştir. Katılımcıların %53'ü bekar %47 si evli iken 5 yıldan fazla süredir Türkiye'de bulunan katılımcıların oranı %51'dir. Türkiye'de bulunma süresi katılımcılara yöneltilen diğer sorulara verilen cevaplara önemli bir tesir oluşturduğu anket verilerinde gözlemlenmektedir. Ayrıca Türkiye'de bulunma süresi Türkçe 'ye olan hakimiyeti de önemli düzeyde artırmaktadır. Yapılan saha çalışmasında özellikle Suriyeli Kadın bireylerin dil yeterlilikleri erkek bireylere göre şaşırtıcı düzeyde gelişmiş durumdaydı. Bir genelleme yapmak mümkün olmasa da sosyal hayata katılımları erkeklere göre çok daha kısıtlı olan kadın bireylerin Türkçe becerilerinin kaynağı sorulduğunda komşuluk ilişkileri ve çocukları sebebiyle olduğu ifade edilmiştir. Katılımcılar arasında çok daha uzun süre önce Türkiye'ye yerleşmiş bireyler de bulunmaktaydı:

"20 yıl önce Türkiye'ye ailece yerleştik ve başka bir yere gitmeyi düşünmüyoruz."(k18)

şeklinde bir ifade kullanan hanımefendi bir katılımcı artık Türkiye'nin evleri olduğunu ve yaşadıkları zorlukların herhangi bir öneminin olmadığını dile getirmiştir. İlerleyen bölümde Türkiye'de bulunma

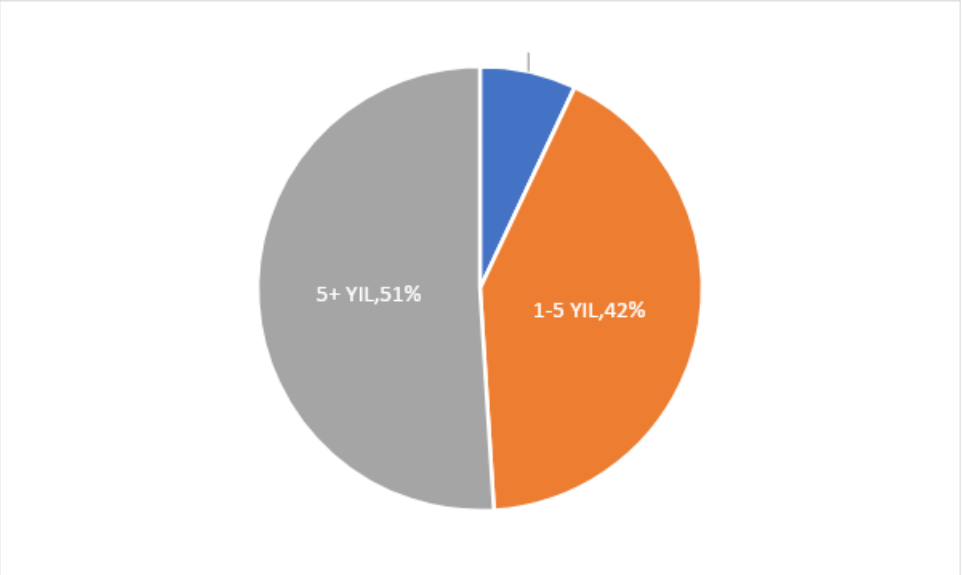
süresi ile hareketlilik fikrindeki değişim analiz edilecek ve anlamlı bir sonuç ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Şekil 14: Katılımcıların medeni hal dağılımı



Medeni hal sorusunun yöneltilmesinin temelinde ise aile ve bakılmak zorunda kalınan aile bireylerinin varlığının olası bir hareketlilik fikri üzerindeki etkilerini gözlemlemek vardır. Erkeklerin medeni halleri arasında bir kıyaslama yapıldığında oran yarı yarıya çıkarken kadınların medeni halleri analiz edildiğinde katılımcıların %60'ının bekar olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca evli olduğunu belirten katılımcıların ezici çoğunluğunu Suriyeliler oluştururken bekar olduğunu belirten katılımcılar farklı aidiyetlerden gelmektedir. Üstelik evli bireyler pandemi süreci ile alakalı olarak hayatlarında bir değişiklik olmadığını ya da çalışmaya erişimde zorluk yaşadıklarını çok yoğun şekilde dile getirmiştir. Ancak bekar katılımcılarının yanıtlarında ise bir çeşitlilik söz konusudur. Artan stres hareketlilik eksikliği ve temel ürünlere erişimde yaşanan sorunlar dile getirilirken hiçbir değişiklik olmadı diyen bir bekar katılımcı olmamıştır. Medeni hal durumuna göre hedef ülke analizi yapıldığında ise Körfez Türkiye dışındaki ülkelere yönelik yanıtlarda çok yakın oranlar ortaya çıksa da Türkiye'de kalmak istediğini belirtenlerin oranı evli bireylerde %15 daha fazla olarak tespit edilmiştir.

Şekil 15: Katılımcıların Türkiye'de bulunma süreleri



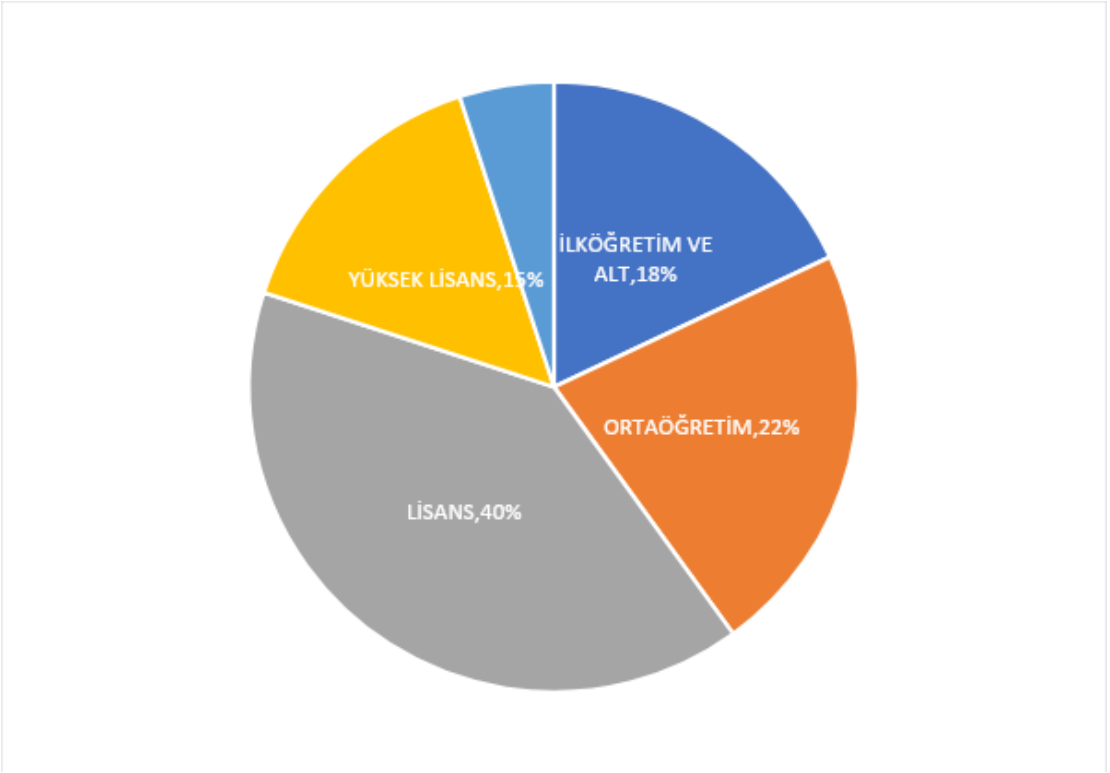
Katılımcıların Türkiye'de bulunma süreleri ve hedef ülkeleri arasındaki ilişki incelendiğinde ise 1 yıldan daha az süredir Türkiye'de bulunan bireylerin yarısı hedef ülke olarak Türkiye'yi belirtirken diğer yarısı AB ülkelerini ifade etmiştir. Türkiye'de bulunma süresi arttıkça hedef ülke olarak Türkiye'yi belirtenlerin oranı artmakta ve %50'nin üzerine çıkmaktadır. Kuzey Amerika ve Körfez ülkelerini hedef olarak belirten katılımcıların oranları çok yakın çıksa da Türkiye'de 1-5 yıl arası bir süredir ikamet eden katılımcıların %29'u AB ülkelerinden birini söylerken 5 yıldan uzun süredir burada bulunanların yanıtlarındaki oran %20'ye düşmektedir.

5.4. Eğitim Düzeyi

Hareketlilik niyetinin incelenmesi noktasında sahip olunan eğitim düzeyi önemli etkenlerden bir diğerini oluşturmaktadır. Her ne kadar gelişmiş ülkelerin işgücü talepleri sürüyor olsa da eğitim düzeyi fırsatların değerlendirilmesi ve dil bariyerinin daha kolay aşılması gibi pek çok imkanı sunarken olası göç yolculuklarının da biçimini önemli düzeyde etkilemektedir. Saha çalışmasının sonuçlarında okur-yazar oranı oldukça yüksek iken lisans ve üzeri eğitim seviyesine sahip bireylerin oranı %60'tır. Yüksek lisans ve doktora seviyesindeki katılımcıların ifadeleri önemli düzeyde benzerlik taşırken ilköğretim ve altı eğitim seviyesinde kadınların çoğunlukta olduğu gözlemlenmiştir. İlköğretim ve altında eğitime sahip olduğunu bildiren bireyler pandemi koşullarında herhangi bir sorun yaşamadıklarını ve hareketlilik fikirlerinde bir değişim yaşanmadığını belirtmiştir. Diğer eğitim seviyesine sahip bireylerde ise çok daha dağınık cevaplar bulunmaktadır. Lisans mezunlarının ise pandemi süreci ile alakalı en yoğun şekilde dile getirdikleri zorluk çalışmaya erişimde zorluk olmuştur. Ayrıca katılımcılara yöneltilen ne değişirse hareketlilik fikrinizde bir değişim yaşanır cevabında ise lisans ve altı eğitim seviyesine sahip bireylerin neredeyse tamamı ekonomiden dert yanmış ve olası bir iyileşmenin hareketlilik fikrini değiştirebileceğini ifade etmiştir. Yabancı

düşmanlığına dair rahatsızlığını dile getiren bireylerin tamamı ise lisans ve üzeri eğitim seviyesine sahiptir.

Şekil 16: Katılımcıların eğitim düzeyleri



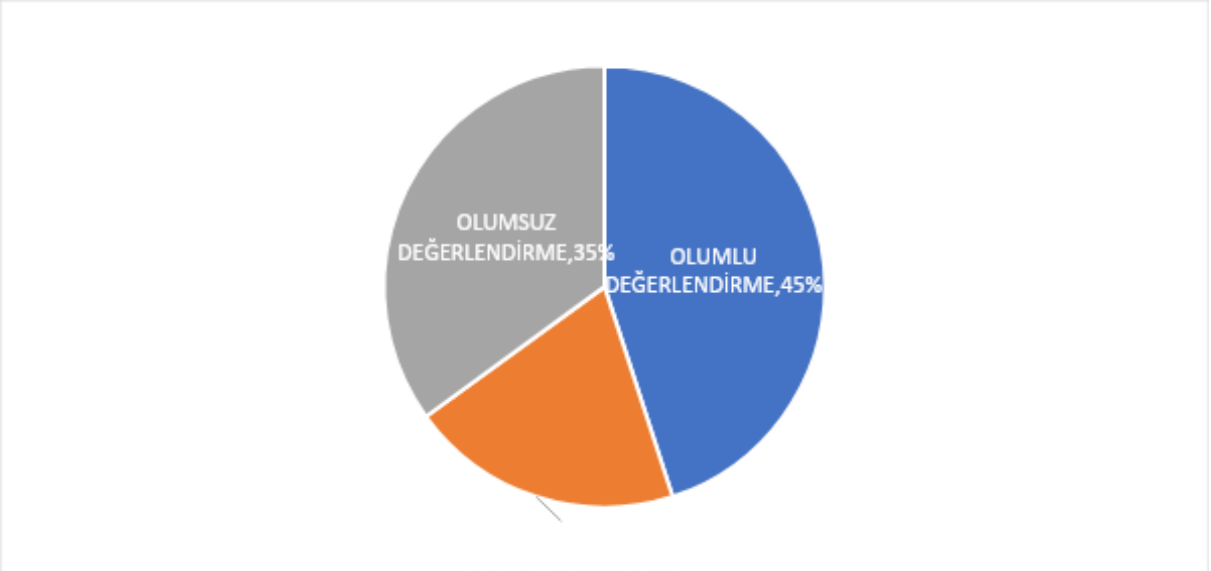
Eğitim düzeyi ilköğretim ve altı olanların büyük çoğunluğunu Suriyeli bireyler oluştururken ifade edilen hedef ülkelerin %63'ünü Türkiye oluşturmaktadır. Hedef ülkelerin eğitim durumu ile kıyaslamasında ise yüksek lisans seviyesindeki katılımcıların neredeyse tamamı Türkiye haricindeki ülkeleri ifade ederken lisans ve doktora seviyesine göre de oldukça yüksek bir oran ortaya çıkmıştır.

5.5. Pandemi Sürecinde Türkiye'deki Sağlık Politikaları Değerlendirilmesi

Pandemi süreci tüm ülkeler için bir sağlık sistemi sınavı haline gelmiş ve bu süreçte korku iklimi doğru şekilde uygulanan sağlık politikaları ile kontrol altına alınabilmiştir. Ayrıca temel bir hak olan dışarı çıkma ve sosyalleşme neredeyse tüm dünyada azami ölçüde sınırlandırılırken yeni kurallar listesine uyum bu uygulamaların halka anlatılabileceği ölçüde gerçekleşmiştir. Daha sert önlem ve uygulamaları esas alan devletler olsa da tüm dünyada "birlikte başaracağız" mottosu ilan edilmiştir. Devletlerin var olan sağlık altyapıları büyük bir sınavdan geçerken göçmen ve kayıt dışı bireylerin bu süreçte sağlık hizmetlerine erişimi ve bilgilendirilmesi pek çok olası kötü senaryoyu engellemiş, hastalığın yayılımını engelleyen faktörler arasında yer almıştır. Sağlık politikalarına yönelik bir sorunun sorulmasının asıl amacı ise farklı etnik gruptan ve farklı statüye sahip göçmenlerin pandemi süreci ile alakalı değerlendirmelerine daha fazla derinlik kazandırmak ve hareketlilik fikirleri ile arasındaki ilişkinin analizinin sağlanması olmuştur. Katılımcıların sağlık politikaları ile alakalı

değerlendirmelerinde %45'i olumlu %20'si ise olumlu-olumsuz değerlendirmelerde bulunmuştur. Kaynak ülke bağlamında değerlendirildiğinde ise Afganistan, Azerbaycan, Bosna Hersek'ten geldiğini belirten katılımcıların tamamı sağlık politikalarını hakkında olumlu değerlendirmelerde bulunurken İranlı katılımcıların tamamı ise olumsuz değerlendirmelerde bulunmuştur. Diğer katılımcılar ise çeşitli cevaplar vermiş ve homojen bir tablo ortaya çıkmıştır.

Şekil 17: Katılımcıların Kovid-19 sürecinde pandemi sürecinde sağlık politikaları değerlendirmesi



Sadece olumsuz değerlendirmesi yapanlar %35'lik bir oranı ifade ederken pandemi sürecinin beraberinde getirdiği ekonomik ve sosyal gerileme en önemli sitemler arasında olmuştur. Katılımcıların tamamına yakını pandemi sürecinde sağlık hizmetlerine erişimde sıkıntı yaşamadığını ve gerekli bilgilendirmenin yeterli olduğunu ifade etmiştir.

"*Devletin panik durumu ve insanların stresli halini doğru yönettiğini düşünmüyorum. İnsanlar çok endişeliydi ve buna karşın insanları rahatlatacak pek çok adım atıldı."(k28)*

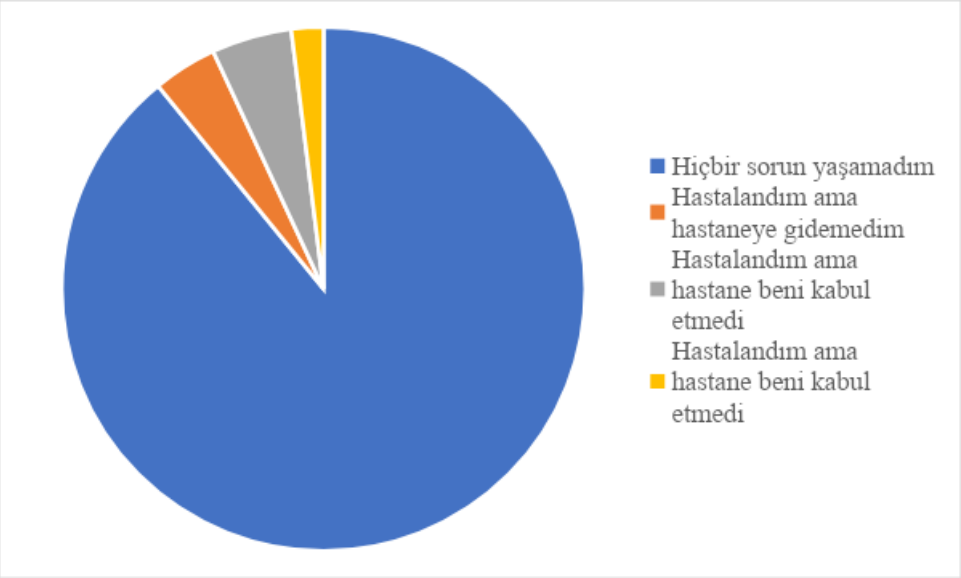
Türkiye Cumhuriyeti'ne yönelik pek çok minnet ve teşekkür içerikli ifade kullanılmış ve aşı konusunda sorun yaşamadıkları öğrenilmiştir. Sağlık politikaları değerlendirilmesi ile hareketlilik fikrinde değişim arasında doğrudan bir ilişki bulunmasa da pandemi sonrası göç kararından vazgeçilerek Türkiye'de kalmak istediğini belirtenlerin büyük çoğunluğu sağlık politikalarını olumlu bulduğunu ifade eden maddeleri kullanmıştır. Pandemi süreci ile birlikte Türkiye'de kalıcı olma fikrinden vazgeçen ve göç etmeyi planlayan katılımcıların ise sağlık politikaları değerlendirmesinde olumlu ve olumsuz düşünce belirtenler arasında homojen bir dağılım gözlenmiştir. Ayrıca UNHRC'nin Suriyeliler Barometresi raporunda katılımcılara sağlık hizmetlerine olan erişimleri sorulduğunda tüm

şehir ve yaş gruplarında aşağıdaki grafikte görüldüğü gibi %80'in üzerinde "*Hayır, hiçbir sorun yaşamadım*" yanıtı verilmiştir. Olumsuz değerlendirmede bulunan bir katılımcı:

"*Aşı harici (o da çok geç temin edildi) hiçbir uygulamanın yerinde ve vaktinde olmaması nedeniyle kızgındım. Maske yasak sonra maske zorunlu. Dışarı çıkmak yasak ama bazılarına meeting yada restoran kapatmak serbest gibi liyakatsizlik ve adaletsizlik moralimi bozdu."(k3)*

şeklinde görüş bildirerek olumsuz yanıt veren katılımcıların çoğunluğun şikayetlerini tek bir cümlede ifade etmiştir.

Şekil 18: Pandemi sürecinde Suriyeli bireylerin sağlık hizmetlerine erişimi



Kaynak: Erdoğan, M.M. (2020), Suriyeliler Barometresi: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2020/09/SB2019-TR-04092020.pdf

Olumlu-olumsuz değerlendirmelerde bulunan katılımcılar ise pandemi sürecinde kapanmalar sırasında yönetimin olumlu olduğunu ancak pandemi sonrası küresel olarak yaşanan ekonomik kötüleşme ifade edilirken Türkiye'nin diğer ülkelere kıyasla çok daha gerilediği ve bu dezavantajın pek çok olumsuz sonuç doğurduğu ifade etmiştir. Yukarıdaki grafikte ise katılımcılara yöneltilen pandemi sürecinde Türkiye'nin uyguladığı sağlık politikası değerlendirmesinin dağılımı ifade edilmiştir.

5.6. Pandeminin Günlük Hayatta Oluşturduğu Değişim

Küresel boyutta dönüşümleri beraberinde getiren ve pek çok alanda krizler doğuran pandemi süreci bireylerin yaşantısı ve algısında da belirli tahribatları meydana getirdi. Katılımcılara pandemi sürecinde hayatlarında meydana gelen değişim sorulduğunda %25 ile en çok belirtilen konu hareketlilik zorluğu olmuştur. Ülkeler arası seyahatin engellenmesi ile kısıtlı kalmayan şehirlerarası yolculukları da uzun bir süre kesintiye uğratan pandemi süreci bireylerin günlük market alışverişlerini dahi kesintiye uğratmış ve evler günün ve neredeyse haftanın tamamında zorunlu ikamet noktası haline gelmiştir. Temel sektörler haricinde tüm istihdam alanlarının çalışmaları askıya alınmış ve devam eden süreçte önemli bir süre etkileri devam etmiştir. Bu noktada sekteye uğrayan tedarik zincirleri ve daralan ekonomiler katılımcıların %23'ünün de ifade ettiği gibi çalışmaya erişimde zorlukları doğurmuştur. Özellikle çalışmaya katılım sağlayan Suriyeli katılımcılardan pek çoğu bu süreci bir darboğaz olarak nitelemiş ve temel ürünlere erişimde sıkıntı yaşadıklarını, herhangi bir sosyal güvencelerinin olmamasından dolayı destek alamadıklarını ve bir birikimlerinin de bulunmamasından dolayı önemli düzeyde borçlandıklarını belirtmiştir. Katılımcıların %16'sı artık daha endişeli ve stresli olduğunu belirtirken %9'u ırkçılık ve yabancı düşmanlığının arttığını belirtmiştir. Özellikle siyasal muhalefetin göçmen politikalarına getirdiği eleştiriler ve kötüleşmeye devam eden ekonomi neticesinde Türk kamuoyunda Suriyeli göçmenlerin ülkelerine gönderilmesine başlanması ile alakalı bir gündem oluşmuştur. Bu noktada ankete katılanlar arasında:

"Son dönemde yaşanan kriz ve yabancı uyruklu akademisyen adaylarının işe alımlarında istenilen belgelerin ve şartların zorluğu nedeniyle kendimi Türkiye'de akademide kalacakmışım gibi görmüyorum" (k56)

"Pandemi sonrasında oluşan yabancılara karşı farklı tavırlardan ve yabancılara iş verme zorluğu artmasından dolayı başka bir ülkeye gitme düşüncesi oluşmuştur." (k64)

"Yabancılar için her şey zorlaşıyor, İnsanlar ırkçı(k4)

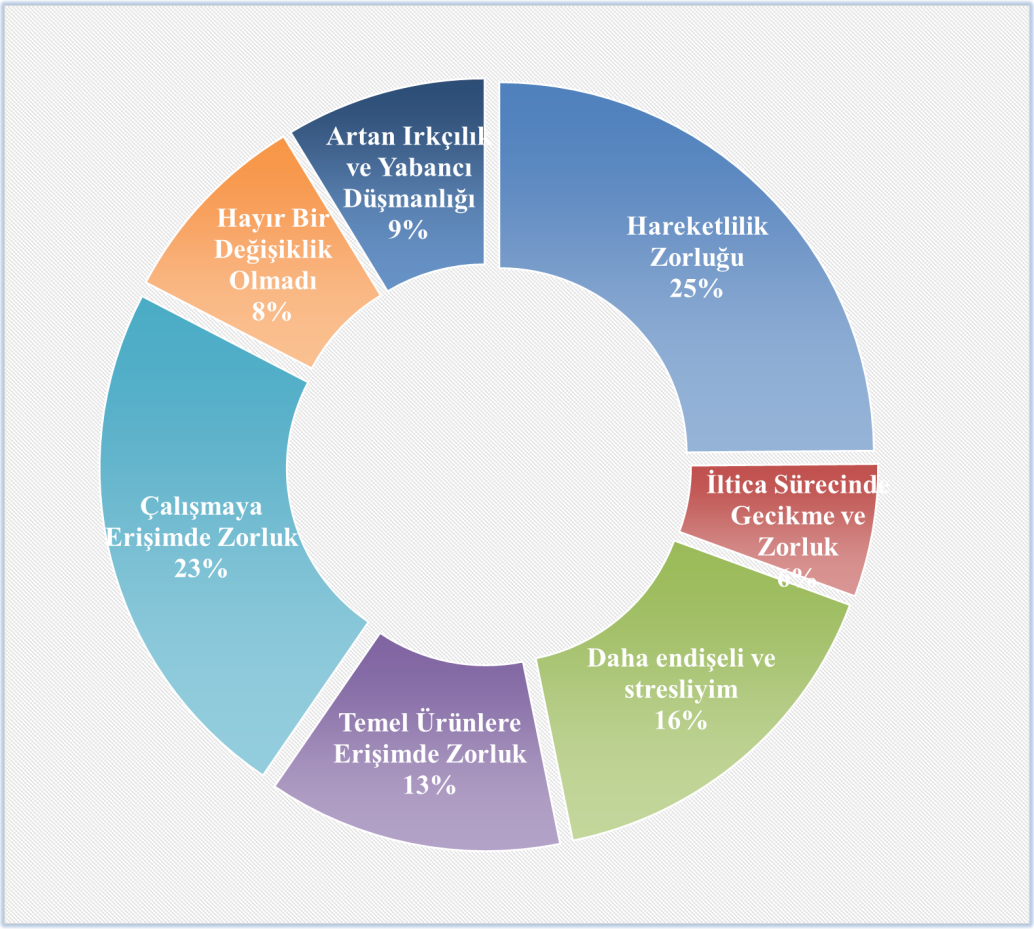
"Dışlanma olayları çok arttı, ve 2023e yaklaşınca artık durumumuz hiç belli değil. Bir günde bizimle ilgili bütün kurallar değişebilir. O yüzden benim ve ailem için daha güvenli bir yerde yaşamak istiyorum" (k42)

"Türkiye'de yabancılara sunulan fırsatlar az"(k27)

şeklinde ifadeler kullanılmıştır. Ancak saha çalışması sırasında özellikle göçmen yoğun bölgelerde gerçekleştirilen anketlerde ırkçılık ve yabancı düşmanlığına çok daha az rastlanılmış ve ana akım medyada yer alan geri gönderme gündemi ile alakalı endişeli olmadıkları belirtilmiştir. Bu durumun en önemli nedenlerinden birisi ise anketin gerçekleştirildiği Suriyelilerin azınlık olmadığı,

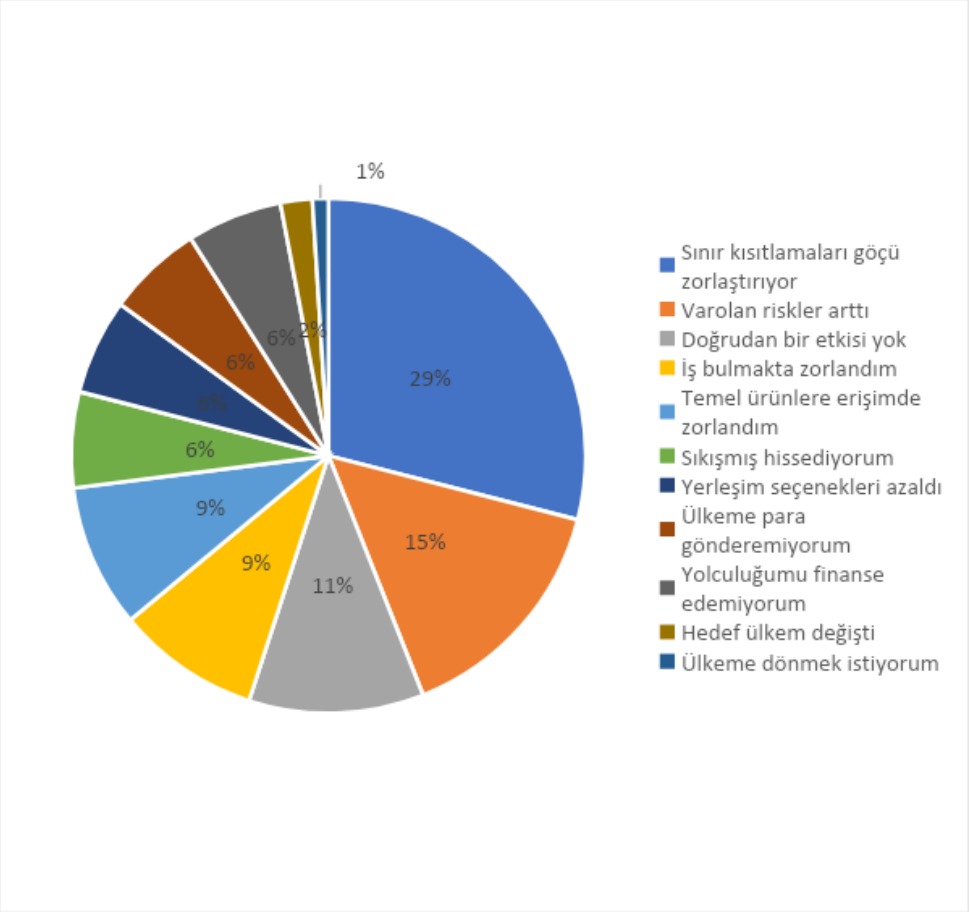
kendi dilleri ile hayatlarını rahatlıkla idame ettirebilecekleri bir bölgelerde olmalarıdır. İltica süreçlerinde yaşanan zorluk katılımcıların %6'sı tarafından ifade edilirken hiçbir değişiklik olmadı yanıtını verenlerin oranı %8 olmuştur.

Şekil 19: Katılımcıların pandemi sürecinde yaşadıkları zorluklar



Ayrıca pandemi ile birlikte artan ırkçılık ve yabancı düşmanlığından bahsedenlerin neredeyese tamamı ya Türkiye'de kalıcı olmaktan vazgeçtiğini ya da gitme fikrinin pekiştiğini ifade etmiştir. Tezin pek çok bölümünde pandemi ile artan yabancı düşmanlığından bahsedilirken Türkiye ve Dünyada göçmenlerin yanıtlarında daha kısıtlı bir etki alanı oluşturduğu gözlemlenmektedir. Ancak bu noktada artan yabancı düşmanlığının doğrudan etkilerinin gözlenmesinin zaman alması ve göçmenlerin içinde bulundukları koşullara göre farklı düzeylerde bu değişimden rahatsızlık duyduğu gözlemlenmektedir. Pandemi ile yabancı düşmanlığının arttığını ifade eden katılımcılardan hiçbiri endişe ve streslerinin arttığına dair bir ifade kullanmamıştır.

Şekil 20: Pandemi sürecinde dünyada göçmenlerin yaşadıkları zorluklar



Kaynak: Mixed Migration Center (MMC) MMR 2021.
https://mixedmigration.org/mixed-migration-review-2021/

MMC nin yayınladığı farklı bölgelere ait saha çalışmalarının derlenmesi sonucunda ise oluşan tabloda katılımcıların %29'u sınır kısıtlamalarından bahsetmiştir. %15 oranında var olan risklerin arttığı belirtilirken doğrudan bir etki hissetmediğini dile getirenlerin oranı %11 olmuştur. İş imkanlarında azalma ve temel ürünlere erişim zorluğunu dile getirenlerin oranı %9 iken daha az yerleşim yeri ile karşı karşıya kaldığını ve sıkışıp kaldığını ifade edenler %6'lık bir dilimi oluşturmaktadır. Varolan yolculuklarını finanse edemeyen ve ülkesine havale gönderemediğini ifade eden katılımcıların oranı da %6'dır. İlgili saha çalışması göçe kaynaklık eden siyasi ve ekonomik buhranda olan ülkelerin yoğunluğu nedeniyle sınır kısıtlamalarının daha çok dile getirildiği bir tablo oluşturmaktadır.

5.7. Yer değiştirme fikrindeki değişim

Bireylerin kriz koşullarında hareketlilik fikirlerindeki değişimin analiz ve tespitini sağlayabilmek disiplinler arası bir çalışmayı zorunlu kılmaktadır. Kriz ortamının doğum aşamasından devlet ve bireylerin etkilenme ölçeğine kadar uluslararası ilişkiler alanı önemli bir perspektif kazandırmaktadır. Günümüzde sağlık temelli bir kriz olan pandemi sürecinde var olan koşulların toplum dinamiklerinde oluşturduğu değişim ise sosyolojik bir bakış açısı ve incelemeyi zorunlu kılmaktadır. Nihai noktada ise bireyin ayak uydurması beklenen bu değişimler karşısında tercih kararını ya da düşünsel yönelimini anlayabilmek için ise psikolojik bir altyapı ve birikimden yararlanmamız gerekmektedir. Tezin önceki bölümlerinde büyük ölçekte yer verilen bu altyapı bileşenleri göçmenlerin hareketlilik fikirleri üzerinde teorik varsayımlar oluşturmamıza imkân sağlamaktadır. Ayrıca bu konuda yapılan pek çok anket ve çalışma beraberinde kısa zamanda önemli bir birikim doğurmuştur. Ancak insan doğasının kestirilmesi güç yapısı, demokrasi ve insan haklarını özümsemeye çalışan toplumların, siyasi iktidarlarını sürdürmek isteyen hükümetlerin beraberinde oluşturduğu tepkisel bilinmezlik göç konusunda pek çok türbülansın oluşmasına sebep olmaktadır. Sanayi devrimi sonrası insan arz ve talebi olarak nitelendirilen göç, küreselleşen dünya ile birlikte kapı komşusunun yaptığı seslerin üst katta duyuluyor olması kadar bütün devlet ve toplumları yakından alakadar etmektedir. Endüstriyel gelişimini erken tamamlayan ülkelerin hammadde arayışının sonucu olarak ortaya çıkan kolonileştirme akımı resmi olarak sona ermiş olsa da, gelişmiş ülkelerin 3. Dünya ülkeleri üzerindeki siyasi ve ekonomik etkileri devam etmiştir. Pek çoğunun Soğuk Savaş sonrası bağımsızlıklarını kazandığı 3. Dünya ülkelerinin en çok göç verenleri sanayi ve üretimden uzak iç çatışmaların içinde hapsolmuştur. Emekleme aşamasında iken büyük yaralar alan demokrasi ve hukuk devleti kavramları her yeni siyasi iktidarla birlikte yeniden tersyüz edilmiş ancak en nihayetinde açlık sınırının altında, savaş ve suç ortamında barınmaya çalışan vatandaşların göç için harekete geçmesine sebep olmaktadır. Son yüzyılda göç hareketlilikleri benzer döngüler yaşamıştır. Yaşanan bir vakanın beraberinde göçü tetiklemesi, harekete geçen popülasyonun ölçeğinin kontrolden çıkması ve ardından tekrar önleyici ya da engelleyici politikaların devreye alındığı bir süreç olarak özetlenebilmektedir. Ancak insan arzında bulunan dezavantajlı ve gelişmemiş ülkelerin nüfuslarındaki artış ve süregelen etnik çatışmalar göçün fay hatlarındaki stres ve birikimi artırırken yeni bir döngünün başlangıcını oluşturmaktadır.

Yapılan çalışmalarda büyük tesirli afetlerin insanları daha az riske toleranslı ve daha sabırsız bir hale getirdiği ifade edilmektedir.(Şahin, Ş. & Üçgül, İ. 2019) Kovid-19'un dünya tarihinde daha önce yaşanmamış ölçekte oluşturduğu şok dalgası ve tesir ettiği dolaylı her konu bir afet durumunu doğurmuş ve özünde insanlarda benzer güdüleri harekete geçirmiştir. Özellikle ilk dalganın yaşandığı zaman aralığında yaşanan panik ortamı ve devamında yeni normal olarak nitelendirilen koşullar göçmenler üzerinde de benzer etkiler oluşturmuştur. Özellikle hukuki statüsü bulunan, evlenen, çocuk sahibi olan ya da belirli bir iş düzeni olan göçmenler daha az risk almıştır. Kayıt dışı olan veya göçmen işçi statüsünde bulunan bireylerin menşe ülkelerine döndüklerine şahit olduğumuz bu süreçte bazı

zümreler hareket etme zorunluluk ve olasılığının önemli düzeyde arttığını hissederken sıkışmışlık hissini ifade eden önemli bir kesim de bulunmaktadır. Bir yanda ülkesine geri dönmek zorunda kalanlar bir yanda ise kısıtlamaların kalkmasını ya da hafiflemesini umarak harekete hazır bekleyen potansiyellerin bulunuyor olması, öngörülmesi yada analiz edilmesi oldukça zorlaşan bir göç akışı dönemini doğurmaktadır. New York Times manşetinde ifade edildiği gibi ‘‘Musluğu tekrar açtığınızda, hemen akmayacaktır ve aktığında, mutlaka aynı yönde olmayacaktır’’. Ayrıca diğer bir çekince ise Yuval Noah Harari’nin dile getirdiği “Geçici önlemlerin, acil durumlardan daha uzun süre kalıcı olmak gibi kötü bir alışkanlığı vardır” tespitidir.(Harari, 2021)

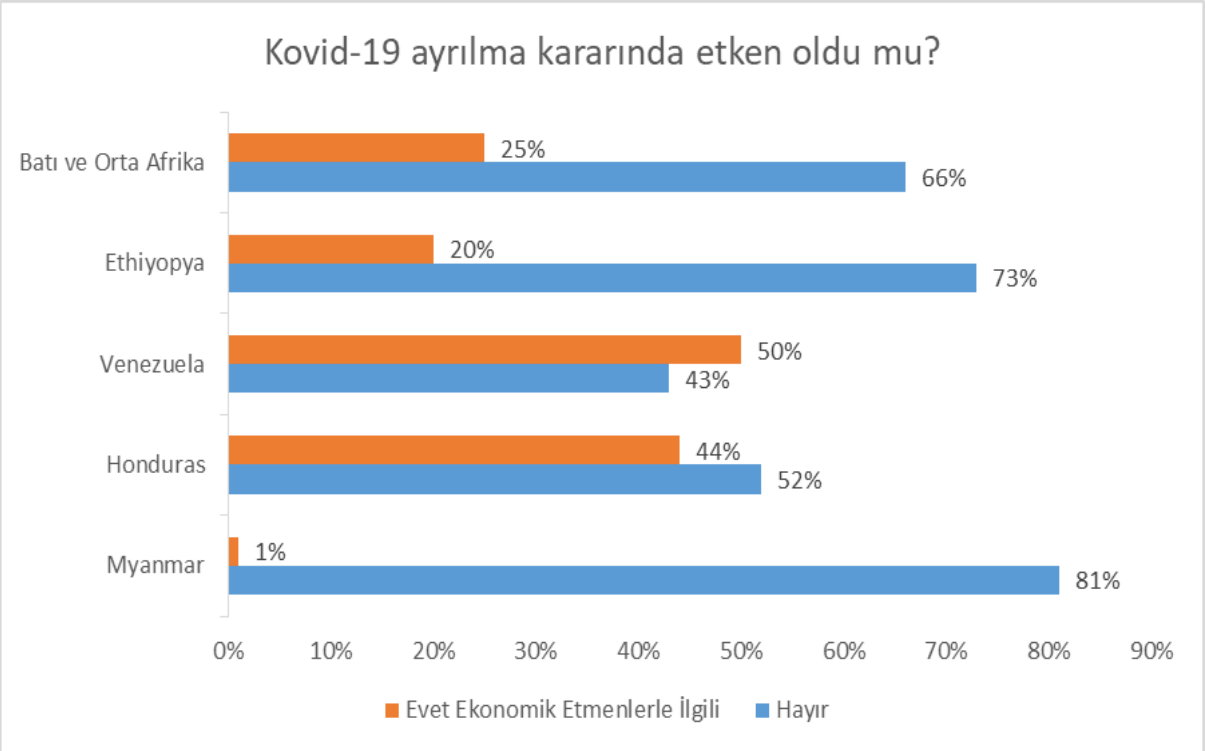
Dünyanın pek çok noktasında göçün neredeyse durma noktasına geldiği pandeminin ilk şok dalgası sürecinde göç istek, ihtiyaç ve mecburiyeti ortadan kalkmamıştır. Karma Göç Merkezi Başkanı Bram Frouws’un dile getirdiği gibi virüsü kontrol altına alabilmek için yürürlüğe sokulan hareket kısıtlamaları dünyanın dört bir yanında milyonlarca insanın mahsur kalmasına ve karma göçün neredeyse durma noktasına gelmesine sebep olmuştur. Ancak Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi Başkanı Michael Spindelegger, var olan hareket kısıtlamalarının göçü ilk aşamada düşürdüğünü ancak engellerin kaldırılması ile birlikte göç rakamlarının neredeyse pandemi öncesi seviyeye ulaştığını ifade etmektedir.(OECD, International Migration Outlook 2021)

Pandemi sürecinde yaşanan pek çok gelişme her şeyden bağımsız mülteci, göçmen ve sığınmacıların yaşadığı zorlukları derinleştirmiş ancak göçün altında yatan dezavantajlı koşullar ve bünyesinde barındırdığı zorlukları zayıflatmadığını göstermiştir. Özellikle kendi ülkesi içinde yada dışında koruma arayan bireyler bu zorluklarla daha fazla karşı karşıya kalmıştır. 2020’nin sonunda 82.4 milyon insan şiddet yoluyla yerinden edilmiştir. Halk sağlığını etkileyen bir salgın sürecinde yaşanan yangın ve sel felaketleri insani acil durumların sayısını artırırken 2021 yılının dezavantajlı gruplar için daha da zorlaşmasına sebep olmuştur. Gelir ve imkanlarını kaybederek geri dönüş yapanlar, sınırların kapatılması ile geri dönüş imkanlarını kaybeden bireyler ve yolculuk fikrinde değişimler doğurabilecek koşullarda katmanlı şekilde sıkışan göçmen ve mülteciler pandemi sürecinde yaşananların daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacak durumları ifade etmektedir (Karakılıç Zırh, 2020)

Cohen’in belirttiği gibi göç kararı veren bireyler pek çok riskle karşı karşıya kalmaktadır. Menşe yada transit ülkede kalmaları durumunda ise hane gelirlerinin azalması ve yasal statüsü bulunmayan göçmenlerin sınır dışı edilmesi ihtimali sert bir ikilem oluşturmuştur. (Cohen, Jeffrey. 2020). Kovid-19 salgını ile birlikte makro düzeyde sınır geçişlerinin kısıtlanması, mikro düzeyde ise günlük yerel hareketlerin sınırlandığı gözlemlendi. Devletlerin ortaya koyduğu önlem paketleri neticesinde 2020 yılı nisan ayında 167 ülke sınırlarını kısmi ya da tamamen kapanmış bir vaziyette idi. Ayrıca 57 ülkenin iltica talebi ile gelen göçmenlere sınırlarını kapattığı ve kısmi olarak Cenevre Sözleşmesini askıya aldığı bildirildi (OECD, International Migration Outlook 2021). Uluslararası Göç Örgütü’nün (IOM) konu ile alakalı raporunda, devletlerin pandemi sürecinde sınır kısıtlamaları dışında ek önlem

ve uygulamaları devreye soktuğu ifade edilmiştir. Bu uygulamalar seyahat ve sınır ötesi hareketlilik için ek sağlık şartlarının getirilmesini, ek vize düzenlemelerini, uyruğa bağlı kısıtlamaları ve hareketlilik için istenen belgelerde sayı ve çeşidin değişmesini kapsayabilmektedir. (IOM, 2020a) OECD 2020 raporunda ise ‘‘OECD ülkelerine yönelik göçün 2020 yılında %30 dan fazla azaldığını ve yaklaşık 3,7 milyona gerilediğini bildirdi. Bu rakam 2003’ten bu yana görülen en düşük seviyedir. Tüm kalıcı göç türlerinin tamamının negatif yönde etkilendiği pandemi sürecinde AB içi hareketliliğin %17 oranında azaldığı tespit edilmiştir. Ayrıca OECD ülkelerine yönelik 2020 sığınma taleplerindeki %31’lik düşüş 1990 yılında patlak veren balkan krizinden bugüne kadar yaşanan en keskin düşüşü ifade etmektedir. Raporda göze çarpan detaylardan birisi ise 2020 yılında toplam 34.400 mültecinin yer değiştirdiği ve bu rakamın önceki yılın %30 u oranında olduğu tespit edilmiştir. Açıklanan göç rakamlarında kayda değer en önemli düşüşün ise aile göçü olduğu gözlemlenmiştir. Pandemi sürecinde göçmenlerin içinde bulundukları durum ilgili bölümde de ifade edildiği üzere önemli bir ekonomik ve sosyolojik sıkışmadır. Bu süreçte yaşanan düzensiz göç girişimlerinin de hedef ülkeler tarafından geri püskürtülmesi esnasında yaşanan şiddet olaylarındaki artış göçmenlerin pandemi şartlarındaki hareketliliklerini önemli düzeyde azaltmıştır.

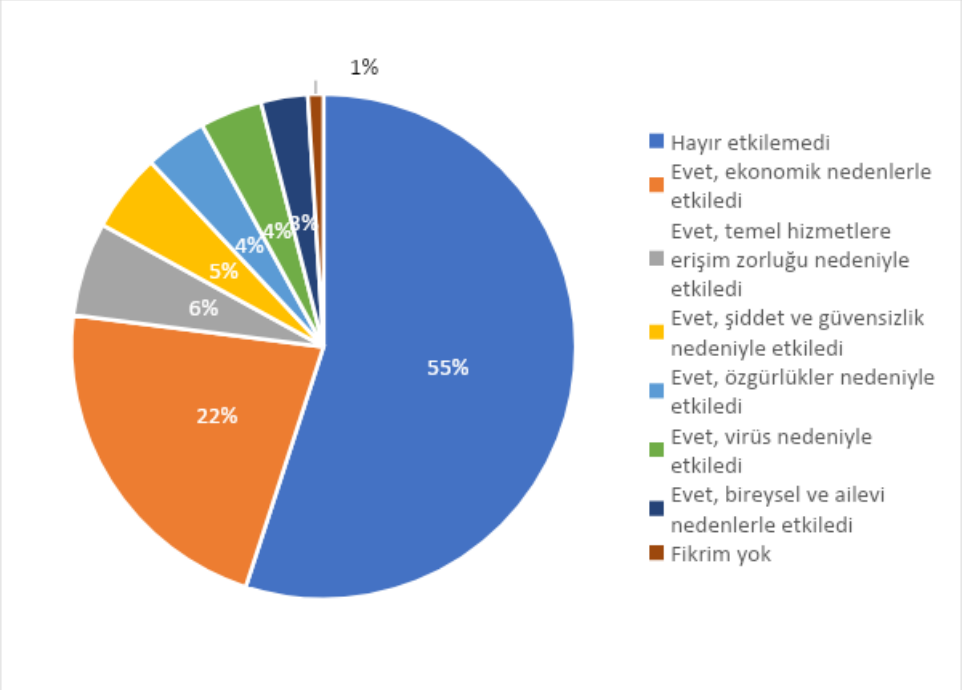
Şekil 21: Pandemi sürecinde göç edenlerin ayrılma nedenleri arasında Kovid-19 etkisi



Kaynak: Mixed Migration Center (MMC) MMR 2021. https://mixedmigration.org/mixed-migration-review-2021

Siyasi ve ekonomik istikrarsızlıkla boğuşan ülke ve toplumların yerinden edilme politikası ile karşı karşıya kalan bireyleri, derin bir donma süreci yaşayan dünya koşullarında hareketlilikleri sınırlı da olsa mecburi bir hal almıştır. 2021 MMC göç raporunda göç etmiş farklı milletten bireylere Kovid-19'un barındıkları ülkeleri terk etmelerinde etkisi sorulduğunda çarpıcı bir tablo ortaya çıkmıştır. Kovid-19'un ekonomik, siyasi yada sosyal etkileri nedeniyle ayrılma kararları üzerindeki değişim sorulmuş ilgili tabloda ekonomik etkiler belirtilmiştir. Özellikle Venezuela'dan ayrılan bireylerin var olan ekonomik buhran koşullarının pandemi ile daha kötüleştiği ve göç etme kararında bu sürecin önemli bir etken olduğunu her iki katılımcıdan birisi belirtmiştir. Honduras ve Etiyopya'da da benzer sonuçlar ortaya koyarken Myanmar'ın içinde bulunduğu şiddet ve istikrarsızlık ortamı dolayısıyla Kovid-19'un ekonomik etkilerinin göç süreçlerinde etki oluşturmadığı belirtilmiştir (Mixed Migration Center (MMC MMR 2021).

Şekil 22: MMC 2021 raporu göçmenlerin göç nedenleri üzerindeki Kovid-19 etkisi

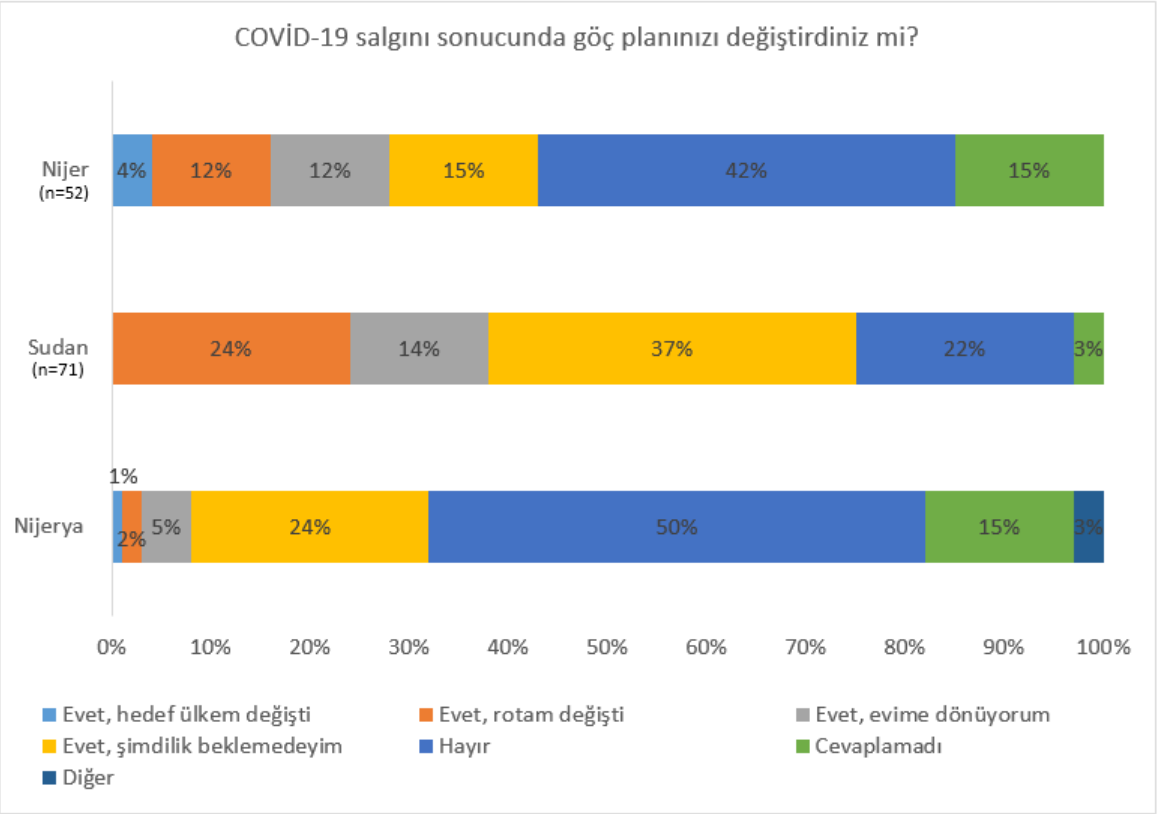


Kaynak: Mixed Migration Center (MMC) MMR 2021. https://mixedmigration.org/mixed-migration-review-2021

Pandemi sürecinin göçmenlerin hareketlilik fikirleri üzerinde oluşturduğu değişim mutlak ve doğrudan olmamış, enfekte olma korkusu çok daha düşük bir tesir alanı oluşturmuştur. Aşağıda belirtilen ankette Nijer, Nijerya ve Sudan'dan yola çıkmış, farklı transit ve hedef ülkelerde bulunan göçmen ve mültecilere kovid-19 'un göç planları üzerindeki etkisi sorulmuştur. Ortaya çıkan verilerde 'hayır' cevabı Sudan dışında iki ülkede de bireylerin yarısı tarafından dile getirilmiştir. Hedef ülkelerindeki değişim çok nadir gerçekleşirken rota değişikliğinden Sudan ve Nijer'den yola çıkmış pek çok birey söz etmiştir. Eve dönüş %5-14 arası ifade edilirken beklemede kalanlar 'hayır' cevabını

verenlerden sonra en büyük çoğunluğu oluşturmaktadır. 2020 Mayıs ayında göç akımlarına kaynaklık yapan bu üç ülkeden yola çıkmış bireylerin söylemleri de göstermektedir ki pandemi sürecinde alınan göç kararının bireysel ve sosyal değişkenlerle olan ilişkisi kriz ortamlarında da geçerliliğini sürdürmektedir. Bireylerin sahip oldukları imkan ve koşullardaki farklılıklar yaşanan kriz ortamı sürecinde farklı dönüşümlere neden olmuştur (Mixed Migration Center (MMC) MMR 2021.)

Şekil 23: Nijer, Sudan ve Nijerya'dan yola çıkan göçmenlerin göç planları üzerindeki Kovid-19 etkisi



Kaynak: Mixed Migration Center (MMC) MMR 2021. https://mixedmigration.org/mixed-migration-review-2021/

Türkiye'de değişim ve dönüşümü algılayabilmek için gerçekleştirdiğim saha çalışmasında ise MMC verileri ile paralel bir sonuç ortaya konmuş ve farklı etnik grup, cinsiyet ve eğitim düzeyindeki katılımcıların %69'u pandemi süreci ve sonrasında hareketlilik fikirlerinde bir değişim olmadığını ifade etmiştir. Katılımcılara fikirlerinde herhangi bir değişim olmamasının nedeni sorulduğunda ise Türkiye'de kalıcı olmayı hedefleyenler pek çok nedeni ifade ettiler:

"Hiçbir şey değişmedi çünkü Türkiye'ye çalışmak için geldim ve hala çalışıyorum ve korona sırasında ve sonrasında işlerim düzeldi."(k46)

"Din ve kültür benzerliğinden memnunum kalmak istiyorum fikrim değişmedi."(k68)

"Düzenli bir işim ve ailemi geçindirecek kadar gelirim var Fikrim değişmedi"(k15)

"Pandemi sürecinde herkes tedirgindi şimdi ise çoğu şey eskisi gibi o yüzden değişmedi "(k34)

"Ekonomik zorluklar yaşasam da fikrim değişmedi"(k43)

"Geldik ve burada kalacağız"(k32)

"İçinde bulunduğum koşullardan memnunum gelecek hakkında bir fikrim yok"(k21)

"Türkiye'de din İslam güvende mutluyum"(k13)

Türkiye'de kalmaya devam etmek isteyen katılımcıların yaş cinsiyet ve eğitim durumu analiz edildiğinde anlamlı bir korelasyona rastlanılmamış ancak büyük çoğunluğunun 3 yıldan uzun süredir Türkiye'de bulunduğu ve sağlık politikaları hakkındaki değerlendirmelerinin olumlu olduğu, değerlendirmelerinin çoğunda din-kültür benzerliğini ifade eden cümleleri kullanmaları göze çarpmaktadır. Ayrıca gitmelerinin önündeki önemli bir engelin artık arzu ettikleri ülkelere göç etme ihtimallerinin kalmadığını yada bu yolculuğu gerçekleştirebilecek yeterli motivasyonu bulmadıklarını belirtmektedirler. Gitme kararında herhangi bir değişim yaşanmadığını ifade eden katılımcıların ise ifadeleri şu şekildedir.

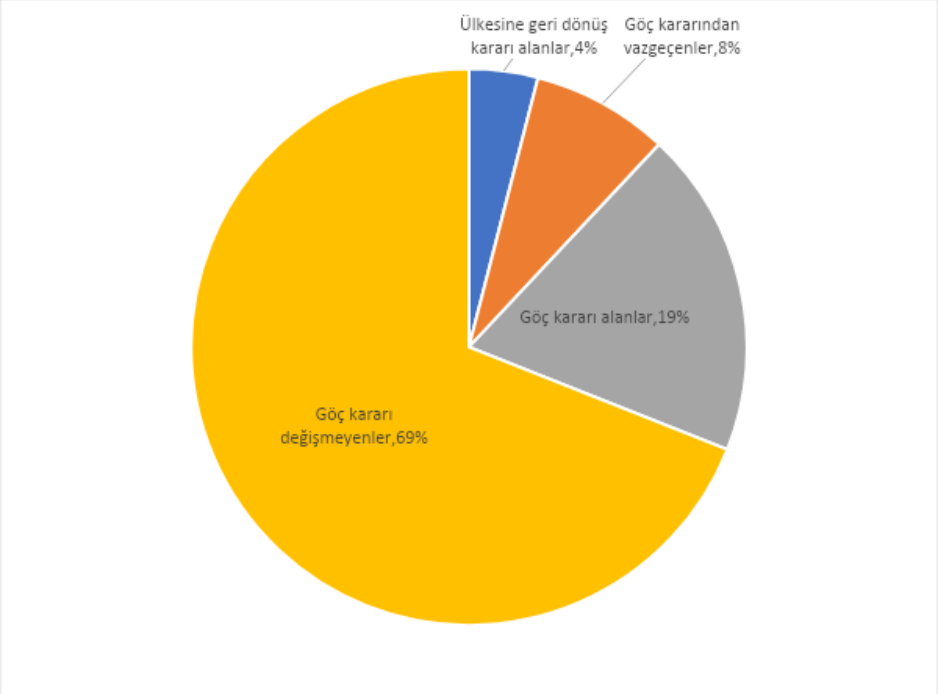
"*Hala gitmek istiyorum ama daha yoğun bir uğraşı içindeyim"(k76)*

"Gitmek istiyordum ve fikrim pekişti"(k75)

"Gitmek en mantıklısı"(k65)

"Her zaman Türkiye'den ayrılma niyetim vardı. Kovid-19 bir pandemidir ve her ülkeyi etkilemiştir. Şu an içinde bulunduğumuz durumda herhangi bir farklılık olduğunu düşünmüyorum."(k36)

Şekil 24: Katılımcıların Kovid-19 sonrası hareketlilik fikirlerindeki değişim



Katılımcıların %19'u pandemi süreci nedeniyle kalıcı olma fikrinden vazgeçip ve göç planları yaptığını ifade etti. Katılımcılara bu değişimin nedeni sorulduğunda ise iki temel başlık göze çarpmaktadır. Pandemi sürecinin beraberinde getirdiği ekonomik daralma ve bu duruma bağlı artan yabancı düşmanlığı. Virüs temelli bir çekinceden hiçbir katılımcı bahsetmez iken sağlık politikaları ile alakalı farklı görüşler bildirilmiştir. Yabancı düşmanlığı ile alakalı:

"Yabancılar için her şey zorlaşıyor, insanlar ırkçı"*(k55)*

"Pandemi sonrasında oluşan yabancılara karşı farklı tavırlardan ve yabancılara iş verme zorluğu artmasından dolayı başka bir ülkeye gitme düşüncesi oluşmuştur."*(k56)*

"Dışlanma olayları çok arttı ve 2023e yaklaşınca artık durumumuz hiç belli değil, Bir günde bizimle ilgili bütün kurallar değişebilir. O yüzden benim ve ailem için daha güvenli bir yerde yaşamak istiyorum"*(k58)*

İfadeleri en belirgin yanıtları oluşturmaktadır. Ekonomik kötüleşme ile alakalı ise:

"Çünkü pandemi sürecinde Türkiye'nin kırılgan ekonomik yapısı daha da belirgin hale geldiğini düşünüyorum."*(k65)*

"Türkiye'de yabancılara sunulan fırsatlar çok azaldı."*(k76)*

"Git gide ekonomi battığı için şimdilik Türkiye'de kalmak zor"*(k67)*

"İş durumu zor ve ekonomi zor"*(k78)*

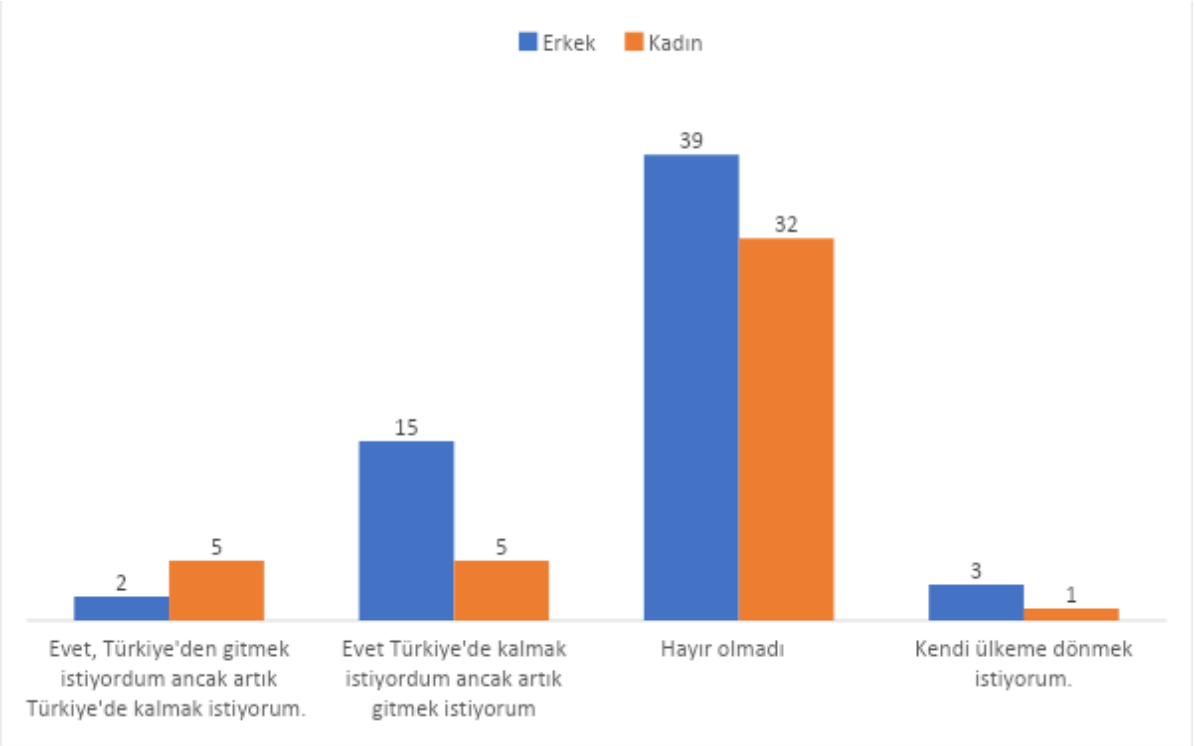
"Ekonomik ve sosyal ortam gitmeye zorluyor. Kur çok yükseldi ve aileme para göndermekte zorlanıyorum"*(k79)*

"TL çok değer kaybetti. Fırsatlar benim için daha uzak olsa da ekonomik nedenlerden dolayı gitmek istiyorum"*(k89)*

"İşimi kaybettim ve çok zorlandım her şey ulaşılmaz bir hale geldi"*(k102)*

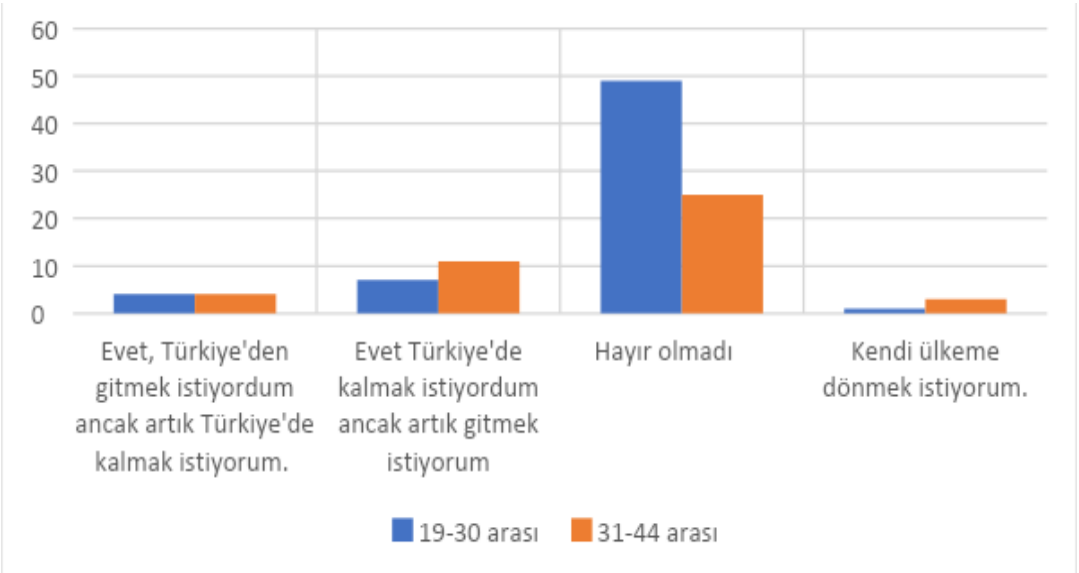
Katılımcıların hareketlilik fikirlerinin cinsiyet dağılımı üzerinden analiz edildiğinde Türkiye'de kalma fikrinden vazgeçerek gitme kararı alanlarda erkeklerin oranı önemli ölçüde daha yüksek gözlemlenmiştir. Erkek katılımcıların sayısı kadın katılımcılardan daha fazla olması durumu oranı etkilerken ayrı değerlendirme yapıldığında kadın katılımcıların %75'i hareketlilik fikrinin değişmediğini %11'i hareketlilik fikrinin gitme yönünde değiştini ifade ederken yine %11'i Türkiye'de kalma kararı aldığını belirtmiştir. Erkeklerde %66'sı hareketlilik fikri değişmemiş, %25'i kararının gitme yönünde evrildiğini %3'ü ise kalıcı olma kararı aldığını söylemiştir.

Şekil 25: Katılımcıların Kovid-19 sonrası hareketlilik fikirlerindeki değişim cinsiyet dağılımı



Hareketlilik fikrindeki değişimin yaş ile ilişkisine bakıldığında ise 19-30 ve 31-44 yaş aralığındaki bireyler esas alınmıştır. Yaş kategorilerine göre tabloya göz atıldığında 31-44 aralığındaki bireylerde daha homojen bir dağılım gözlenirken 19-30 yaş aralığındaki bireylerde hareketlilik fikrinin değişmemesi durumu öne çıkmaktadır. Hareketlilik fikri değişmeyen katılımcıların ise her iki yaş aralığında da Türkiye'de kalmak istediğini ve pandemi sürecinde fikrinin değişmediğini belirtenler büyük çoğunluğu oluşturmaktadır.

Şekil 26: Katılımcıların Kovid-19 sonrası hareketlilik fikirlerindeki değişim yaş dağılımı



Gelişmekte olan ülkelerin ise var olan kırılganlıkları ise bu süreçte daha da görünür kılınmıştır. Tüm bu koşullar başka bir karmaşıklık katmanı ekleyerek insanların hareket etmesi için daha fazla ivme yaratırken aynı zamanda birçoklarının bunu yapmasını daha da zorlaştırmıştır. Aslında en savunmasız olanlar için, zorunlu hareketsizlik pandeminin tanımlayıcı bir özelliği haline gelmiştir. Pandemi krizi ile birlikte göç yolculuğuna henüz çıkmamış bireylerin hareketlilik fikirlerini iki temel kavram tesiri altına almaktadır. İlk değişken menşe ülke koşulları ve benimsediği politikalarıdır. Menşe ülkelerdeki süregelen istikrarsızlık ve dezavantajlı koşulların kriz ortamında stabil devam etmediği aksine yaşanan problemlerde gözlemlenen artış beraberinde yaşanan krizin farklı katmanlarını oluşturmuştur. Savaş ve çatışma ortamı nedeniyle yerinden edilen bireyler sığınma kamplarına yönelmiş, Dünyada pek çok noktada nüfusu 100 bine yaklaşan ve aşan çadır kentler kurulmuştur. Küresel enflasyonun arttığı bu süreçte küresel arz ve talep arasındaki uyum bozulurken tedarik zincirlerindeki bozulma piyasalarda ciddi dalgalanmalara neden olmuş, hammadde fiyatlarındaki keskin düşüş turizmden sonra pek çok sektörü derinden etkilemiş ve istihdam oranlarını düşürmüştür. Temel istihdam kaynakları ve gelir modelleri büyük bir yıkım yaşayan kaynak ülkelerin bu buhrandan çıkışının kısa bir zamanda gerçekleşemeyeceğine yönelik pek çok analiz bulunmaktadır. Kaynak ülkelerin vatandaşlarına sunduğu bu koşullar neticesinde itici faktörlerin geniş bir tabana yayılmasına neden olmaktadır. İkinci kavram ise dezavantajlı koşullar karşısında göçmen adaylarının olası göç senaryolarının artan maliyetidir. Pandemi süreci ile birlikte göçe teşvik eden pek çok değişim ve dezavantaj doğmuş ancak 2020 göç rakamlarındaki keskin düşüşün temel sebebi devletler bağlamında yaygınlaşan ‘korumacılık ve ulusalcılık’ politikaları; toplumlar bağlamında ise suçlu arama uğraşı ve yabancı düşmanlığı ile nedenselleştirilebilir.

Devletlerin vaka sayılarını düşürmeye yönelik sıkı politikalarının bir parçası olan sınır geçişlerinin kapatılması ve toplumların değişen hayat rutinleri karşısında artan öfkenin yabancılara yönelik yansımaları neticesinde yeni gelecek olan göçmenlere karşı ciddi bir tepki oluşmuştur. (Seçkiner Bingöl, Ezgi, 2021) Birer hastalık kaynağı olarak algılanan yabancılara karşı politika ve önlemler değişmiş ve menşe ülkelerinden harekete geçmek isteyen göçmenler için aşılması zorlaşan duvarlara dönüşmüştür. Pek çok hedef statüsündeki ülke iltica başvurularını askıya almış, denetim ve güvenlik enstrümanlarını yoğun şekilde kullanmıştır. AB ülkelerine yönelik göç rotasını kullanan göçmenlerin göç süreçlerinde yaşadıklarını paylaşmaları ve AİHM’e yapılan başvurulardaki artış dünya kamuoyunda tepki toplamıştır. BM 2020 göç raporunda sınır geçişlerinin engellenmesi nedeniyle farklı ülkelere göç etmek isteyen 2 milyon kişi 2020’nin ilk 6 ayında bu isteklerini gerçekleştiremediğini ifade etmektedir. Pandeminin oluşturduğu istihdam kayıpları sonucunda işçi olarak farklı ülkelerde çalışan göçmenlerin menşe ülkelerine dönüşünün engellenmesine yönelik farklı politikaların uygulandığı süreçte göç veren ve alan ülkeler bir soğutma sürecine girmiştir. Göçmenleri motive eden koşulların artmasına rağmen zorlaşan sınır geçişleri ve artan maliyetler karşısında hareketlilik fikirlerinin ötelendiği yada fırsat arayışının sürdürüldüğü bir süreç yaşanmıştır. (IOM,

2020, World Migration Report, https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2020) Yasadışı yollarla transit ve hedef ülkelere gelirken yakalanan ve geri gönderilen göçmenlerin en fazla maruz kaldıkları yaygın şiddet türlerinde ilk sırada kişisel eşyaların tahribi ve el konulması durumudur. Danimarka Göç bakanının pandeminin kapanma sürecinde kaçak olarak gelen evli çiftlerin birbirinden ayrılması ve göçmenlerin ziynet eşyalarına el konulması vakalarında sorumlu bulunmuştur. Önce vekilliği düşürülmüş ardından yargılanarak 60 günlük ev hapsine çarptırılmıştır(Inger Stojberg, Euronews, Eylül 2021). Yunanistan örneğinde ise çıplak arama, tehdit, eşyalara el konulması ve sivil halkın göçmenlere yönelik saldırıları uluslararası kamuoyunda yankı bulmuş ve pek çok davanın açılması ile takip edilen bir vaka haline gelmiştir. Göçmen adaylarının bilgi alma kaynaklarının en temel fenomenlerinden birisi sınırdan geri dönen veya sınırı geçen diğer göçmenlerden aldıkları bilgilerdir. Sınır güvenliklerindeki artış ve geri gönderme prosedürlerindeki artan şiddette göçmenleri beklemeye teşvik eden unsurlar arasındadır. Özellikle AB ülkelerinin uyguladığı geri itme politikası göçmen teknelerinin karaya ulaşmalarını engellerken bir hafta on günü bulan takibin ardından su ve yiyecek tükenmesi nedeniyle geri dönüşe zorlanan göçmenlerin çoğunluğu 2022 istatistiklerinde de görülmektedir göç fikirlerinden vazgeçmemektedirler. Aynı şekilde MMC 2020 Nisan Somali anketinde katılımcıların %83'ü ertelense bile göç etme niyetlerinin aynı kalacağını bildirmiştir. Ancak kara sınırlarında artan önlemlerle birlikte denize yönelen rotalar karşısında devletlerin gösterdikleri reflekslerin yavaşlığı pek çok ölüm ve geçişe sebep olmuştur.

İstek ve beceri ikilemine indirgenen göç girişimleri bu süreçte belirli profildeki bireyler için çok daha fazla tercih edilen bir alternatif olmuştur. (MMC 2021, The Impact of COVID-19 on the EU's Mediterranean Migration Policies) MMC'nin göçmenlere yönelttiği 'Göç etme kararınızı etkileyen kaynaklar nelerdir' sorusunda en yoğun şekilde verilen cevap başka ülkede bulunan aile ve arkadaşlar olarak belirtilmiştir. Ayrıca Venezuela'dan göç eden bireylerin verdiği cevaplarda %42 ile göç girişiminden geri dönenlerden etkilendikleri belirtilmiştir. İlgili anketin içerdiği tespitlerden birisi ise ana akım medyanın neredeyse hiçbir bölgede etki oluşturmadığı ancak sosyal medyanın her 6 kişiden birisi tarafından dile getirildiğidir. Bu itibarla kaynak ülkelerdeki göçmen adaylarının değişen sınır güvenlik politikaları, artan şiddet olayları ve ilticaya imkan vermeden geri gönderme uygulamalarından haberdar oldukları ve değişen rotaların içerdiği risklere rağmen bir fırsat arayışı içinde göç fikirlerini öteleme hali içine girmişlerdir. MMC Akdeniz anketinde katılımcılara göç politikalarındaki değişimin göç planlarına olan etkisi sorulduğunda ise 200 katılımcıdan 96'sı evet 86'sı hayır cevabını vermiştir. Ancak evet değişen göç politikaları göç planımı etkiledi diyenlerin %68'i henüz hedef ülkesine ulaşamadığını belirtirken sürecin planlarını değiştirmediğini belirten katılımcıların çoğunluğu hedef ülkesine ulaşanlardan oluşmaktadır. Afrika'da en büyük mülteci ve göçmen nüfusunu barındıran Sudan kaynak ülkeler arasında en dinamik yapıya sahip bölgelerden birisini ifade etmektedir. Karmaşık Göç Merkezinin bu bölgede ortaya koyduğu çalışmalarda 920 katılımcı ile oluşturulan ankette katılımcıların tamamı iki yıldan daha az bir süredir Sudan'da

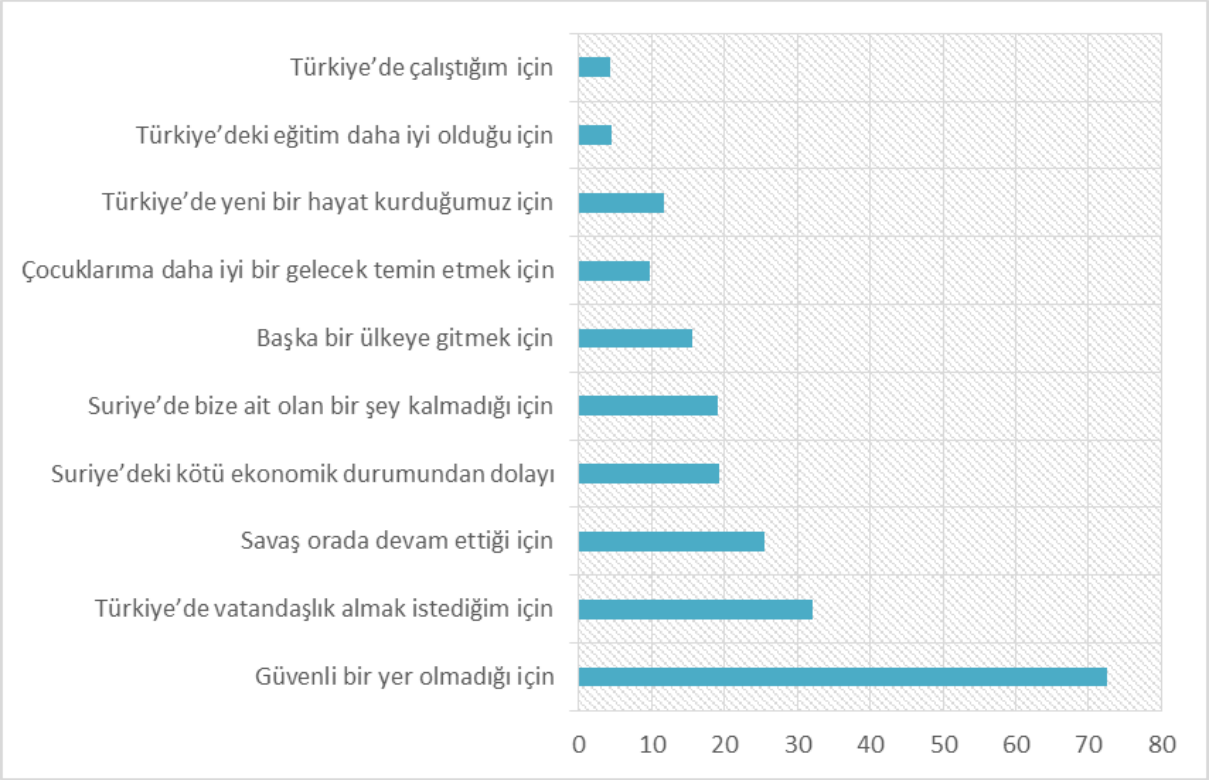
bulunmaktadır. Güney Sudan dışından gelenlerin (%74) tamamı hedefledikleri ülkeye henüz ulaşamadıklarını belirtirken hedef ülke olarak en yüksek yönelim (%62) Avrupa ülkelerine yöneliktir. Katılımcıların büyük çoğunluğu yolculukları sırasında hedef ülkelerinde bir değişim olmadığını ancak planladıkları rotaların değiştiğini ifade etmiştir. Kaynak ülkesine dönüş kararı alanlar ise %2 gibi nadir bir yoğunluktadır. Nihai noktada göç zorunluluğu olduğunu düşünen ve bu uğurda yola çıkmış bireylerin yoğun olarak kullandığı rotalardan birisi olan Akdeniz'deki göç girişimleri ve politikalarını etkilemesi olası gözükmemektedir. Ancak göç yolculuğunun ve karaya çıkış sürecinin uzattığı yadsınamaz bir gerçektir. Gerçekleştirilen saha çalışmasında da çoğunluk hedef ülke olarak Türkiye'yi belirtmiş gitmek isteyenler ise çoğunlukla Avrupa ülkeleri ve Kanada cevabını vermiştir. Ayrıca körfez ülkeleri de hedef ülke sorusuna verilen cevaplar arasındadır. Yapılan söyleşilerde yasal statünün varoluşu pandemi koşullarında göçmenlerin hareketliliklerini etkileyen en önemli değişkenlerden birisi olduğu ifade edilmiştir. Duraklayan ekonomi çarkları, bazal ölçekte devam eden sosyal hayat şartları yada göçmenlere yönelik artan nefret söyleminden öte kriz ortamlarında hareketlilik fikirlerini etkileyen en önemli etken yasal statü kazanmaları ile ilişkilidir. Devlet-vatandaş arasında kurulan bağın temelinde yatan güven duygusu göçmenleri zorlayan şartlarda önemini daha fazla hissettirmiştir. MMC nin Kovid-19'UN AB Akdeniz Göç Politikalarına Etkisi Libya Örneği raporunda yaptığı görüşmelerde mülteci ve göçmenlerin, yalnızca yasal belgelere sahip olanların özgürce hareket etme olanağına sahip olduğunu da vurgulanmış, "Belgesiz göçmenler için hayatı çok zorlaştırıyor çünkü her zaman kafamız rahat olmuyor, özellikle de çok uzaklara gitmek istediğimizde. Yer, her zaman korkuyoruz" şeklinde belirtmiştir (Forin, Frouw, MMC, 2022)Güney Kore'de sosyal ve çalışma hayatına yönelik düzenlemelerden yararlanamayan göçmenler geçim kaynaklarını kaybetmenin yanında müzakere güçlerini de yitirdiklerini belirtmektedirler. Güney Kore'deki kayıt dışı Taylandlı göçmen işçiler gönüllü olarak evlerine dönmeye teşvik edilmiştir. Kovid-19 salgını, işgücü piyasasına üretken ve düşük maliyetli bir kaynak olarak göçmenlerin sınır geçişlerindeki yönetilebilirliğini baltalarken pandemi sonrası geçici göçün engellenmesine yönelik söylemler güç kazanmaya başlamıştır. Diasporaları ve ferdi göçmenleri önemli ölçekte etkileyen bu süreç kriz sonrası politikaların göç konusunda gündeme gelmesine sebep olmuştur. Özellikle Kuveyt'te belgesiz göçmenlere pandemi sürecinde ülkelerine gönüllü olarak dönmeleri durumunda yeniden giriş sözü verilmiş ancak teslim olanlar kendilerini kötü durumdaki gözaltı kamplarında bulmuştur(IOM 2020b) Ayrıca gevşeyen pandemi önlemleri ile birlikte düzensiz göç rakamlarının yeniden pandemi öncesine hızlı bir şekilde ulaşmakta olması pek çok ülkenin harekete geçmesine sebep olmuştur. Manş denizi üzerinden botlarla İngiltere'ye gelen göçmen sayısının 2021 yılı itibariyle en yüksek rakamlara ulaşması karşısında İngiliz Hükümet yetkilileri izinsiz olarak İngiltere'ye girişin suç olarak kabul edileceğini, hazırlanan tasarının meclisten geçmesi durumunda ise yakalanan kaçak göçmenlerin 4 yıla varan hapis ile cezalandırılacağını bildirdi. Ayrıca insan kaçakçılığı suçunun 14 yıla kadar olan cezasının müebbet ile değiştirileceğini belirten İngiltere İçişleri Bakanı 'bozuk sığınma sistemi' olarak

nitelediği düzeni değiştirmek istediklerini duyurdu. (EURONEWS, 4 Ocak 2022 Rekor sayıda göçmen, 2021'de Manş Denizi üzerinden İngiltere'ye ulaştı.)

Emek temelli göç eden ve döviz transferi ile kaynak ülkesine yardımda bulunan göçmenler pandemi sürecinin oluşturduğu sıkışmışlık halinden sıyrılarak menşe ülkesine dönenlerin çoğunluğunu oluşturmaktadır. Pandeminin ekonomik etkilerinin derinden hissedildiği 2020 Nisan-Ağustos arasında 25000 den fazla göçmen körfez ve diğer Afrika ülkelerinden Etiyopya'ya dönüş sağlarken (IOM, 2020a) 2019 verilerinde 5.7 milyar doları bulan döviz kazancı göçmen ve aileler için önemli bir kaynağı oluşturmaktadır(Geda & Irving, 2011) Pandemi sürecinde göçmenlerin menşe ülkelerine dönüşünü tetikleyen diğer önemli etken ise barındıkları ülkedeki iş çeşitliliği ve onlara duyulan ihtiyaçtır. Kovid-19 ile birlikte küresel petrol talebi önemli düzeyde düşmüş ve Rusya'daki Kırgız göçmenler petrol talebindeki inanılmaz düşüş karşısında olumsuz etkilenmişlerdir. (IOM 2020b) Rusya Federasyonu yetkilisi, Mayıs 2020'de Rusya'daki bulunan göçmenlerin %60'ının kiralarını ödeyemediğini, %40'tan fazlasının yiyecek alamadığını belirtti(Murzakulova, A., Dessalegn, M. & Phalkey, N 2021) Göçmenlerin geçim güvenliğinin tahribi ise ulusal gelir güvencesizliğine ve artan yoksulluğa dönüşmektedir. Küresel krizlerin etkilerinin katmanlı bir yapıya sahip olduğu, anlık şokların haricinde de tesir alanı oluşturduğu gözlemlenmektedir. Göçmenlerin sadece ev sahibi ülkenin sahip olduğu koşullardan değil aynı zamanda küresel üretim-emek ilişkisi içinde de var olması hareket fikirlerini önemli düzeyde etkilemektedir. (Dünya Bankası, 2020b). Kırgız göçmenlerin bulunduğu Moldova'da ise kriz ortamında farklı bir süreç yaşanmıştır. Moldova'nın sahip olduğu işlerin çeşitliliği özellikle tarım alanındaki işgücü ihtiyacından dolayı Moldova hükümeti hedef yada menşe ülkesine dönmeme kararı alan göçmenlere oturma ve çalışma izinlerinde kolaylıklar sağlamıştır. Gelişen süreçle birlikte Moldova'da daha az zorunlu hareketlilikler gözlemlenmiştir. Pandemi sürecinde göçmenlerin kaynak ülkelerine dönmesi neden olan pek çok etmen bulunmaktadır. Toplum merkezlerinin kapatılması ile dayanışma ağlarını kaybetmiş, temel ihtiyaçlarını karşılamakta büyük sorunlar yaşayan göçmenler dil ve vatandaşlık bariyeri nedeniyle yardımlardan yeterince faydalanamamıştır. Alternatif bir gelir kaynaklarının bulunmaması nedeniyle işlerini kaybetmeleri durumunda döngüsel borçlarının katlanması ve kaynak ülkelerine herhangi bir yardım gönderemiyor olmaları gibi hayati problemler ise geri dönüşü tetiklemiştir. Bazı devletler tarafından geri dönüş organizasyonları düzenlenirken göçmen işsizlik oranı 2020 yılında OECD ülkelerinde %75'e ulaşmıştır (OECD, 2021). Ayrıca kriz sürecinde sağlık güvenliğinin ön plana çıkması ve ekonomik rasyonalitenin zayıflaması kaynak ve hedef ülkeler arasındaki bağlılığı zayıflatmıştır. Tarihte yaşanan krizlerin ardından ülkelerin sınır politikalarındaki değişim sonucunda bireylerin yeniden yaşadıkları ülkelere girişlerinin engellenmiş olması(2008 krizinde yaşanmıştır) toplum hafızasının aşina olduğu bir gerçektir. Bu nedenle geri dönüşlerde de bir sıkışmışlık söz konusudur. Bu sıkışmışlık en nihayetinde kötü ile çok daha kötü arasında bir tercihi ifade etmektedir. Geri dönüş konusunda en büyük rakam ise Hindistan'da gözlemlenmiştir. Hindistan'ın resmi geri dönüş operasyonu, dünyanın dört bir yanından yaklaşık 2,7 milyon mahsur

Hintlinin geri dönüşünü kolaylaştırırken (Artantaş, E. & Gürsoy, H. 2020)) 1.6 milyon Afgan, İran ve Pakistan'dan 1 Mart 2020 ile 2 Eylül 2021 arasında ülkesine dönmüştür. (IOM, 2021d) Ayrıca İran değişen göç politikalarının da etkisiyle 2021 yılı itibariyle artan oranda kayıtsız Afgan'ı sınır dışı etmektedir. UNHCR'nin Suriyeliler Barometresinde Suriyeli bireylere yönelttiği "Suriye'ye geri dönmeyi planlamamanızın (dönmek istememenizin) nedenlerini nedir" sorusuna %72 oranında güvensiz ortam gerekçe gösterilmiştir. Türkiye'de vatandaşlık almak isteyenlerin oranı %32 olarak ifade edilirken bu oran yıllar içinde önceki raporlarla kıyaslandığında artış göstermiştir. Suriye'de var olan çatışma ortamının beraberinde getirdiği ekonomik ve sosyal yıkım katılımcıların geri dönüşlerini engelleyen diğer etkenler arasındadır. Suriyelilerin Türkiye'de bulunma süreleri büyük oranda 4 yıl ve üzeri olması ve Türkiye'de bulunan Suriyelilerin yaş ortalamasının düşük ve kadın yoğunlukta olması da önemli birer değişkendir. (Erdoğan, M.M. 2020)

Şekil 27: Suriyeli göçmenleri ülkelerine dönmeme nedenleri



Kaynak: Erdoğan, M.M. (2020), Suriyeliler Barometresi: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2020/09/SB2019-TR-04092020.pdf

Barometrenin diğer bir çalışmasında ise katılımcılara Türkiye'den başka bir ülkeye gitmeme sebepleri sorulmuştur. Verilen cevaplarda çoğunluk yasadışı ve davetsiz yolları tercih etmek istemediklerini belirtirken %13'ü sınır geçişi sürecinde zarar görmekten korktuğunu dile getirmiştir. Suriye'ye geri dönememe nedenlerinin sorulduğu anketle orantılı olarak katılımcıların %36,6'sı Türkiye'de

hayatından memnun olduğunu, %31.8'i ise vatandaşlık almak istediğini ve bu sebeple yurtdışına yönelik bir çabasının olmadığını ifade etmiştir. Göç yolculuğunu karşılayabilecek maddiyatın bulunmaması veya Türkiye'deki yasal statüsünün kaybedilmesi katılımcıların sadece %1'i tarafından ifade edilirken Suriyeli çocukların büyük ölçüde entegre olması ve okul imkanlarından dolayı gitmeme tercihinde bulunduğunu belirtenlerin oranı %10 civarında olmuştur (Erdoğan, M.M. 2020)

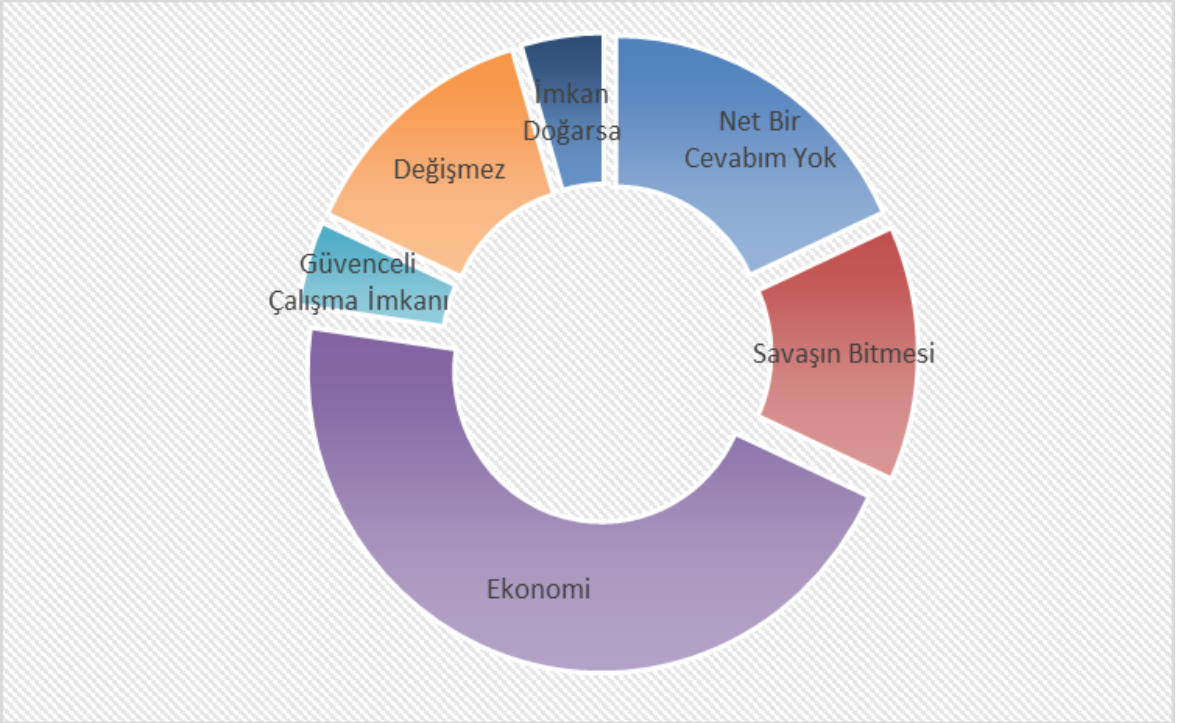
Şekil 28: Suriyeli göçmenlerin yabancı ülkelere gitmeme nedenleri



Kaynak: Erdoğan, M.M. (2020), Suriyeliler Barometresi: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi

Son olarak katılımcılara saha çalışmasında ne olursa hareketlilik fikrinizde olumlu ya da olumsuz bir değişim olur sorusu yöneltilmiştir. Ortaya çıkan sonuçlarda ezici çoğunluk ekonominin düzelmesi cevabını verirken net bir cevabı olmayanlar ikinci sırayı oluşturmaktadır. Hareketlilik fikrinin olumlum ya da olumsuz bir değişime uğramayacağını belirtenlerin oranı %16 olurken ülkesinde savaşın bitmesi ile değişeceğini belirtenlerin oranı %18 olmuştur.

Şekil 29: Katılımcıların ne değişirse hareketlilik fikriniz değişir sorusuna verdikleri yanıtlar


İmkan Doğarsa
Net Bir Cevabım Yok
Değişmez
Güvenceli Çalışma İmkanı
Savaşın Bitmesi
Ekonomi

BÖLÜM VI
SONUÇ

Pandemi süreci gibi küresel hareketliliği doğrudan etkileyen bir kriz ortamı daha önce yaşanan uluslararası krizlerden ayrışacak boyutta kendine has etki ve sonuçları beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda Kovid-19 krizinin göçmenlerin hareketlilik fikirleri üzerindeki etkisi pek çok boyut ve düzeyde gelişmiştir. Hareketlilik fikirlerindeki olası değişimin etkenleri birey bağlamından küresel ölçekte sürdürülen politikalara kadar geniş bir analizi mecbur kılmış, coğrafi ve sınıfsal ayrımlar bu farklılığın temellerini önemli düzeyde oluşturmuştur. Araştırmanın sonuç bölümünde, gerçekleştirilen çalışma boyunca elde edilen veri ve bulguların değerlendirilmesi yapılırken ulaşılan çıktılara yer verilmiştir. Araştırmanın temel aldığı Kovid-19'un göçmenlerin hareketlilik fikirleri üzerindeki etkilerinin yanı sıra pek çok çıktıya da yer verilmiştir. Ayrıca bu süreçte yaşanan olumsuz vakaların önüne geçilebilmesi adına bazı öneriler geliştirilmeye çalışılmıştır.

Dünya genelindeki göç eğilimine bakıldığında hala büyük çoğunluk gerekli imkanlar sağlansa bile bulunduğu bölgede kalmak istediğini belirtirken göç rakamları ve yerinden edilme vakaları ivme kazanmıştır. 2020 yılının ilk aylarında yaşanan salgın dalgası ile birlikte mobilite ve sınır geçişleri durma noktasına gelirken göç türlerinin tamamında da önemli bir azalış meydana gelmiştir. Ancak bu negatif etkinin asıl müsebbibi değişen politika ve zorunlu hareketsizlik olurken bireylerin doğal eğilimleri göç rakamlarındaki yaşanan bu düşüşte çok daha sınırlı bir neden olmuştur. Özellikle pandemi sürecinin uzaması, hastalığın ölümcül etkilerinin belirli bir yaş ve sağlık durumundaki profilleri etkilemesi nedeniyle virüsün oluşturduğu korku ve kaygı daha kısıtlı bir zamanda hissedilmiş ve sonrasında tesir alanın kaybetmiştir. Pandemi sürecinde kaynak ülkelerde bulunan göçmen adaylarının hareketlilik fikirleri üzerinde yapılan analiz sonuçlarında görülmektedir ki pek çok kaynak ülkede bireylerin içinde bulundukları koşullar kötüleşmiş ve zorunlu hareketsizlik süreci önemli kayıpları beraberinde getirmiştir. Kaynak ülkelerden gerçekleşen göçlerin temel motivasyonunu oluşturan ekonomik refah umudu, şiddet ve istikrarsızlıktan kaçış hala sürmekteyken, bireylerin yolculuk maliyetlerinin ve rotalarının değişimi dışında göç tarihlerinde de bir değişim meydana gelmiştir. Ayrıca olası göç kararlarının maddi ve manevi maliyetlerinin artması sonucunda göç-yetenek ilişkisi pekişirken olası göçler daha önce belirtilen farklı nedenlerden dolayı zamana yayılmıştır. Küresel bir kriz olan Kovid-19'un kaynak ülkelerde bulunan göçmen adaylarının hareketlilik fikirleri üzerinde çok kısıtlı bir etki oluşturduğu ortaya konmuştur.

Göçmenlerin transit ve hedef ülkelerdeki hareketlilik fikirleri analiz edildiğinde ise kötüleşen ekonomik şartlar ve bu duruma bağlı göçmen düşmanlığı önemli bir etki oluştururken değişim yine

sınırlı olmuştur. Hareketlilik fikrinde değişim yaşamadığını bildirenlerin sayısı neredeyse tüm bölgelerde ezici çoğunluğu ifade etmektedir. Pandemi sonrası bulunduğu bölgede kalıcı olmaktan vazgeçenlerin sayısı, kalıcı olma kararı alanlara göre her bölgede daha fazla iken temel güdüyü yine ekonomik ve sosyal ortamdaki değişim tetiklemiş, göçmenlerin önemli bir kısmı sahip oldukları koşulların ve elde etme ihtimalleri olan fırsatların azaldığını belirtmiştir. Gitme kararından vazgeçerek bulunduğu bölgede kalmayı planladığını ifade eden bireyler ise göç ihtimal ve yollarının zorlaştığını, olası bir göç kararını maddi ve manevi şekilde karşılamayacağını belirtirken belirli bir azınlık ise kabulleniş ya da vazgeçiş olarak içinde bulunduğu durumu ifade etmiştir. Kaynak ülkesine geri dönüş ise emek temelli göçmenlerde yoğun şekilde pandemi başlangıcında görülmüş ve farklı ülkelerde var olan diasporaları önemli düzeyde etkilemiştir. Bu noktada toplumsal hafızanın devreye girmesi ve menşe ülkesine dönmesinin ardından yeniden daha önce bulunduğu ülkeye girişte yaşayacağı zorlukları düşünenler önemli bir çoğunluğu oluşturmuştur. Saha araştırmasının ve yapılan çalışmaların sonucunda ise Türkiye'deki göçmenlerin hareketlilik fikirlerinde de diğer bölgelerle benzer şekilde değişim çok kısıtlı olmuştur. Yapılan saha araştırması istatistiklerinde her on kişiden yedisi hareketlilik fikrinin değişmediğini ifade ederken her beş kişiden biri kalıcı olma fikrinden vazgeçtiğini ve göç planlarının bulunduğunu ifade etmiştir. Katılımcılara hareketlilik fikirlerindeki değişimin ve ne düzelirse gitme kararınızdan vazgeçersiniz sorununun en temel ve yaygın cevabı ekonomi olmuştur. Ayrıca göçmene yönelik tavrın değişimi de gitme kararı alanların dile getirdikleri nedenler arasında yer almaktadır. Nihai noktada bireyler üzerinde uzun sayılabilecek bir zaman diliminde zorunlu hareketsizliğin hüküm sürmesinin ardından göçmenlerin hareketlilik fikirleri üzerinde oluşturduğu değişim küresel ölçekte dolaylı değişimler dolayısıyla gerçekleşmiştir. Bu durumun en temel sebebi ise göçmenlerin içinde bulundukları koşulların kötüleşmesi ve göç motivasyonlarını etkileyecek büyük bir değişimin yaşanmamış olmasıdır. Araştırmanın sonucunda elde edilen çıktılar ise şu şekilde sıralanmaktadır:

-Yaşanan uluslararası krizlerde menşe ülkelerden savaş şiddet ve istikrarsızlıktan kaçabilmek arzusuyla pek çok göç dalgası oluşmuş bu dalgalar kimi zaman ülke sınırları dahilinde kalırken kimi zaman uzun göç rotalarının oluşmasına sebep olmuştur. Son 20 yıl içerisinde hastalık temelli yaşanan uluslararası krizlerde olduğu gibi Kovid-19'da analiz edildiğinde virüs ya da hastalık kaygısının göçmenlerin hareketlilik fikirleri üzerinde önemli bir etki oluşturmadığı gözlemlenmiştir.

-Pandemi sürecinde küresel boyutta korumacı politikalar ve önlemler uygulanırken göçmen politikalarında yaşanan bu değişim göç rakamları ve göçmen profilleri üzerinde bir değişim potansiyeli taşımaktadır.

-Göçmenlerin sahip olduğu kırılganlık ve göç yolculuklarındaki olası engeller göç tarihlerini önemli düzeyde etkilese de hareketlilik fikirlerindeki değişim dünya ve Türkiye bağlamında incelenmiş ve sonuç olarak genel ortalamada beş kişiden dördünün hareketlilik fikrinde bir değişim yaşanmamıştır.

-Anket çalışmasında Kovid-19 nedeniyle hareketlilik fikrinde değişim yaşadığını ifade edenlere nedeni sorulduğunda ekonomi,yabancı düşmanlığı ya da oluşan imkansızlıklar gibi dolaylı etkiler dile getirilmiştir.

-Uluslararası krizler arasında sağlık temelli olarak ayrışan Kovid-19 krizinin neredeyse istisnasız şekilde tüm dünyada oluşturduğu pandemi koşulları göçmenlerin katmanlı olarak sıkışmasına yani bu süreçte kendi iradeleri ile hareket edemedikleri ortaya çıkmıştır.

-Emek temelli göç eden bireylerin ve özellikle büyük diasporaların pandemi döneminde yaşanan ekonomik daralma neticesinde önemli bir kısmı menşe ülkesine dönmüş ya da dönmesi zorunlu kılınmıştır. Bu noktada farklı uygulamalar söz konusu olsa da özellikle yasadışı olarak çalışan göçmenler bu süreçte önemli kaygılar yaşamış ve sınır dışı edilenlerin yıllara göre kıyaslamasında önemli bir artış gözlenmiştir.

-Pandemi sürecinde küresel ölçekte kapanmalar yaşansa da devam eden savaş ve çatışmaların neticesinde zorunlu göç rakamlarında bir azalma yaşanmamıştır.

-Tarım sektöründe çalışmak üzere mevsimlik göçmenleri misafir eden ülkeler bu göç türünü ilk aşamada engellemiş olsa da tedarik zincirlerinin ve temel gıdaya erişimin sağlanması zaruretinden dolayı pek çok ülke peşi sıra farklı önlemlerle sınır geçişlerini esnetmiştir. Bu noktada gıda güvenliğinin önemi bir kez daha hissedilirken olası uluslararası krizlerde oluşturulacak politikaları önemli düzeyde etkileyecektir.

-Kovid-19 krizi tüm göç türleri üzerinde keskin düşüşlere neden olsa da bölgesel hareketliliklerin yeniden başlaması ve pandemi koşullarının varsayılan hale gelmesi ile göç rakamları büyük bir ivme kazanarak eski düzeylerine yaklaşmıştır.

-Yapılan saha çalışması neticesinde ortaya konmuştur ki Kovid-19 sürecinde göçmen düşmanlığı ve ırkçı söylemler göçmenlerin hareket fikirlerini etkileyebilecek bir boyuta ulaşmıştır.

-Göçmen karşıtı söylemler ile alakalı bir farkındalığı ya da rahatsızlığı bulunmayan bireylerin kendi milletinden bireyler ile yaşadığı göçmen yoğun mahallelerde ve mesleklerde çalıştığı öğrenilmiştir.

-Yapılan çalışma neticesinde pandemi sürecinde göçmenlerin neredeyse tamamı sağlık hizmetlerine erişimde ve aşılamada sorun yaşamadığını belirtmiştir.

-Sosyal uyumu gerçekleştirmiş ve bir yıldan uzun bir süredir Türkiye'de bulunan göçmenlerin önemli bir çoğunluğu kalıcı olmak istediğini belirtmiş, gitmek isteyen bireylerin ise neredeyse tamamı ekonominin kötü gidişatından rahatsızlık duyduğunu ifade etmiştir.

-Katılımcılara yöneltilen ne değişirse gitme fikriniz değişir sorusuna büyük çoğunluk" Ekonominin düzelmesi" cevabını verirken küçük bir kısmı değişmeyeceğini ifade etmiştir.

-Düzenli bir işi ve geliri olan aile sahibi bireyler ekonominin gidişatından memnuniyetsizliğini belirtse de kalıcı olmak istediklerini bildirmiştir.

-Kalıcı olmak arzusunda olan bireylerin büyük bir kısmı din ve kültür benzerliğinden memnun olduğunu ve kalıcı olmak arzusunun temelinin bu olduğunu belirtmiştir.

-5 yıl ve üzerinde bir süredir Türkiye'de bulunan katılımcıların tamamı kalıcı olmak istediklerini ve hareketlilik fikirlerinin değişmediğini ifade etmiştir.

-Suriye'den gelen katılımcılar özelinde neredeyse tamamı kalıcı olmak istediğini bildirmiş, neden gitmek istemedikleri sorulduğunda ise "Kendi ülkelerine güvenlik ve ekonomik istikrarsızlık çekinceleri ile gitmek istemediklerini; arzu ettikleri hedef ülkeye ise gitme imkanlarının kalmadığı" ifadeleri kullanılmıştır.

-Katılımcıların tamamı pandemi süreci sonrasında ekonomik kötüleşmeyi hissettiğini belirtmiştir.

-Hareketlilik fikrinde değişim yaşayarak Türkiye'de bir gelecek ihtimalinin kalmadığını belirtenlerin büyük çoğunluğu lisans ve üzeri eğitim seviyesine sahip bireylerden oluşmaktadır.

-Pandemi süreci ile alakalı yapılan pek çok ankette olduğu gibi yardıma ihtiyaç duyan katılımcıların tamamı sağlık konusunda minnettarlıklarını ifade etse de yeterli sosyal yardıma ulaşamadığını ve temel ürünlere erişimde büyük zorluklar yaşadığını ifade etmiştir.

-Türkiye'de mülteci statüsünde bulunan bireylerin hareketlilik fikirleri üzerinde yapılan çalışmada ise bir değişim yaşanmadığı gözlemlenmiştir.

-Pandemi sürecinde kaynak ülkeden harekete geçmek arzusunda olan yada bu süreçte yola çıkmış bireyler ile gerçekleştirilen çalışmalarda; göç rotalarındaki denetim ve zorlukların artışı karşısında aldıkları önlemler sorulmuş ve göçmen kaçakçısı kullanım oranı büyük bir artış göstermiştir. Özellikle Türkiye'nin de içerisinde bulunduğu Avrupa ülkelerine yönelik göç rotası bu süreçte kara yolundan deniz yoluna büyük bir kayma yaşamıştır. Bu nedenle göçmen kaçakçısı kullanma mecburiyeti katılımcıların ifadeleri arasında yer almaktadır.

-Pandemi sürecinde göçmenlerin destek ve bilgi aldıkları kanalları göçmen ağlarının oluşturduğu tespit edilmiştir. Ayrıca kaynak ülkelerdeki bireylerin hareketlilik fikirleri ve tarihleri üzerindeki en önemli etkenlerden birisini yine göçmen ağları oluşturmaktadır.

-Bölge ve ülkeler arası göç rakamlarındaki değişim büyük bir benzerlik gösterirken oluşan farklılıkların tamelini devletlerin yürüttükleri politikalar oluşturmaktadır.

-Yapılan saha çalışması ve diğer anketlerde göçmenlerin hareketlilik motivasyonlarını etkileyen en önemli değişkenlerden birisini yasal göç fırsatlarının olmaması oluşturmaktadır. Özellikle Suriyeliler ile gerçekleştirilen anketlerde savaşın başlangıcı ile yasa dışı olarak Avrupa ülkelerine gitmek isteyenlerin hedeflerine ulaştığını ve Türkiye'de kalanların ise fırsat ve imkanlarının çok azaldığı ifade edilmiştir. Ülkelerine geri dönmeme sebeplerinde ise pek çok dinamik söz konusu iken temelde aradıklarının kalıcı çözüm ve uzun vadeli istikrar olduğu ifade edilmiştir.

-Göçmenlerin Türkiye'de bulunma süreleri ve hareketlilik fikirlerindeki değişim kıyaslandığında görülmektedir ki; bireylerin göç yolculuklarının hangi evresinde oldukları ve içinde bulundukları koşullar hareketlilik fikirleri üzerinde önemli farklılıklar oluşturmaktadır.

-Katılımcılara pandemi sürecinde yaşadıkları zorluklar sorulduğunda ırkçılık ve yabancı düşmanlığında artışı dile getirenlerin oranı %9 gibi nispeten düşün bir orana sahiptir. Ancak

Türkiye'den gitme kararı aldığını ifade edenlerin neredeyse tamamı bu konuda rahatsızlığını ifade etmiştir.

-Pandemi sürecindeki sağlık hizmetleri erişimi kaynak ülke bağlamında değerlendirildiğinde Afganistan, Azerbaycan, Bosna Hersek'ten geldiğini belirten katılımcıların tamamı sağlık politikalarını hakkında olumlu değerlendirmelerde bulunurken İranlı katılımcıların tamamı ise olumsuz değerlendirmelerde bulunmuştur. Diğer katılımcılar ise çeşitli cevaplar vermiş ve homojen bir tablo ortaya çıkmıştır.

-Evli bireyler pandemi süreci ile alakalı olarak hayatlarında bir değişiklik olmadığını ya da sadece çalışmaya erişimde zorluk yaşadıklarını çok yoğun. pandemi sürecinde hiçbir değişiklik olmadı diyen bir bekar katılımcı olmamıştır.

-Medeni hal durumuna göre hedef ülke analizi yapıldığında Körfez ülkeleri ve Türkiye dışındaki bölgelere yönelik yanıtlarda çok yakın oranlar ortaya çıksa da Türkiye'de kalmak istediğini belirtenlerin oranı evli bireylerde %15 daha fazla olarak tespit edilmiştir.

-Katılımcıların hareketlilik fikirlerinin cinsiyet dağılımı üzerinden analiz edildiğinde Türkiye'de kalma fikrinden vazgeçerek gitme kararı alanlarda erkeklerin oranı önemli ölçüde daha yüksek gözlemlenmiştir. Kadın katılımcıların %75'i hareketlilik fikrinin değişmediğini %11'i hareketlilik fikrinin gitme yönünde değiştini ifade ederken yine %11'i Türkiye'de kalma kararı aldığını belirtmiştir. Erkeklerde %66'sı hareketlilik fikri değişmemiş, %25'i kararının gitme yönünde evrildiğini %3'ü ise kalıcı olma kararı aldığını söylemiştir.

-Kovid-19 kaynak ve trensit ülkelerde ilk hastalık ve panik dalgası ile birlikte göç rakamalarını aniden düşürmüş ancak yasal ve yasadışı göç rakamları küresel krizin hissedilirliğinin azalması ile birlikte eski seviyelerine yaklaşmıştır. Yapılan saha çalışması neticesinde göçmenlerin yaş, medeni hal, Türkiye'de bulunma süresi ve eğitim düzeyleri pandemi sonrası hareketlilik fikirleri üzerinde önemli tesirler oluştururken genel eğilim ve verilen cevaplar bir değişimin yaşanmadığına yöneliktir.

Araştırmanın nihai noktasında Türkiye'de bulunan göçmen pandemi öncesinde hissettikleri güven ve huzur ortamı Kovid-19 krizi sonrasında büyüyen ekonomik problemlerle birlikte yara almaktadır. Türkiye'de doğup büyüyen Türk gençlerine yöneltilen yurt dışında yaşamak ister misiniz sorusuna verilen cevapların yarısından çoğunu "evet" cevabı oluşturmakta ve bu oran artış göstermektedir. Pandemi sürecinde zorlu bir sağlık sınavı verilmiş toplumsal olarak birlikte başaracağız mottosu büyük ölçüde başarılmıştır. Sayıları daha kısıtlı da olsa hareketlilik fikirlerinde yabancı bir ülkeye gitme kararı alarak değişim yaşayan bireylerin hissettikleri yaygın duygu Türk gençlerinde olduğu gibi gözden çıkarılabilen ilk grup olma yönündedir. Uygulanan göç politikalarının huzur ortamının tesisi ile yakından alakalı kısımlarının (serbest dolaşım ve uydu şehir gibi) anayasada yer almasına rağmen doğru şekilde uygulanmıyor olması ve siyasal propaganda aracı olarak göçmen bireylerin hayatları üzerinde bir hak iddia ediliyor olması pek çok huzursuzluk ve çatışmayı beraberinde getirmektedir. Sınır kapılarından geçiş ile alakalı tüm zaaflara hâkim olan göçmen kaçakçılarının sınır ihlal

görüntüleri gibi pek çok olay toplumun bireylerini germekte ve stres düzeyi artmaktadır. Göçmenler ile alakalı fikir belirtmeyen ve ilgisiz kalan Türk vatandaşları bile gerilen ortam ve koşullar nedeniyle ön yargı ve düşmanlık duyguları ile yüklenmektedir. Bu noktada toplumda var olan gerilimin soğurulmasına adına sınır geçişleri ve kayıt dışı göç ile alakalı politikaların geliştirilmesi, ülke sınırlarında bulunan 4 milyonun üstündeki sığınmacı ve mültecilere dair bir kabulleniş ya da bekleyiş aşamasından kurtularak farklı politikaların yürürlüğe sokulması büyük önem arz etmektedir. Yakın Türkiye tarihinde Türk ve Kürt bireylerin arasında yaşanmış olan gerilim ve çözümsüzlüğün, katıldıkları topluma entegre olmaya çalışan göçmen ve mülteci nüfus ile yaşanmaması adına eğitim, sağlık, anadil, istihdam konuları gibi çok geniş alanlarda tartışılması ve daha sağlam stratejilerin sürdürülmesi gerekmektedir.

Kaynakça

Abadan Unat, N. (2002). Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Adıgüzel, Yusuf. (2016). Göç Sosyolojisi.Nobel Yayınları

Akdağ, G.A. (2005). AB Kapısında Türkiye ve Göç Politikası. Stratejik Öngörü Dergisi, Yıl: 2, Sayı: 4, 161-167

Akıncı, B. Ve Nergiz A. Gedik, E. (2015). Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul. Göç Araştırmaları Dergisi, (1)2

Aksoy, Z. (2012), "Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 5, Sayı 20

Aktaş, M. T. (2015). Ücret Odaklı Uluslararası İşgücü Hareketliliğinin İşgücü Piyasalarına Etkileri. TESAM Akademi Dergisi, ss. 194-218.

Al, A (2016) (der). Uluslararası Politik Ekonomi Ekonomik Krizler ve Türkiye. Babıali Kültür Yayınevi

Arendt, H. (1998). The Human Condition. Chicago ve Londra: The University of Chicago Press.

Artantaş, E. & Gürsoy, H. (2020). COVID-19 ÜZERİNE TEMEL SOSYAL TARTIŞMALAR VE TÜRKİYE'NİN ALDIĞI TEDBİRLERE AİT BİR ÇERÇEVE . Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , 2 (2) , 158-171 . Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/nohusosbil/issue/59391/801442

Ataseven, A., Bakış, Ç., (2018) "Türkiye'de Sosyal Uyum, İstanbul Politikalar Merkezi, İstanbul.

Ateş, H. & Coşkun, A. (2022). Effects of the Covid-19 Pandemic Process on Migrants in Turkey . Konuralp Medical Journal , COVID-19 , 280-289 . DOI: 10.18521/ktd.1024151

Aydemir, E. (2005). ULUSLARARASI KRİZLERDE KRİZ İLETİŞİMİ VE UYGULAMASI . Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi , 5 (10) , 204-231 . Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/susead/issue/28432/302856

Aykaç, M. & Yertüm, U. (2017). Avrupa Birliği Göç Politikalarının Gelişimi: Misafir İşçi Kabulünden Sığınmacı Akınına . Journal of Social Policy Conferences , , 1-29 . Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusskd/issue/33511/372378

BAKEWELL, Oliver (2015), Göç Kuramında Yapı ve Fail Kavramları Üzerine Bazı Görüşler,Göç Araştırmaları Dergisi 2 (1): 188-218

Balzacq, T. (2010). Constructivism and Securitization Studies. Myriam Dunn Cavelty ve Victor Mauer,
The Routledge Handbook of Security Studies içinde (s. 56-72). New York: Routledge.

Barışık, S. (2020). BÖLÜM 1 GÖÇ KAVRAMI, TANIMI VE TÜRLERİ.
https://www.researchgate.net/publication/347388175_BOLUM_1_GOC_KAVRAMI_TANIMI_VE_TURLERI/citations

Bayındır Goularas, G. & Sunata, U. (2015). Türk Dış Politikasında Göç ve Mülteci Rejimi . Moment Dergi , 2 (1) , 12-40 . Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/moment/issue/36262/409334

Birleşmiş Milletler 1994 Yılı İnsani Kalkınma Raporu, ―Human Development Report, 1994
https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/tr/NHDR-1994-TR.pdf

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği 2005 Faaliyet Raporu

BOYRAZ, Z. (2015). Türkiye'de Göçmen Sorununa Örnek Suriyeli Mülteciler. Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks. Vol. 7, No. 2.

BRECHER, Michael-WILKENFELD, Jonathan (2000): A Study of Crisis. Michigan: The University of Michigan Press. Can China's COVID-19 strategy work elsewhere, https://www.science.org/doi/10.1126/science.367.6482.1061 (Erişim Tarihi: 03.05.2020)

Canyurt, D. (2018). KAZANANI OLMAYAN SAVAŞ "SURİYE İÇ SAVAŞI": NEDEN BİTMEDİ, BARIŞ NASIL GELEBİLİR? . Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi , 14 (4) , 1103-1120 . DOI: 10.17130/ijmeb.2018445672

CASTLES, S. & MILLER, M.J. (2008). Göçler Çağı. Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri, İstanbul: Bilgi Üniversitesi.

CASTLES, S., MILLER, M., The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World, The Guilford Press, New York, (1997).

CİĞERCİ, N. (2012). "Bursa-Kırcaali Hattı: 1989'da Gelen Bulgaristan Göçmenleri Örneği", Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar, (Der. S. Gülfer Ihlamur-Öner ve N. Aslı Şirin Öner). İletişim Yayınları, İstanbul, SS.107-134; Akt.: DENİZ, A. Ç. – EKİNCİ, Y. – HÜLÜR, A. B. (2016). Suriyeli Sığınmacıların Karşılaştığı Sosyal Dışlanma Mekanizmaları. https://www.sbard.org/ , Yıl: 14, Sayı:27,

Cohen, Jeffrey. (2020). Editorial: Modeling migration, insecurity and COVID-19. Migration Letters. 17. 405-409. 10.33182/ml.v17i3.986.

Cramer, Friedrich (1998). Kaos ve Düzen, Sırat Köprüsündeki Hayat.Çeviren: Veysel Atayman, İstanbul: Alan Yayincilik.

Çağlayan, S. (2006) Göç Kuramları, Göç Ve Göçmen İlişkisi, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE), Güz, 2006,

ÇAKRAN, Ş. Ve EREN, V., 2017. 'Mülteci Politikası: Avrupa Birliği ve Türkiye Karşılaştırması, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14(39), ss.1-30.

ÇALIK, T. Sığınma Hakkının Korunması" Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.23, No 1, 2015, S.138

Çavuşoğlu H (2006). Uluslararası Göç Nedenleri, Tipleri, Türleri ve Göçmenler.

Dalkıran M, Alexandridis A. (2017) Rotalar Değişiyor, Göç Devam Ediyor: AB Politikalarının Göç Rotaları Üzerindeki Etkileri, Al Sharq Strategic https://research.sharqforum.org/tr/2017/03/28/rotalar-degisiyor-goc-devam-ediyor-ab-politikalarinin-goc-rotalari-uzerindeki-etkileri/

Deen, B. & Kruijver, K. (2020, Nisan) Corona: EU's existential crisis. Clingendael Alert. Erişim adresi: https://www.clingendael.org/publication/corona-eus-existential-crisis

Del Balso, M. (1984). L'assimilation et les études ethniques en amérique du nord. Cahiers de recherche sociologique, 2 (2), 49–73.

Demirtaş, A. G. H. & Ünivrsitesi, E. F. İ. (2000). Kriz Yönetimi . Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi , 23 (23) , 353-373 . Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/kuey/issue/10373/126950

DENİZ, ÇAĞLAR A., EKİNCİ, YUSUF, HÜLÜR, BANU A.: Suriyeli Sığınmacıların Karşılaştığı Sosyal Dışlanma Mekanizmaları, Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, C.1, No.27, Bahar 2016, S.17-40

Derrida, Jacques(1999) Toplumbilim

Develioğlu, L.S. (2015). Karar Verdim! Istanbul: Kapital Medya Hizmetleri.

Dinçer, O. B., Karaca, S. Ve Yavuz, H. (2013). Göçün İkinci Yılında Suriyeli Savaş Mağdurlar, Analist Dergisi, Sayı:25, Ankara

Doğanay, Hayati, Özdemir, Ünal ve Şahin, İbrahim Fevzi, (2011), Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya, Pegem Akademi, Ankara

Ekici, S., G. Tuncel. (2015). Göç ve İnsan. Birey ve Toplum.

Erat, V. (2018). Çokkültürlülük ve Ayrımcılık Arasında: Avrupa Ülkelerinin Entegrasyon Politikalarında Eğitim Alanı . Mukaddime , Cilt 9 Sayı 3 – Özel Sayı, Avrupa Komşuluk Politikası ve Göç Özel Sayısı , 79-94 . DOI: 10.19059/mukaddime.466453

Erdoğan, M.M. (2020), Suriyeliler Barometresi: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2022/03/SB-2020-turkce-son.pdf

ERGÜVEN, N., ÖZTURANLI, B.: Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye, C.62, C.4, 2013,
Esentürk-Ercan, L. (1998). Yabancı uyruklu ve Türk üniversite öğrencilerine ait sorunların bazı değişkenler açısından incelenmesi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü

European Union. (07.02.1992). Treaty on European Union

FAIST, Thomas. (2003). Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar. İstanbul: Bağlam Yayınları

Ferhat Yaşar, Gazete Duvar, Afganistan göç koridoru https://www.gazeteduvar.com.tr/afganistandan-goc-koridoru-40-yildir-savas-var-nasil-donelim-haber-1529970

Forin, Frouw, MMC, 2022 Analysing the latest trends on the Central Mediterranean mixed migration route to Italy,What's new? Analysing the latest trends on the Central Mediterranean mixed migration route to Italy | Mixed Migration Centre

Gholami, R. (2020). Coronavirus: Social distancing is cutting asylum seekers off from education and support. The Conversation. April 6, 2020. https://theconversation.com/coronavirus-social-distancing-is-cutting-asylum-seekers-off-from-education-and-support-134951

GORDON Marshall(1999), Sosyoloji Sözlüğü (çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü) Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.

Göç İdaresi G.M., IOM Göç Terimleri Sözlüğü, (ed) Richard Perruchoud, No:18, İsviçre, IOM Publications, 2009. Ttps://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/files/goc_terimleri_sozlugu(1).pdf

Güler, A. (2021). Göç Olgusunun Çok Boyutlu Etkileri ve Türkiye'ye Yansımaları . Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi , 10 (2) , 218-239 . DOI: 10.53306/klujfeas.943416

Güler, Hasan, (2020) Göç ve Entegrasyon: Türkiye'de "Uyum" Ama Nasıl
Güllüpınar, F. (2012). Göç Olgusunun Ekonomi Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine bir Değerlendirme. Yalova Sosyal Bilimler Dergisi. 4. Nisan – Eylül 2012. (53-86). https://dergipark.org.tr/tr/pub/yalovasosbil/issue/21788/615741

Gür, N., Tatlıyer, M. Ve Dilek, Ş. (2020), "Ekonominin Koronavirüsle Mücadelesi", SETA, No:163.

Güveli, A. (2019). 2.000 Aile Araştırması: Bazı Sonuçlar ve Gelecek Araştırmalar için Potansiyeli .

Güvenç, B. (1996). İnsan ve kültür (7.baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi

Harari Y. N. Daktilo 1984. 2 Mart 2021, Yuval Noah Harari, Covid'le Geçen Bir Yıldan Dersler https://daktilo1984.com/ceviriler/yuval-noah-harari-covidle-gecen-bir-yildan-dersler/

Helbling, M and Meierrieks, D (2020) Transnational terrorism and restrictive immigration policies.

Hindistan Dış İşleri Bakanlığı 2017 Raporu, (23.10.2017). https://mea.gov.in/index.htm (30.01.2021)

Hirst, P. & Thompson, G. (2003). Globalization– A Necessary Myth?, D. Held ve A. McGrew, The Global Transformations Reader: An Introduction to the Globalization Debate (2. Baskı) Cambridge: Polity.

ICAO (2020). Effects of novel coronavirus (COVID-19) on civil aviation: Economic impact analysis. Canada: Montreal.ICAO_Coronavirus_Econ_Impact.pdf.

Inger Stojberg, Euronews, Eylül 2021 https://tr.euronews.com/2021/09/02/danimarka-da-s-g-nmac-ciftleri-ay-rmakla-suclanan-eski-goc-bakan-yuce-divan-da-yarg-lan-yo

IOM (2020a). Mobility impacts KOVİD-19. https://migration.iom.int

IOM, Gallup World Poll: The Many Faces of Global Migration (2011). https://publications.iom.int/system/files/pdf/mrs43.pdf

IOM, International Organisation For Migration World Migration Report 2019-2020-2021-2022
İçduygu, A. Ve Keyman, E.F. (2000). Globalization, Security, and Migration: The Case of Turkey, in Global Governance: A Review of Multilateralism and International Organizations, Volume 6, No. 3

İçduygu, A. Ve Sirkeci, İ. (1999). Cumhuriyet dönemi göç hareketleri: 75 yılda köylerden şehirlere. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

İstabip Nisan 2020 Pandemi Sürecinde Göçmenler ve Mültecilerle İlgili Durum https://www.istabip.org.tr/5718-pandemi-surecinde-gocmenler-ve-multecilerle-ilgili-durum.html

Journal of Economy Culture and Society , (60) , 87-104 . DOI: 10.26650/JECS2019-004
Journal of Peace Research 57, 564–580.CrossRefGoogle Scholar

Karadağ, Haluk, “Kriz Yönetimi ve Uluslararası İlişkiler”, Güvenlik Yazıları Serisi, No.34, Kasım 2019. https://trguvenlikportali.com/wp-content/uploads/2019/11/KrizYonetimi_HalukKaradag_v.1.pdf

Karakılıç Zırh, (2020),Göçmenlerin Aynasından KOVİD-19 Salgınında Dünya, TESEV DEĞERLENDİRME NOTLAR

KARPAT, K., Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiye'de Kentlileşme, Yurt Yayınları, Ankara, (1983).

Kaya, Ayhan (2014) "Türkiye'de Göç ve Uyum Tartışmaları: Geçmişe Dönük Bir Bakış ", İdealkent Kent Araştırmaları Dergisi, Sayı 14, 2014, s.12

Kaygusuz, D. (2021). Uluslararası İlişkilerde Göç Olgusu ve Göçün Güvenlikleştirilmesi . Akademik Düşünce Dergisi , (3) , 60-76 . Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/akademikdusunce/issue/62550/886760

Kofman, E. (1999). Female 'birds of passage a decade later: Gender and immigration in the European Union. International Migration Review, 33

Köksal, T. D. (2020). AVRUPA BİRLİĞİ SINIRLARININ KORUNMASI YOLU OLARAK "GERİ İTMELER" VE PANDEMİ SONRASI İÇİN DEĞERLENDİRME . EURO Politika , COVİD-19 SONRASI AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GELECEĞİ , 125-140 . Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/europ/issue/57689/822576

Kriesi, H. (2004) "Political context and opportunity", ed. D. A. Snow, S. A. Soule and H. Kriesi, The Blackwell Companion to Social Movements, Malden, MA: Blackwell,

Kriz Analiz ve Yönetimi Kavram-Terim Tablosu", Türk Dış Politikası Kriz İncelemeleri Projesi İnternet Sayfası, http://tdpkrizleri.org/index.php/crisis-analyses/kavram-ve-terimler-tablosu [03.08.2021].

KUPFERSCHMIDT, Kai ve COHEN, Jon (2020), "Can China's COVID-19 Strategy Work Elsewhere, Science, S.367 (6482), ss.1061-1062,

KURBAN, D., YUKSEKER, DENĠZ, C., A. B., ÜNALAN, TURGAY, AKER, T. A.: Zorunlu Göç ile Yüzleşmek: Türkiye'de Yerinden Edilme Sonrası Vatandaşlık, TESEV, İstanbul, Yayınları, 2006.

Latif, D. (2002). Refugee of the Turkish Republic. The Turkish Yearbook of International Relations, Vol. XXXIII, 1-29.

Limits of the Copenhagen School. Australian Journal of Political Science , 46 (2): 281-295.

Lischer S. K. (2005) Dangerous Sanctuaries: Refugee Camps, Civil War, and the Dilemmas of Humanitarian Aid

LORDOGLU, K. (2015). Türkiye'ye Yönelen Düzensiz Göç ve İşgücü Piyasalarına Bazı Yansımalar. Çalışma ve Toplum, Sayı:1.

Maleseviç, S. (2018). Savaş ve Şiddetin Sosyolojisi, Çev. : Eda Sarı, İstanbul: Hece Yayınları.

McDonald, M. (2011). Deliberation and Resecuritization: Australia, Asylum-Seekers and the Normative

McNevin, A. (2011). Contesting Citizenship: Irregular Migrants and New Frontiers of the Political. New York: Columbia University Press.
MESSİNA, A.M., Lahav, G., (ed.) The Immigration Reader, Lynne Reinner Publishers, London, (2006). PECOUD,

Migration: What Do We Know? Oxford University Press, Oxford, 1(4) ss.1-14.

Morrisey E. (2019) The U-Curve of Cross-Cultural Adjustment https://studyabroad.arcadia.edu/blogs/student-bloggers/post/the-u-curve-of-cross-cultural-adjustment/

Murzakulova, A., Dessalegn, M. & Phalkey, N. Göç yönetişiminin incelenmesi: Çin, Etiyopya, Kırgızistan, Moldova, Fas, Nepal ve Tayland'da COVID-19 nedeniyle artan güvensizliklerin kanıtı. CMS 9, 44 (2021)

Naz Y (2015) Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikası Ve Uluslararası Göçün Türkiye'deki Güncel Sorunları. Süleyman Demirel Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

OECD International Migration Outlook 2021 https://www.oecd.org/migration/international-migration-outlook-1999124x.htm

Ossebaard, H. (2013). One Health Information and Communication Technology. How digital humanities contribute to public health. Int J on Advances in Life Sciences, 5, 171–176.

Ozan Örmeci, "Uluslararası Krizler ve Kriz Yönetimi", http://politikaakademisi.org/2014/07/25/uluslararasi-krizler-ve-kriz-yonetimi/. [04.09.2021]

Öner, N.A.Ş. (2012) Göç Çalışmalarında Temel Kavramlar, Küreselleşme Çağında Göç; Kavramlar, Tartışmalar İçinde, Derleyenler: S. Gülfer Ihlamur-Öner, N. Aslı Şirin Öner, İstanbul, İletişim Yayınları

Özcan, M. (2006). Avrupa Birliği Sığınma Hukuku: Ortak Bir Sığınma Hukukunun Ortaya Çıkışı. Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu

Özçelik, S. (2019). İç Çatışmalar ve Göç. G. Telatar ve U. Kedikli (Ed.), Uluslararası Göç ve Güvenlik Ankara: Nobel Yayıncılık.

Park, R. E., & Burgess, E.W. (2017). Asimilasyon ve sosyal kontrol, İstanbul: Pinhan Yayınları.
PERRUCHOUD, R. (2009). Göç terimleri sözlüğü. (Çev. Ed. Çiçekli, B.). Cenevre: Uluslararası Göç Örgütü, 22.

Quinsaat, S. M. (2000). "Diasporas as social movements?", ed. Cohen R. & Fischer C., Routledge Handbook of Diaspora Studies, Routledge,

Ravenstein, E.G. (1885). The Laws of Migration, Journal of the Statistical Society of London, Vol. 48. No.2: 167-230

REUTERS / Joshua Roberts, Mart 2017,)PKK ve YPG arasında bağlantı olduğu görüşüne saygıyla karşı çıkıyoruz https://tr.sputniknews.com/20170309/abd-disisleri-bakanligi-sozcusu-mark-toner-ypg-pkk-102755474 6.html

Ross, E. A. (1914). The new world in the new: the significance of past and present immigration to the american people, New York: The Century Co.

Sarah Kenyon Lischer, Dangerous Sanctuaries: Refugee Camps, Civil War, and the Dilemmas of Humanitarian Aid, (New York: Cornell University Press, 2005),

Şahin, Ş. & Üçgül, İ. (2019). Türkiye'de Afet Yönetimi ve İş Sağlığı Güvenliği . Afet ve Risk Dergisi , 2 (1) , 43-63 . DOI: 10.35341/afet.498594

Seçkiner Bingöl, Ezgi. (2021). COVID-19 PANDEMİSİNDE GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERİN SOSYAL KORUMA ÖNLEMLERİ ÜZERİNE BİR ANALİZ. Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 10.17065/huniibf.901036.

Selçuk, D. S. S. (2012). Postmodern Dönemde Farklılığın Kutsanması ve Toplumun Parçacıllaştırılması: "Öteki" ve "Ötekileştirme" . Sosyoloji Araştırmaları Dergisi , 15 (2) , 77-99 . Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/sosars/issue/11398/136110

Sert, D. (2016b). Uluslararası Göç Yazınında Bütünleyici Bir Kurama Doğru. S. G. Ihlamur Öner ve N. A. Şirin Öner (Ed.). Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar (s. 29-47). İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Stanford M. Lyman (1968) The Race Relations Cycle of Robert E. Park, The Pacific Sociological Review, Vol. 11, No. 1 (Spring, 1968), pp. 16-22

Şahin, C. (2001). Yurt dışı göçün bireyin psikolojik sağlığı üzerindeki etkisine ilişkin kuramsal bir inceleme. G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 21(2), 57-67.

Şahin, C. (2001). Yurt Dışı Göçün Bireyin Psikolojik Sağlığı Üzerindeki Etkisine İlişkin Kuramsal Bir İnceleme, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 21 (2): 57-67.

TC. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü "Kayıtlı Suriye Nüfusu İstatistikleri"

Terzi, M. (2018). Yönetilebilir Göç Politikaları ve Külfet Paylaşımı Üzerine: Suriyeli Sığınmacılar Örneği . TESAM Akademi Dergisi , 5 (1) , 203-234 . DOI: 10.30626/tesamakademi.393031
Ticaret Odası Araştırma Raporu Ekonomik Araştırmalar ve Proje Müdürlüğü Yay.

Todaro, M. P. (1980), Internal Migration in Developing Countries, International Labour Office, Geneva.

Toksöz, G. (2006). Uluslararası Emek Göçü. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları Türk

Torelli, S. (2017). Migration Through the Mediterranean. Mapping the EU Response. Nisan 14, 2018 tarihinde www.ecfr.eu:

TUNÇ, A. (2015). "Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye'deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme",Tesam Akademi Dergisi

Türkiye Cumhuriyeti Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çalışma Hayatı İstatistikleri, 2019,
UNDESA (United Nations, Department of Economic and Social Affairs). (2015). Trends in International Migrant Stock: The 2015 revision. http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates15.shtml

UNHCR (2015). Global Trends Forced Displacement in 2015. Retrieved from http://www.unhcr.org/576408cd7 on 14 December 2017.

UNHCR Global Report 2021
https://reporting.unhcr.org/globalreport2021/pdf#_ga=2.92822685.189575314.1657062485-676595211.1638451111

UNHCR Resettlement Handbook 2011
https://www.unhcr.org/46f7c0ee2.pdf

United Nations High Commissioner For Refugees . Data/Unhcr-Situations

United Nations High Commissioner For Refugees ―Internally Displaced People‖, 2019
https://www.unhcr.org/globalreport2019/#:~:text=The%20number%20of%20people%20of,million%20people%20to%2043.5%20million.

ÜSTÜN, N. (2016). Suriyelilerin Türk İşgücü Piyasasına Entegrasyonu Sorunlar-Öneriler. Konya

Yalçın, Cemal. (2004). Göç Sosyolojisi. Ankara: Anı Yayıncılık. Yıldız,

Yılmaz, F. H. & Navruz, M. (2019). KÜRESEL İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ, İKLİM MÜLTECİLERİ VE GÜVENLİK . ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi , ASSAM ULUSLARARASI HAKEMLİ DERGİ 13. ULUSLARARASI KAMU YÖNETİMİ SEMPOZYUMU BİLDİRİLERİ ÖZEL SAYISI , 255-270 .Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/assam/issue/48907/578164

Yılmaz, G. (2008). Düş, Umut, Acı ve Travmanın Sentezi: Sermaye Birikiminde Göçmen Emeği. Toplum ve Hekim, (23)3, 172-178

YUKK, 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 2014

ZIMMERMAN, K.F., 2005. ‘Introduction: What We Know About European Migration?’, European

Ekler

ANKET SORULARI

Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum ve istediğim zaman yarıda bırakabileceğimi biliyorum. Verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı yayımlarda kullanılmasını kabul ediyorum.
1-Cinsiyetiniz Nedir?
2-Yaş Aralığınız Nedir?
3- Medeni durumunuz nedir?
4-Hangi ülkedensiniz?
5-Türkiye'ye ne zaman geldiniz?
6-Asıl göç etmek istediğiniz ülke(hedef ülke) neresidir?
7-Pandemi sırasında Türkiye'nin sağlık politikaları hakkında ne düşünüyorsunuz?
8-Eğitim durumunuz nedir?
9-Koronavirüs günlük yaşantınızı nasıl etkiledi?
10-Kalıcı olarak yaşamak istediğiniz ülke de koronavirüs sonrasında bir değişiklik oldu mu ?
11- 10. Soruya cevabınız A şıkkı ise nedeni belirtir misiniz,?
12-10. Soruya cevabınız B ise nedenini belirtir misiniz?
13-10.Soruya cevabınız C ise neden
14-10.Soruya cevabınız D ise neden
15-Göç fikrinizi etkileyen en önemli unsur nedir?
16- İleride ne değişirse yer değiştirme fikriniz değişir?
17-Koronavirüs sürecinde yaşadıklarınız ile ilgili eklemek istedikleriniz;

I participate in this study completely voluntarily and I know that I can stop it at any time. I accept the use of the information in scientific publications.
1- What is your gender?
2- What is your age range?
3- What is your marital status?
4- Where are you from ?
5- When did you come to Turkey?
6- What is the country you want to migrate to (destination country)?
7- What do you think about Turkey's health policies during the pandemic?
8- What is your education status?
9- What impacts has covid-19 had on your day to day life?
10- Is there a change in the country where you want to live permanently after the coronavirus
11- If your answer to question 10 is A , why?
12-If your answer question 10 is B, why?
13-If your answer question 10 is C, why?
14-If your answer question 10 is D, why?
15- What is the most important factor affecting your idea of immigration?
16- What will change in the future, will your idea of immigration change?
17- Anything you would like to add about your experiences during the coronavirus process;

أشارك في هذه الدراسة طواعية تمامًا وأعلم أنه يمكنني إيقافها في أي وقت. أقبل استخدام المعلومات التي قدمتها في المنشورات العلمية. أشارك في هذه الدراسة طواعية تمامًا وأعلم أنه يمكنني إيقافها في أي وقت. أقبل استخدام المعلومات في المنشورات العلمية.
1-ما هو جنسك؟
2-ما هو نطاق عمرك؟
3- ما هي حالتك الاجتماعية؟
4-من اي بلد انت؟
5-متى أتيت إلى تركيا؟
6- ما هي الدولة التي تريد الهجرة إليها (بلد المقصد)؟
7-ما رأيك في سياسات تركيا الصحية أثناء الوباء؟
8-ما هو وضعك التعليمي؟
كيف أثر فيروس كورونا على حياتك اليومية؟
10-هل هناك تغيير في الدولة التي تريد العيش فيها بشكل دائم بعد فيروس كورونا؟
11- إذا كانت إجابتك على السؤال 10 هي الخيار (أ) ، فهل يمكنك توضيح السبب؟
12- إذا كانت إجابتك على السؤال 10 هي (ب) ، فهل من فضلك تبين السبب؟
13- إذا كانت إجابتك على السؤال 10 هي (ج) ، فلماذا؟
14- إذا كانت إجابتك على السؤال 10 هي (هـ) فلماذا؟
15-ما هو العامل الاهم الذي يؤثر على فكرتك عن الهجرة؟
16- ما الذي سيتغير في المستقبل ، وماذا ستتغير فكرتك عن الانتقال؟